

На основу члана 35. Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09 и 81/09, 64/10 – УС и 24/11) и члана 44. Статута општине Параћин ("Службени лист општине Параћин", број 13/08), Скупштина општине Параћин на седници одржаној дана _____ 2011. године, донела је:

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ПАРАЋИН

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Изради Просторног плана општине Параћин се приступило на основу Одлуке о усклађивању Просторног плана општине Параћин са одредбама Закона о планирању и изградњи (Сл.гл.РС, бр:72/09 и 81/09)" бр.353-904/2009-01-II од 07.12.2009. год. ("Службени лист општине Параћин" бр.2015/09)

Просторни план - усклађивању Просторног плана општине Параћин са одредбама Закона о планирању и изградњи (Сл.гл.РС, бр:72/09 и 81/09)" (у даљем тексту: Просторни план) обрадио је "Инфоплан" д.о.о. из Аранђеловца.

Просторни план општине Параћин урађен 2006. године по тада важећем Закону о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 47/03 и 34/06), је израђен од стране ЈП Дирекције за урбанизам - Крагујевац. Комисија за планове општине Параћин је разматрала ППО Параћин и у складу са мишљењем Министарства животне средине и просторног планирања бр. 011 – 00 – 00484/2009-07 од 20.07. 2010. године **донела Закључак да се не приступа изради концепта плана већ се припрема нацрт плана који подлеже стручној контроли, упућује на јавни увид и доношење у складу са Законом.**

Правни основ израде Просторног плана се огледа у члану 19. Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09) којим је прописано да се просторни план јединице локалне самоуправе доноси за територију јединице локалне самоуправе.

Доношење Просторног плана је у надлежности Скупштине општине Параћин.

Просторни план је припремљен у складу са Законом о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09 и 81/09) и одредбама Правилника о садржини,начину и поступку израде планских докумената ("Службени гласник РС", број 31/2010 и 69/2010).

Садржина просторног плана општине је одређена чланом 20. Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", број 72/09 и 81/09) и члановима 6.-10 Правилника о садржини,начину и поступку израде планских докумената ("Службени гласник РС", број 31/2010) и Измени и допуни Правилника о садржини,начину и поступку израде планских докумената ("Службени гласник РС", број 69/2010).

Временски хоризонт Просторног плана општине Параћин је 2021.година.

Стратешка процена утицаја на животну средину је саставни део планског

документа а урађена је у складу са Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 135/04). Стратешка процена се радила истовремено са израдом Просторног плана, чиме су створени услови за благовремено интегрисање захтева везаних за заштиту животне средине у поступку припреме Просторног плана.

Као планска документа вишег реда чија планска решења и смернице су обавезујуће за подручје општине Параћин су:

- Просторни план Републике Србије ("Службени гласник РС", број 88/10);
- Просторни план подручја инфраструктурног коридора Аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш ("Сл. гласник РС", бр. 69/03)

I ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

I 1. ИЗВОД ИЗ КОНЦЕПТА ПЛАНА - ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ ПАРАЋИН ("Општински Службени гласник" бр: 1 /07)

I 1.1. Општи део

I 1.1.1. Обухват и опис границе подручја просторног плана

Просторни план општине Параћин се ради за административно подручје општине Параћин.

Граница Плана је административна граница општине Параћин.

Општина Параћин обухвата градско насеље и 33 насеља на површини од 541,7км². Број становника у општини Параћин је по попису из 2002. године био 58 301. У ужем смислу, Параћин дели заједнички простор, природне и створене потенцијале, просторне и еколошке целине, осим са општинама "Трограђа" (Ћуприја и Јагодина), и са општинама Деспотовац, Варварин, Ћићевац, Ражањ и Бољевац. Свака од ових општина има битан утицај на позицију Параћина, а посебно у природном и функционалном комплексу.

Простор који се развија у оквиру јединствене целине Кучајских планина, Параћин дели са општинама Деспотовац, Бољевац и Ћуприја. Простор који се развија на ширем побрђу у оквиру јединствене целине планине Јухор, Параћин дели са општинама Варварин, Ћуприја и Јагодина.

Продужетак европског инфраструктурног коридора Х од Параћина ка Нишу, представља саобраћајну и функционалну везу Параћина, са суседним, јужним општинама (Ћићевац, Варварин и Ражањ). Овај правац води магистралну железничку пругу Београд-Ниш (Е-70), далековод електронапајања 220 кВ, магистрални оптички кабл и гасовод, магистрални цевовод система водоснабдевања, и коридор регионалног пута Р-214. Регионални путни правац Р-217, паралелан правцу коридора Х, представља везу према Варварину, али и везу ширег простора јухорског побрђа.

Источни потез коридора европског пута Е-761 (М-5) од Параћина ка Зајечару, представља везу средишње са источном Србијом, са планском идејом формирања интензивног појаса развоја Републике. Такође, представља и саобраћајну везу са општинама Бољевац, али и Деспотовац (преко Р-1036 и Р-255). Правци Р-1036 и Р-255 имају значај у повезивању ширег простора еколошких целина јужног Кучаја (на источном рубном подручју општине), са ширим простором централне и источне Србије.

I 1.2. Анализа постојећег стања

I 1.2.1. Скраћени приказ и оцена постојећег стања

Природни ресурси

Територија општине Параћин захвата део средњег Поморавља (долина Велике Мораве), између обронака планина Јухор (на западу) и Кучајских планина (на истоку).

Опште природне карактеристике дају повољне услове за живот у оквиру планског подручја, посебно на простору великоморавске долине. У погледу основне природне предиспозиције за привређивање, територија општине је прелазна између сточарско-воћарских области (на обронцима Кучајских планина, Самањца, Бабе и Јухора) и ратарских области (у долинама Велике Мораве, Црнице и Грзе-доњи ток).

Генерално посматрано, општина Параћин има општи пад надморске висине од истока према западу, са најнижом надморском висином од 120 метара у долини Велике Мораве (КО Сињи Вир), и највишом од 1.068 метара на Кучајским планинама (врх Копривно Брдо, КО Горња Мутница). Подручје општине се може поделити на три морфолошке целине и то на: рељеф речне долине (120-140мнв), брдско брежуљкасти-благо заталасани рељеф (140-500мнв) и брдско-планински рељеф (500-1068мнв).

Терени нагиба до 15% (повољни за ратарство и стамбену изградњу, индустрију и инфраструктуру) захватају 325 км² односно 60,0% општинске територије; терени нагиба од 15 до 30% (употребљиви за ратарство и мању стамбену изградњу) заузимају 143 км² односно 26,4%, док терени са нагибом преко 30% (употребљиви за шуме и пашњаке) заузимају 74 км² односно 13,6% територије општине.

Шири појас долине Велике Мораве и ужи појаси доњих токова Црнице и Грзе, односно појас приближно до изохипсе 200 мнм, представљају основне површине за пољопривредну производњу, како морфолошки тако и по саставу земљишта. Површине са надморском висином до 800 м (повољне за пољопривреду), заузимају 525 км² или 96,9% општинске територије, док површине преко 800 мнв (употребљиве за шуме), заузимају 17 км² или 3,1% ове територије.

Пољопривредно земљиште

Комплекс пољопривреде, уз прогресивне програме подизања нивоа делатности и нове технологије, требало је делимично да компензује систем секундарних делатности, на коме је (са свим позитивним и негативним последицама) почивао развој Параћина. Међутим, комплекс пољопривреде и села не само да није дао одговарајући ефекат, него је и сам пао на нижи организациони и продукциони ниво. Процес деаграризације као последица индустријализације, имао је изузетно негативне последице за село, кроз општи пад демографског капацитета и губитак друштвеног интереса за село.

Комплекс пољопривреде представља важан фактор који одређује ниво друштвеног и економског развоја средине. Ово је посебно битно за Параћин, у коме се овом сегменту није посвећивала одговарајућа пажња, посебно у периоду бурне индустријализације крајем прошлог века. Данас, пољопривреда представља један од основа будућег развоја, који обезбеђује равноправнији положај свих делова општинске територије.

У том смислу, дефинисане су основне погодности и ограничења у развоју пољопривреде. Погодности су:

- око 60% пољопривредне површине чини подручје низинске интензивне пољопривреде и пољопривреде побрђа, које је погодно за развој ратарства, воћарства и виноградарске производње;
  - у погледу педолошког састава заступљени су пре свега алувијум у сливу реке Велике Мораве и њених притока, а затим и смоница у котлинама, гајњача на вишим надморским висинама и скелетно земљиште на брдско-планинском рељефу;
  - умерено-континентална клима, са мањим температурним колебањима;
  - повољни хидролошки услови, пошто територија општине захвата део непосредног слива Велике Мораве, који је највећи у Србији;
  - укупне земљишне површине обухватају простор од 54.170 ха, од чега пољопривредно земљиште захвата 31.542 ха, или 58,2%, што је значајан пољопривредни потенцијал;
  - обрадиве површине заузимају 29.235 ха (на нивоу до 30.000 ха), или 92,7% укупних пољопривредних површина; структура обрадиве површине општине (54% укупне површине општине) је изнад просека за централну Србију (53,4%).
- Ограничења:
- дугорочно одсуство одговарајуће стратегије развоја пољопривреде на нивоу државе, и њен подређен положај у развоју укупне привреде;
  - фаворизовање друштвеног сектора пољопривреде, уз спутавање развоја индивидуалних пољопривредних газдинстава која држе доминантан део обрадивог земљишта, стоке и других пољопривредних фондова;
  - висок степен уситњености поседа пољопривредних домаћинстава, која у свом власништву држе 97,5% пољопривредног земљишта;
  - пад броја укупног и активног пољопривредног становништва;
  - од свих пољопривредних површина, највећу површину заузимају оранице и баште (70%). Висока заступљеност житарица у сетвеној структури (83%), указује на екстензивно искоришћавање ораничних површина;
  - према секторима власништва, пољопривредно земљиште је подељено на већи приватни посед (97,5%) и мањи друштвени посед (2,5%). Уситњеност је главна одлика приватног поседа;
  - око 46% површине општине сматра се непогодним за пољопривредну производњу. Један део територије (1700ха) налази се на надморској висини изнад 800м. Одређени терени одликују се неповољним нагибом (преко 30%) што их чини непогодним за обраду, док је око 13% територије подложно јакој ерозији. Неповољном експозицијом карактерише се површина од око 3500ха.

Шумско земљиште

Шуме у општини Параћин заузимају 17.651 ха, односно 32,6% укупне територије, што је више у односу на републички просек (26%).

Под управом ЈП "Србијашуме", а под ингеренцијом шумске управе "Параћин", у оквиру четири газдинске јединице (ГЈ Јаворак, ГЈ Игриште-Текућа бара, ГЈ Буљанско-забрешке шуме, ГЈ Честобродица), налази се око 11.500 ха шумског земљишта. У осталом (углавном приватном) власништву је око 6.000 ха шумског земљишта. Основе за коришћење шумског земљишта на територији општине Параћин (шумскопривредне основе газдинских јединица) обухватају детаљну анализу фактичког стања и коришћења шумског фонда, као и режиме заштите шума од експлоатације (на начин које води деградацији састојина, огољавању терена, слабљењу отпорности шумске вегетацијске заједнице, и у обиму који непосредно може довести до угрожавања стабилности терена).

Од укупног шумског фонда, око 90% је обрасла површина, са око 50% високих шума и око 40% изданске шуме, док је око 10% под шибљацима и голетима

(необрасла површина). Највише шума имају села источног дела општине - Буљане, Г.Мутница, Извор, Клачевица и Стубица. У погледу коришћења шума, годишња сеча је мања од предвиђене, а врши се и контрола шума у погледу болести.

Становништво и насеља

Према подацима пописа из 2002.године, на територији ове општине има укупно 58.301 становника (63.811 са становништвом на раду/боравку у иностранству), од чега је на подручју насељеног места Параћин 31.100 (49%).

Према демографској величини, сеоска насеља се могу сврстати у следеће групе:

до 500 становника (мала села) - Сињи Вир, Голубовац, Шалудовац, Лешје и Давидовац.

од 500 до 1000 становника (села средње величине) - Горња Мутница, Горње Видово, Извор, Клачевица, Крежбинац, Лебина, Мириловац, Поповац, Ратаре, Чепуре, Шавац.

од 1000 до 2000 становника (већа села средње величине) - Бошњане, Буљане, Бусиловац, Доња Мутница, Доње Видово, Забрега, Плана, Поточац, Рашевица, Својново, Сикирица, Стрижа, Стубица, Трешњевица.

преко 2000 становника (велика села) - Дреновац.

Из овога се може закључити да је у општини највише села средње величине, и у њима живи 26.854 становника, односно 88% укупног сеоског становништва.

Кретање становништва:

Велики утицај на кретање становништва на територији општине Параћин, било да је реч о механичкој или биолошкој компоненти кретања, имали су процеси урбанизације и индустријализације који су започети након другог светског рата, и чије су последице довеле до процеса деаграризације који још увек трају и све су интензивнији. На промену броја становника битно су утицали и географски положај општине, као и социо-економски положај становника. Број становника општине Параћин након другог светског рата, према пописима који су вршени, бележи стално повећање све до 1991. године, када се смањује у односу на 1981. Најновији попис (2002. године) показује да се тренд благог опадања броја становника наставља.

Кретање становништва по насељима је сасвим другачије. Наиме, само градско насеље Параћин (са насељем Стрижа) и насеље Забрега бележе пораст броја становника и у 2002. години, док чак 21 насеље има континуирано смањење броја становника од 1961. Највеће смањење броја становника десило се у периоду од 1981-1991. године, када су само Параћин и 3 приградска насеља (Стрижа, Текија и Главица) имали позитивно, а сва остала насеља негативно кретање становништва.

Демографска перспектива сеоских насеља општине није ружичаста.

Број становника општине Параћин 1961-2002. год.

година	број становника у земљи	у иностранству	укупно	апсолутни раст
1961.	-	-	59.957	-
1971.	-	-	63.097	+ 3.140
1981.	-	-	64.718	+ 1.621
1991.	59.985	4.134	64.119	- 599
2002.	58.301	5.510	63.811	- 308

Мрежа насеља

Елементи густине мреже насеља општине Параћин:

- број насеља: 34.
- број становника 58301.
- површина (км²) 542.
- просечна површина по насељу (км²) 15,5.
- просечно растојање између насеља (км) 3,9.
- густина насељености (ст/км²) 108.

Груписање насеља општине Параћин везано је за основне морфолошке целине, односно саобраћајне правце. Тако се насеља могу сврстати у шест целина:

- Целину "**центар**" чине насеља формирана: на пространој тераси са десне стране В.Мораве (Параћин, Стрижа); на западној неогеној равни колтинског дна (Главица, Текија, Лебина); на додиру алувијалне равни и ниске терасе (Шавац, Чепуре, Доње Видово); у ерозивно-денудационом проширењу река Црнице и Грзе (Давидовац, Мириловац).
- Целину "**запад**" чине насеља формирана на падинама Јухора, на левој долиној страни Велике Мораве (Сињи Вир, Трешњевица, Рашевица, Поточац, Својново).
- Целину "**југ**" чине насеља која су настала на пространој тераси на десној страни В.Мораве (Ратаре, Г.Видово, Сикирица, Дреновац), као и насеља која се се развила на неогеној равни котлинског дна (Крежбинац, Бусиловац, Голубовац).
- Целину "**север**" чине насеља која се налазе у ерозивно-денудационом проширењу река Црнице и Грзе. (Поповац, Бошњане, Буљане, Шалудовац, Г. Мутница), односно у брдско-планинском подручју јужног Кучаја (Стубица, Забрега).
- Целину "**исток**" чине насеља која се налазе у јужном ерозивно-денудационом проширењу реке Грзе (Д. Мутница, Лешје, Плана, Извор, Клачевица).
- Целину "**Сисевац-Грза**" представља крајње источно подручје територије општине у оквиру планинског подручја јужног Кучаја, са насељима туристичког типа Сисевац и Грза, формираним у уским долинама горњих токова река Црнице и Грзе.

Рурална насеља у параћинској општини су повољних особина кад је величина насеља у питању, јер доминирају средња насеља од 1.000-2.000 становника. Ове чињенице указују да ће будућа ревитализација и обнова села бити рационална јер граница рационалног улагања је управо у насеља већа од 1.000 становника са аспекта комуналног опремања и улагања у остале елементе квалитета живљења. Поред свих негативних трендова који су пратили развој села последњих деценија прошлог века за село параћинске општине може се рећи да се одржало. Равномерно распоређена насеља по целој територији општине, осим у источном (кучајском) потезу, повољна величина насеља, повољни услови за развој пољопривреде, задржан основни ресурс становништва, повољне саобраћајне везе, јако индустријско језгро у граду, основни су утицајни фактори за стварање стратегије развоја села у општини.

Јавне службе

Управа

На простору општине Параћин постојећа просторна дистрибуција установа јавних служби зависи од величине насеља, броја становника одређеног подручја и удаљености насеља од општинског центра. Градско насеље

Параћин, као центар општине има задовољавајућу концентрацију свих типова основних и стандардних јавних служби, и појединих облика елитних јавних служби. У оквиру градског насеља изражена је просторна централизација заступљених јавних служби.

Образовање

На подручју градског насеља раде четири матичне основне школе са око 3.500 ученика. На сеоском подручју раде такође четири матичне школе (Поповац, Доња Мутница, Сикирица, Поточац), са подручним школама за четири или осам разреда у готово свим сеоским насељима. У свим основним школама има око 5.700 ученика и око 500 запослених.

Основни проблем школа у градском насељу је рад у више смена, што подразумева повећање изграђеног школског простора, док је на сеоском подручју то реконструкција или изградња нових објеката према стандардима површине и опреме, односно пад опште сеоске популације и броја уписаних ученика за нормално организовање наставе.

У оквиру средњег образовања раде четири школе (Гимназија, Економско-трговачка, Машинско-електротехничка, Технолошка), које се налазе у општинском центру, груписане у оквиру средњошколског комплекса, са око 2.500 ученика и око 230 запослених.

Од специјализованих видова образовања, у Параћину постоје основна и средња музичка школа.

Дечија заштита

На територији општине Параћин постоји организована мрежа дечје заштите са градском централном надлежношћу кроз предшколску установу "Бамби". У оквиру ове установе раде три објекта дечје заштите у центру градског насеља, са око 500 корисника.

Објекти дечје заштите, пре свега као опремљени простори при школама или Месним канцеларијама, организовани су у већини сеоских центара и центара заједнице села. Укупан број корисника дечје заштите ван градског насеља је такође око 500. Укупна површина објеката дечје заштите према броју корисника, не задовољава нормативе о величини објеката. Такође, евидентан је проблем неравномерне дистрибуције ових садржаја (преоптерећеност објеката у центру града).

Опремљеност објеката је различита. На ширем подручју, по селима, за предшколску наставу се користе углавном школски простори, што свакако није повољна ситуација.

Социјална заштита

На подручју градског насеља постоји неколико институција социјалне заштите:

- Центар за социјални рад (друштвена нега, материјална помоћ, смештај - 3.200 корисника),
- Клуб за старе - дневни центар (1.250 корисника) у оквиру кога је и Савез инвалида Србије, као и

Општински одбор Црвеног крста.

Развој функција социјалне заштите на општинској територији ван подручја градског насеља, своди се на активности Специјалног дома за децу и омладину у Извору, који од 2003. године ради у склопу Центра за социјални рад Параћин.

Здравствена заштита

Функцију здравства Параћин развија у складу са својом улогом регионалног центра у мрежи насеља Републике Србије, и то кроз систем основне и стационарне здравствене заштите становништва.

Здравствени центар "Параћин" чине Болница и Дом здравља, 6 здравствених станица и 16 амбуланти са укупно 143 лекара.

Објекти основне здравствене заштите на територији Генералног плана (Дом здравља, диспанзер, медицина рада, стоматолошка амбуланта и апотека), налазе се у центру Параћина (непосредно уз комплекс болнице), осим три амбулante које се налазе у месним заједницама Врапчане, 11. конгрес и Данково. На широј општинској територији, у оквиру појединих сеоских насеља функционише 13 амбуланти и једна здравствена станица (Поповац).

Објекти стационарне здравствене заштите на територији Генералног плана развијају се као комплекс Болнице, са 170 постеља и око 9000 м² изграђеног простора.

Култура

У Параћину данас делује неколико културних институција локалног и регионалног значаја: Позориште, Биоскоп, Завичајни музеј, Библиотека "Др Вићентије Ракић" и Центар за културу (некадашња Културно-просветна заједница).

У оквиру шире општинске територије, на сеоском подручју постоји већи број Домова културе различитог карактера и капацитета, изграђених претежно педесетих и шездесетих година прошлог века, који се могу реконструисати и програмски ревитализовати. Основни проблем продора културе на шире општинско подручје није питање простора, већ пре свега недостатак система који ће организовати локалне потребе становништва и постојећу иницијативу.

Спорт и рекреација

Постојећи спортски објекти углавном не задовољавају савремене, врло строге, спортске стандарде у погледу употребљивости, техничке опремљености и квалитета. На територији сеоских насеља, спортски терени и објекти су квалитетом и квантитетом потпуно незадовољавајући. Параћин као урбани центар је стањем и бројем спортских објеката у бољем положају.

На подручју градског насеља размештени су спортско-рекреативни центри и терени различитих категорија и степена уређености. Према постојећој категоризацији спортско-рекреативне површине чине:

- градски спортски центар "7 Јул" (стадион ФК "Јединство", терени за мале спортове и спортска хала),
- рекреативно-спортски центар "Карађорђево брдо" (12 асфалтираних терена за мале спортове и 1.500м крос стазе),
- спортско-рекреативни центар "СФС Борац" (главни и помоћни терен, атлетска стаза, крос стаза, рукометни терен, сала за стони тенис и затворено стрелиште),
- градски базени (отворени),
- стадион ФК "Текстилац"
- фудбалска игралишта и терени за мале спортове локалног карактера (у оквиру стамбених блокова, школа, уз објекте Месних заједница).

Површине постојећих спортских терена и објеката (изражено у м²), на територији општине не задовољавају савремене стандарде у овој области. По савременим стандардима планирани спортски и рекреативни комплекси се нормирају са минимумом укупне површине 4м² по становнику, односно 1,2м² по становнику корисне површине.

Саобраћај

Подручје општине Параћин, налази се на природном коридору (долина Велике Мораве), којим је још у античко доба пролазио најважнији пут на овим просторима (Виа Милитарис). Данас овај коридор (коридор Х) представља најзначајнији магистрални правац у нашој земљи, а због свог значаја, сврстан је и у мрежу европских путева (Е-75). У зони коридора Х је и основни железнички коридор, као и потенцијални пловни коридор Велике Мораве.

Долина Велике Мораве, за општину Параћин (као део европског система комуникација и функционалних веза) везује простор (источна и западне Србија) по принципу попречних веза. Најзначајнија попречна веза је веза са источном Србијом, источним краком европског саобраћајног правца Е-761 (М5), Параћин - Зајечар - граница са Бугарском. Значајна је и веза са западном Србијом, западноморавским коридором истог саобраћајног правца (граница са БиХ - Пожега - Чачак - Краљево - Крушевац - Појате).

Друмски саобраћај

Свој саобраћајни легалитет регионалног значаја, поред наведеног коридора Х (Е-75) и магистралног правца М5, Параћин потврђује и регионалним путним правцима Р103, Р103б, Р214, Р217, Р255, Р273.

У општини Параћин постоји 129,5км општинских путева, 63,2км државних путева II реда, и 41,5км државних путева I реда. Од укупне дужине општинских путева, 89км је са савременом асфалтном подлогом (око 70%), док је код државних путева II реда тај проценат око 80% (51км).

Укупна дужина градске уличне мреже износи око 63 км, од чега је око 60 км са савременим коловозом. Просечна ширина коловоза износи око 6 м, просечна регулациона ширина око 7,5 м, док је укупна дужина изграђених тротоара око 12 км са просечном ширином од око 2,5 м. Према функционалној класификацији градску уличну мрежу Параћина чине следеће категорије саобраћајница:

- градске магистрале,
- градске саобраћајнице и
- сабирне саобраћајнице.

Градске магистрале опслужују изворно-циљни и највећи део локалног саобраћаја. Градске саобраћајнице имају функцију јачих сабирница као и повезивања приградских места. Сабирне саобраћајнице дистрибуирају саобраћајне токове између виших рангова саобраћајница и стамбених зона, као и осталих садржаја. Стање градске уличне мреже је лоше, при чему већина улица са савременим коловозом нема завршни слој асфалта. Укрштања уличне мреже са аутопутем су денивелисана, док то није случај са укрштањем са железничком пругом, што смањује безбедност и капацитет оба вида саобраћаја. Постоји потреба за обилазницом око Параћина, која би повезала најважније улазно-излазне правце, опслужујући највећи број изворно-циљних и транзитних кретања, на високом нивоу услуге.

Основне путне везе са ширим окружењем Параћин остварује државним путевима I и II реда: аутопутем Е-75 (деоница Београд-Ниш), државним путем I реда М-5 (Вишеград-Ужице-Краљево-Појате-Параћин-Зајечар) и државним путевима II реда.

Аутопут, као саобраћајница највишег функционалног и техничко-експлоатационог ранга, користи се првенствено за даљинска повезивања и уз одговарајућу контролу приступа везан је преко петље директно на државни пут I реда М-5, односно градску уличну мрежу.

Везе са насељима на општинском нивоу, Параћин остварује мрежом општинских путева а везе са непосредним и ширим окружењем следећим државним путевима:

- аутопутем Е-75 (М-1) (преко петље „ Параћин“) који се територијом општине пружа од км 723+346 до км 741+803 (18.46 км)
- државним путем I реда М-5; на територији општине од км 730+191 до км 763+867 (укупно 33.68 км) од чега је 12.08 у преклопу са аутопутем Е-75 деоница Појате-Параћин
- државним путем II реда Р214 Смедерево-Јагодина-Параћин-Појате-Делиград (деоница Ћуприја - Појате, која прати трасу аутопута), од км 92+267 до км 109+547 (укупно 17.28 км)
- државним путем II реда Р217 Јагодина-Параћин (Обреж - Јовац; веза подјухорских села), од км 8+065 до км 18+315 (1025 км)
- државним путем II реда Р273 Давидовац - Поповац (веза Параћина, преко магистралног пута М-5, према Поповцу и путу Р103), од км 0+000 до км 5+280 (5.28 км)
- државним путем II реда Р103 Ћуприја - Сењски Рудник - Равна Река, од км 111+820 до км 115+671 (3.85 км)
- државним путем II реда Р1036 Грза - Сисевац - Вавило (веза М5 са Р103), од км 0+000 до км 17+200 стим што је изграђена деоница од чвора Страна до села Сисевац у дужини од 6.25 км и деоница од планинарског дома до чвора св. Петка у дужини од 4.84 км док је остали део неизграђен
- државним путем II реда Р255 Стража - Бор (тангира источни део општине; веза М5 са Деспотовцем и Бором) од км 7+845 до км 14+250 више пута напушта и враћа се на територију општине (укупно око 4.28 км)

Генерално гледано, квалитет саобраћајница је незадовољавајући: коловози су у лошем стању, без потпуног профила, слабо опремљени путним објектима, вертикалном и хоризонталном сигнализацијом и пратећим услужним садржајима (саобраћајна и туристичка сигнализација, информациони пунктови, сервис).

Мрежу саобраћајница употпуњава и мрежа општинских категорисаних путева за везу са општинским центром и унутар мреже насеља. Општински путеви су:

Р.бр	Ознака	Општински пут	дужина	неизграђено
1	ОП 1	Параћин (почетак- ул. Кајмакчаланска)– Шавац –ОП-2 (Чепуре)	6,10	
2	ОП 2	Параћин (почетак – ул. Кајмакчаланска)– Чепуре - државни пут II реда број 217 (Рашевица)	8,00	
3	ОП 3	Државни пут I реда број 5 – Главица – пут ОП 15	1,70	
4	ОП 4	Државни пут II реда број 214 (Стрижа)- Лебина –(кроз насеље- горњи пут –раскрсница испред доње чесме лево)- ОП 8(Мириловац)	6,10	
5	ОП 5	Државни пут II реда број 214 (Стрижа)- Доње Видово – Горње Видово - Државни пут II реда број 214	12,50	
6	ОП 6	Државни пут II реда број 214 – Крежбинац – Бусиловац – Голубовац – Плана – Лешје - Државни пут I реда број 5	16,50	
7	ОП 7	Државни пут II реда број 217 – Својново- Државни пут II реда број 217	3,1	1,5
8	ОП 8	ОП 9 – Мириловац – ОП 6(Плана- центар)	8,12	
9	ОП 9	Државни пут I реда број 5 (Параћин-петља)- веза ОП 8 – ОП 6- Доња Мутница - државни пут I реда број 5	12,30	
10	ОП 10	Државни пут I реда број 5 – ОП 9 (Доња Мутница)	0,14	
11	ОП 11	ОП 9 (Доња Мутница)- Клачевица (школа)	2,20	
12	ОП 12	Државни пут II реда број 273 (Поповац) – Стубица – граница КО Сење (општина Ћуприја)	5,50	
13	ОП 13	Држ. пут II реда број 273 (Поповац) – Забрега (МЗ)	3,30	

14	ОП 14	Државни пут II реда број 273 (Поповац) – Буљане – Шалудовац – Горња Мутница - Државни пут I реда број 5	11,36	
15	ОП 15	Параћин – Главица - Државни пут I реда број 5 (стара веза) (Давидовац)	6,00	
16	ОП 16	Државни пут II реда број 1036 – планинарски дом (Грза)	0,14	
17	ОП 17	Државни пут I реда број 5 – Давидовац (мз)	1,66	
18	ОП 18	Параћин (пружни прелаз- Буљанка – река Велика Морава- Државни пут II број 217 (Трешњевица)	6,50	1,1
19	ОП 19	Државни пут II реда број 214 – Ратаре – Горње Видово – Сикирица – државни пут II реда број 214	4,27	
20	ОП 20	Државни пут II реда број 214 (Дреновац)– граница КО Доњи Катун(општина Варварин)	3,20	
21	ОП 21	ОП 19 (Ратаре) – ОП 5 (Доње Видово)	3,40	
22	ОП 22	ОП 13 (Забрега) – ОП 12 (Стубица)		1,60
23	ОП 23	Државни пут II реда број 273 (Бошњане) – ОП16- ОП9(Доња Мутница) ОП 15	6,50	
24	ОП 24	ОП 23 (Бошњане) – ОП 14(Буљане)	4,20	
25	ОП 25	ОП 14 (Буљане) – Државни пут II реда број 1036	9,10	
26	ОП 26	Државни пут II реда број 273 (Бошњане)- Везировац (општина Ћуприја)	3,30	
27	ОП 27	ОП12(Стубица) – Добричево (општина Ћуприја)	6,20	
28	ОП 28	ОП14(Горња Мутница) – Државни пут I реда број 5(Извор)	4,70	
29	ОП29	Параћин (Текијски поток) – Текија- ОП4(Лебина)	3,70	
30	ОП30	ОП7 (Својново) – Манастир "Свети Никола"	1,60	
31	ОП31	ОП 5(Доње Видово) – Мост на Великој Морави(веза општина Варварин		0,40
32	ОП32	ОП32 (Лешје) – Манастир „Покров Пресвете Богородице“	0,9	
33	ОП33	ОП6 (Лешје) –Плана (црква) - (граница КО Скорица)	2,30	
34	ОП34	ОП31 (Доње Видово) – ОП2 (Чепуре)		4,95
35	ОП35	Државни пут I реда број 5 (Извор)- ОП11 (Клачевица)		6,31
36	ОП36	ОП4 (Лебина) – ОП6 (Бусиловац)		3,16
37	ОП37	ОП29 (Текија) – ОП4 (веза са Државн. Пут. II реда број 214)	1,70	
38	ОП38	ОП19 (Сикирица) – ОП20 (Дреновац)		2,13
39	ОП39	ОП21(Ратаре) – ОП2 (Чепуре)		6,58
40	ОП40	Потоцац (центар) - државни пут II реда број 217 - ОП2		1,77

Железнички саобраћај:

Главни правац железничког саобраћаја представља међународна магистрална пруга Београд-Младеновац-Ниш-Прешево-државна граница (Е70, односно Е85), као део паневропског саобраћајног коридора Х. Укупна дужина магистралне пруге на територији општине износи 17,25 км. Пруга је највишег технолошког нивоа у земљи и Параћин повезује са Европом и развојном кичмом Републике - коридором Х

Пруга II реда Параћин - Поповац, у дужини од 15,8 км, није електрификована и служи за превоз робе.

На територији града постоје три индустријска колосека које опслужује станица Параћин ("штофара", "стаклара" и "војна рампа"), укупне дужине 1,35км.

Укупна дужина железничких пруга на територији општине износи 34,40 км.

Коридори укинутих пруга узаног колосека Параћин - Зајечар и Параћин - Ћуприја - Сењски Рудник имају укупну дужину око 15 км, и могу се поново употребити, пре свега као веза потенцијалних индустријских зона са железничком станицом Параћин.

Осим железничке станице Параћин, на подручју општине се налази и станица Поповац (на прузи II реда), као и стајалишта Сикирица-Ратаре и Дреновац (на магистралној прузи).

Укрштања друмских саобраћајница са магистралном железничком пругом, и пругом II реда, нису денивелисана.

Оцена је да је железнички саобраћај један од значајних елемената саобраћајног система у општини. Основна развојна шанса Параћина у железничком саобраћају је будућа модернизација железничког саобраћаја у Републици

Речни саобраћај:

У погледу речног саобраћаја, Параћин се ослања на реализацију програма везаног за пловност Велике Мораве. Реч је о хидроенергетско-пловидбеном систему "Велика Морава", за који је утврђена потреба даљег истраживања, како би се утврдиле реалне могућности и услови његове реализације.

Ваздушни саобраћај:

Просторним планом Републике Србије, у програму развоја мањих и средњих аеродрома, обухваћен је и аеродром "Давидовац" - Параћин.

Просторним планом инфраструктурног коридора Е-75, аеродром "Давидовац" је укључен у секундарну мрежу аеродрома на подручју плана, и служи за потребе привредне и спортске авијације, авио-такси превоза и туристичко-комерцијалне сврхе.

У овом виду саобраћаја види се шанса за развој општине, јер постоји језгро развоја (аеродром Давидовац). Овај аеродром може прерасти у туристичко-пословни аеродром са задржаном привредном и спортском улогом (аеронаутика).

Водопривредна инфраструктура

Регулација водотокова:

Највећи водоток који протиче кроз општину је река Велика Морава, која се врло често изливала и наносила велике штете. У циљу заштите од великих вода Велике Мораве изграђен је деснообали насип целим њеним током кроз општину. Левообални насип је изграђен у зони села Трешњевице. Остали део леве обале је незаштићен. Посебан проблем представља деоница у зони села Својново, где је угрожен пут Р217.

У прошлости биле су интензивне активности ради заштите насеља и пољопривредних површина од великих вода реке Црнице. Урађена је пољска регулација са одбрамбеним насипима на деоници од ушћа у Велику Мораву до излаза из Параћина, а потом и кроз сам Параћин, све до моста на путу за Главицу. Градска регулација је урађена од почетка комплекса фабрике штофова до моста у улици Стефана Првовенчаног, у дужини око 2,1 км. Облагање корита изведено је и у зони аутопута. Канал "Јаз" је делом зацевљен кроз комплекс фабрике стакла и испод Немањине улице. Пречник зацевљеног дела је ф 1000 мм.

Од водотокова који долазе са Јухора регулациони радови су вршени на Великом потоку у Поточцу, Својновачком потоку и потоцима у Рашевици и Трешњевици и то на деоницама кроз насељени део. Регулациони радови су вршени и на потоку Сувара кроз Горњу Мутницу, Јовановачкој реци и потоку Сикирица.

У склопу комасације урађени су канали за одводњавање у насељима Стрижа, Шавац и Чепуре, док је у северном делу општине изведен хиромелиорациони систем "Змич".

На Кнеселачком потоку изграђена је преграда и формирана микроаккумуляција. Поплавама су угрожени Давидовац и Главица због изливања Грзе и Црнице и скоро сва села у јужном делу општине због изливања потока.

Водоснабдевање:

Постојећа изворишта на подручју општине Параћин делимично се користе за снабдевање водом за пиће.

Вода за пиће се у овом тренутку обезбеђује из изворишта и то: захватањем расположивих количина воде са карстних извора "Света Петка", "Топлик" и "Сисевац", захватањем одговарајућих количина воде из дубоког аквифера у долини реке Велике Мораве бунарима који су појединачно или као групе бунара (Горуње, Стрижа..) прокључени на водоводни систем. Део воде са изворишта "Света Петка" и "Сисевац" дистрибуира се суседним општинама Ћуприја, односно Деспотовац.

Може се рећи да се у сушном периоду године, за потребе водоснабдевања становништва и индустрије захвата 275 л/с воде за пиће.

Одвођење отпадних вода:

Одвођење санитарних отпадних вода

Систем за одвођење санитарних отпадних вода покрива насеље Параћин и део приградских насеља. Систем за одвођење отпадних вода Параћина је сепаратан, тј. посебно се одводе санитарне, а посебно атмосферске отпадне воде. Санитарне отпадне воде из насеља одводе се главним колектором до Постројења за пречишћавање отпадних вода које се налази на локацији "Велики Бачин". Капацитет постројења је 29.000 ЕС у првој фази. Изграђени су објекти за механичко пречишћавање, а биолошко пречишћавање обавља се у лагуни површине 12,0 ха. Главни колектор (од ул. Видовданске у Параћину до главног система) је дугачак око 7 км и има пречник од ф 400 мм до ф 1100 мм. Секундарни колектори су пречника од ф 250 мм до ф 400 мм и они су уведени у главни колектор. Укупна дужина канализационе мреже је око 150 км. Канализација је углавном изведена од бетонских и азбестцементних цеви, док су новије линије од ПВЦ-а. Канализациони систем је до сада био гравитациони. У Данкову постоји једна црпна станица која санитарне отпадне воде одводи у локални колектор и даље на систем "Велики Бачин". Код школе «Ђура Јакшић» такође постоји једна мања црпна станица, која санитарне отпадне воде потискује у канализацију. У осталом делу општине санитарне отпадне воде се одводе у септичке или обичне јаме.

Индустријске отпадне воде се, са или без предtretмана, уводе у фекалну канализацију. Постројења за предtretман имају Српска фабрика стакла, "Космај", "Параћинка".....

Одвођење атмосферских отпадних вода

Систем за одвођење атмосферских отпадних вода постоји у насељу Параћин и осталим сеоским насељима. Атмосферске отпадне воде са територије насеља се одводе делом системом кишне канализације, а делом површински отичу до најближих реципијената. Највећи број колектора који прикупља атмосферске воде из насеља уведен је у реку Црницу.

Електроенергетска инфраструктура

Мрежа ЕД Параћин напаја се из два правца:

Из правца ТС 220/110 кV "Крушевац", преко ТС 110/35 кV "Ћићевац" (110 кV водом пресека AI-Ће 150мм²), ка ТС 110/10 кV "Параћин 3";

Из правца ТС 110/35 кV "Јагодина 1" (110 кV водом), ка ТС 110/35 кV "Параћин 1". (Поменути водови 110 кV имају преносни карактер).

На територији општине налазе се три трафостанице 110/X кV:

ТС 110/35 кV "Параћин 1", лоцирана у Главици;

ТС 110/10 кV "Параћин 3", лоциране у кругу СФС;

ТС 110/6 кV "Нови Поповац".

Телекомуникациона инфраструктура

Према тренутној организацији телекомуникационе мреже ТК центар Параћин је један од два комуникациона чвора у оквиру мрежне групе Јагодина, преко кога се терминира саобраћај са свих крајњих централа и удаљених степена са подручја Параћина, Деспотовца (изузев крајњих централа и удаљених степена Велики Поповић, Јасеново, Медвеђа и Милива), и са удаљених степена Јовац и Остриковац са чворног подручја Ђуприја. ЧЦ Параћин је са надређеном централом Крагујевац повезана магистралним оптичким каблом Београд-Ниш. На подручју општине Параћин положено је око 25 км магистралних подземних оптичких каблова великог капацитета који имају национални значај и око 29 км подземних оптичких каблова мањег капацитета за потребе локалног телефонског саобраћаја. Телефонске централе Стрижа, Сикирица, Плана и Поповац су са ЧЦ Параћин повезане подземним међумесним оптичким каблом. Тренутно се ради привод Параћин-Главица. Са осталим крајњим централама (Дреновац, Рашевица и Д.Мутница) на подручју општине Параћин ЧЦ Параћин је везан НФ кабловима.

Топлификација и гасификација

Топлификација:

Топлификација се односи само на ужи центар Параћина. Моментално је депресирана лошим, објективно неподношљивим економским условима за ову врсту инфраструктуре, па је стога запуштена.

Гасификација:

Кроз територију општине Параћин пролази регионални магистрални гасовод виоког притиска правцем "север - југ", уз обилажење градског језгра са северне, односно источне стране. Изграђене су две главне станице - за градско насеље и за цементару.

Комунална инфраструктура

Одлагање комуналног отпада

Под санацијом "дивљих" депонија подразумева се детекција простора деградираних отпадом на целом простору општине Параћин, уклањање отпада и ремедијација простора. Најдрастичнији примери:

- село Поточац - на 300 м од реке Велике Мораве смештено је сметлиште села Поточац. Уз пут у дужини од 250 м одлаже се чврсти отпад.;
- село Рашевица - у дужини од 1 км уз саму обалу реке Велике Мораве налази се сметлиште села Рашевица.
- копови фабрике цемента
- село Шавац на 200м од реке Велике Мораве смештено је сеоско сметлиште

Општина Параћин депонује чврсти комунални отпад на сметлишту удаљеном око 4 км од центра градског насеља, на локацији у непосредној близини вештачког језера "Буљанка", насталог ископом шљунка. Сметлиште је лоцирано на десној обали Велике Мораве, на око 400 м од речног тока и на око 350 м од реке Црнице.. Формирање сметлишта довело је до промене природних услова филтрације подземних вода, и до одређеног степена утицаја на загађење подземних вода и земљишта. Параметри утицаја и степен загађења нису познати. У оваквим створеним условима, очигледан је негативни утицај депоније на земљиште у инжењерско-геолошком и хидрогеолошком погледу. С обзиром на хидрауличку везу подземних и површинских вода, јасно је да је вектор загађења усмерен према вештачком језеру "Буљанка".

На основу категоризације депонија према Извештају о стању животне средине за 2000. годину, депонија "Буљанка" спада у категорију званичних депонија

површине од 1 до 5 ха, које не испуњавају ни минималне мере заштите, које су попуњене отпадом и које одмах треба санирати, затворити и рекултивисати. Индустрија у обављању своје делатности континуирано генерише отпад различите категорије, између осталог и опасан отпад. Не постоје процедуре које дефинишу генерисање, токове кретања овог отпада, активности и одговорности за поступање са њим. Са индустријским отпадом се неадекватно поступа почев од места његовог генерисања, његове категоризације, транспортовања, промета, до поступака одлагања (трајног или привременог), чиме се директно угрожава животна средина.

Гробља

Гробља на подручју општине, нису категорисана и није успостављено адекватно управљање и уређење. Већина локација захтева анализу могућности за проширење, јер у постојећим границама нема могућности за даље сахрањивање. Гравитациона подручја су углавном идентична атарима насеља.

Просторна организација производно-пословне активности

Постојећи и нови локалитети интензивног развоја производно-пословне активности у општини и граду Параћину, заузимају просторе уз виталне саобраћајне правце (аутопут, петља аутопута, обилазница града, магистрални и регионални правци, железничка пруга).

Просторни размештај производно-пословне активности на градском подручју конципиран је кроз четири целине:

- радна зона 1 - зоне крупне индустрије (1.500 запослених):
- радна зона 2 - нове привредне зоне (4.000 запослених):
- радна зона 3 - мале зоне привређивања у дисперзији (750 запослених):
- радна зона 4 - привређивање у оквиру намене становања (150):
- мешовити пословни центри - радне зоне претежно терцијалне

делатности:

Просторни размештај производно-пословне активности ван градског подручја, конципиран је тако да ће се оне обављати у оквиру формираних и плански дефинисаних индустријских зона

- индустријска зона "Змич
- индустријска зона фабрике цемента "Нови Поповац - Холцим"
- производно-пословна активност у дисперзији (рурално подручје

Општина Параћин треба да тежи да се развија у правцу заокружавања привредне структуре, активирањем и искоришћавањем свих ресурса. Поред реструктурирања постојећих капацитета, општина Параћин треба да искористи оне своје просторне потенцијале где може да оствари конкурентске и интегративне предности.

Туризам

Имајући у виду просторну предодређеност општине Параћин, утицаје из ширег окружења, тренутно стање на терену и будуће планске акције, просторна организација развоја туризма ће се вршити преко два главна развојна правца, који се поклапају са стратешким развојним правцима општине, чији се "пресек" налази у оквиру градског насеља, на контакту два саобраћајна и инфраструктурна коридора (носиоца развојних праваца), што директно маркира глобални ослонац на макро-плану развојног система општине.

- Развојни правац коридора X (аутопут Е-75) - потенцијал развоја транзитног туризма:
- Развојни правац коридора европског пута Е-761 - потенцијал развоја транзитног, спортско-рекреативног, излетничког, ловног и риболовног,

аеро-наутичког, културног, конгресно-манифестационог, одрживог и екотуризма:

У њему се издвајају подручја са атрактивним туристичким мотивима, и потенцијалом за развој различитих видова туризма.

- а. Јужни Кучај
- б. Грза - Сисевац
- в. акумулација Забрега
- Потенцијални туристички правац ка Морави и Јухору - потенцијал за развој излетничког, спортско-рекреативног, риболовног, одрживог и екотуризма:
- Потенцијални туристички правац ка подручју агроруралног туризма -
- Туристички аспект културног наслеђа (културни туризам):

Природне вредности и могућности заштите и уређења животне средине

У оквиру територије општине Параћин, према принципу хомогености по питању еколошке стабилности и заступљености појединих предеоних елемената, могу се идентификовати три предеоне макројединице: Долина Мораве, Побрђе и Кучајске планине. Ни једна предеона макројединица се не налази у стању пуне еколошке стабилности. Констатовано је да утврђене предеоне макројединице, на основу биогеографског и биоценолошког снимања терена, показују следеће стање:

Долина Мораве - углавном јаче нарушена и делимично разорена, а у урбаним подручјима тотално разбијена еколошка стабилност (потез дуж аутопута, Параћин са околином, подручја интезивне пољопривреде);

Побрђе - јаче нарушена и делимично разорена (претежно у долинама притока Мораве и на ужим побрђима, ближе моравском коридору), а само делимично добра еколошка стабилност (у оним деловима који чине прелаз ка брдско-планинском делу општине);

Кучајске планине - добра и врло добра еколошка стабилност (брдско-планински и планински део општине).

Заштита природе и природна добра

Неопходно је резервисати просторе са наменом заштите природних ресурса (шума, водотока, земљишта, флоре и фауне), очувањем квалитета животне средине и дефинисаним коришћењем за рекреацију становништва у природи. У том контексту потребно је обратити пажњу на:

- просторе дефинисане као изворишта водоснабдевања;
- све веће шумске комплексе, без обзира на власништво;
- подручје које гравитира Јухору (падине Јухора);
- подручје Кучајских планина;
- подручје планине Баба;
- шире подручје превоја Честобродица;
- обале и приобаља река: подручје В. Мораве, укључујући остатке меандара и влажних станишта; подручје Грзе (посебно изворишни део); подручје Црнице (од Благе Марије узводно);
- подручја постојећих излетишта (језеро Буљанка и др.);
- сва стара, посебно храстова стабла, као и групе стабала;
- просторе око споменика културе и њихове заштићене околине;
- просторе у непосредној околини градског насеља Параћин (Карађорђево брдо, Чукара, Главица);

Резервати природе:

- Пештерац - локалитет се налази између стране Пештерац и Срнећег брда,
- Под Магарачким врхом - страна између Магарачког врха и Шилјатог врха,
- Видовачки кључ - део десне стране корита Велике Мораве.

- Старо Моравиште-Корман - остатак некадњег меандра Велике Мораве, а сада мочварно-ритска до влажно-шумска површина,.
- Извориште (врело) Грзе - изразити пример богатог карстног врела као изворишта бистре планинске реке..
- Под Горњим пољем - средње нагнута брдска страна у рејону између Бошњана и Главице.
- Код Парлога - шумска шикара пунијег склопа на недеградираном станишту,
- Изнад Бошњана - локалитет са активним клизиштима и ексцесивном ерозијом.

Споменици природе:

У оквиру врсте "споменици природе" предност се даје геоморфолошким знаменитостима, т.ј. њиховој заштити кроз резервате природе, или заштиту предела посебних природних одлика. Посебно се истичу видиковци.: Црни врх, [иљати врх, Голо врче, Магарачки врх, Јаворачки врх, Дебело брдо, Тисин врх, Самарњача, Кошући врх, Вршиљак, Јанков врх, Чукара, Томин врх, Хајдучки камен, Баба. [то се тиче појединачних стабала или групе стабала, треба издвојити сва стара, а посебно храстова стабла, као што је лужњак у Сикирици.

Парк шуме: Вавило - треба јој дати статус мање парк-шуме за туристички одмор и Главица - између сеоских насеља које делимично обухвата

Предела посебних природних одлика:

- Део венца и обронци планине Бабе - на овом масиву има и неколико лепих видиковаца.
- Подручје непосредног сливног периметра Црнице у делу од кривине испод Горуновца до доњег дела села Забрега -.
- Клисура Суваје- предлаже се за стављање под строгу заштиту у циљу заустављања и спречавања деградационих процеса вегетације и подлоге.
- Троглан-бара - локалитет између Дебелог брда, Мале Брезовице и Полома, на север-северозападној граници подручја општине.
- Врело Црнице - са непосредном околином као природни објект,
- Део клисурасте долине реке Црнице североисточно од села Забрега -
- Сливно подручје Велике и Мале Честобродице и део клисурасте долине Грзе
- Изворишна челенка Мијовачког потока - под Дуговицом, северно од села Стубице.
- Локалитет између Мале Брезовице и Пролома - рачвасте јаруге повремениг водотока, које имају карактер ексцесивне ерозије и клизишта.
- Комплекс језера Буљанка - решењем о претходној заштити стављен је под заштиту као природно добро (Сл.гл.РС бр.55/97). Три језера настала ископом шљунка.

Заштитне зоне:

Повезивање природне и градитељске баштине у јединствену методску целину резултат је става да оне, само у својој међуусловљености и јединствености, могу да пруже стварну слику људског постојања на једној територији, па је неопходно да се и у процесу планирања обезбеди јединствена обрада ове материје. Ово подразумева идентификацију свих изворних средина које се могу заштитити, а представљају посебне природне вредности; утврђивање свих непокретних културних добара (НКД), без обзира на степен очуваности. Јединство природних и градитељских вредности посебно је значајно у две целине:

- Мала света гора (Петрушка) - комплекс манастира и предела посебних природних одлика уз реку Црницу.
- Сисевац - комплекс манастира, извора Црнице, рудника и насеља.
- Резерват биосфере "Кучајске планине":

Објекти геонаслеђа на основу инвертара објеката геонаслеђа Србије:

- Фосилоносни профил плиткоморских седимената ордовицијума – Ђерчек-Кучај, недалеко од пута Ресавица-Сењски рудник

- Лопораца са лежишта Поповац
- Епигенија Црнице у Главици код Параћина
- Епигенија Грзе
- Врело Грзе (типско гравитационо врело)

I 1.2.2. Анализа снага и слабости локалне самоуправе, као и могућности и претњи за одржив просторни развој (SWOT анализа)

STRENGTHS (предности)
<ul style="list-style-type: none"> • Повољан географски положај (Коридор10, аутопут Е 75, двоколосечну железничку пругу Београд - Ниш, магистрални гасовод и мултимодални оптички кабл) • Аеродром на подручју општине у Давидовцу • Добра хидрографска мрежа - слив реке Јужне Мораве • Незагађене подземне воде - постојање изворишта минералних и термалних вода • Очувани природни ресурси • Повољни природно-географски услови са потенцијалом за коришћење обновљивих извора енергије • Разграната мрежа регионалних путних праваца • Разграната мрежа локалних путних праваца (сва насељена места имају локалну путну мрежу) • Већи део територије општине (60%), чине терени нагиба до 15% (повољни за ратарство и стамбену изградњу, индустрију и инфраструктуру), док је највећи део територије општине (до 800 мнв) повољан за пољопривреду. • Постојање општинског услужног центра • Развијен систем месних заједница • Добра покривеност општине месним канцеларијама • Постојање јавних предузећа у комуналној области • Постојање јавних установа од друштвеног значаја за локалну заједницу • Постојање локалних медија • Постојање канцеларије за младе у оквиру општинске управе • Постојање канцеларије за рурални развој • Велики број установа социјалне заштите • Општина Параћин донела је Стратегију одрживог развоја општине Параћин за период од 2008. до 2017. са детаљно обрађеним поглављем заштите животне средине • Задовољавајући школски фонд • Близина Ниша као универзитетског центра • Велики број клубова и велики број аматерских стваралаца • Постојање великог броја удружења (НВО) • Повезаност удружења (општинска / регионална) • Подршка локалне управе стратегији развоја града, чији је саставни део и туризам • Постојање основне институционалне базе (саставни је део Стратешког Плана за Економски развој Општине) • Постојање ОТИС-а и свести о недовољној искоришћености могућности

WEAKNESSES (слабости)

- Негативан природни прираштај, миграција становништва, нарочито младих у веће центре
- Лоша просечна старосна структура становништва
- Одлив високошколског кадра
- Дугогодишња инертност институција, органа и организација и јавних предузећа приликом доношења и спровођења одлука, израде и усвајања, а посебно имплементације планских докумената и стратегија
- Хронични недостатак средстава за реализовање свих потребних активности у области
- Недовољан општински буџет
- Непостојање довољног броја услуга из отворене социјалне заштите
- Неуређеност, у туристичком смислу, локација и недостатак смештајних капацитета одговарајућих стандарда и нових туристичких садржаја
- Неизграђени пратећи садржаји уз аутопут Е 75
- Стање станичних постројења и опреме у железничким станицама не дозвољава интермодални транспорт
- Колосечна решетка на прузи Београд-Ниш не задовољава за брзине преко 120 km/h
- Велики број пружних прелаза у нивоу
- Један број деоница на траси државних путева је неизграђен
- Стање асфалтног коловоза на државним и општинским путевима је лоше
- Попречни и подужни профили категорисаних путева су незадовољавајући
- Један део транзитног саобраћаја одвија се насељским саобраћајницама
- Недовољна изграђеност и дотрајалост водоводне мреже
- Незавршен колекторски систем и недовољно изграђена примарна и секундарна канализациона мрежа
- Недовољно искоришћавање водног потенцијала за водoprивреду
- Непостојање канализационе мреже на сеоском подручју и неконтролисаног и директног изливања отпадних вода у земљиште и водотокове
- Непостојање потребне планске документације
- Непостојање ажурног катастра подземних и надземних објеката
- Коришћење скупих енергената у производном процесу привредних субјеката (електрична енергија и нафта)
- Мали конзум гасификације
- Недостатак санитарне депоније
- Дотрајао и оптерећен електро енергетски и телекомуникациони систем

OPPORTUNITIES (шансе)

- Регионализација и прикључење ЕУ
- Приступ фондовима ЕУ и опредељење донатора за улагање у област заштите животне средине Буџет Општине
- Увођење накнаде за заштиту и унапређење животне средине (2002.године) могућност за значајно повећање средстава за финансирање активности у области заштите животне средине
- Коришћење финансијских средстава (кредита и донација) за изградњу објеката инфраструктуре
- Приступ Фонду за заштиту животне средине и осталим фондовима на државном нивоу који учествују у финансирању пројеката
- Коришћење водних потенцијала за развој туризма, риболова, водоснабдевања, наводњавања и производњу флаширане воде

- Регулације водотокова ради спречавања поплава и неконтролисане експлоатације песка и шљунка
- Реализација просторног плана подручја инфраструктурног коридора аутопута Е-75 и изградња пратећих садржаја
- Израда планске документације која би створила услове за изградњу и нове инвестиције
- Гасификација и обезбеђивање јефтиног и еколошки чистог енергента у производном процесу
- Осавремењивање постојећег електро енергетског и телекомуникационог система.
- Интерес и подршка Републике за развој туризма у унутрашњости
- Лако доступни модели и искуства у организацији и управљању туристичким ресурсима
- Интереси за улагање у инфраструктуру
- Заинтересованост Републике за реконструкцију железнице
- Пад цена телекомуникационе и информатичке инфраструктуре
- Развијени стандарди инфраструктуре и саобраћаја

THREATS (опасности)

- На глобалном нивоу замрзавање фондова и повлачење донатора
- Недовољно средстава за пренете надлежности на локални ниво за здравство, образовање и социјалну заштиту
- Појачана централизација републике
- Незапосленост која ће становништво приморати да се баве искључиво сопственом егзистенцијом, односно довести до опадања интересовања за проблеме заштите животне средине
- Недостатак локалних извора финансирања
- Низак ниво свести грађана према јавним добрима и интересима
- Лоши резултати приватизације предузећа
- Финансирање од стране Републике по принципу пројеката (самофинасирање)
- Опасност по здравље људи због неизграђених и нефункционалних инфраструктурних објеката
- Смањена лојалност ино и домаћих гостију, због лошег искуства (непостојање стандарда у квалитету услуга)
- Низак ниво туристичке понуде и незадовољство корисника
- Непостојање раста у делатностима комплементарним туризму

I 1.3. Принципи, циљеви и концепција просторног развоја

I 1.3.1. Општа концепција и циљеви просторног развоја

Планска решења имају за циљ, да у складу са концепцијом просторног развоја заснованом на природним и стеченим потенцијалима и ограничењима општине Параћин, као и обавезама и смерницама из планских докумената вишег реда, обезбеде:

- Услове за равномерни просторни развој Општине.
- Заустављање пражњења и ублажавање депопулације руралног подручја.
- Стварање планских услова за подстицања локалне економије.
- Планско и контролисано ширење грађевинског земљишта.
- Заштиту и одрживо коришћење природних и културних добара и вредности.

- Директном применом просторног плана омогуће ефикаснију и

квалитетнију изградњу и очување земљишта.

- Утврђивањем и применом мера заштите животне средине и повећање њеног

Квалитета, у складу са Извештајем о стратешкој процени утицаја планских решења на животну средину.

I 1.3.2.Предлог коришћења простора општине Параћин

Узимајући у обзир четири основне претежне намене простора - пољопривредно, шумско, водно и грађевинско земљиште (и њихово тренутно стање), може се закључити да у многим деловима општине не постоји јасна заштитна и развојна димензија у третману наведеног земљишта. Ако се изузме шумско земљиште које је географски предиспонирано, па и пољопривредно, где постоји доста јасна диверсификација земљишта у различитим деловима општине, остале категорије су прилично занемарене, без јасне валоризације сопственог квалитета и без значајнијих развојних стратегија у будућности. У општини се јасно истичу следећи развојни правци који ће и у будућности бити задржани као доминантни:

- Стратешки развојни правац **А** везан је за европски инфраструктурни коридор X и представља основни приступ Параћину из правца Ћуприје, аутопутем Е-75, као делом европског и српског развојног и саобраћајног система (великоморавски потез и појас интензивног развоја првог реда). Као шири потез, овај правац заснива заједничке развојне програме са општином Ћуприја.

Као део европског инфраструктурног коридора X, овај правац води магистралну железничку пругу Београд-Ниш (Е70), далеководе електронапајања 400 и 110 кВ, магистрални оптички кабл и гасовод, магистрални цевовод система водоснабдевања, постројење за пречишћавање отпадних вода Параћина, и коридор регионалног пута Р-214 који је у функцији алтернативног путног правца аутопута Е-75.

- Стратешки развојни правац **Б** представља продужетак европског инфраструктурног коридора X, од Параћина ка Нишу. Истовремено, он представља саобраћајну и функционалну везу Параћина, са суседним, јужним општинама. На општинском подручју, овај правац формира развојни и функционални однос у оквиру потеза Параћин-(Стрижа)-Ратаре-(Горње Видово)-Сикирица-Дреновац, као и потезног простора (пољопривредног окружења). Као део европског инфраструктурног коридора X, овај правац води магистралну железничку пругу Београд-Ниш (Е70), далековод електронапајања 220 кВ, магистрални оптички кабл и гасовод, магистрални цевовод система водоснабдевања, и коридор регионалног пута Р-214 који је у функцији алтернативног путног правца аутопута Е-75.

- Стратешки развојни правац **В** везан је за коридор европског пута Е-761, т.ј. правац магистралне саобраћајнице М5, са трасом од границе Босне и Херцеговине до границе Бугарске (Вишеград-Ужице-Чачак-Краљево-Крушевац-Појате-Параћин-Зајечар). Овај развојни правац, заправо, представља источни потез овог коридора (Параћин-Зајечар-бугарска граница). Највећи значај овог правца је у повезивању средишње са источном Србијом, као врло битне надрегионалне везе на овом простору, а са планском идејом формирања интензивног појаса развоја Републике. На подручју општине, ова веза се остварује котлином реке В.Честобродице (до ушћа у Грзу), Грзе (до ушћа у Црницу) и Црнице (до укрштања путева М5 и Е-75). Овај стратешки правац формира развојни и функционални однос у оквиру потеза Параћин-Давидовац-(Лешје)-Д.Мутница, као и потезног простора (пољопривредног окружења).

Спој свих стратешких развојних праваца налази се у оквиру језгра градског насеља, на самом контакту коридора X (Е-75) и коридора пута Е-761 (М5), чиме се директно маркира глобални ослонац на макро-плану развојног система Параћина. С друге стране, регионални развојни правци везани су за регионалне саобраћајнице, као основ будућег регионалног развојног система општине у оквиру "Трограђа" и његовог потенцијалног утицаја (округ), односно унутрашњег развојног и функционалног система Србије:

- Регионални развојни правац А1 ослања се на путни правац Р-214 (према Јуприји), док се правац А2 ослања на Р-217 (према Јагодини). Ово су правци ка општинама из система "Трограђе", док је Р-214 уједно и алтернативни путни правац аутопута Е-75, који иде паралелно са аутопутем (правцем север-југ).

- Регионални развојни правци Б1 и Б2 ослањају се на путни правац Р-214 (према Нишу), који се у Појатама рачва ка Јићевцу (Крушевцу). Правац Б3 се ослања на Р-217, према Варварину, односно Крушевцу. Ово су правци ка суседним, јужним општинама, а Р-214 (Б1) је и алтернативни правац аутопута ка Нишу.

- Регионални развојни правац В1 ослања се на путни правац Р-255 (према Бору), повезан на магистрални правац М5, и тангира крајњи источни део општинске територије. Регионални развојни правци Г1 и Г2 ослањају се на путни правац Р-1036 (везан на М5), који повезује еколошке центре Грза и Сисевац, а затим се укршта са Р-103, и рачва ка Сењу (Ћуприји), односно Сењском Руднику. Правци В1, Г1 и Г2 имају значај у повезивању ширег простора еколошких целина јужног Кучаја (на источном рубном подручју општине), са ширим простором централне и источне Србије.

Локални развојни потези прате функционалне зоне и системе општинске територије, а пре свега потез примарне агломерације, зоне центара заједнице села и изразитих сеоских центара, као и потезе и везе према насељима суседних општина, у јединственом локалном (просторном и функционалном) систему.

У просторном смислу, у општини се јасно истичу следећи просторни ентитети, као делови општинске територије који обједињују специфичне просторне карактеристике, а у специфичном су односу са развојним правцима општине:

- Подручје градског насеља захвата простор површине 2.258хектара, у делу општинске територије у коме је сконцентрисан највећи капацитет становништва, грађевинског фонда, привредних потенцијала, друштвене опреме и ширих функција, инфраструктуре, и комуналне опреме.

- Примарна агломерација захвата прво окружење градског насеља у коме се директно осећа његов утицај и континуитет природних и створених система и потеза (без директног преливања градских капацитета заокружених Генералним планом), и у коме је садржан простор његовог будућег проширења. Код дефинисања границе агломерације, узети су у обзир директни просторни, али и функционални, саобраћајни, природни и еколошки критеријуми, при чему су обухваћена цела насеља (катастарске општине) Чепуре, Стрижа, Текија, Главица и Давидовац, као и већи део КО Параћин-ван варош. Са становништа развоја функција градског насеља, посебан значај имају насеља Стрижа (на унутрашњем развојном потезу ка југу), Давидовац (на унутрашњем развојном потезу потезу ка Зајечару, са везом ка Поповцу), и Чепуре, које доводи контакт подручје градског насеља до Велике Мораве и формира везу са "прекоморавским" насељима општине. На Јупријском потезу, примарна агломерација иде све до границе општинске територије, где се наставља на подручје Генералног плана Јуприја. Зато се може рећи да параћинска примарна агломерација представља део шире градске агломерације "Трограђе", која осим

Параћина обухвата Ћуприју и Јагодину, као суседна развојна подручја на главном стратешком правцу.

- Потезни простор пољопривредног окружења обухвата претежно пољопривредно земљиште у ширем прстену окружења градског насеља и примарне агломерације. У овом простору су основне површине низинске интензивне пољопривреде и пољопривреде побрђа, за ратарску, воћарску и виноградарску производњу. У оквиру потезног простора су сеоска насеља, системи и објекти пољопривреде и инфраструктуре, потези погодни за мелиорацију, укрупњавање и наводњавање. Основни просторни потези пољопривредног окружења су:

- о Потез Јухор, са карактером низинске интензивне пољопривреде (пре свега ратарство и делимично воћарство), у оквиру насеља Трешњевица, Рашевица, Поточац, Својново, [авац и Сињи Вир, као и дела КО Параћин-ван варош. Основна карактеристика потеза је плодно земљиште у долини Велике Мораве (нижи-приобални и виши-подјухорски део), погодно за мелиорацију, укрупњавање и наводњавање (непосредно уз овај потез, у КО Стрижа и Чепуре, већ је реализована комасација са мелиорацијом). Највећим делом то је неуређено земљиште са нерегулисаним водно-ваздушним режимом, ако изузмемо део КО [авац који се налази у склопу хидромелиорационог система Стрижа-Чепуре-[авац. Потезом Јухор протиче највећи водоток општине, река Велика Морава.

- о Потез Морава, у простору ниског приобалног дела долине Велике Мораве, са претежним ратарским карактером, а у оквиру насеља Доње и Горње Видово, Ратаре, Сикирица и Дреновац. Земљиште читавог потеза је погодно за мелиорацију, укрупњавање и наводњавање, све до зона реализоване комасације са мелиорацијом (Стрижа-Чепуре). Читава десна обала В.Мораве у овом потезу заштићена је насипом. Потез заузима простор дуж Стратешког развојног правца Б (ка Нишу).

- о Потез Баба, са основним карактером пољопривреде побрђа (претежно ратарство, а делимично су заступљени воћњаци и ливаде), и карактером низинске интензивне пољопривреде (ратарство) у долини Грзе, а у оквиру насеља Доња Мутница, Плана, Лебина, Мириловац, Лешје и Клачевица. Потез заузима простор између Стратешких развојних праваца, Б (ка Нишу) и В (ка Зајечару). Земљиште погодно за мелиорацију, укрупњавање и наводњавање се налази у долинама Грзе и Бреснице, и обухвата пре свега делове КО Мириловац и Плана. Ово земљиште није потенцијално загађено аеро и хидро загађивачима, па је погодно за органску пољопривредну производњу, и стварање базе за производе са карактеристикама биолошки вредне хране.

- о Потез Црница, са основним карактером пољопривреде побрђа (брдске цереалије и кромпир од ратарских култура, а затим воћњаци и ливаде), и карактером низинске интензивне пољопривреде (ратарство) у долини Црнице, а у оквиру насеља Стубица, Забрега, Буљане, Извор, Горња Мутница, Бошњане, Шалудовац и Поповац. Основна карактеристика потеза је осетљивост еколошког капацитета, која се огледа у присуству специфичних производних програма са експлоатацијом минералних сировина, и програмских зона заштите природних и културних добара, на истом простору. У исто време, земљиште у долинама Црнице и Грзе је погодно за мелиорацију, укрупњавање и наводњавање, али и потенцијално загађено аерозагађивачима. Овај простор представља природни прелаз из великоморавске долине према масивима јужног Кучаја, идући сливом Црнице. Комплетан захват има изражен еколошки карактер, посебно у свом источном делу где се непосредно ослања на шири шумски појас јужног Кучаја.

Еколошке и еколошко-продуктивне целине су целине са претежним еколошким карактером. Ово је значајан део општинске територије, релативно затворен, али изузетно битан у одржању и развоју природног потенцијала и ширег еколошког капацитета средине. Основне еколошке целине, као посебни просторни ентитети рубног подручја, су следеће:

о Еколошка целина "Грза-Сисевац", са еколошко-продуктивним карактером, у оквиру делова катастарских општина насеља Стубица, Забрега, Буљане, Шалудовац, Г.Мутница, Извор и Клачевица. Продуктивни карактер ове целине подржава мањи пољопривредни комплекс, са ужим зонама ратарства (у сливном подручју акумулације Забрега), сточарства и делимично воћарства (на ободима широк шумских појасева Честобродице и Буљанско-Забрешких шума), а пре свега, изразити туристички потенцијал захвата, који се огледа у просторном и функционалном капацитету туристичких насеља Сисевац и Грза. Посебан услов одржања еколошког капацитета целине је очување шумског богатства ширег простора, као и квалитетних вода из локалног сливног подручја.

о Еколошка целина "Јужни Кучај" захвата крајњи исток општинског подручја, у оквиру делова КО Стубица, Буљане и Г.Мутница. Представља целину великог еколошког капацитета, са изразитим утицајем на остало подручје општине (нарочито на целину "Грза-Сисевац"). Посебан услов одржања еколошког капацитета целине је очување шумског богатства ширег простора планине Кучај, на подручју општина Параћин, Деспотовац, Бољевац и Јуприја.

о Еколошка целина "Јухор", са еколошко-продуктивним карактером, захвата крајњи запад општинског подручја, у оквиру делова КО Сињи Вир, Трешњевица, Рашевица, Поточац и Својново. Продуктивни карактер целине подржава пољопривредни комплекс, са елементима ужег ратарског, као и сточарско-воћарског продуктивног потенцијала. Посебан услов одржања еколошког капацитета целине је очување природног екосистема планине Јухор, на подручју општина Параћин, Ћуприја, Јагодина, Рековац и Варварин.

Укупан захват еколошких и еколошко-продуктивних целина износи 41,6% општинске територије, што дефинише специфичност територије и посебне услове уређења и заштите овог простора. При томе, шуме и зоне пошумљавања, које су углавном у рубном подручју општине, заузимају нешто изнад 30% општинске територије. Потезни простор пољопривредног окружења захвата нешто мање од половине општинске територије (46,6%), са реалним капацитетом обрадивог земљишта од око 20.000 ха. При томе, укупни рационални капацитет обрадивог земљишта од 30.000 ха, подразумева да се преостали део продуктивног комплекса лоцира и ефективно користи у оквиру примарне агломерације, еколошко-продуктивних целина и рубног подручја општинског центра (ван захвата грађевинског подручја).

1.2 ИЗВОД ПРОСТОРНИ ПЛАН РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ („Службени гласник РС", број 88/10)

Законом о Просторном плану Републике Србије и **Просторним планом Републике Србије** („Службени гласник РС", број 88/10) утврђена су основна стратегијска опредељења, планска решења, смернице и пропозиције које се односе и на подручје општине Параћин:

Основни циљеви развоја Републике су применљиви и на подручје Параћина:

- Уравнотежен регионални развој и унапређена социјална кохезија

- Регионална конкурентност и приступачност
- Просторно функционална интегрисаност у окружење
- Заштићена и унапређена животна средина
- Заштићено и одрживо коришћено природно и културно наслеђе

Остварење циља **равномернијег размештаја становништва** могуће је постићи развојем полицентричног модела урбанизације и политиком регионалног развоја, који би требало да умање досадашње негативне ефекте у демографској, економској, социјалној и осталим сферама, настале брзим и неконтролисаним одвијањем миграција.

У општини Параћин постоје урбана подручја угрожене животне средине. Параћин је део функционалног урбаног подручја државног значаја, налази се на трограђи Јагодина-Ђуприја-Параћин. Регионални урбани центри којима гравитира Параћин су урбани центри државног значаја Јагодина и Крушевац. Налази се на развојној осивини I ранга, уз аутопут.

Граница кластера делу општину Параћин на део који припада Средишњој и Југоисточној Србији.

Начин насељавања и структура економских делатности биће усмерен на јачање већих урбаних центара. Посебно су важни простори са значајним природним ресурсима и вредностима. У складу са основним дугорочним циљевима, концептом и критеријумима развоја и организације туристичке понуде, утврђена је класификација туристичких простора, између осталог и источне туристичке зоне- приоритет међу новим туристичким просторима обухватају и Кучајске планине (I и II степена).

За **заштиту природе и њених вредности** значајну улогу имаће заштићена и презентирана природна добра која ће до 2014. године покривати преко 10% територије Србије. Биће обухваћена нова заштићена подручја са природним вредностима високих планина - Бељаница-Кучајске планине. Очување биодиверзитета према светским и европским конвенцијама и протоколима представља приоритет просторног развоја Србије. У планском периоду, статус проглашених заштићених подручја имају заштита планинских подручја (заједно са заштитом изворишта и водотокова прве категорије).

Општина Параћин припада зони од преко 8 °МСС. Такође је покривено подручјима која су најугроженија процесом клижења тла, потенцијално плавним подручјима и подручјима ексцесивне ерозије.

Међу **природним ресурсима** посебан значај имаће одрживо и строго контролисано коришћење водних ресурса као и заштита вода од нерационалне приватизације, загађења и неадекватног коришћења. Површинске воде ће имати посебан значај уз неопходне грађевинске интервенције за њихово акумулирање и пречишћавање. Посебна заштита предвиђена је за изворишта подземних вода.

На подручју ЈВП "Морава" планира се развој нових система за наводњавање, пре свега оспособљавањем за ту функцију већ реализованих "касета" за одводњавање дуж већих река (касете дуж све три Мораве). Целовито искоришћење хидропотенцијала, у оквиру комплексних система вишенаменског карактера, укључив и искоришћење малих падова и мањих водних потенцијала. Планирано је да се до 2011. године новим системима обухвати око 463.500ha (од тога ЈВП "Морава" 127.900 ha), претежно на земљиштима I и II класе по погодности за наводњавање.

Приоритет има заштита **пољопривредног земљишта** и очување његовог биодиверзитета за производњу хране. Кључна мера је спречавање неконтролисаног или нерационалног покривања квалитетног пољопривредног земљишта грађевинским објектима, у првом реду контролом обима и структуре тзв. *гринфилд* инвестиција. Параћин је највећим процентом у зони

пољопривреде. Средишно рурално подручје које је углавном воћарско са виниградарским рејонима.

Шуме ће плански бити саниране и увећаване на одржив начин како би зелена и дрвна маса добиле већу стратешку улогу у развоју појединих регионалних целина. Утолико ће и пољопривредно и шумско земљиште бити предмет систематске планске, законодавне и економске контроле. Ангажовање алтернативних, обновљивих извора енергије (геотермална енергија, сунчева енергија, ветроенергија, хидроенергија) ће у томе имати посебну улогу у појединим деловима Србије где за то постоје повољни услови. Минералне сировине ће бити коришћене на одржив начин као необновљив ресурс. Параћин је подручје покривено важнијим лежиштима неметала, квартарни седиментима и рудницима у експлоатацији.

Физичка уређеност простора и заштићена животна средина треба да повећају степен привлачности Србије за инвеститоре и туристе, али и јачање идентификације становника са својим животним окружењем. Ово, пре свега, подразумева темељно чишћење Србије, а изнад свега развој свести и едукацију грађана и локалне администрације. Бесправна градња која најозбиљније угрожава идентитет, функционисање и уређење насеља и предела мора да буде апсолутни приоритет у нормативном и апликативном смислу са посебном одговорношћу локалне управе и администрације на регулисању и превенцији овог начина грађења и коришћења простора. Параћин припада секундарним туристичким просторима. Део Параћина који припада Кучајским планинама је подручје квалитетне животне средине углавном под шумама и припада I зони заштите као резерват природе. Западно од Велике Мораве је међународно значајно подручје за птице (IBA). Део природног резервата Кучај је такође и EMERALD подручје.

Обнова села као културолошка и значајна економско-еколошка тема ће такође бити предмет посебне пажње у дугорочном смислу, нарочито код оних села која се налазе у функционалном окружењу градова.

На тему економско-регионалне интерактивности издвојено је:

Источна Србија, као целина изузетних природних али тешко угрожених демографских потенцијала, ће имати значајан проблем код обнове демографске структуре (укупни контингент, старосна, квалификациона) а кроз то и мобилизирања економских развојних пројеката. На другој страни, статистичко придодавање поморавске области Источној Србији треба да омогући да три важна урбана центра (Јагодина, Ћуприја и Параћин), јаче функционално повезана у градску целину, и уз јачу улогу Деспотовца и Свилајнца подрже развој Источне Србије, њено повезивање у правцу Коридора X и повезивање у органску целину простора изузетних предеоних квалитета од Бељанице, Кучајских планина, Ресаве и Ресавске пећине, до манастира и других природних и културних ресурса за развој туризма високе класе, уз ограничење које представља војни полигон Пасуљанске ливаде.

Међу **високопланинским подручјима** од националног значаја Србије истичу се Кучајске планине које чине природну границу општине.

Концепција просторног развоја високопланинских подручја заснива се на следећом полазиштима:

- основни потенцијал представљају природни ресурси и природне вредности; упориште заштите представља утврђивање зона са диференцираним режимима заштите и одрживог коришћења природног и културног наслеђа; упориште развоја представља усклађивање туристичких и комплементарних активности са природним потенцијалима и ограничењима, капацитетом простора, режимима заштите и локационим критеријумима;

- одрживи развој еколошко прихватљивих, традиционалних делатности

(пољопривреде, на бази производње органске хране, шумарства и др), и еколошко прихватљивих нових активности, у првом реду целогодишњег туризма;

- функционално повезивање и интеграција долирске и брдско-планирске привреде и кооперација планинског становништва и урбаних центара; континуирано очување и развој културног идентитета локалног становништва, који омогућавају креативан однос према заштити и развоју планина и уређењу простора.

- очување и заштита водних ресурса, пољопривредног и шумског земљишта и коришћење обновљивих извора енергије;

Развој руралних предела, који су најзаступљенији на територији Србије, заснива се на уважавању њиховог специфичног предеоног карактера, затечених вредности и капацитета предела.

- очување хетерогене регионалне и локалне структуре кроз: очување отворених поља (њива, винограда, пашњака и ливада) у претежно шумским пределима;

- подизање високих шума, линијских зелених коридора и еколошких мрежа (живице дуж међа, озелењавање дуж речних долина и саобраћајница, рубних зона насеља);

- усклађивање изградње инфраструктурних објеката (нпр. хидроцентрала) са карактером предела и обезбеђење њиховог мултуфункционалног коришћења;

- избегавање изградње на предеоно изложеним локацијама, као и у плавним и ерозионим подручјима;

- очување специфичне мреже насеља, изграђивање и груписање објеката у складу са традицијом грађења у пределу.

Развој и размештај индустрије: селективно лоцирање малих индустријских капацитета у мањим градовима, општинским и секундарним центрима критично-развојног подручја (недовољно развијеног, емиграционог, депопулационог); Потенцијални појас индустријског развоја са индустријским центрима је и појас Прахово- Неготин- Бор- Зајечар- Бољевац- Параћин. Најповољнији локациони развојни потенцијал имају зоне долине великих река као што је Велика Морава.

Саобраћај и везе: На основу Просторног плана Републике Србије, Просторног плана подручја инфраструктурног коридора Е-75 (деоница Београд-Ниш) и Стратегије развоја железничког, друмског, водног, ваздушног и интермодалног транспорта у Републици Србији од 2008 до 2015 год потребно је изградити планиране пратеће садржаје уз пут Е-75, спровести активности на путу М-5(Е-761) и на осталим путевима државне и општинске мреже категорисаних путева а на прузи Београд-Ниш изградити нову деоницу двоколесечне пруге Гиље-Ћуприја-Параћин а на осталом делу пруге спровести модернизацију и реконструкцију и пругу оспособити за брзине до 160 км/ч и веће, а на прузи Параћин-Поповац спровести радове на модернизацији, рехабилитацији и електрификацији. По степену потенцијале приступачности као скип 4 индикатора Параћин је високо изнад просека (14 и више). У општини Параћин је спортски аеродром Давидовац који се планира као регионални.

Заштита непокретних културних добара:

- интегрална заштита културних добара са простором у коме се налазе, као и обавезна интеграција са заштитом природе у природним просторима;

- третирање културних добара и њихове заштите као економског потенцијала развоја подручја;

- заштита непокретних културних добара од непланске градње и реконструкције, којима се деградира окружење културног добра, идентитет и интегритет добра;

–неопходност додатних истраживања ради потпуног евидентирања и валоризације добара, посебно културно-историјских целина и културних подручја, као и њиховог третмана у планским документима;

–установљење заштитне зоне - заштићене околине добара (утврђују службе за заштиту споменика културе и природе) и околног простора (предела) од значаја за презентацију добра (утврђује се одговарајућим планским документом);

–са аспекта планирања, посебан третман треба да добију сеоска подручја са вредним примерима аутентичне народне архитектуре, специфичних типолошких одлика и амбијената, са историјским наслеђем, културолошким и традиционалним одликама од значаја за разумевање историје и културе народа и начина живота у сеоским заједницама;

Цео план припада културном подручју, а посебно се у њему налазе међународне културне стазе.

I 1.3.3. Предлог начина спровођења плана

План се директно спроводи на целом обухвату Плана осим на делу обухваћеном границом ПГР-е Параћин и Плана генералне регулације за туристичка излетишта Грза и Сисевац у Параћину,

Усвајањем ППО Параћин ГП Параћина престаје да важи на делу изван границе ПГР-е насељеног места Параћин.

ПГР-е насељеног места Параћин ће се преиспитати постојећа урбанистичка документација у граници ПГР-е.

Графички део ППО Параћина садржи:

- рефералне карте рађене на топографским картама у размери 1: 50 000,
- шематске приказе уређења централних места и насеља изван обухвата ПГР-е, урађене на катастарским плановима у размери 1 : 5 000, (1:25000 Урбане агломерације) са основном наменом површина и саобраћајном инфраструктуром.

Сва грађевинска подручја се дефинишу графички и текстуално, границе се дају као саставни део-Прилог уз текстуални део Плана.

Просторним планом се прописује обавезна и препоручена израда урбанистичких планова. За све друге просторе по потреби се могу радити урбанистички планови и урбанистички пројекти у складу са датим правилима у Плану.

II ПЛАНСКА РЕШЕЊА

II 1. ОПИС И НАМЕНА ПРОСТОРА

II 1.1. Пољопривредно земљиште

Планом се, у складу са Законом о пољопривредном земљишту ("Службени гласник РС" бр. 62/06 и 41/09), штити пољопривредно земљиште и под строго контролисаним условима може врло ограничена мењати његова основна намена.

Из упоредног биланса површина се види да је претварање пољопривредног земљишта у шумско планирано на земљишту на којем су услови терена такви да је то оправдано као мера побољшања саме стабилности терена или је у питању бонитет пољопривредног земљишта.

Планирана техничка инфраструктура остаје у коридорима постојећих саобраћајница са минималним угрожавањем пољопривредног земљишта.

II 1.2. Шумско земљиште

У складу са Законом о шумама ("Службени гласник РС" бр. 30/10), у просторном плану се штити и унапређује шумско земљиште и шуме.

На шумском земљишту није дозвољена промена састава шумских састојина и њихова неконтролисана експлоатација.

На шумском земљишту се не дозвољава изградња која би угрозила основну намену простора.

Минимално дозвољена изградња је у функцији побољшања стања шума или њене боље приступачности и квалитетнијег коришћења. Под само плански одређеним условима може се врло ограничено мењати основна намена шумског земљишта, уз предходно добијену сагласност управљача. Из упоредног биланса површина се види да је планирано пошумљавање земљишта које није условно за изградњу или припада пољопривредном земљишту ниже бонитетне класе.

II 1.3.Водно земљиште

Укупна површина водног земљишта не одражава богатство хидрографске мреже територије општине Параћин.

Просторним планом се површина водног земљишта значајније не мења али се прописују све мере заштите вода и од вода, како приобаља тако и околних простора.

Од укупне површине општине (541,7км²) планирано грађевинско земљиште обухвата 16,78 % док ће пољоприведно у укупном билансу захватати око 40,62 % површине, што и у просторном смислу општину опредељује као аграрно подручје.

Из тог разлога, утврђена грађевинска подручја се морају поштовати.

Водно земљиште чине корита и обале водотока.

Подручје заштићено од поплава је појас земљишта ширине 50,0m' рачунајући од унутрашње ножице насипа.

II 1.4.Грађевинско земљиште

Основна подела земљишта у планском подручју је на:

1. Грађевинско земљиште

Грађевинско земљиште је у Плану дефинисано као:

- Градско грађевинско земљиште у обухвату ПГР-е Параћина
- Грађевинско земљиште у грађевинским подручјима насеља и урбаним агломерацијама, и
- Изграђено грађевинско земљиште изван граница планираног грађевинског подручја насеља

Планиране намене грађевинског земљишта

Основна подела грађевинског земљишта је на површине и објекте јавних намена и

остале намене изван површина јавних намена.

Површине и објекти јавних намена припадају јавним службама (образовање, управа, здравство, култура, социјална заштита и сл.), уређеним и заштићеним просторима (паркови, скверови, парк-шуме, кејови и сл.) и објектима и мрежи инфраструктуре (саобраћај, енергетика, водопривреда, телекомуникације, топлификација, комунални објекти и сл.)

Врсте и намене објеката планиране на грађевинском земљишту изван површина јавних намена:

- становање (вишепородично и породично),
- мешовито пословање (трговинске, занатске и услужне делатности) са становањем,
- објекти у функцији туризма и спортски комплекси.
- радне зоне (производња, привреда, комерцијалне делатности)
- инфраструктурни и комунални објекти

II 2. ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ, КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА

II 2.1. Природне вредности и могућности заштите и уређења

2.1.1. Типови предела, предеоне макројединице, екосистеми и биодиверзитет

Простор општине Параћин са својим основним ресурсима и вредностима представља јединствен комплекс, не само у оквиру својих административних граница, већ и у ширем регионалном окружењу.

Природни предели су претрпели знатну модификацију од стране човека, па преовлађују следећи типови предела: природи блиски предели, урбани, субурбани и култивисани (аграрни) предели.

Урбани предео представља градско ткиво, које карактерише физичка инфраструктура где је рељеф прилагођен урбаним потребама. Ради унапређења урбаног предела општине Параћин неопходна је: просторна интеграција зелених површина са структуром града; формирање зеленог прстена око града и његово повезивање са системом градских зелених површина коришћењем линијских веза; формирање нових мањих зелених површина и линијског зеленила на ужој територији града кроз урбану обнову; унапређење постојећих зелених површина-уређење, опремање, реконструкција и ревитализација; интензивнија нега и одржавање постојећих зелених површина у свим облицима својине; детаљна разрада урбанистичким плановима и посебним пројектима уређења предела и сл.

Субурбани предео развијен је дуж стратешких развојних праваца из градског ткива, и то пре свега дуж аутопутног и зајечарског правца, укључујући и индустријско насеље Поповац, али и остала насеља која нису преовлађујућег аграрног типа. Ови предели су претрпели одређене промене услед антропогеног фактора који је јачи од утицаја природних система (шума, пољопривредних површина и др.), па је у том смислу неопходно интензивно садејство биотичких система са урбаним елементима.

Култивисани (аграрни) предео представља простор доминантних организованих пољопривредних површина у оквиру потезног простора Јухор-Морава-аутопут, односно аутопут-јужни Кучај (северно и јужно од Грзе, односно пута М5). Угрожен је пољопривредним активностима (наводњавање, хемизација у циљу већих приноса и др.) и захтева одрживо коришћење кроз контролу утицаја на средину, повезивање и креирање нових заштитних биотопа (пољозаштитни шумски појасеви и сл.).

У оквиру територије општине Параћин, према принципу хомогености по питању еколошке стабилности и заступљености појединих предеоних елемената, могу се идентификовати три предеоне макројединице: Долина Мораве, Побрђе и Кучајске планине. Ни једна предеона макројединица се не налази у стању пуне еколошке стабилности. Констатовано је да утврђене предеоне макројединице, на основу биогеографског и биоценолошког снимања терена, показују следеће стање:

Долина Мораве - углавном јаче нарушена и делимично разорена, а у урбаним подручјима тотално разбијена еколошка стабилност (потез дуж аутопута, Параћин са околином, подручја интезивне пољопривреде);

Побрђе - јаче нарушена и делимично разорена (претежно у долинама притока Мораве и на ужим побрђима, ближе моравском коридору), а само делимично добра еколошка стабилност (у оним деловима који чине прелаз ка брдско-планинском делу општине);

Кучајске планине - добра и врло добра еколошка стабилност (брдско-планински и планински део општине).

Евидентна је обрнута пропорционалност између степена стабилности и степена настањености, а делимично и пољопривредног коришћена тла. Утврђено је да се највећи проценат природних предела налази у склопу предеоне јединице Кучајских планина, чија очуваност је и највећа; највећи проценат мелиоративних радова предвиђа се на пољопривредним површинама у оквиру друге две предеоне јединице; највећи проценат изграђености је у моравском делу општине, а повољне карактеристике се огледају у чињеници да је изградња сконцентрисана у збијеним сеоским насељима, и да не постоји дисперзна изградња чак ни у планинском делу.

Еколошка стабилност појединих типова предеоних елемената и њихова просторна заступљеност на територији општине Параћин, као и скала за оцену еколошке стабилности дати су табеларно. Према овој скали, проценти еколошке стабилности појединачних предеоних макројединица износе: Долина Мораве=35%; Побрђе=50%; Кучајске планине=75%. Ни једна предеона макројединица се не налази у стању пуне еколошке стабилности (91-100%). Просечна вредност еколошке стабилности за читаво подручје општине је у просеку јаче нарушена и делимично разорена (35%).

Основне топографске, геоморфолошке, педолошке, геолошке, хидрогеолошке, сеизмичке, климатске, хидрографске и хидролошке одлике подручја, условиле су стварање аутохтоних станишта и вегетације. Интензивно и дуготрајно деловање различитих утицаја, а пре свега антропогених фактора, резултирало је стварањем више или мање измењених екосистема, са разноврсним биљним и животињским светом. Посебан значај имају екосистеми шумских заједница, аграрни екосистеми и екосистеми вода, који су и најзаступљенији.

Екосистеми шумских заједница: у дијагностицирању данашњег стања шумске вегетације овог подручја, значајна полазна основа су постојећи систематизовани подаци о стању екосистема, у којима су заступљене све карактеристичне аутохтоне шумске заједнице, од речних долина до брдскопланинских предела. Шуме су заступљене као шумска подручја у источном и западном делу општине, и као мањи и већи шумски комплекси и забрани на осталом подручју. Стање шума и шумских екосистема је врло неуједначено према начину газдовања и управљања, степену очуваности, и примењеним мерама неге, заштите и ревитализације. У непосредном окружењу насеља и грађевинских реона, шуме имају приоритетну функцију заштите. На осталом делу подручја општине, шуме имају и економску категорију. Део искрчених површина, посебно у средњем и вишем брдском, а делимично и у планинском појасу, претворен је у шикаре, ксерофитну дрвно-жбунасту, дрвно-жбунасто травну и жбунасто-травну вегетацију, камените пашњаке и праве камењаре. Релативна деградација и смањена просторна заступљеност шумских заједница у равницама и долинама река, условљена је брзим ширењем ливада, а касније и ораница кроз масовно насељавање ових крајева. Шуме водоплавног типа имају велики плански значај за Параћин, не само као произвођачи кисеоника и пречишћивачи воде, већ и у циљу остварења заштитне функције на страни небрањеног дела Велике Мораве. Осим тога ове шуме су потенцијалне зоне високог визуелно- естетског квалитета. Антропогене шуме у данашње време добијају све већи економски и еколошки значај. Ове шуме (засади) треба да настану на стаништима девастираних шума, напуштеним аграрним површинама и камењарима, у оквиру санирања деградираних и еродираних површина. Ови засади, осим везивања и стабилизовања земљишта, имају улогу у измени локалних и ширих еколошких услова. Заступљеност ових садних површина на нископродуктивном и еродираном земљишту је значајна ради очувања и проширења еколошког капацитета шумских површина. Даље газдовање и експлоатација шумских површина мора бити строго контролисана

и у складу са принципима одрживог развоја. Шумски екосистеми морају да се заштите услед њихове велике зависности од јачине антропогених утицаја. Циљ је обезбеђивање здравствене, рекреативне, образовне, туристичке и естетске функције, а посебну пажњу треба посветити очувању биодиверзитета, нарочито популацијама ретких врста старих примерака дрвећа.

Аграрни екосистеми: посебан значај има вегетација аграрних екосистема у оквиру овог подручја, са развијеном ратарском, повртарском, воћарском, виноградарском и сточарском пољопривредном производњом. Вегетација аграрних екосистема заузима значајан удео у укупном биљном покривачу, али се постојеће површине константно смањују, пре свега због миграције активног сеоског становништва у градове. Бројне продуктивне површине су напуштене, и временом проградирају преко парлога у ливаде, а затим у примарну шумску вегетацију, од које су крчењем и настале. Све ово, уз примену неадекватних агротехничких мера, доводи до ширења коровских заједница и све теже заштите продуктивних пољопривредних површина. Анализа примарних природних услова, посебно геолошких и педолошких, показује да су одређене површине подручја неповољне за класичну пољопривреду (укључујући делом и оне које се сада користе), делом су условно повољне, а делом повољне за све облике коришћења у пољопривредне сврхе. Заштита и унапређење пољопривредних површина, кроз избор одговарајућег засада и агротехничких мера, и мелиорацију већих потеза и површина, представља један од основних задатака у проширењу продуктивног и еколошког капацитета руралног и аграрног подручја Параћина.

Екосистеми вода: у погледу стања вода на подручју општине, присутна су два основна проблема - неравномерни водни режим извора и водотокова као последица деградације и девастације вегетацијског покривача тла, и различити видови загађивања воде (различити чврсти и течни отпаци и дивље депоније смећа, одвођење фекалија и отпадних вода из насеља). Посебно јако угрожавање вода од комуналних и индустријских отпадних материја је присутно у нижим деловима сливова притока В.Мораве и у непосредном сливном делу В.Мораве.

Мочварни и барски екосистеми присутни на форланду дуж целог тока Велике Мораве, зависе од водостаја В.Мораве. Ови екосистеми нису детаљно истражени, али заслужују пажњу у смислу заштите према Рамсарској конвенцији.

Основни секторски циљ у процесу будућег развоја јесте ублажавање конфликтних ситуација у простору и минимално штетно деловање на природу, уз максимално очување изворног биодиверзитета (организована планска заштита подручја општине).

Ради остваривања планске концепције потребно је обављати следеће секторске задатке:

рационално и крајње пажљиво коришћење природних ресурса;

очување природи блиских предела, као и предела посебне вредности, њихово уређење и повезивање у систем зеленила, као и њихова туристичка валоризација;

очување и заштита рубне зоне града Параћина, кроз пољопривреду, шумарство или друго адекватно коришћење у складу са основним мерама заштите природе и неге предела.

"увлачење" у град отворених простора и шумских енклава у рубним зонама, путем пешачких и бициклистичких стаза, чиме ће постати део система зеленила.

заштита и унапређивање аграрних екосистема у циљу очувања биолошке разноврсности, применом савремених мера у пољопривреди.

заштита станишта појединих врста кроз контролисану сечу, као и контролисане друге физичке акције у природи (примена хемијских средстава у пољопривреди, сезонско паљење вегетације, истраживања и експлоатација сировине и сл.); очување и унапређење природног и вештачки подигнутог вегетацијског покривача у урбаним и култивисаним зонама, као и омогућавање развоја потенцијалне вегетације на деградираним и девастираним површинама у оквиру ових зона;

мерама заштите природе и неге предела утицати на заштиту и побољшање климе, односно микроклиме појединих подручја, сузбијање ерозије, санацију клизишта, смањење емисије штетних гасова;

организовање површина за рекреацију у урбаним зонама (град Параћин) и туристичким подручјима (Грза-Сисевац) у складу са потребама становништва, односно туриста, и њихово повезивање у систем зеленила.

Основна планска концепција развоја и уређења простора општине Параћин заснива се на очувању, заштити и унапређењу природних ресурса и вредности. Услед бројних антропогених утицаја дошло је до озбиљног нарушавања природних предела. У деградираним срединама битно су нарушени диверзитет врста, природна продуктивност, станишта и екосистеми. Како би се ове природне вредности очувале и унапредиле, неопходан је одговарајући приступ за сваку зону појединачно. Када су подручја предеоних макројединица у питању, екосистемске карактеристике и активности у вези са побољшањем ових карактеристика, су следеће:

Долина Мораве:

на површинама које се налазе под пољопривредом побрђа, с обзиром на карактер геолошке подлоге, структуру педолошког супстрата и начин обраде, треба планирати одговарајуће мелиоративне мере, које би обухватиле шири дијапазон интервенција: локалне техничке антиерозионе радове углавном мањих размера, делимично терасоидну структуру пољопривредних површина, избегавање окопавинских култура дуж израженијег пада терена, органско ђубрење, делимичну измену гајених култура и местимично убацивање (поред постојећих) нових групација, т.ј. мањих трака дрвенасте и жбунасте вегетације. На овим површинама, посебну пажњу треба посветити одржању и заштити групација и појединих примерака стабала "тврдих лишћара", како аутохтоних (врсте храста, граба и др.), тако и алохтоних (багрем) и других култура (местимично црни бор).

на површинама које се налазе под низинском пољопривредом углавном нема појава деградације типа ерозије, али је на знатнијим површинама приметна деградација земљишног система у еколошком погледу. У том погледу неопходно је планирати мелиорацију у циљу поправљања структуре земљишта, као и доследнију примену плодореда, зелено ђубрење и сл.

површине под брдско-планинском пољопривредом захтевају сличне мелиоративне мере као и када се ради о површинама које се налазе под пољопривредом побрђа.

шуме представљају мање парцеле и фрагменте углавном термофилних заједница "тврдих лишћара" (термофилни храстови и др). На знатнијем делу су деградиране, те треба извршити мере њихове проградације, (чишћење од закоровљености и др.), што би омогућило успешније подмлађивање и обогаћивање састава.

површине које заузимају водотоци, представљају посебно угрожену компоненту средине. Ова угроженост састоји се у загађивању притока В.Мораве и непосредно саме В.Мораве, отпадним водама и отпаcima из домаћинства, нерегулисаним одлагањем фекалија и стајских течних отпадака, дивљим депонијама чврстих отпадака и сл. Неопходно је предузети читав низ санационих и заштитних мера као што су мере санитарне санације, мере уређења "форланда", приобалних шљунковито-песковитих спрудова и ада.

Стање постојеће урбано-руралне средине захтева одговарајуће преуређење/реконструкцију насеља и примену санационих мера, што треба прецизно утврдити урбанистичким плановима. Стање разорене еколошке стабилности урбане средине захтева рад на посебној студији заштите, уређења и унапређења ове средине, заснованој на прецизним мерењима свих релевантних фактора.

Побрђе:

на површинама које се налазе под пољопривредом побрђа, осим онога што је наглашено за претходну макројединицу, треба поменути и местимичну појаву мањих клизишта, што се узима у обзир приликом обраде терена. Наиме, треба избегавати дубљу обраду и применити заливађивање и увођење сигурносних жбунастих или ниских дрвенастих култура, а не "тешких" дрвенастих врста, које у одређеном степену доприносе интезивирању појаве клизања. Део површине под пољопривредом побрђа је деградиран до те мере да представља изразити пример ексцесивне ерозије и клизишта. Најизразитији примери овакве деградације су на локалитетима западно-југозападно од Поповца и југозападно од Бошњана.

основни тип шумске вегетације је мешовита заједница храста границе и цера, али је ова углавном заступљена у јако измењено облику, т.ј. у различитим стадијумима деградације. Један од тих стадијума представља и отворена шумско-жбунасто-травна заједница, са присуством новопридошлих врста као полустепско-степских флорних елемената. У циљу обнове и проградације деградираних шумских површина ове макројединице, местимично су подигнуте културе багрена. На делу површина на којима су заједнице храста искрчене у циљу добијања травних пашњачко-ливадских и пољопривредних површина дошло је, не само до тешке деградације секундарне вегетације, већ и деградације и еродирања и самог педолошког, па и геолошког супстрата. Тако је делимично дошло до настајања тзв. каменитих пашњака. На локалитетима на којима је дошло до настајања каменитих пашњака и блажих облика ерозије и клизишта, треба подићи адекватне културе (углавном багрем), са циљем везивања терена.

Посебан проблем у вези са угрожавањем вегетације представља и емисија аерозагађивача **из индустрије цемента у Поповцу**. Сузбијање ове појаве и њених последица мора се решавати систематском применом мера.

Кучајске планине:

стање шумских површина у овој макројединици је веома различито - од састојина које су у врло добром стању и добре ценотичке структуре, до потпуно деградираних. На знатнијим површинама шуме су претворене у травнате површине веома различитог бонитета и еколошке стабилности - добре пашњаке и ливаде коснице, али и камените пашњаке и голе камењаре (крш). На 300 до цца 550 метара надморске висине простиру се термофилне шумске састојине, заједнице храста границе и цера, а њима се придружују у већој мери састојине грабића. На појединим деловима девастираних површина овог типа подигнуте су, углавном успеле, културе црног бора. У висинској зони између 550 и 750 метара надморске висине налазе се састојине брдске до планинске букове шуме, као и мешовите шуме брдске букве и храста китњака. У висинској зони од цца 750 до 850 метара надморске висине се углавном простиру састојине брдске до планинске букове шуме, делимично искрчивањем претворене у травне површине типа косанице и местимично претворене у камените пашњаке. На појединим деловима оваквих деградираних површина са којих је уклоњена буква подигнуте су успешне културе четинара смрче и црног бора. У висинској зони од цца 850 до 900 метара надморске висине налазе се састојине планинске букове шуме, углавном доброг састава и структуре. Део ових површина је искрчивањем претворен у ливаде косанице и пашњаке, такође делимично јако деградиране (секундарни каменити пашњаци). Висинска

зона преко 900 метара надморске висине је углавном станиште чисте планинске букове шуме, а у горњем делу ове висинске зоне, простране површине су претворене у травне површине типа пашњака. На шумским површинама ове макројединице треба спровести мелиоративно-заштитне мере: поправљање структуре, чишћење од шумског корова, подсејавање букве и четинара и др. Што се тиче јако деградираних и девастираних делова и шикара, треба применити мере ресурекције - подизање нових културних састојина првенствено четинарских врста на свим огољеним стаништима која представљају камените пашњаке, при чему се мора водити рачуна не само о надморској висини већ и о експозицији. Значајан део површине ове макројединице представља крашки терен са многобројним вртачама и другим карстним феноменима.

у подручју брдско-планинске пољопривреде неопходно је да се изврше одговарајуће мелиорације, као и да се на основу детаљног испитивања утврди које површине и у ком обиму треба обавезно вратити под шумске састојине одговарајућег састава.

неопходно је прецизно утврдити режим заштите и унапређења насеља Сисевац и Грза, јединих у овој макројединици.

У циљу постизање одрживог коришћења природних ресурса и вредности, као и разноврсности, јединствености и визуелног квалитета природе, неопходно је унапређење, валоризација и заштита слике предела односно пејсажа, према Европској конвенцији заштите пејсажа.

II 2.1. 2. Пољопривредно земљиште

Стратешка развојна концепција у општини Параћин обухвата развој руралног подручја, као интегралног производног, социјалног и културног простора. Интегрални развој руралног подручја, као стратешка развојна концепција, подразумева адекватну комбинацију фактора као што су: природни ресурси, демографски процеси, саобраћајна и друга (инфра- и супраструктурна) повезаност. Таква развојна концепција подразумева активирање и оптимално коришћење производних ресурса пољопривреде и других. У коришћењу пољопривредног земљишта поступно треба смањивати, односно одвајати конвенционалну, а предвидети и промовисати еколошку пољопривреду, односно оријентисати се првенствено на производњу "здраве хране" као специфичног производа, са циљем системске промоције на основу географског порекла, начина производње, традиције и еколошких гаранција.

Развој пољопривреде по предеоним макројединицама

Долина Мораве - обухвата низијске просторе дуж долинске равни Велике Мораве, где преовлађују плодна земљишта, без већих ограничења за интензивну производњу и наводњавање. То су простори повољни за вођење економски ефикасне разноврсне пољопривредне производње. Становници се углавном баве низинском интензивном пољопривредом (цереалије, индустријско биље и поврће; делимично воћњаци). Обзиром да се ради о подручју веома добрих потенцијала за вођење ефикасне и разноврсне ратарске, повртарске и сточарске производње (у смислу рејонизације пољопривредне производње, подручје општине припада ратарско-сточарском макрорејону), један од приоритета је успостављање тесне везе између биљне и сточарске производње, са ослонцем на обезбеђење сопствене крмне базе и редефинисање основних тржишних производа. Други плански приоритет је подстицање развоја повртарске производње, посебно на теренима где постоје услови за примену хидромелиорација. У широј зони изворишта водоснабдевања, намеће се пољопривредна производње без хемикалија, што омогућава заштиту изворишта водоснабдевања и обезбеђење захтевног квалитета воде.

Побрђе - протеже се на заталасаном терену централног и западног (подјухорског) дела општине, са више предеоних целина. Тај простор одликује издиференцираност природних услова за развој пољопривреде побрђа где у комплексима доминирају брдске цереалије и поврће (кромпир, пре свега), воћњаци, виногради и ливаде. Ово је простор са компаративним предностима за рентабилну органску пољопривредну производњу, и стварање базе за производе са карактеристикама биолошки вредне хране (под условом да земљиште није потенцијално загађено аеро и хидро загађивачима). Посебну пажњу на овом простору треба посветити процесу специјализације у пољопривреди. Разноврсност пејзажног амбијента и локалних обичаја, солидна су основа за развој агротуризма. С обзиром на геолошку и педолошку подлогу, требало би планирати одговарајуће мелиоративне мере, које би обухватиле шири дијапазон интервенција: антиерозиони радови, делимично терасоидна структура пољопривредних површина, избегавање окопавинских култура дуж израженијег пада терена, органско ђубрење, делимична измена гајених култура, радови против клизишта (избегавати дубљу обраду и применити жбунасте или ниске дрвенасте културе).

Кучајске планине - обухватају крајњи источни (ненасељени) део територије општине, односно простор изузетних природних вредности и великог еколошког капацитета, са изразитим утицајем на остало подручје општине. Продуктивни карактер овог простора, осим већег комплекса шума (коју треба заштитити од прекомерне експлоатације, ради очувања еколошког капацитета природног екосистема планине Кучај), чини и мањи пољопривредни комплекс са погодношћу за брдско-планинску пољопривреду (отворени пашњаци на планинским превојима висине и преко 800 м, ливаде и делимично воћњаци). У подручју брдско-планинске пољопривреде неопходно је да се изврше одговарајуће мелиорације, као и да се на основу детаљног испитивања утврди које површине и у ком обиму треба обавезно вратити под шумске састојине одговарајућег састава (у циљу планиране доминације пашњачко-шумског земљишта). Пре свега, овај простор карактерише изразити туристички потенцијал који се огледа у просторном и функционалном капацитету туристичког подручја Грза-Сисевац и богатом ловном подручју јужног Кучаја.

Развој пољопривреде по типу производње

Развој пољопривреде оствариваће се у условима апсолутног смањења пољопривредне површине и измени структуре њеног коришћења. У укупној пољопривредној површини постепено ће се смањивати удео ораница и башта, а повећаваће се учешће воћњака и винограда.

Развој ратарске производње:

Анализом искоришћавања ораничног земљишта у претходном периоду, установљено је да у појединим годинама део ове површине остаје неискоришћен, што је последица и субјективних и објективних околности. Хидротехничким и другим мелиорацијама, као и бољим организовањем субјеката у пољопривреди, треба најпре створити услове да се целокупна оранична површина у потпуности искоришћава сваке године. Као последица благог смањивања пољопривредне површине и измене структуре њеног искоришћавања, у планском периоду се предвиђа опадање ораничне површине. У структури ораничне површине смањиваће се удео жита, а повећавати се учешће индустријског биља, поврћа и сточног крмног биља. Измена структуре која води интензивнијем искоришћавању ораница уз пораст приноса по хектару, треба да обезбеди потребан пораст физичког обима производње и у условима смањења расположивог ораничног земљишта.

Жита - најразвијенијом производњом жита карактеришу се атари насеља Поточац, Рашевица, Својново, Сињи Вир, Трешњевица. У њима ће се

остваривати око 35% укупног физичког обима стрних жита. Високом производњом кукуруза истичу се нарочито атари насеља Параћин, Рашевица, Својново, Сињи Вир, Трешњевица, Ратаре и Чепуре. Заједно са насељима Бошњане, Буљане, Горња Мутница, Доња Мутница, Доње Видово, Дреновац, Крежбинац, Лебина и Стрижа оствариваће преко 70% укупне производње.

- индустријско биље - главни усев ове групе је шећерна репа, а осим ње гаје се још и сунцокрет и неке врсте зачинског и лековитог биља. Од укупне производње шећерне репе на територији општине, близу 45% даваће атари насеља Параћин, Стрижа и Шавац. Поред тога, значајна количина оствариваће се у атарима насеља Рашевица, Трешњевица, Доње Видово, Дреновац, Чепуре, Поточац и Сикирица. Главно подручје производње сунцокрета представљају атари насеља Буљане, Плана и Стубица, који ће у укупном обиму производње учествовати са око 60%.

- поврће - површина намењена гајењу поврћа ће се повећати. У структури површине поврћа највише ће се повећати удео пасуља као чистог усева. Такође ће се у већој мери повећати учешће шаргарепе, грашка, парадајза и краставца као и кромпира. Од укупне производње поврћа сразмерно највећи део остварује се у атарима насеља Параћин, Стрижа, Шавац, Чепуре и Доње Видово.

- сточно крмно биље - биће засејано на већој површини. У структури производње крмног биља смањиваће се учешће црвене детелине и повећавати удео силажног кукуруза и смеше трава (сејане ливаде). Може се очекивати релативно висока стопа раста укупне производње крмног биља гајеног на ораницама. Сејане ливаде имале су до сада симболично учешће у укупној производњи крмног биља. У наредном периоду њихова се производња вишеструко повећава. Полазећи од природних карактеристика подручја, очекује се да ће сразмерно највећи обим производње крмног биља (више од једне трећине) да се остварује у атарима насеља Дреновац, Параћин, Поточац, Рашевица и Својново. Око 20% укупне производње оствариваће се у атарима насеља Бусиловац, Доња Мутница, Доње Видово, Сикирица и Трешњевица. У укупном билансу сточне кабасте хране не треба занемаривати ни природне травњаке. Имајући у виду природне услове подручја, а нарочито потребу заштите земљишта од ерозије, у наредном периоду се не очекује значајније смањење површине природних ливада и пашњака. С обзиром на расположиве земљишне капацитете, очекује се да ће се преко три четвртине травне масе са природних ливада и пашњака производити у атарима насеља Буљане, Горња Мутница, Доња Мутница, Забрега, Извор, Клачевица, Стубица и Шалудовац.

Развој воћарско-виноградарске производње:

- површина воћњака повећаваће се у планском периоду и апсолутно и релативно. Пораст производње воћа планира се једним делом путем асанације постојећих воћњака, а другим делом подизањем нових засада. Предвиђа се да највећи удео у структури нових засада имају јабука, крушка, шљива и вишња. Јабуке и крушке повољно реагују на наводњавање, па би требало испитати могућност њиховог гајења у таквим условима. Засади шљива и вишања подизаће се на теренима где нема услова за наводњавање. Поред наведених врста треба испитати услове за подизање засада малине и купине. Полазећи од досадашњег развоја воћарства и природних карактеристика овог подручја, очекује се да ће се близу 70% укупне производње воћа остваривати у атарима насеља Бусиловац, Горња Мутница, Доње Видово, Мириловац, Сикирица, Стрижа, Трешњевица, Чепуре, Дреновац, Параћин, Плана, Поточац, Рашевица, Својново и Стубица.

- развој виноградарске производње у претходном периоду испољавао је неповољне тенденције, које се огледају у релативно ниском приносу по чокоту, великом колебању просечног приноса из године у годину и смањењу броја чокота винове лозе. У наредном периоду подизањем нових и асанацијом постојећих засада, требало би тежити отклањању недостатака уочених у

досадашњем развоју. Планирани размештај производње грожђа заснива се на већ постојећој традицији у гајењу винове лозе. На подручју атара насеља Бошњане, Буљане, Горње Видово, Доња Мутница, Мириловац, Параћин, Плана, Ратаре, Стубица, Дреновац, Крежбинац, Поточац, Рашевица, Својново, Трешњевица, Лебина и Сикирица, оствариваће се близу 80% укупне производње грожђа. У атарима насеља Стрижа, Чепуре и Шавац, није заступљена производња грожђа.

Развој сточарске производње:

Основне линије сточне производње представљају тов говеда и свиња. Да би се побољшао квалитет стоке и повећао принос по грлу, потребно је спровести одговарајуће мере унапређења сточарства. Унапређење сточарства мора се решавати заједно са побољшањем крмне базе. Ово обухвата промену структуре сетвених површина, поправку постојећих травних површина, подизање вештачких на рачун природних травњака, припрему силаже, примену савременијих начина припреме сена, рационалније коришћење концентрованих хранива и др. Све ово наводи на потребе коришћења максимално могућих количина јефтиних извора хранљивих материја, а оне се могу наћи у зеленој храни, силажи и споредним производима ратарства и повртарства. Да би се побољшала репродукција у сточарству, мора се спровести контролисано вештачко осемењивање и селекција, што поред повећања индекса плодности, треба да допринесе побољшању генетског потенцијала стоке. Такође, побољшање услова смештаја стоке, адаптацијом, реконструкцијом и изградњом нових стајских капацитета, довешће до повећања продуктивности рада. Доходак у сточарству повећава се бржим темпом од дохотка у биљној производњи. Услед тога у току планског периода мењаће се удео сточарства у укупном дохотку пољопривреде.

- највећи део у укупној свињарској производњи имаће атари насеља Дреновац, Параћин, Ратаре, Стрижа, Доње Видово и Чепуре, које располажу релативно великом површином ораница.

- подручје највеће производње крављег млека и говеђег меса обухвата атаре насеља Буљане, Горња Мутница, Параћин, Плана, Ратаре и Стубица, који ће давати близу трећине укупне производње.

- живинарство се у наредном периоду може унапређивати повећањем броја и побољшањем квалитета постојеће популације живине. Упоредо с тим, може се вршити и индустријска организација живинарске производње. Ово подразумева изградњу извесног броја специјализованих фарми на којима ће се интензивно узгајати посебне расе (хибридне линије) живине, као и организовање сигурних канала за пласман живинарских производа. У атарима насеља Дреновац, Параћин, Ратаре, Стрижа, Доње Видово, Чепуре, Бошњане, Буљане, Бусиловац, Горња Мутница, Доња Мутница, Својново, Лебина и Рашевица, оствариваће се око 65% живинарских производа.

- овчарска производња развијаће се у највећем обиму у атарима насеља Буљане, Горња Мутница, Забрега, Извор и Стубица. У њима ће се остваривати близу 60% укупне производње овчарских производа.

- треба истаћи да постоји значајна могућност за унапређење пчеларске производње, коју треба развијати пре свега у брдско-планинским подручјима. Секторски задаци развоја пољопривреде и села

Утицај коридора Х, окоснице развоја саобраћајне инфраструктуре у југоисточној Европи, на пољопривреду општине Параћин, може се сматрати кључним са аспекта транспорта стандардних пољопривредних производа (жито, поврће, индустријске културе, воће и сл.), доставе и промета специфичних пољопривредних производа (производи са еко префиксом, храна дефинисаног географског порекла, маргинални пољопривредни производи, нпр. са малих сеоских газдинстава, мед, млеко, лековитро биље и др.). У том смислу ће у будућности бити атрактивни пројекти САПАРД програма (The Special

Accession Programme for Agriculture and Rural Development), као инструмент помоћи ЕУ за пољопривреду и рурални развој у земљама кандидатима за интеграцију и асоцијацију у развијена европска тржишта. Да би се постигла боља искоришћеност геостратешког положаја производних и трговинских капацитета дуж овог важног мултимодалног коридора и конкурентност производа, потребно је спровести следеће:

- појачавање економско-тржишне повезаности пољопривреде и пратећих индустрија, и њихово усклађивање са захтевима корисника коридора Х (прилагођавање производа положају на коридору Х, односно потребама корисника овог коридора).

- смањивање пореза уколико се производња прилагођава новим захтевима пројектоване пољопривредне производње усклађене са потребама коридора Х.

- субвенције којима се подстиче производња хране (потребна корисницима дуж целог коридора), а посебно хране дефинисаног географског и еко-порекла (производи конкурентни на тржишту).

- развој малих и средњих предузећа која се структурно и производно далеко брже прилагођавају специфичним захтевима корисника и тржишта на коридору.

- развој туризма везаног за специфичан амбијент и пољопривреду, лоциран у потезном простору пољопривредног окружења, а прилагођен условима транзитног туризма. У том смислу села ближа коридору треба да прилагоде своју понуду једнодневном туристи, док села удаљенија од коридора треба да маркетиншки и асортиманом привуку пролазнике да скрену са главног пута и евентуално се дуже задрже.

- организовање пољопривредне производње и продаје кроз мрежу удружења пољопривредних произвођача, откупних пунктова и пољопривредно-производних центара, као последица очекиваног повећања обима пољопривредне производње, са стопом раста од мин 3% на годишњем нивоу (услед повећане тражње становништва, прехранбене индустрије и извоза, за пољопривредним и прехранбеним производима). У зависности од локалне специфичности и сировинске базе формирали би се:

- о ратарско-повртарски центри, лоцирани на плодном земљишту око В.Мораве и у речним долинама.

- о ратарско-воћарски центри, лоцирани у брежуљкастом подручју према побрђима Јухора, јужног Кучаја и Бабе.

- о воћарско-ливадско-сточарски центри, лоцирани на источном делу територије општине, у побрђу планина.

- о центри за производњу органске и биолошки здраве хране, лоцирани у потезном простору "Баба", на контакту са секундарном еколошком зоном Грза (КО Крежбинац, Бусиловац, Голубовац, Плана, Мириловац, Лебина). Промовишу органску пољопривредну производњу и стварање базе за производе са карактеристикама биолошки вредне хране.

- о центри за сакупљање лековитог биља и шумских плодова, лоцирани у подручју еколошких целина Кучаја и Јухора.

Имајући у виду да будући развој пољопривреде, претпоставља и развој и ревитализацију села (са циљем стварања развијене руралне средине, привлачне за живот), треба га усмерити на:

- инфраструктурно и садржајно опремање села, а посебно центара, у просторном и функционалном смислу.

- задржавање глобалног контингента становништва руралног подручја, уз увећавање броја становника у одређеним сеоским насељима и подручјима.

- тржишну оријентацију не само пољопривредне производње, већ и других производних програма, као и мале привреде (развој брендова).

- успостављање новог модела финансирања аграра - банке и наменски капитал.
- запошљавање на селу, уз подстицај трансфера нових технологија и знања.
- подстицање удруживања произвођача на економским принципима, формирање институција и фондова за подстицај развоја села и пољопривреде, спецификацију и контролу хране према европским стандардима (у домену производње и прераде), и развој информационог система о земљишту и пољопривреди (израда програма за утврђивање бонитета земљишта и мелиоративних мера за побољшање квалитета земљишта).
- Операционализација предвиђене концепције развоја
- Предпоставља следеће активности:
  - трансформацију ситног индивидуалног газдинства у модерно фармерско газдинство европског типа.
  - активирање локалних развојних потенцијала руралног подручја, заснованих на пољопривредном газдинству као основној производној и социо-културној ћелији на селу.
  - интензификацију производње породичних пољопривредних газдинстава, производњом којом би се усагласили привредни субјекти, прехранбена индустрија и пољопривредне задруге и предузећа (повезивање привредних субјеката пољопривреде и породичних газдинстава).
  - реформу пољопривредних предузећа, уз очекивану експанзију малих и средњих предузећа по основу својинске трансформације, транзиције и реструктурирања пољопривреде.
  - економско управљање и едукацију пољопривредника како да развију производ у складу са захтевима заједничког тржишта ЕУ;
  - управљање земљиштем и укрупњавање пољопривредних површина;
- Развојна концепција треба да буде праћена институционалним прилагођавањима која одговарају амбијенту тржишне привреде, како би се створили солидни и промишљени предуслови за укључивање у спровођење европске аграрне политике (у оквиру Европске уније). Прихватање европских стандарда и прилагођавање прописа онима који су важећи у аграру Европске уније (законодавство, стандардизација, акредитација, сертификација и др.), незаобилазан су начин укључивања у европске токове.
- актера унутар руралног система.

2.1.3. Шуме и шумско земљиште

Рационално коришћење укупних природних потенцијала подразумева и заштиту и унапређења шума и успостављање оптималног односа шумских и других екосистема, односно предузимање одговарајућих захвата везаних за пошумљавање и повећање површине под шумом. Заштита и стабилност шумског екосистема неопходна је ради остваривања свих функција шума, односно позитивних утицаја на животну средину:

- заштитне (заштита земљишта, заштита и унапређење режима вода, заштита пољопривредних култура, заштита климе, заштита од имисионих дејстава, заштита насеља, заштита саобраћајница, заштита делова природе);
- хигијенско-здравствене;
- туристичко-рекреативне (туризам везан за специфичан амбијент, ловни туризам);
- научно-истраживачке;
- привредне (продукција дрвета, дивљачи, лековитог биља, шумских плодова и других шумских производа у складу са производним могућностима станишта);

- одбрамбене.

Укупна површина шума и шумских култура на територији општине Параћин је 17.651 ha, односно 32,6% укупне територије, што је више у односу на републички просек (26%). Шумовитост је по катастарским општинама прилично неуједначена, а највеће учешће шума је у источном делу општине (КО Буљане, Г.Мутница, Извор, Клачевица и Стубица). Под управом ЈП "Србијашуме", а под ингеренцијом Шумске управе "Параћин", у оквиру четири газдинске јединице (ГЈ Јаворак, ГЈ Игриште-Текућа бара, ГЈ Буљанско-забрешке шуме, ГЈ Честобродица), налази се око 11.500 ha шумског земљишта. У осталом (углавном приватном) власништву је око 6.000 ha шумског земљишта. Преглед површина шума и шумског земљишта показује да је структура површина релативно повољна у смислу обраслости (шибљаци и голети заузимају испод 10% укупне површине), а релативно неповољна у смислу узгојних облика (изданаčke шуме заузимају читавих 40%, док високе шуме и културе заузимају половину површине под шумама).

Основни типови шума представљени су следећим комплексима:

- термофилне заједнице тврдих лишћара (термофилни храстови и др), у нижим подручјима.
- мешовите заједнице храста границе и цера, у побрђу (на деградираним површинама подигнуте културе багрема).
- термофилне шумске састојине, заједнице храста границе и цера, и састојине грабића, на 300-550 мнв у подручју јужног Кучаја (на девастираним површинама подигнуте културе црног бора).
- састојине брдске до планинске букове шуме, као и мешовите шуме брдске букве и храста китњака, на 550-750 мнв (јужни Кучај).
- састојине брдске до планинске букове шуме, на 750-850 мнв (на деградираним површинама подигнуте културе четинара смрче и црног бора).
- састојине планинске букове шуме, на 850-900 мнв
- станиште чисте планинске букове шуме, на 900-1000 мнв.

Секторски задаци:

- одржати постојеће шуме и зоне пошумљавања, уз одговарајуће техничке и еколошке мере садње, одржавања и експлоатације, на око 30% општинске територије. Посебан услов одржања еколошког капацитета општине је очување шумског богатства ширег простора планине Кучај.
- заштитити и унапредити стање постојећих шума кроз мелиорацију девастираних, деградираних и разређених шума, уз рационално коришћење потенцијалних могућности станишта и максимално коришћење природног подмлађивања, а како би се успоставио оптималнији однос шумских и других екосистема.
- плански организовати ловни туризам на оним деловима територије општине, који су у функцији одрживог коришћења биолошког ресурса.

Развојна концепција:

- конверзија или реконструкција изданаčkih шума у високе,
- пошумљавање шибљака и голети,
- попуњавање високих разређених шума и вештачки подигнутих разређених састојина,
- реконструкција високих деградираних шума и вештачки подигнутих деградираних састојина,

Овим мерама се постиже заштита и ревитализација аутохтоне природне средине, која (као основни продукциони принцип) треба да тежи квалитету и специфичности, а не квантитету шумског фонда.

Неопходно је дефинисати и утврдити могућности за нове шумске површине:

- површине са нагибом већим од 20%, скелетног састава земљишта, које захтевају заштиту од изразитог спирања и гравитационог кретања земљишта.
- терени који захтевају заштиту од екстензивне и јаке ерозије, као што су камењари, каменити пашњаци, јаруге, вододерине, и делимично брдско-планинске оранице деградираног земљишта.
- клизишта (треба избегавати дубљу обраду и уместо "тешких" дрвенастих врста, које доприносе интензивирању ове појаве, применити увођење ниских дрвенастих и сигурносних жбунастих култура, или заливађивање).
- примарно шумско земљиште (на стаништима девастираних шума).
- заштитни појасеви (заштита од вибрација и буке са јаким саобраћајница као што су Е-75, М-5 и обилазница градског насеља; ветрозаштитни појасеви; тампон појасеви између индустријских зона и стамбеног ткива; заштитни појас туристичко-рекреативног подручја Грза-Сисевац).
- неплодно и деградирано, као и условно неповољно пољопривредно земљиште (7 и 8 бонитетна класа), ради спречавања даље деградације.

Мелиоративно-заштитне мере на постојећим шумским површинама (поправљање структуре, чишћење од короа, подсејавање и др.), као и мере ресурекције (подизање нових културних састојина на јако деградираним и девастираним - огољеним стаништима) треба спровести уз коришћење врста одабраних у складу са природним потенцијалом станишта, при чему се мора водити рачуна не само о надморској висини већ и о експозицији мере проградације деградираних термофилних заједница тврдих лишћара (термофилни храстови), свде се на чишћење од закоровљености и друге мере које омогућују успешније подмлађивање и обогаћивање састава.

На локалитетима на којима је, услед крчења мешовите заједнице храста границе и цара, дошло до настајања каменитих пашњака, ерозије и клизишта, треба подићи адекватне културе (углавном багрем), са циљем везивања терена.

Мере ресурекције девастираних станишта термофилних заједница храста границе и цара, као и састојине грабића, свде се на подизање културе црног бора.

На деловима деградираних станишта састојине брдске и планинске букове шуме, као и мешовите шуме брдске букве и храста китњака, које су искрчивањем претворене у травне површине и камените пашњаке, мере ресурекције свде се на подизање културе смрче и црног бора.

Експлоатацију шумских ресурса треба вршити по посебном режиму који омогућава очување постојећег шумског комплекса, према важећим прописаним мерама газдовања шумама, као и према секторским политикама и мерама одговарајућих националних стратегија (Стратегија развоја шумарства, Стратегија развоја пољопривреде), релевантним за локални ниво. Основе за коришћење шумског земљишта на територији општине Параћин, обухватају детаљну анализу подручја под ингеренцијом Шумске управе "Параћин", која обухвата четири газдинске јединице: ГЈ Јаворак, ГЈ Игриште-Текућа бара, ГЈ Буљанско-забрешке шуме, ГЈ Честобродица. Свака од ових газдинских јединица има одговарајућу шумскопривредну основу припадајућег шумског подручја. Према овим основама, коришћење шумског фонда мора да се спроводи на начин који не води деградацији састојина, огољавању терена, слабљењу отпорности шумске вегетацијске заједнице и у обиму који непосредно не може довести до угрожавања стабилности терена.

Ловишта:

Брдско-планинска зона обронака Кучајских планина, са својим шумско-травним површинама, представља врло повољну средину за узгој дивљачи и развој ловног спорта. На територији општине Параћин делују две ловно-господарске јединице, и то ГЈ "Параћин" (Ловачко друштво "Параћин") и ГЈ "Јужни Кучај"

(Ловачко друштво "Ћуприја"). У овим ловиштима углавном се јавља дивљач високог лова - јелен, срна, дивља свиња и вук, а од дивљачи ниског лова зец, јаребице и фазани. Према ловним основама појединачних ловишта, свако конкретно станиште је бонитирано и утврђен је однос садашњег бројног стања дивљачи у односу на оптималну бројност у ловиштима. Основна намена ловишта је да служе за спортско-рекреативне активности и ловно-туристичке потребе корисника, на бази интензивног ловног газдовања.

2.1.4. Минерални потенцијали

Потенцијал развоја општине Параћин представљају веће акумулације младих седимената. Од минералних сировина утврђена су налазишта мрког угља (Сисевац), лапорца и кречњака (Поповац), кречњака и доломита (Плана), шљунка и песка (долина В. Мораве). Нема већих резерви грађевинског камена. Експлоатација шљунка, песка, лапорца, кречњака и доломита економски је оправдана и представља значајан потенцијал развоја.

Шљункови и пескови заузимају велико пространство у долини Велике Мораве, са просечном дебљином од око 20 m, и представљају једно од највећих лежишта тзв. "моравског шљунка и песка". Спадају у сировине средњег квалитета, и могу се употребљавати у грађевинарству, а делимично и за добијање стакла. Копање шљунка у овој зони се тренутно неконтролисано одвија, што доводи до смањења нивоа подземних вода, а самим тим утиче неповољно на развој биљака. У том смислу, неопходно је организовано приступити експлоатацији, у циљу јасног планског искоришћавања ове сировине. Експлоатација шљунка на локалитету интересантних природних одлика "Видовачки кључ" (десна обала В. Мораве), у случају евиденције и успостављања посебног режима заштите природних добара од стране Завода за заштиту природе, мора да се обустави, као и остале антропогене промене, уз препуштање овог простора спонтаној природној сукцесији.

Површински коп кречњака "Чокоће", односно лапорца "Трешња", налазе се у непосредној близини Фабрике "Нови Поповац - Холцим", и представљају сировинску базу за производњу цемента. У случају престанка коришћења копова од стране фабрике цемента, потребно је направити програм санације и рекултивације ових копова.

Експлоатација кречњака и доломита у Плани, мора бити подређена положају овог налазишта на подручју планине Баба (једног од најзначајнијих локалитета предвиђених за заштиту од стране Завода за заштиту природе), односно режиму заштите овог подручја (по његовом успостављању). Такође, на локацији "Клачевица" постоји истраживање експлоатације кречњака.

Резерве мрког угља у Сисевцу (откривене 1860.) користила је углавном индустрија, све до 1947. када је рудник затворен. Иако су подаци о тренутним резервама угља непознати, нова експлоатација угља подређена је туристичкој намени простора.

Резерве подземне воде представљају значајан потенцијал општине, а заступљена су:

- карстна врела "Света Петка" (Извор), "Грза", "Сисевац" и "Топлик" (Поповац);
- на падинама Бабе је група од 5-6 извора изнад Лешја и око 10 извора у самом селу, као и група од 4 извора изнад Плана и око 6 извора у самом селу;
- на источним падинама Јухора се налазе минерални извори, и то у Својнову (2 некаптирана минерална извора), у Рашевици (каптирани

сумпоровити извор "Слатина") и у Трешњевици (слабоминерални извор "Слана стена").

Експлоатација воде економски је оправдана и представља потенцијал развоја општине Параћин, али само у случају рационалног и одрживог коришћења. Геотермалне воде на територији општине постоје у Сисевцу и у градском насељу Параћин код штофаре. Потребно је одрадiti додатна истраживања и укључити ова изворишта као вид обновљивих извора енергије.

2.1.5. Воде и водно земљиште

Природне карактеристике подручја општине Параћин, условљене су специфичним положајем у односу на природни ток првог ранга, реку Велику Мораву, која са притокама у потпуности дефинише режим површинских и подземних вода подручја општине. Хидрографске особености подручја општине Параћин - количине вода које протичу и резерве подземних вода, представљају веома повољан ресурс и фактор развоја.

Територија општине Параћин захвата део непосредног слива Велике Мораве - слив Црнице (готово у целини), слив Крежбинског потока и сливове мањих левих притока В. Мораве које долазе са Јухора. Слив Велике Мораве је највећи у Србији и захвата површину од око 38.000 km². Генерални правац течења кроз општину Параћин је југ-север, у дужини око 13 km. Због малог пада Велика Морава има веома развијен ток, односно изразито дужи ток у односу на најкраћи пут између највише и најниже тачке. Речно корито Велике Мораве налази се у моћним слојевима некохерентних материјала (моравски пескови и шљункови). Они су јако водопропусни и неотпорни према вучној сили воде, због чега река на свом путу ствара многобројне меандре, пресеца их, оставља мртваје, носи велике количине наноса, кога после таложи стварајући спрудове и рачве. Река Црница је десна притока Велике Мораве. Настаје од карстног врела "Сисевац". Има генерални правац течења од истока према западу низводно од ушћа реке Грзе, а узводно има правац течења североисток - југозапад. Укупна површина слива је 320 km², дужина слива је око 40 km а обим слива је око 100 km. Највиша ката у сливу је 731 мнв, а при ушћу у Велику Мораву ката слива је 120 мнв. Слив има развијену хидрографску мрежу са притокама које имају сталне карстне изворе, тако да је река Црница релативно богата водом. Најзначајнија притока Црнице је Грза.

Крајњи западни део општине захвата делове сливова 4 већа потока који силазе са источних падина Јухора. Због кратког тока и великог подужног пада ови водотоци имају типичан бујичарски карактер, тј. лети често пресуше а после обилних падавина набујају.

У деловима изграђеним од кречњака долази до појаве карстних врела, као што су "Света Петка" код Извора, "Сисевац" и "Топлик" код Поповца. Код Лешја постоје две групе извора, као и у Плани. На источним падинама Јухора постоје и минерални извори, и то у Својнову (нису каптирани), у Рашевици (сумпоровити извор "Слатина" који је каптиран) и у Трешњевици ("Слана стена").

Хидротехничка проблематика, која је последица природних хидролошких услова, али и значајних људских захвата на измени водног режима, представља фактор ограничења за остварење развојних планова на подручју.

Река В. Морава се врло често изливала и наносила велике штете приобаљу, у коме су лоцирана сеоска насеља, пољопривредне површине и саобраћајнице). У циљу заштите приобаља од великих вода изграђен је деснообални насип целим њеним током кроз општину, док је левообални насип изграђен у зони села Трешњевице (остали део леве обале је незаштићен). Земљиште у приобаљу Велике Мораве, у планском периоду штитиће се формирањем тзв. "касета" у зони урбаних насеља, док ће у зони пољопривредног земљишта

важити нижи степен заштите. ОдВрамбени насипи ће се користити као објекти заштите од поплава, до утврђивања коначног решења за пловни пут и одговарајуће регулације водотока В. Мораве.

ПловидВа Великом Моравом је један од могућих видова транспорта. Потенцијални коридор пловног пута има заштитни појас широк 100 m. У оквиру овог система су и каскаде којима се омогућава хидроенергетско коришћење В.Мораве и остварење пловног пута. Реалне могућности и услови реализације хидроенергетско-пловидВеног систем "В.Морава" утврдиће се даљим истраживањем. На целом току, планирано је укупно седам степеница каскаде, од којих су две на границама територије општине ("Параћин" са котом успора 135 мнв и "Ћуприја" са 122,1 мнв). Реализација планираних каскада на В. Морави, условљена је довођењем воде у 2. класу квалитета. У том циљу, приоритет има каналисање и пречишћавање отпадних вода у насељима на притокама В. Мораве.

У приобаљу је евидентиран неповољан утицај високих подземних вода. На подручју општине Параћин, под системом за одводњавање обухваћене су површине на потезу Стрижа-Шавац-Чепуре и у подручју Змич. Приоритет за реализацију ће имати систем за одводњавање у зони од Лугомира до Црнице, чија ће изградња условити изградњу система за наводњавање у долини В. Мораве, а у циљу побољшања и очувања квалитета земљишта, оспособљавања потенцијалног продуктивног земљишта и боље искоришћености.

Општина Параћин, је потрошач Расинско-поморавског регионалног система водоснабдевања, који, између осталог, обухвата и планирану акумулацију Забрега на реци Црници. Ова акумулација ће служити осим за водоснабдевање и за енергетику, рибарство и туризам. Ужа зона заштите ове акумулације (као и уже зоне заштите изворишта водоснабдевања) представља посебну функционалну зону, која подлеже посебним режимима санитарне заштите.

Постојеће акумулације на општинској територији су микроакумулација Везировац на Кнеселачком потоку, две акумулације на реци Грзи, као и комплекс Буљанка, коју чине три вештачка језера настала ископом шљунка. Буљанка данас има статус деградираног простора чија је вода непогодна за било какву употребу, за кога је неопходно спровести мере праћења квалитета вода и одређене мере санације. Пре свега, треба спречити хидрауличку везу подземних и површинских вода на потезу комунална депонија - језеро, постављањем подземне бране, уз неизбежни престанак коришћења и санацију депоније.

Извори загађивања подземних и површинских вода (нарочито у нижим деловима сливова притока В.Мораве и у непосредном сливном делу В.Мораве), су отпадне воде различитих категорија (фекалне, индустријске-технолошке, атмосферске), неконтролисано депоноване различитог отпада у приобаљима река, као и претерана хемизација пољопривредних површина. Главни фактори загађивања су индустрија и технолошки процеси без икаквог третмана отпадних вода, слободно сливање атмосферских вода са технолошких површина, непокривеност канализационом мрежом, интензивно коришћење агрохемијских мера на пољопривредним површинама и висок ниво подземних вода. Проблеми загађења вода и последице тог загађења могу се решити на следећи начин: водоснабдевањем свих насеља хигијенски исправном водом из водовода; изградњом система за одвођење и пречишћавање отпадних вода у индустрији и домаћинствима; изградњом регионалне санитарне депоније и санирањем постојеће комуналне и дивљих депонија. Отпадне воде индустрије морају да се пречишћавају у предтретманима (степен пречишћавања диктира прописани квалитет реципијента), пре него се упусте у систем за заједничко пречишћавање свих употребљивих вода домаћинстава и индустрије.

Риболовна подручја:

Према Основном плану за експлоатацију, заштиту и унапређивање рибарства на В.Морави и притокама (рибарска подручја "Морава I" и "Морава II"), десне притоке Велике Мораве припадају типу хладних планинских вода, нарочито у свом горњем току, тако да је у њима могућ живот пастрмских риба (Грза целим током представља чисту богату воду, чији квалитет одговара квалитету добрих риболовних вода. Црница у свом горњем току има карактер чисте пастрмске воде).

II 2.1.6 Обновљиви извори енергије

У складу са оперативним циљевима Просторног плана Републике Србије (ППРС) који предвиђају: веће коришћење ОИЕ (обновљивих извора енергије), побољшање квалитета живота већим коришћењем ОИЕ, усвајањем финансијских механизма за подстицање коришћења ОИЕ – на подручју општине се сагледавају следећи реални извори ОИЕ:

Хидроелектране

Обновљиви извори енергије представљају значајан неискоришћени потенцијал на који у наредном периоду треба рачунати пре свега на хидроелектране ХЕ и мале хидроелектране МХЕ и друге ОИЕ као што су ветро и соларне електране. Плановима развоја ЕПСа и Уредбом о утврђивању програма остваривања Стратегије развоја енергетике РС до 2015год. Предвиђена је изградња система ХЕ на В.Морави. Локација једне од њих (ХЕ Параћин) се налази на територији општине.

Катастром МХЕ Србије из 1987год. У обухвату Просторног Плана дефинисане су потенцијалне локације МХЕ на водотоцима реке Црнице и Грзе. Списак потенцијалних локација са потребним подацима дат је у прилогу.

Тачна локација и карактеристике ХЕ на В.Морави биће дефинисане у току израде инвестиционо техничке документације на основу које ће се приступити изради просторног плана подручја посебне намене микролокације за МХЕ ће ближе бити сагледано на основу појединачно урађених идејних решења за исте и по прибављању водних услова и Услова заштите природе које ће обезбедити потенцијални инвеститор. С обзиром да локална самоуправа до израде овог плана није дефинисала подручје за изградњу других ОИЕ (и мини хидроелектране до 100kW), касније утврђена решења за ову врсту објеката сматраће се саставним делом овог плана, и могу се градити по поступку који важи за објекте ове врсте уз поштовање Закона о планирању и изградњи (Сл.гл.РС бр 72/2009)

Енергија ветра

Територија општине се налази уј средњој зони Србије по просечној енергији ветра, са интензитетом (на 100 m висине) од 150÷225 kWh/m² (јануар), односно 75÷150 kWh/m² (јули). У складу са принципом да се ветроелектране граде само на местима за које се након истражних радова заинтересују конкретни инвеститори, за потенцијална истраживања се препоручују следеће погодне локације: читава зона дуж аутопута на подручју општине. Потенцијални инвеститори се за истражне радове усмеравају према тим локацијама. Према Закону о планирању и изградњи, ветроелектране се могу градити и на пољопривредном земљишту, уз претходно прибављену сагласност органа надлежног за послове пољопривреде и животне средине. Приликом одређивања локације за ветроелектране раде се анализе утицаја на окружење, са посебним освртом на ризике по животну средину (бука, утицај на птице,

следе мишеве и пејсаж) и процени прихватљивости тог ризика са становишта домаћих прописа у области заштите природе и животне средине и европских стандарда и искустава у изградњи ветроелектрана. Управо са тог становишта зона уз постојећи аутопут има приоритет, јер су ту ти додатни неповољни утицаји најмањи.

Енергија сунца

Према оквирним истраживањима територија општине спада у зону већег интензитета сунчевог зрачења, са бруто око 1400 kWh/m²-година (просек за Србију око 1200 kWh/m²-година). Степен искоришћења зависи од начина конверзије пријемника, па се оквирно може сматрати да је на подручју општине просечна искористива енергија сунчеве енергије око 700 kWh/m²-година. Не предвиђа се - јер није економична - непосредна конверзија у електричну енергију. Међутим, конверзија у топлотну енергију, пре свега врло економичним уређајима на крововима за загревање воде за санитарне потребе, па у неким околностима и за догревање индивидуалних стамбених јединица, има пуни приоритет. Економски и организационо треба подстицати тај вид конверзије, који спада у врло рационалне начине супституције потрошње електричне енергије.

Остали видови енергије

Енергија биомаса

Коришћење отпадних биомаса предвиђа се искључиво као могућност коришћења отпада из шумарства и пољопривреде као и гајење енергетских биљака за загревање јавних објеката или на нивоу приватних домаћинства.

Геотермална енергија

На територији општине засада нема доказаних већих геотермалних извора. У случају њиховог утврђивања, редослед приоритета за коришћење је: коришћење топле воде за интензивну пољопривредну производњу (стакленици, пластеници) уколико то омогућавају физичко-хемијске карактеристике воде, бањски и спортско-туристички објекти, непосредна конверзија за грејање јавних објеката.

II 3. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ, ДИСТРИБУЦИЈА СТАНОВНИШТВА, МРЕЖЕ НАСЕЉА И ЈАВНИХ СЛУЖБИ

II 3.1. Становништво, социјални ресурси и становање

3.1.1. Становништво и мрежа насеља

Пројекција становништва:

Приликом предвиђања будућег развоја становништва, неопходно је имати у виду његове дугорочне тенденције у прошлости и све чиниоце који су условљавали промене у становништву. Кретање становништва на малим подручјима и у насељима подложно је надпросечним променама, као резултат утицаја економских фактора који делују унутар територије или у окружењу. Стога су и пројекције становништва малих подручја доста непоуздане. Ове напомене се посебно односе на општине и насеља која заостају у развоју, у којима свака значајнија промена у привредној динамици може да подстакне велика миграциона кретања становништва.

Пројекције становништва на територији општине Параћин конципирани су у складу са пројекцијама становништва у ППРС, т.ј. направљене су две варијанте пројекција.

У првој варијанти, која је нарочито погодна за мања подручја, користи се метод који се заснива на пројекцији аритметичког раста. У основи овог метода је претпоставка да ће демографски развој у будућности бити сличан оном који је остварен у прошлости (у овом случају 1991. година). По методу аритметичке прогресије израчунава се просечан апсолутни годишњи пораст становништва између два сукцесивна пописа, па се затим додаје за сваку годину последњем попису. Примена аритметичке прогресије значи да укупно становништво расте или опада за исти број сваке године.

Планирани број становника општине Параћин до 2020. године - метод 1

	1991.	2002.	2010.	2020.
0 - 19 год.	15 383	14 230	13 392	12 340
20 - 39 год.	17 797	15 668	14 120	12 184
40 - 59 год.	17 200	18 076	18 713	19 509
+ 60 год.	13 739	15 846	17 386	19 310
Укупно	64 119	63 820	63 611	63 343

Планирани број радно способног и фертилног становништва општине Параћин до 2020. године - метод 1

	1991..	2002.	2010.	2020.
0 - 14 год.	11 536	11 099	10 781	10 384
15 - 49 год.	29748	26 226	23 665	20 463
15 - 64 год.	43512	38 161	34 269	29 405

Планирани број становника подручја Плана генералне регулације до 2020. - метод 1

	1991.	2002.	2010.	2020
0 - 19 год.	7 792	7 073	6 550	5 897
20 - 39 год.	8 747	8 345	8 053	7 687
40 - 59 год.	8 269	9 347	10 131	11 111
+ 60 год.	5 081	6 344	7 262	8 411
Укупно	29 889	31 109	31 996	33 106

Према овом методу пројекција, становништво општине до 2020. године бележи благи пад, тј. даље смањење младог и млађег средовечног становништва и пораст старијег становништва. Ситуација је нешто другачија код становништва на подручју Плана генералне регулације, јер ће се укупан број становника из године у годину повећавати.

Друга варијанта пројекција као основу користи резултате прве варијанте, с тим што се код ове варијанте рачуна и на промене у просторном размештају и основним контингентима становништва под утицајем мера демографске политике и регионалног развоја, односно промене у основним токовима урбанизације, процесу деурбанизације итд. Мере демографске политике подразумевају повећање стопа наталитета, смањење стопа морталитета и повећање фертилитета. Просторни ефекат повећања броја становника огледа се у томе да ће демографски развој општина које се налазе у појасевима интензивнијег развоја бити знатно бржи од просечног, и то као рефлексција како ефеката демографске политике тако и њихове будуће позиције у претпостављеном регионалном систему. С обзиром да се општина Параћин налази у једном од ових појасева, према овој варијанти могу се очекивати следећи резултати демографског развоја:

Планирани број становника општине Параћин до 2020. године - метод 2

	1991.	2002.	2010.	2020
0 - 19 год.	15 383	14 230	14 484	14 034
20 - 39 год.	17 797	15 668	16 068	15 203
40 - 59 год.	17 200	18 076	17 515	17 673
+ 60 год.	13 739	15 846	17 430	19 275
Укупно	64 119	63 820	65 497	65 185

Број становника који живи у градском насељу Параћин, континуално ће се увећавати у односу на број становника у општини. Ово становништво у укупном становништву општине оствариваће све веће учешће из најмање два разлога: број становника градског насеља и непосредног окружења ће да расте, док ће број становника сеоског подручја општине да опада, или у најбољем случају стагнира. Чак и ако би дошло до стагнације или смањења броја становника у градском насељу, тај истоветни процес би био далеко убрзанији у осталим - сеоским насељима општине.

Без обзира на све прекинуте континуитете у развојним процесима и токовима, као и на непредвидиве или тешко предвидиве импулсе који ће динамизирати те процесе, циљ је да се број становника (заједно са становништвом на раду/боравку у иностранству) задржи на достигнутом нивоу пописа из 2002. године. Планира се да ће укупан број становника општине Параћин у 2020-ој години бити око 63.000, док ће општински центар (подручје Плана генералне регулације насељеном места Параћин) имати око 35.000 становника.

Старосна структура становништва ће се глобално мењати у правцу релативног смањења броја становника млађих добних група у укупном становништву, а пораста учешћа и броја становника старијих добних група.

Према очекиваним променама броја становника у општини и благим променама просечних величина домаћинства, планиран је број и структура домаћинства. Оријентационо, у задњој години планског хоризонта, у подручју обухваћеном Плана генералне регулације треба очекивати око 11.500 домаћинства, а на целом подручју општине око 21.000.

Планирани број становника општине Параћин 2020.године

	Попис 2002. год.	2020. год.
Број становника у земљи	58.301	60.500
Број становника у иностранству	5.510	2.500
Укупно	63.811	63.000

Планирани број становника по функционалним целинама

целина	попис 2002. год..	план 2020. год.
запад	5.298	4.900
југ	6.367	5.700
исток	4.246	3.600
север	7.457	6.800
центар	34.915	39.500
сисевац-грза	18	-
укупно	58.301	60.500

Пројекција функционалних добних група за 2020. годину

Добне групе	2020. година					
	Општина	%	ГП	%	Остало	%
0-3	2.156	3.4	1.260	3,6	896	3.2
4-6	3.192	5.1	2.184	6,2	1.008	3.6

7-14	5.712	9.1	3.500	10,0	2.212	8.1
15-19	3.514	5.7	2.170	6,2	1.344	4.8
20-24	3.430	5.4	2.030	5,8	1.400	5.0
25-59	30.716	48.8	17.556	50,2	13.160	47.0
60-64	4.795	7.6	2.415	6,9	2.380	8.3
65 +	9.485	15.0	3.885	11,1	5.600	20.0
укупно	63.000	100	35.000	100	28.000	100

Демографски подаци релевантни за оцену степена развијености општине, везани су за број запослених, односно незапослених становника. Ако се пође од чињеница да у подручју обухваћеном Плана генералне регулације насељеног места Параћин, живи око 50% становништва општине, да је од укупног броја запослених око 70% запослено у подручју обухваћеном ПГР-ом, да се у овом подручју остварује око половине друштвеног бруто производа општине, и ако се постави циљ (норматив) да би крајем планског периода требало остварити степен запослености од преко 400 запослених на 1000 становника, у подручју обухваћеном ПГР-ом требало би очекивати око 14.000 запослених и још око 1.000 радних места за дневне мигранте. За подручје општине тај норматив је нешто мањи.

Пројекција броја запослених за 2020. годину

	Попис 2002. год		2020. год.	
	број	На 1000ст.	број	на 1000 ст.
Општина	13.578	213	21.000	333
Подручје ПГР	9.850	317	15.000	430

При израчунавању броја запослених на 1000 становника, узет је укупан број становника са становништвом на раду-боравку у иностранству.

На основу овог и других релевантних индикатора преко којих се изражава привредна структура општине, логично би било да примарне делатности учествују са око 20% у тој структури, секундарне са око 30%, терцијарне са 35 до 40% и кварталне са 10 до 15%.

Мрежа насеља општине Параћин:

У заједничком деловању бројних процеса који се одвијају на територији општине, формирају се насеља различитих степена нодалности. Нодалност одређеног насеља огледа се пре свега у његовом утицају који има на развој привредних токова и кретања радне снаге, али исто тако и на социо-економску и функцијску трансформацију осталих насеља.

У оквиру мреже насеља, на највишем хијерархијском нивоу је град Параћин, као општински центар. Међутим, између њега и осталих насеља постоји велика неравнотежа, па је у ту сврху неопходно афирмисати нодалне центре мањег значаја, што би ублажило ову неравнотежу, а затим интегрисало остала мање развијена насеља. У том циљу сачињен је модел формирања заједница насеља насталих по принципима територијалног и функционалног умрежавања, као основ предлога концепције будућег развоја мреже насеља општине

Параћин. Овај модел се своди на варијанту у којој је већи број субцентара различите хијерархије и мањих територијалних домета, равномерно размештен на општинској територији.

Тако, следећи хијерархијски ниво представљају центри заједнице села. Ова насеља би функцијама које имају донекле успорила депопулацију и утицала на функцијску трансформацију околних насеља. Центри заједнице села се могу идентификовати на основу следећих обележја: величина насеља, степен развијености јавних служби, степен концентрације радних места и др. Улогу центра заједнице села има насеље Поповац, које представља индустријски центар чије се дејство поред окружујућих насеља осећа и у самом градском насељу. Улогу центара заједнице села имају и насеља Дреновац, Поточац и Доња Мутница, која имају могућност да се развију у аграрно-индустријско-услугне центре (на пример, развојем индустрије за прераду пољопривредних производа). Тиме би дошло до смањења броја дневних миграната који раде у градском насељу, а самим тим и до бржег процеса интегралне урбанизације подручја.

Остала насеља имају карактеристике села са сеоским центром ("сеоски центри") или примарних сеоских насеља, и повезана су са насељима вишег ранга на која су упућена. Да би се ове везе оствариле, неопходно је изградити саобраћајнице између насеља, као и објекте друштвене опреме у насељима вишег ранга, што ће као последица довести до ублажења емиграције и депопулације у овим насељима.

II 3.1.2. Осовине и правци развоја

Параћин, са својим положајем на коридору X, припада интернационалној мрежи која доприноси посебном квалитету предела и физичку структуру насеља подиже на посебни значај развоја, што предпоставља и посебан притисак развоја за насеља у коридору.

Индустрија, туризам и савремене услуге су концентрисани у овом појасу и биће даље развијани на принципима одрживог развоја и чинити кохезиону кичму Републике. Довршетак Коридора X на јужном правцу и квалитетно повезивање са локалним и регионалним целинама ће бити просторно развојни приоритет, где ће највећи урбани центри Нови Сад, Београд, Крагујевац и Ниш бити кључни са становишта развоја интегралног транспорта и укупне привреде. Мањи урбани центри попут Параћина употпуниће развојни капацитет ове осовине.

Логично је да је за Општину Параћин коридор међународних саобраћајних токова (друмског, железничког и пловног пута) који пролазе кроз њену територију, уједно и главна осовина њеног развоја. Привредни развој општине је директно или индиректно у целости везан за њу, и када је у питању рурални развој села и када се ради о развојном потенцијалу општинског центра и његовог непосредног урбано-руралног окружења.

Са директним везом на тај развојни и привредни ток су општински центар односно, насеља са демографски и економски највећим потенцијалом.

Одрживи рурални развој, посебно малих села, подразумева њихово укључивање у интегрални систем развоја и планирања, али на одржив и друштвено рационалан начин. У том циљу потребна је децентрализација и категоризација насеља по степену њиховог значаја и њихово сагледавање не само у локалним оквирима и у односу на функционална урбана подручја, јер од тога зависи степен и начин њиховог уређења и обнове, односно њихова даља судбина.

II 3.2. Мрежа центара и насеља

У заједничком деловању бројних процеса који се одвијају на територији општине, формирају се насеља различитих степена нодалности. Нодалност одређеног насеља огледа се пре свега у његовом утицају који има на развој привредних токова и кретања радне снаге, али исто тако и на социо-економску и функцијску трансформацију осталих насеља.

У оквиру мреже насеља, на највишем хијерархијском нивоу је Параћин, као општински центар. Међутим, између њега и осталих насеља постоји велика неравнотежа, па је у ту сврху неопходно афирмисати нодалне центре мањег значаја, што би ублажило ову неравнотежу, а затим интегрисало остала мање развијена насеља. У том циљу сачињен је модел формирања заједница насеља насталих по принципима територијалног и функционалног умрежавања, као основ предлога концепције будућег развоја мреже насеља општине Параћин. Овај модел се своди на варијанту у којој је већи број субцентара различите хијерархије и мањих територијалних домета, равномерно размештен на општинској територији.

Тако, следећи хијерархијски ниво представљају центри заједнице села. Ова насеља би функцијама које имају донекле успорила депопулацију и утицала на функцијску трансформацију околних насеља. Центри заједнице села се могу идентификовати на основу следећих обележја: величина насеља, степен развијености јавних служби, степен концентрације радних места и др. Улогу центра заједнице села има насеље Поповац, које представља индустријски центар чије се дејство поред окружујућих насеља осећа и у самом градском насељу. Улогу центара заједнице села имају и насеља Дреновац, Поточац и Доња Мутница, која имају могућност да се развију у аграрно-индустријско-услугне центре (на пример, развојем индустрије за прераду пољопривредних производа). Тиме би дошло до смањења броја дневних миграната који раде у градском насељу, а самим тим и до бржег процеса интегралне урбанизације подручја.

Остала насеља имају карактеристике села са сеоским центром ("сеоски центри") или примарних сеоских насеља, и повезана су са насељима вишег ранга на која су упућена. Да би се ове везе оствариле, неопходно је изградити саобраћајнице између насеља, као и објекте друштвене опреме у насељима вишег ранга, што ће као последица довести до ублажења емиграције и депопулације у овим насељима.

Градско насеље:

Постојећи карактер Параћин дефинитивно добија 80-тих година прошлог века, усвајањем развојног и одрживог Генералног плана Параћин 2000, којим се формира ново градског насеље у захвату приближном данашњем, на основу развојних трендова становништва, индустрије, грађевинских фондова, инфраструктуре и друштвене опреме у претходних двадесетак година. Градско насеље обухвата целу катастарску општину Параћин-град, као и делове катастарских општина Параћин-ван варош, Главица, Текија и Стрижа, односно делове приградских насеља старе агломерације, који су директно (просторно и плански) укључени у овај простор. Као део "Трограђа", равноправно (по рангу и значају) са Ћупријом и Јагодином, Параћин представља центар Поморавског округа, са шест општина. Према Просторном плану Републике Србије, "Трограђе" је дефинисано као регионални центар регије европског нивоа НУТС 3 (Поморавски округ), у оквиру подручја утицаја макрорегионалног центра средишње Србије. Градско насеље покрива територију општине Параћин, и представља изразити функционални и развојни репер простора и мреже насеља на овој територији. Примарна градска агломерација обухвата градско насеље и насељена места у непосредном контакту, и то: на потезу према

Ђуприји до границе општинске територије; на потезу према Зајечару до Давидовца; на потезу према Појатама до Стриже; и према В. Морави до Чепуре (укључујући и поменуте катастарске општине), са тенденцијом линеарног проширења према Доњој Мутници (дуж зајечарског пута), односно Дреновцу (дуж старог пута према Појатама).

Сеоска насеља:

Просторни план општине Параћин формира основни систем од 33 сеоска насеља, са диференцијацијом центара на позицији шире градске агломерације и пољопривредног реона. Такође, формира и планирану мрежу насеља са ослоном на центре заједнице села, који у просторном и функционалном смислу подржавају сеоске центре, примарна сеоска насеља и остала насеља, према следећој структури мреже:

а) Подручје утицаја градског насеља - насеља Шавац, Чепуре, Стрижа, Доње Видово, Давидовац, Мириловац, Лебина.

б) Подручја утицаја центара заједнице села и сеоских центара:

- Центар заједнице села Поточац - насеља Својново, Рашевица, Трешњевица, Сињи Вир;
- сеоски центар Трешњевица - насеље Сињи Вир;
- Центар заједнице села Дреновац - насеља Ратаре, Горње Видово, Сикирица, Крежбинац, Бусиловац, Голубовац;
- сеоски центар Сикирица - насеља Горње Видово, Ратаре;
- сеоски центар Бусиловац - насеља Голубовац, Крежбинац;
- Центар заједнице села Доња Мутница - насеља Лешје, Плана, Клачевица, Извор;
- сеоски центар Извор - насеље Грза;
- Центар заједнице села Поповац - насеља Бошњане, Шалудовац, Горња Мутница, Буљане, Забрега, Стубица;
- сеоски центар Буљане - насеља Шалудовац, Г. Мутница, Сисевац;
- сеоски центар Забрега - насеље Сисевац;

Сеоски центри остварују локални утицај, а центри заједнице села осим локалног остварују и шири подручни (функционални и развојни) утицај на подручју које им гравитира. Својим положајем на спољним и унутрашњим саобраћајним и развојним правцима, значајем а не само величином, развојем локалних и подручних централних функција, опреме и програма заснованих на карактеристикама простора, земљишта, природних и створених вредности, центри заједнице села имају шири значај на свом подручју, потезном и укупном подручју општинске територије. Они пре свега треба да обезбеде непосреднију везу грађана са општинским центром и локалном самоуправом, системом организације пољопривредне производње и пословања, услуга, културе, здравства и специфичних социјалних функција, постајући тако квалитетна испостава управних, привредних, услужних и друштвених функција општине на свом подручју и, уз подршку сеоских центара, главни просторни и функционални ослонац подизања општег квалитета и развојног капацитета сеоске средине. Организовање функције и система центара руралног подручја захтева посебно програмско и материјално ангажовање општине, одговарајућу планску подлогу, уређење и опремање насеља, обезбеђење општинске административне јединице и вишег нивоа друштвене опреме, увођење елемената задружне и пољопривредне инфраструктуре, посебан привредни, просторни или еколошки програм заједничког подручја и др. Ово је посебно битно после распада постојећег задружног и пољопривредног система на подручју општине и шире у окружењу. При томе, на селу опстаје систем месних заједница, основног образовања и здравствене заштите, локалне културе и спорта, који је задржао ниво са почетка деведесетих година, и који се полако

допуњава програмом услуга, производње и пословања на новим основама приватне, заједничке и локалне иницијативе.

У оквиру система центара, поред центара заједнице села на подручном нивоу (Потоцац, Дреновац, Доња Мутница, Поповац), посебан значај имају и сеоски центри на најважнијим просторним и функционалним потезима: Трешњевица, Рашевица, Својново (на потезу Јагодина-Варварин), Стрижа, Сикирица (унутрашњи развојни потез према Појатама), Извор (унутрашњи развојни потез према Зајечару), као и Стубица, Забрега и Буљане (у контактном подручју индустријског насеља Поповац). Сеоски центри који се јављају у потезном простору (пољопривредно окружење) су Доње Видово, Бусиловац и Плана.

Преглед базног капацитета насеља по функционалним целинама, у оквиру површине атара и броја становника дат је у табелама 10 и 49. На основу овог прегледа може се констатовати следеће:

Центри заједнице села спадају у групацију насеља са већим бројем становника, односно Д. Мутница и Потоцац имају преко 1000, а Дреновац чак преко 2000 становника. Истовремено ова насеља спадају и у групацију просторно већих насеља, односно имају по око 1500 хектара атара. Једино Поповац има око 800 становника и површину од око 700 хектара, али његов значај дефинише искључиво карактер насеља, а његово дејство се осећа у окружујућим насељима и ширем подручју.

- Већа насеља и сеоски центри (Извор, Сикирица, Бусиловац, Трешњевица, Забрега, Рашевица, Плана, Својново, Буљане, Стубица, Доње Видово, Стрижа) имају изражен комплексан капацитет, са преко 1.000 становника и углавном преко 1200 хектара атара.
- Значајнија примарна сеоска насеља, са преко 600 становника и углавном преко 1200 хектара атара, покривају комплетну ширу руралну територију.
- Рубна насеља са већим атаром (Клачевица, Извор, Г. Мутница, Буљане, Стубица), уз специфичне природне карактеристике, имају повољне услове за развој специфичних еколошких целина и потеза (јужни Кучај, Грза-Сисевац).
- Насеља изразито малог комплексног капацитета, са испод 300 становника и око 500 хектара атара (Сињи Вир, Голубовац) морају формирати посебан програм одржања и проширења реалног функционалног капацитета, или се плански и функционално прикључују суседним сеоским центрима (Трешњевица, Бусиловац). Остала мала села (испод 500 становника) имају рангу примарних сеоских насеља, из следећег разлога:
- Давидовац - има аеродром, а позициониран је у оквиру примарне градске агломерације и унутрашњег развојног потеза ка Зајечару, па има елемената за одржање и проширење функционалног капацитета.
- Лешје - позиционирано у оквиру унутрашњег развојног потеза ка Зајечару, што му даје елементе за одржање и проширење функционалног капацитета.

Шалудовац - у случају да не формира програм одржања и проширења функционалног капацитета, плански и функционално се прикључује суседном сеоском центру (Буљане), и губи ранг примарног сеоског насеља.

- Већа села средње величине (преко 1000 становника) у рангу примарних сеоских насеља:
- Бошњане - на секундарном еколошко-развојном потезу Црница (уз Поповац) и први уз примарну градску агломерацију и унутрашњи развојни потез (ка Зајечару), па има могућности за одржање и проширење функционалног капацитета, што му уз број становника

(нешто преко 1000) и величину атара (око 1200 ха), даје елементе и за ранг сеоског центра.

Развој сеоских насеља има за циљ стварање услова за економски и социјални развој села, заустављање депопулације и погоршања демографске и социјалне структуре сеоских подручја, побољшање комуналног и социјалног стандарда, очување и унапређење еколошких, културолошких и других вредности, активирање локалних потенцијала и подизање мотивације сеоског становништва да комбиновано развија пољопривреду и друге привредне, услужне и посредничке делатности (мали индустријски погони, занатство, трговина, сервисне и финансијске услуге, туризам и домаћа радиност). Основни задатак је обнова села, заустављање емиграције становништва у градове, и развијање, поред пољопривреде, и других грана привреде на природним ресурсима појединих подручја. У урбанистичком смислу треба задржати урбану структуру и досадашње услове, али се не сме дозволити да даљи урбани развој наруши принципе функционалности и квалитет живљења у селу. Основни услов за обнову села је израда одговарајућих урбанистичких планова, како би се дошло до следећих циљева:

- одређивање грађевинског подручја села (спречава неконтролисано заузимање пољопривредног земљишта и друге просторне конфликте).
- планирање намене површина (центар села; спортски садржаји; гробље; привредне зоне и др).
- формирање регулације (регулационе и грађевинске линије).
- побољшање комуналног стандарда (водоснабдевање, одвођење отпадних вода и др).
- Оријентациони параметри за сеоске центре:
- заселак - 300-500 м², без јавних објеката, а у функцији окупљања становника, паркинга и станице јавног превоза.
- примарно сеоско насеље - 1000-3000 м², са садржајима као што су школа, трговина, аутобуска станица и др.
- село са сеоским центром - 3000-5000 м², са већим површинама истих садржаја као за примарно сеоско насеље.
- центар заједнице села - 5000-8000 м², са јавним и другим функцијама, уз потребне парковске и зелене површине - зона спорта и рекреације, верски објекти, гробље, сточно гробље, пијаца, паркинг простори, трговина, угоститељство, културно-историјски објекти и др.

Опремљеност сеоских насеља појединим објектима друштвене опреме приказана је у табели 50.

Везе насеља:

Општински центар, као и центри заједнице села и сеоски центри у оквиру истог подручја утицаја (целине), међусобно су повезани примарним везама центара. Секундарне везе центара повезују центре заједнице села или сеоске центре у суседним подручјима утицаја (Потоцац-Д.Видово, Д.Видово-Сикирица, Бусиловац-Плана, Извор-Буљане). Ове везе, заједно са везама примарних сеоских и осталих насеља са центрима вишег реда, укључујући и везу Грза-Сисевац, формирају мрежу насеља општине Параћин.

Секторски задаци и развојна концепција:

- јачање улоге и значаја Параћина у мрежи градских насеља Србије. За то постоје бројне просторне и функцијске предиспозиције као што су: географско-саобраћајни положај на европском мултимодалном коридору X и другим стратешким правцима, ранг регионалног центра Републике (у оквиру "Трограђа") и др.
- развој рационалне мреже субцентара у оквиру општинске територије како би се обезбедила уравнотеженост размештаја становништва (са

размештајем производње, потрошње и услуга), рационално управљање и ефикасније обављање свакодневних потреба грађана, ефикаснија и усклађенија организација јавних служби са потребама и интересима локалних заједница, ефикасније координирање локалних заједница, подизање културно-образовног нивоа становништва и др.

- подстицање валоризације и рационалног коришћења локалних ресурса (природних, демографских, техничких, економских, социјалних, културних), посебно у руралним подручјима.
- израда регулационих планова за сеоска насеља или њихове делове, у циљу рационалног коришћења простора, заштите културно-историјских објеката, амбијенталних или предеоних целина и др.
- дефинисање принципа за одређивање граница грађевинских реона у сеоским насељима.
- дефинисање мера за диверсификацију функција сеоских насеља.
- интензивирање функционалне трансформације сеоских насеља преко система општинских субцентара, у којима ће бити лоцирани индустрија и делатности терцијарног сектора (који неће имати искључиво циљ пружања услуга локалном становништву, већ га и запошљавати, т.ј. развијати централне функције). Нови индустријски погони треба да буду прилагођени савременим технологијама и еколошким стандардима, и по могућству аутохтоним сировинама. Комплементарно индустрији, у овим субцентрима треба развијати трговинске, занатске, угоститељске, туристичке и културно-образовне делатности, као и социјалну инфраструктуру. Микроразвојне центре (општински субцентри) треба међусобно повезати квалитетном мрежом саобраћајница и интензивирати јавни саобраћај, развијати дневну миграцију радне снаге и успорити исељавање радно способног становништва у општински центар (или центре ближег и даљег регионалног окружења).

II 3.3. Јавне службе

У наредном периоду, развој јавних служби на територији свих општина у Републици, а самим тим и у општини Параћин, зависиће у првом реду од економских кретања и потенцијала, као и од евентуалне социјално-економске децентрализације у којој ће општине добити већа овлашћења, што ће се значајно одразити на просторну дистрибуцију јавних делатности. Ниска густина изграђености и насељености у сеоским подручјима јесте објективно ограничење за организовање јавних служби на територији општине Параћин. Ти проблеми се решавају прилагођеним модалитетима организације јавних служби и обезбеђивањем њихове ефективне доступности. Одговарајућим прилагођавањем јавних служби специфичним обележјима појединих насеља, као и њиховом реорганизацијом у смислу стимулисања приватног сектора да понуди нове програме у овом сектору, може се постићи знатно бољи квалитет услуга, без знатнијег повећања финансијских средстава.

Најважнији циљеви у домену развоја јавних служби на територији општине су :

- примена савремених облика и трендова организације јавних служби, по узору на земље Европске уније, и усаглашавање са њеним нормама и регулативама. У том циљу неопходно је поштовати одговарајуће националне стратегије (Стратегија развоја социјалне заштите, Стратегија реформе система здравствене заштите и друге стратегије чије се усвајање очекује), које садрже различите секторске и друге политике и мере, примерене локалном нивоу.

- функционална реорганизација јавног сектора у духу децентрализације, односно планске припреме за њено благовремено ступање.
- очување, унапређење и реорганизација постојећих капацитета јавних служби (неопходно је да се изврши систематска анализа потреба корисника за одређеним облицима стандардних јавних служби, и на бази тога изврши враћање у функцију свих постојећих јавних објеката, или њихово потпуно отуђење).
- прилагођавање мреже јавних служби стварним потребама корисника, које ће зависити од броја, густине и старосне структуре становништва, њиховог социјално-културно-образовног профила, занимања и посебних територијално обележја и особености подручја. Ово подразумева анализу стања јавних служби на територији општине кроз све социјалне, друштвене, демографске, културолошке и економске претпоставке.
- територијално побољшање мреже јавних служби, у смислу просторне доступности директним корисницима.
- јачање самоиницијативе и удружења грађана, подржаних економским олакшицама и могућностима.

Постојећа и планирана друштвена опрема, као програм од интереса за општину, округ, регију и Републику, не третира се само као важан елемент општег стандарда средине, већ и као специфичан елемент урбаног и економског система, који (као делатност вишег нивоа) има важан развојни потенцијал. Поред развоја привреде и очувања животне средине, развој јавних служби (социјални развој општине) ће бити једна од три основне компоненте укупног развоја.

3.3.1. Здравство

Здравствена заштита становништва града и општине Параћин базирана је просторно и организационо на могућностима и капацитетима Здравственог центра "Параћин", који чине следеће организационе целине:

- Болница.
- Дом здравља.
- Здравствене станице.
- Амбуланте.

Функцију здравства Параћин развија у складу са својом улогом регионалног центра у мрежи насеља Републике Србије, и то кроз систем основне и стационарне здравствене заштите становништва.

Основна здравствена заштита

Параћин поседује један Дом здравља, као приоритетну установу основне медицинске заштите. Дом здравља, са диспанзером, амбулантом медицине рада, стоматолошкм амбулантом, амбулантом опште медицине и апотеком, налази се у центру Параћина (непосредно уз комплекс болнице). Остале објекти основне здравствене заштите на територији града, представљају здравствене станице, које су дисперзно распоређене на овој територији, и то у месним заједницама Врапчане, 11. конгрес и Данково.

Територијално, Дом здравља у Параћину има мање организационе јединице на различитим локацијама општине, формирајући тиме мрежу основне медицинске заштите свих категорија становништва. Осим поменутих здравствених станица на подручју града, постоји и 13 амбуланти опште медицине у сеоским насељима, као и једна здравствена станица (Поповац). У протеклом периоду, дошло је и до затварања појединих амбуланти опште медицине у сеоским насељима, због недостатка особља и начина финансирања. Здравствена заштита на широј територији општине представља један од основних видова

стандарда становништва, и треба је ширити према новој организацији насеља, у оквиру будућег система организације сеоског подручја.

Нормативне потребе за објектима основне здравствене заштите су, на подручју градског насеља, задовољене до 2020. године. Здравствене станице са амбулантама развијаће се у локалним центрима, у складу са бројем становника који им гравитира, и уз задржавање постојећих здравствених станица. Постоји могућност да се објекти Дома здравља лоцирају у неком од локалних центара, а на комплексу у градском центру, остави могућност за ширење Болнице.

За основну здравствену заштиту важе следећи нормативи:

- гравитационо подручје - 8.000-10.000 становника,
- површина објекта 0,06 - 0,09 m² / становнику,
- површина земљишта 0,4 - 0,6 m² / становнику.

Стационарна здравствена заштита

Објекти стационарне здравствене заштите на територији градског насеља, развијају се као комплекс Болнице, са 170 постеља и око 9000 m² изграђеног простора. Општа болница је организационо подељена на следеће целине: хирургија, интерно, грудно, дечје, ортопедија, гинекологија, и хируршки блок. Највећи недостатак везан за болнички корпус је недостатак простора за даљи планирани развој, с обзиром да га дели са објектима Дома здравља (у центру Параћина).

Као регионални центар, Параћин има потребе да у складу са републичким програмом развоја стационарне заштите, планира даљи развој ове функције (треба имати у виду опремљеност овим објектима друга два насеља "Трограђа" - Ћуприје и Јагодине). Генералним планом су, у оквиру постојећег комплекса Болнице, планирани потребни капацитети који износе око 12.500 m², са 320 постеља. Реализација планираних капацитета стационарне здравствене заштите биће олакшана измештањем објекта Дома здравља у неки од локалних центара, чиме би се ослободио простор за развој Болнице на комплексу у градском центру.

Генералним планом је, на Карађорђевој брду, дата локација за одговарајућу специјализовану болницу (кардиоваскуларна, плућна, онколошка и сл.).

За стационарну здравствену заштиту важе следећи нормативи:

- 8 постеља / 1000 становника,
- 35-40 m² подне површине по постељи,
- 60-80 m² земљишта по постељи.

Концепција развоја служби здравствене заштите

У наредном периоду очекује се укупна реорганизација здравствене службе на републичком нивоу, у смислу њене децентрализације и повећане економичности.

Дом здравља, здравствене станице и амбуланте очекује већа организациона и функционална трансформација, у смислу модерног и поузданог обављања здравствене активности, уз максималну економичност, где ће већи значај добити породични лекари, мобилне медицинске екипе и патронажне службе.

Територијална дистрибуција, покривеност стручним лицима и опремљеност објекта основне здравствене заштите на ширем подручју општине Параћин, су скромни и недовољни у односу на потребе становништва. Локална заједница ће морати да издвоји значајна средства у повећање постојећих капацитета основне медицинске заштите. До 2020. године се као императив намеће обавеза локалне заједнице да свако сеоско насеље добије једну модерну и добро опремљену општу амбуланту.

Шири здравствени програм, као важан елеменат опреме, допуњава се приватним ординацијама, поликлиникама и болницама, са савременом

медицинском праксом и опремом, уз задовољење прописаних услова и норматива за ову врсту делатности.

Здравствена заштита животиња - ветеринарске станице

На простору општине Параћино постоји прилично централизована мрежа здравствене заштите животиња, односно ветеринарске службе. Ветеринарска станица се налази у граду, а по појединим селима су распоређене ветеринарске амбуланте у форми испостава (нема сталног особља, већ ветеринар долази одређеним данима). У главној ветеринарској амбуланти обавља се превентивна заштита животиња, вештачка оплодња, хируршке интервенције, порођаји, дијагностика, испитивања на беснило и туберкулозу, превентивна вакцинација и сл. Изузев мреже државне ветеринарске службе, у општини Параћин постоји и приватна ветеринарска пракса. У приватним амбулантама врши се продаја лекова, пружање ветеринарских услуга, лечење домаћих животиња, осемењавање, испитивање, превентивна заштита и сл.

Концепција развоја ветеринарске службе у општини Параћин заснива се на идеји о организованој мрежи здравствене заштите животиња, према новој организацији насеља у оквиру будућег система организације сеоског подручја. Ово подразумева изградњу објеката који морају да задовоље виши ниво стандарда у смислу функционалне организације, кохезије, капацитета, хигијене и инфраструктурног опремања.

Значајно је формирање квалитетне ветеринарске службе у селима којима се становништво у већој мери бави сточарском производњом, а посебно у подручјима где сточарство још има значајну развојну улогу (источни, подкучајски део општине).

3.3.2. Образовање

Основне школе

Основни проблем школа на сеоском подручју је реконструкција/изградња школских објеката, према стандардима површине и опреме, односно пад опште сеоске популације и броја уписаних ученика за нормално организовање наставе. Тренутно, на сеоском подручју раде четири матичне школе (Поповац, Доња Мутница, Сикирица, Поточац), са подручним школама за четири или осам разреда у готово свим сеоским насељима. У сеоским основним школама има укупно 5.700 ученика и око 500 запослених. У подручјима са нижим густинама насељености, организовање квалитетне основне школе је могуће само уколико се повећа гравитационо подручје школа, чиме би се обезбедио довољан број ученика, оправдала средства за изградњу/реконструкцију и опремање школских објеката. На тај начин би се умањила флукутација броја ученика, што је иначе честа појава. Након решавања проблема везаних за флукутацију броја ученика, гравитациона подручја школа би се смањивала планирањем изградње нових школских комплекса.

Основни проблем школа у градском насељу је рад у више смена, што подразумева повећање изграђеног школског простора, као и механички прилив становништва. На простору градског насеља и рубних зона, због већег прилива становништва, јавља се потреба за изградњом нових школских садржаја, што је, уједно, један од основних циљева развоја основног образовања на подручју општине. Осим тога, треба тежити и повећању броја школа са целодневном организованој наставом. На подручју Генералног плана Параћин тренутно раде четири матичне основне школе са око 3.500 ученика. За очекивану популацију овог узраста на нивоу Генералног плана (5.000 ученика у 2020. години) потребне су три нове школе (једна матична и две подручне), уз побољшање услова у постојећим школама.

У наредном периоду као неопходност се истиче:

- изградња нових објеката основних школа за неке градске месне заједнице и нека сеоска насеља (према новој организацији насеља у оквиру будућег система организације сеоског подручја).
- реконструкција неких од постојећих објеката основног образовања.
- одговарајуће опремање свих школа савременим наставним и другим средствима.
- обезбеђивање субвенционираних специјализованих јачког превоза, који ће свакодневно превозити ученике од места становања до школе.
- организовање предшколских разреда, по могућству, у просторијама основних школа.

Нормативи на основу којих се планира изградња основних школа:

- гравитационо подручје - 8.000-10.000 становника,
- радијус опслуживања (у граду) - 1000 m,
- просечан капацитет школе - 500 ученика (у смени),
- просечан број учионица у школи - 20,
- учионички простор - 2,0 m²/ученику,
- школски простор - 8,0 m²/ученику,
- школско двориште - 20-25 m²/ученика.

Организација основног образовања на сеоском подручју, са гравитационим подручјима матичних школа (поклапају се са функционалним целинама запад, југ, исток север и центар), као и размештај основних школа у насељеном месту Параћин, дати су у табелама 52 и 53.

Средње школе

Параћин као општински центар, има четири средње школе (Гимназија, Економско-трговачка, Машинско-електротехничка, Технолошка), са одговарајућим простором и капацитетима груписаним у оквиру средњошколског комплекса, и са око 2.500 ученика и 230 запослених.

За очекивану популацију овог узраста на нивоу општине и округа (3.500 ученика у 2020. години) и нови профил занимања, планирано је проширење постојећег школског комплекса (са повећањем изграђеног школског простора), нова локација за средњошколско образовање (Глождак), као и могућност премештања појединих стручних школа из средњошколског у индустријске комплексе (са коришћењем постојећег, адаптираног или новоизграђеног, грађевинског фонда), уз ширење стручног подручја образовања.

Проблем је што је изражена територијална централизација средњошколских објеката искључиво на простор града, па је доступност корисницима ограничена. Из тог разлога је неопходно повећати гравитационо подручје ових школа, чиме се повећава број потенцијалних кандидата који ће конкурисати за школовање. Поред повећања гравитационог подручја школа, намеће се и побољшање квалитета наставе у средњошколским центрима и понуда модерног, животног, адекватног знања и вештина у складу са савременим трендовима.

Начини повећања гравитационог подручја средњих школа, могу бити различити:

- организовање субвенционираних школског превоза, који ће свакодневно превозити средњошколце од места становања до школе.
- стипендирање ученика средњих школа.
- умрежен и организован систем смештаја средњошколаца, приватног или у оквиру посебног објекта социјалне заштите млађе популације (ученички дом). Тиме се гравитациона зона шири, јер средњу школу могу да похађају и они ученици који нису у дневном опсегу путовања.
- организовање јачког интерната при свим средњим школама и постепена трансформација школа ка кампус-систему.
- увођење приватних специјалистичких школа за одређене профиле и знања, чији положај може бити ван градског подручја

Изградња средњих школа врши се према следећим нормативима:

- учioniчки простор - 2 м²/ученику,
- школски простор - 8 м²/ученику,
- школско двориште - 25 м²/ученику.

Размештај средњих школа у општинском центру, дат је у табели 53.

Више и високо образовање

Више и високо образовање на територији општине Параћин је сектор образовања који је у повоју. Близина републичких универзитетских центара није давала повод за организацију вишег, а поготово не високог образовања. Међутим, потреба друштва у транзицији са могућношћу доквалификације и преквалификације занимања, отварање приватних универзитета и потреба становништва за вишим обликом образовања, стварају основу за настанак појединих облика универзитетског образовања на територији општине. Постоје реални захтеви за отварањем одговарајуће више школе, или одређених одељења високог образовања у планском периоду до 2020. године.

За наредни период предвиђа се отварање приватних школа и факултета, као специфичног дела јединственог образовног система општине и Републике. Образовни систем, како у делу државне тако и отворене организације и иницијативе, као интересантан за шире подручје, подиже регионални капацитет Параћина.

3.3.3. Дечја заштита

Услед обавезе похађања предшколских установа, треба предвидети повећавање капацитета постојећих објеката дечје заштите, а при изградњи нових, водити рачуна да се задовоље максимално дефинисани нормативи за изградњу ове врсте објеката, уз давање приоритета у реализацији тамо где је велики прилив становника. У наредном периоду, очекује се да позитиван економски развој услови повећано запошљавање, нарочито младих родитеља, што ће се одразити на повећану потражњу за смештајем деце у објекте дечје заштите, и то превасходно у граду. С обзиром на значај овог сектора, од изузетне важности биће изналагање адекватног модела организације дечјих установа, који ће бити довољно квалитетан и доступан свим социјалним групама.

У објектима дечје заштите дозвољене су искључиво намене везане за дечју заштиту, прописане законом и другим прописима.

У садашњој ситуацији, треба променити устаљену праксу за боравком деце према месту рада родитеља. Уз то, неопходно је одредити гравитациона подручја сваке дечје установе.

У делу дечје заштите, Параћин је развио предшколску установу "Бамби", са три објекта дечје заштите у градском центру, који имају око 500 корисника. Према демографској пројекцији за градско насеље (2020. година), а према ПГР —е насељеног места Параћин, на овој територији биће око 4.000 деце предшколског узраста, са 6 објеката дечје заштите и око 750 корисника. Планирани објекти дечје заштите везани су за школе, или за зоне становања већих густина.

Објекти дечје заштите, пре свега као опремљени простори при школама или Месним канцеларијама, организовани су у већини сеоских центара и центара заједнице села. Укупан број корисника дечје заштите ван градског насеља је око 500. Систем дечје заштите у сеоским насељима, треба ширити према новој организацији насеља у оквиру будућег система организације сеоског подручја, а у циљу задовољења потреба (пре свега) мешовитог становништва, које ће радити у општинском и регионалном пословном систему Параћина.

За децу заштиту важе следећи нормативи:

- површина објекта (мин 8 - 10 m² / корисник).
- површина земљишта (25 - 30 m² / корисник).
- комбиноване деце установе, које обухватају децу јасленог доба (0-3 године) и децу предшколског узраста (4-6 година), оптимизоване су на 120 корисника (мак 180). Површина земљишта планирана за комбиновану децу установу креће се од 30-50 ари.
- вртићи (деца од 4-6 год.) су оптимизовани на 60 корисника.

Подстицања приватног сектора и алтернативни (небуџетски) модели финансирања изградње/реконструкције објеката деце заштите, врло су важни у циљу пуне реализације планског концепта деце заштите.

3.3.4. Социјална заштита

На подручју града Параћина постоји неколико институција социјалне заштите: Центар за социјални рад (друштвена нега, материјална помоћ, смештај - 3.200 корисника), Клуб за старе - дневни центар (са 1.250 корисника) у оквиру кога је и Савез инвалида Србије, као и Општински одбор Црвеног крста. у Параћину је планиран развој посебних објеката и програма за стари и млађи део демографске структуре општине и шире територије. Према очекиваном развоју Параћина, а у складу са променама у социјалној структури становништва и републичким програмима развоја социјалних институција и установа, поред постојећих објеката, планиран је простор за изградњу Дома за старе са дневним центром (200 корисника), и ђачког/Студентског дома (250 корисника). Самачко и студентско становање, планирано је (по потреби) у оквиру нове зоне становања високих густина ("Глождак").

Функција социјалне заштите на општинској територији ван подручја Генералног плана, своди се на активности **Специјалног дома за децу и омладину у Извору**, у комплексу Манастира Свете Петке, који од 2003. године ради у склопу Центра за социјални рад Параћин.

Заштита старих и остарелих лица са територије општине (па и ширег регионалног окружења), може бити спроведена по два модалитета:

- обезбеђивање подршке породици, уз јачање мобилне патронажне службе и организовања дневног боравка за време одсуства радно способних чланова.
- организовање живота у дневним центрима оних категорија становника који нису у стању да организују самостални живот и који имају неопходну потребу за бригом и старањем. Такве заједнице становања старих лица могу бити различитог типа као што су модификовани типови домова за старе, форме доживотног издржавања уз контролу надлежних служби, насеља прилагођена старијој популацији становништва и сл., односно облици који би били функционални и економски одрживи. Локације за овакве заједнице не траже непосредну близину градског центра, али морају да буду здраве, удаљене од загађивача, везане за природно окружење са свим амбијенталним погодностима, и са добром саобраћајном повезаношћу. Локације за овакве заједнице могле би бити и у мањим насељима, са могућношћу покривања ширег гравитационог подручја.

За социјалну заштиту старих важе следећи нормативи:

- величина установа (око 20 m² / корисник).
- површина земљишта (40 - 50 m² / корисник).

3.3.5. Култура

У Параћину данас делује неколико културних институција локалног и регионалног значаја: Културни центар коме припада Позориште. Од осталих објекат културе има: Биоскоп, Завичајни музеј, Библиотека "Др Вићентије Ракић". У наредном периоду, институције културе ће се развијати као јавне службе локалног карактера и јавне службе од посебног значаја за Параћин, које развијају делатност не само локалног, већ и регионалног и надрегионалног значаја. За овај развој треба обезбедити одговарајући простор. Преко делатности културе, Параћин остварује контакте са окружењем, а објекти културе саставни су део система центара свих нивоа.

За ширу општинску територију може се констатовати, да је физички обим објеката културе и њихова просторна дистрибуција на територији општине на задовољавајућем нивоу, али да је експлоатација и активност истих сразмерно мала. Основни проблем продора културе на шире општинско подручје није питање простора, већ пре свега недостатак система који ће организовати локалне секторске потребе становништва. На сеоском подручју постоји већи број Домова културе различитог карактера и капацитета, изграђених претежно педесетих и шездесетих година прошлог века, који се могу реконструисати и програмски ревитализовати. Веома је важно одредити средства у даљој политици општине на оживљавању културе, и то не само на изградњу и адаптацију објеката, већ пре свега на афирмисање активности у свим културним сферама. На нивоу Месне заједнице треба нарочито потенцирати самостално ангажовање око организовања локалних културних манифестација, уз евентуално ванредно финансирање од стране донатора.

Посебни нормативи за специјализоване објекте културе:

- библиотеке: 30-35 m² / 1000 становника,
- позоришта: 5 седишта / 1000 становника, 8 m² / седиште,
- биоскопи: 20-25 седишта/1000 стан., 1.5-4m²/седиште, 0.2 m²/становн.

3.3.6. Спорт и рекреација

Развој спорта, активне и организоване рекреације, подразумева мрежу спортских центара и терена, који функционално и садржајно задовољавају потребе свих категорија становника.

Постојеће и планиране површине за спорт и рекреацију размештене су на подручју градског насеља као:

- градски спортски и спортско-рекреативни центри (три).
- реонски спортско-рекреативни центри (три).
- локални спортско-рекреативни центри (четири).
- блоковска игралишта (на више локација).

Према заступљености и просторном размештају, површине намењене спорту и рекреацији у општинском центру, задовољавају нормиране вредности за потребе општинског центра, као и потребе становништва свих категорија и узраста, што износи: мин 4m² по становнику - комплекс; мин 1,2m² по становнику - корисна површина.

Развој спорта и рекреације у сеоским насељима представља један од основних видова стандарда становништва, и треба га вршити према новој организацији насеља, у оквиру будућег система организације сеоског подручја. Површине намењене спорту и рекреацији у сеоским насељима, углавном су категорисане као локални спортско-рекреативни центри, следећег садржаја: терени за мале спортове и рекреацију, фудбалски терен, специфични садржаји, простори за пасивну рекреацију деце, пратећи садржаји и озелењавање.

Друге структуре у простору, намењене спорту и рекреацији чине:

- комплекси у којима доминира зеленило, као што су веће јавне парковске, шумске и језерске површине, површине изворишта и излетишта, које не изискују посебно изграђене или опремљене површине и објекте, а употпуњене су трим

стазама, стазама за шетњу и вожњу бицикла, дечијим игралиштима, плажама, површинама за одмор, камповање и евентуално игралиштем за мале спортове и сл. Ту спадају и голф терени, купалишта, ловишта, риболовна подручја, наутичке и аеронаутичке активности и др. Ради се обично о већим или врло великим комплексима земљишта. Простор општине Параћин располаже значајним земљишним ресурсима и просторним комплексима очуваног природног окружења, односно природи блиског окружења.

- специјализовани спортско-рекреативни комплекси на отвореном простору, у оквиру планираних туристичко-рекреативних подручја и зона, насталих на простору већих природних вредности. При овоме се нарочито мисли на туристичко подручје Грза-Сисевац, које се састоји од три функционално повезане туристичко-рекреативне зоне. Прецизне локације и садржаји за активну рекреацију и спортске активности на овом подручју биће дефинисане одговарајућим урбанистичким планом/плановима.

II 4. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ

Општина Параћин треба да тежи да се развија у правцу заокружавања привредне структуре, активирањем и искоришћавањем свих ресурса. Поред реструктурирања постојећих капацитета, општина Параћин треба да искористи оне своје просторне потенцијале где може да оствари конкурентске и интегративне предности:

- концепт индустријског развоја општине Параћина заснива се на: даљем развоју већ заступљених индустријских грана (изграђени капацитети, сировинска основа, традиција, радна снага, тржиште, инфраструктура) и формирању нових просторних форми функционисања индустрије (зоне мале привреде, зоне малих и средњих предузећа, зоне мешовитог пословања, индустријске зоне, индустријско-технолошки паркови) у грађевинском реону градског насеља, у унутрашњим (субрегионалним) развојним потезима, или у дисперзији (рурални простор). Индустрију мора да карактерише пропульзивност у смислу могућности диверзификације производње и запошљавања. Зато је неопходно да се створе услови да постојећа предузећа прођу кроз процес реструктурирања, да се постојеће индустријске зоне рационалније користе (кроз њихово преуређење и промену намене), да се подстакне развој малих и средњих предузећа уз јачање приватне иницијативе (и на руралном простору), и да се у свом пословању придржавају високих стандарда.

- грађевинарство Параћина, такође, мора проћи процес реструктурирања, како би се прилагодило новим захтевима који ће се временом формирати, а значиће потребу за пружањем специфичних услуга, јер ће уместо масовне изградње све актуелнији бити урбана обнова, реконструкција, модернизација и послови одржавања и сл. саобраћајни положај општине Параћин треба искористити да се ојача саобраћајна привреда, посебно развојем и ширењем саобраћајних, дистрибутивних и прометних функција, али и различитих сервисних услуга, што истовремено значи развојне могућности за поједина ванградска насеља.

- услужни сектор, да би постао носећи треба, не само да прати потребе привреде и становништва, већ да се јавља као битан фактор формирања привлачног пословног окружења, посебно када су у питању финансијске, информатичке, банкарске, различите интелектуалне и сличне услуге.

- занатске услуге свој интерес за развој треба да налазе у ширењу нових технологија, које су неминовост будућег развоја, али и у подмирењу различитих потреба становништва и привреде. Неопходно је подстицати привредну

кооперацију и формирање малих, флексибилних производних капацитета, који ће моћи опслужити веће капацитете и на тај начин заменити увоз и запослити данас недовољно уписан или незаписан радни потенцијал.

- трговинско-прометни сектор, данас највитаљнији (захваљујући, пре свега, приватној иницијативи), ће се временом диференцирати, али и добити израженију улогу у интеграцији Параћина са ужим и ширим окружењем.

- развој угоститељско-туристичког сектора треба посебно подстицати, како би се створила понуда која ће одговарати концепту будућег развоја подручја општине

Просторни размештај производно-пословне активности ван градског подручја конципиран је тако да ће се оне обављати у оквиру формираних и плански дефинисаних индустријских зона ("Цементара", у оквиру унутрашњих (субрегионалних) развојних потеза на стратешким развојним правцима општине (северни и јужни правац у оквиру инфраструктурног коридора Х, и источни-зајечарски правац), као и у оквиру појединачних производно-пословних локалитета у дисперзији (комплекси малих и средњих предузећа у оквиру центара заједнице села, као и мала привреда у оквиру осталих сеоских насеља).

Индустријске зоне (индустријски паркови, извозно-привредне зоне, , индустријско-развојне зоне, еко-индустријски паркови) представљају "територију одређену за обављање индустријске активности од стране локалних власти, наменски развијену и подељену на засебне јединице које су опремљене неопходном инфраструктуром (електрична енергија, вода, путеви и комуникације), а све праћено системским олакшицама и погодностима за пословање у њима." (дефиниција УНИДО),

Индустријска зона фабрике цемента "Нови Поповац - Холцим" се налази на 12 км од Параћина у месту Поповац, југоисточно од насељеног дела Поповца. Будући развој индустрије подразумева модернизацију и примену савремених технологија у производњи високо квалитетног цемента, уз побољшање комуникацијских веза са коридором Х. Парцеле над којима је фабрика цемента "Нови Поповац - Холцим" стекла право коришћења и које ће формирати просторну целину неопходну за одвијање производног процеса, дефинисане су Планом детаљне регулације "Фабрике цемента Нови Поповац - Холцим" и њихова укупна површина (површина индустријске зоне) износи 32,2 ха. Фабрика цемента обухвата следеће подцелине: производња, складишта сировина и производа, складишта и припрема горива, администрација, саобраћајне и манипулативне површине, слободне и зелене површине. II етапа реализације обухвата формирање подцелине новог постројења за истовар, транспорт, складиштење и припрему угља и петрол-кокса за експлоатацију (претоварни бункер на колосеку, покривено складиште антрацита, отворено складиште петрол-кокса, млинско постројење, подземне и надземне транспортне траке). II етапа реализације обухвата активирање резервисаних простора погодних за изградњу и задовољење будућих потреба фабрике.

Производно-пословна активност у дисперзији (рурално подручје): у насељима општине ван стратешких развојних праваца, нема локационо-развојних могућности за стварање већих привредних зона. Формирану зону делатности (стоваришно-трговинске делатности, мањи производни погони и др), кроз просторно-еколошке критеријуме треба обликовати у правцу развоја тзв. "породичних предузећа". Неопходно је истражити сличне модалитете развоја малих капацитета заснованих на коришћењу локалних ресурса (нпр. пољопривредних сировина), или задовољавању других потреба становништва (занатске услуге, трговина, и сл.). У том смислу, развој производно-пословне активности у руралном подручју оријентисаће се на формирање мањих комплекса малих и средњих предузећа у оквиру центара заједнице села (укупно

10 ха, изузимајући Поповац), као и развој мале привреде у оквиру осталих сеоских насеља (мали производни погони у оквиру основне намене сеоског становања). Урбанистичким плановима треба усмеравати овај развој и уједно, створити пословни амбијент за јачање приватне иницијативе и поштовање традиционалних вредности. Овај сегмент развоја има битну улогу с аспекта превазилажења врло изражених поларизационих ефеката досадашњег свеукупног развоја. Тиме ће се створити услови за успостављање нових односа између урбаних и руралних подручја.

Просторни план општине Параћин издваја простор на стратешким развојним правцима општине. То су мултифункционалне структуре мешовите намене у оквиру унутрашњих (субрегионалних) развојних потеза. Оне омогућавају комплементарну комбинацију различитих производних и пословних структура (са елементима становања у оквиру грађевинских подручја насеља), које обухватају оне делатности код којих је битан просторни и функционални утицај контакта (саобраћај) и окружења (пољопривреда или насеље), уз обезбеђење вишег нивоа производно-пословног програма (технологија, опрема, инфраструктура) и еколошке одрживости, мањег коришћења грађевинске структуре и минималног активирања земљишта.

Унутрашњи развојни потези ће се дефинисати по сегментима, плановима генералне и детаљне регулације, уз организацију и уређење простора, и усмеравање производно-пословних активности. Основ развојних потеза чиниће припадајућа насеља, док ће се остали делови потеза развијати организовано и фазно, према реалним и рационалним потребама, уз формирање организованих функционалних низова

Планирана намена у оквиру развојних потеза не сме да буде у супротности са планским решењима Просторног плана подручја инфраструктурног коридора аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш (Сл.гл.РС, бр.69/03), као плана вишег реда.

Унутрашњи (субрегионални) развојни потез на стратешком развојном правцу А (потез Ћуприја): стратешки развојни правац А везан је за европски инфраструктурни коридор Х и представља основни приступ Параћину из правца Ћуприје (аутопутем Е-75, регионалним путем Р-214 који је у функцији алтернативног путног правца аутопута или магистралном железничком пругом Е-70). Овај правац је део европског и српског развојног и саобраћајног система - великоморавски потез, као појас интензивног развоја првог реда, (према Просторном плану Републике Србије), и као такав води најважније инфраструктурне коридоре. На општинском подручју, овај правац формира развојни и интересни однос у оквиру примарне градске агломерације и подручја Генералног плана Параћина. Као шири потез, овај правац заснива заједничке развојне програме са општином Ћуприја, односно са општинама шире градске агломерације моравског "Трограја". Основна упоришта развоја производно-пословне активности на простору обухваћеном инфраструктурним коридором Х, садржана су у следећим стратешким документима: Просторни план Републике Србије (1996.); Просторни план подручја инфраструктурног коридора Х, деоница Београд-Ниш (2003.); Критеријуми и приоритети у просторном развоју индустрије у магистралним инфраструктурним коридорима Србије (2003.). Овај развој подразумева формирање мултифункционалне структуре дуж дела регионалне саобраћајнице Р-214, на потезу између аутопута Е-75 и магистралне железничке пруге Е-70, као интегралног дела коридора Х.

Приоритет треба дати складишно-сервисним капацитетима, комерцијално-прометним и саобраћајним услугама, регионалним трговинским и логистичким центрима, и другим специфичним услугама (уз могућност развоја еколошки подобних производних програма), односно наменама које нису у супротности са планским решењима Просторног плана подручја инфраструктурног коридора

аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш (Сл.гл.РС, бр.69/03), као плана вишег реда.

Унутрашњи (субрегионални) развојни потез на стратешком развојном правцу Б (потез Појате): стратешки развојни правац Б представља продужетак европског инфраструктурног коридора Х, од Параћина ка Нишу. Истовремено, он представља саобраћајну и функционалну везу Параћина, са суседним, јужним општинама. На општинском подручју, овај правац формира развојни и функционални однос у оквиру потеза Параћин - (Стрижа) - Ратаре - (Горње Видово) - Сикирица - Дреновац, као и ширег пољопривредног окружења. Ово је наставак правца А (потез Ћуприја) ка југу, дуж пута Р-214. На тај начин, део потеза Београд-Ниш који пролази кроз општинску територију, представља линеарну функционалну зону у захвату пута Р-214 и грађевинског подручја припадајућих насеља. У планском периоду, валоризација положаја насеља на овом потезу подразумеваће развој одговарајућих производно-пословних активности по сегментима овог потеза, односно дуж регионалне саобраћајнице Р-214 (као интегралног дела коридора Х), између аутопута Е-75 и магистралне железничке пруге Е-70. Овај развој ће се обављати организовано и фазно, према реалним и рационалним потребама, уз формирање функционалних низова, и у складу са минималним активирањем земљишта и заштитом пољопривредних капацитета.

Унутрашњи (субрегионални) развојни потез на стратешком развојном правцу В (потез Зајечар): стратешки развојни правац В везан је за магистралну саобраћајницу М-5 (која уједно представља коридор европског пута Е-761), односно за њен источни потез (Параћин-Зајечар-бугарска граница). Највећи значај овог правца је у повезивању средишње са источном Србијом, као врло битне надрегионалне везе на овом простору, а са планском идејом формирања интензивног појаса развоја Републике. Овај стратешки правац формира развојни и функционални однос у оквиру потеза Давидовац - (Лешје) - Доња Мутница, као и ширег пољопривредног окружења. На тај начин се формира линеарна функционална зона у захвату магистралног пута М-5 и грађевинског подручја припадајућих насеља на зајечарском потезу. У планском периоду, валоризација положаја насеља на овом потезу подразумеваће развој одговарајућих производно-пословних активности по сегментима овог потеза, односно дуж магистралне саобраћајнице М-5 (уз посебне услове саобраћајног приступа). Предности овог развојног потеза су садржане у његовом саобраћајно-географском положају (положај уз магистралну саобраћајницу и везе са аутопутем, близина аеродрома и др.) што дефинише приоритетну активност у погледу коришћења простора (сервисно-складишна намена). Развој производних (прерађивачких) капацитета је у другом плану, и предпоставља развој малих и средњих предузећа са вишим технолошким фазама прераде (углавном пољопривредних производа), уз спровођење свеобухватних мера заштите животне средине (еколошка подобност).

II 5. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА ТУРИЗМА

Карактеристике туристичке тражње

Имајући у виду просторну предодређеност општине Параћин, утицаје из ширег окружења, тренутно стање на терену и будуће планске акције, просторна организација развоја туризма ће се вршити преко два главна развојна правца, који се поклапају са стратешким развојним правцима општине, чији се "пресек" налази у оквиру градског насеља, на контакту два саобраћајна и

инфраструктурна коридора (носиоца развојних праваца), што директно маркира глобални ослонац на макро-плану развојног система општине.

Развојни правац коридора X (аутопут Е-75) - потенцијал развоја транзитног туризма:

Како је туризам перспективна развојна шанса комплементарна са осталим привредним гранама, неопходно је истаћи овај важан међународни транзитни правац (коридор X) као компоненту развоја, пре свега, транзитног туризма. Овај специфичан облик туризма захтева и специјалну понуду (мотели, сервиси, угоститељски објекти, информациони пунктови и др). Уз контролисано коришћење простора, дозвољен је развој постојећих и нових активности које нису у колизији са функционалним и техничким карактеристикама овог инфраструктурног система (према Просторном плану инфраструктурног коридора ауто-пута Е-75, деоница Београд-Ниш). Понуду, уз поштовање функционалних и пратећих садржаја аутопута, треба осмислити комплементарно са временом и фреквенцијом саобраћаја. Положај на коридору X, пружа подручју општине Параћин вишеструке могућности за развој привреде и трансрегионалну интеграцију са окружењем, на принципима одрживог развоја. Отворене су и могућности туристичке валоризације овог потенцијала, и у том смислу, општина Параћин има значајне туристичке мотиве, природну и културну баштину. У мери у којој се предности положаја на коридору X економски валоризују, оствариваће се и улагања у туристичко опремање простора и очување здраве животне средине читаве општине. Тако ће доћи до усмеравања транзитних туриста према паралелним "b'pass" туристичким итинерерима. Најзначајнији двосмерни итинерер, почиње силаском са аутопута (на петљи "Параћин") на магистрални пут М-5 (Параћин-Зајечар). Након кретања маршрутом магистралног, регионалних и локалних путева у гравитационој зони аутопута, туриста у транзиту се поново враћа на аутопут, ради главног циља путовања. У том циљу, значајно је формирање информативно-пропагандних пунктова, за анимирање туриста о значајним туристичким дестинацијама подручја, као и пратећих садржаја (одморишта, бензинске станице и мотели - без изласка моторним возилом ван аутопута). Садржаји у функцији транзитног туризма предвиђени су Просторним планом инфраструктурног коридора ауто-пута Е-75 (деоница Београд-Ниш), и у заштитним појасевима аутопута (са изласком ван аутопута), на значајним петљама (петља "Параћин"). Ови садржаји могу бити организовани у виду ваннасељских садржаја, или прилагођавањем насеља уз аутопут за функције транзитног туризма. Коридор X, прати и коридор источноевропске бициклическе трансферзале бр.11 (иде долином Велике Мораве), уз коришћење постојећих путева и вођење трасе кроз природна, културно-историјска и туристичка подручја.

Развојни правац коридора европског пута Е-761 - потенцијал развоја транзитног, спортско-рекреативног, излетничког, ловног и риболовног, аеронаутичког, културног, конгресно-манifestационог, одрживог и екотуризма:

Ово је главни интерни изворно-циљни туристички правац општине, усмерен ка подручјима у којима се формира највећи део туристичке потражње Параћина. Такође, ово је део двосмерног паралелног туристичког итинерера у оквиру гравитационог подручја коридора X, који на њега усмерава највећи део даљинског транзитног саобраћаја. Након кретања овим правцем и туристичког обиласка гравитационе зоне, туриста у транзиту се поново враћа на аутопут, ради главног циља путовања. На овом правцу, али и у зони коридора X, налази се аеродром "Давидовац", који је укључен у секундарну мрежу аеродрома Републике, и служи за потребе привредне и спортске авијације, авио-такси превоза и у туристичко-комерцијалне сврхе, односно носилац је потенцијала за развој аеронаутичког туризма. Међународни и национални друмски транзитни правац Е-761 (М-5) усмерен је ка подручјима највеће потенцијалне туристичке

понуде општине Параћин, као део ширег простора Кучајских планина, подручја природних екосистема и изузетних природних вредности, номинованог за резерват биосфере (планиран за заштиту до 2010). Ово је значајан део општинске територије, релативно затворен, али изузетно битан у одржању и развоју природног потенцијала и ширег еколошког капацитета средине. У њему се издвајају подручја са атрактивним туристичким мотивима, и потенцијалом за развој различитих видова туризма.

а. Јужни Кучај

Крајњи источни део подручја општине, развијен на теренима већег нагиба и надморске висине (600 до преко 1.000 м), у оквиру јединствене целине Кучајских планина коју Параћин дели са општинама Деспотовац, Бољевац и Ћуприја, представља простор великог еколошког капацитета са изразитим утицајем на остало подручје општине (нарочито на непосредно залеђе, ниже надморске висине). Одликује се ширим пространством шуме и отвореним пашњацима, развијајући богато ловно подручје, што ствара потенцијал за развој ловног туризма, одрживог и екотуризма. Посебан услов одржања еколошког капацитета овог простора је очување шумског богатства ширег подручја планине Кучај, на територији општина Параћин, Деспотовац, Бољевац и Ћуприја. За наменски туристичко-еколошки центар овог туристичког простора (јужни Кучај), постављен је Сисевац, док општу подршку даје туристичко-еколошки центар Грза (оба насеља се налазе у залеђу подручја јужног Кучаја).

б. Грза – Сисевац-Забрега

Подручје Грза-Сисевац-Забрега најзначајније туристичко подручје општине Параћин, обухвата југозападне обронке планине Кучај. Еколошком валоризацијом простора констатовано је да источни део општине, у коме се налази и ово подручје, представља најочуванији, и са становишта заштите природе њен најатрактивнији део. На овом простору налази се највећи број површина изузетних природних вредности које би требало заштитити. Подручје Грза-Сисевац, - Забрега припада једној од најпространијих зона од интереса за развој туризма у Србији - подручју Кучајских планина, номиновано природно добро (резерват биосфере) планирано за заштиту до 2010. године. У односу на шире саобраћајне везе, ово подручје има веома повољан положај: саобраћајни оквир чине аутопут Е-75, европски пут Е-761 (М-5), као и пут Р-1036 (Грза-Сисевац преко Дебелог Брда, Голог Брда и Папратине), који излази на магистрални пут Параћин-Зајечар, као и на регионални пут Ћуприја - Деспотовац). Овај пут није у потпуности завршен, а његовим пуштањем у саобраћај цело ово подручје било би добро повезано у правцу север - југ. Веза Сисевца и центра општине биће знатно побољшана планираним осавремењавањем пута Буљане-Бојаџин гроб, са огранком према Сисевцу код Батиначке косе. Изградњом ових путева, оствариће се кружни ток кретања кроз најатрактивније подручје општине. Досадашњи развој туризма на територији општине Параћин је усмерен ка локалитету Сисевац, а нарочито ка простору према врелу и дуж тока Грзе. Природни услови терена наметнули су просецање пута Грза-Сисевац дуж узаног речног корита Грзе, а као резултат тога дошло је до интензивне изградње викенд објеката дуж пута. Ради ублажавања штетних последица изградње, неопходно је успостављање заштитног зеленог појаса дуж саобраћајница (не нарушавати хортикултурним интервенцијама доминантан карактер предела), као и обезбеђивање пешачких стаза за несметану и безбедну комуникацију дуж насеља.

Село Забрега, има најбоље могућности за развој сеоског туризма, а такође на територији ове КО налази се највећи број културно-историјских споменика, Манастира и Црква (10 локалитета, 3 од великог значаја). Такође, у селу се налазе пет воденица на Црници, средњовековни град Петрус, кањон реке Црнице и прелепи планински предели. Изузетно је атрактивно за ловни туризам као и спортско рекреативни будући да има изграђене терене за мале

спортове и травнати фудбалски стадион. Осавремењавањем пута Сисевац – Забрега који пролази прелепим кањоном Црнице и спојити га са путем Р1036 заокружила би се и повезала природно најлепше и културно-историјски најбогатије подручје.

в. акумулација Забрега

Сливно подручје планиране акумулације Забрега, представља посебну функционалну зону, које на подручју од око 4.500 ха развија простор са специфичним природним карактеристикама и потенцијалом за развој спортско-рекреативног, излетничког, риболовног, еко- и одрживог туризма. Овај простор, планиран у горњем току Црнице, са посебним режимом у оквиру уже зоне заштите планиране акумулације, у директној је кореспонденцији са туристичко-еколошким центром Сисевац (наменски туристички центар овог туристичког простора), док општу подршку даје туристичко-еколошки центар Грза.

Према Просторном плану Републике Србије, акумулацији Забрега служиће за водоснабдевање становништва (у оквиру Расинско-поморавског регионалног система водоснабдевања), енергетику, рибарство и туризам. Запремина акумулације би износила око 16.700.000 м³, а висина бране око 60 м. Реализацију регионалног система водоснабдевања, па и изградњу планиране акумулације Забрега, није реално очекивати у скоријем периоду планирања.

Заштита планиране акумулације Забрега спроводиће се према приоритетима и методологији у области заштите вода, које је дефинисала Водопривредна основа Србије, што се посебно односи на ужу зону заштите ове акумулације

Потенцијални туристички правац ка Морави и Јухору - потенцијал за развој излетничког, спортско-рекреативног, риболовног, одрживог и екотуризма:

Овај потенцијални правац развоја туризма ослања се најпре на природно окружење уз Велику Мораву и њен меандрирани ток, а затим и на еколошке капацитете природног екосистема планине Јухор. У циљу туристичког развоја овог правца, који карактеришу повољне природне карактеристике и заступљена разноврсност предела и предеоних целина, требало би формирати јединствену туристичку зону са презентацијом њених туристичких мотива (пре свега природних, али и културних).

Вештачка језера настала као последица копања шљунка значајан су потенцијал за излетнички и спортско рекреативни туризам. Комплекс језера "Буљанка" су тренутно запуштена и неодржавана, али са активирањем инвестиција, које би се усмериле кроз адекватан пројекат, могла би да постану квалитетно купалиште и интересантно излетиште не само локалног карактера већ и шире. Језеро данас има статус деградираног простора, за кога је неопходно спровести мере праћења квалитета вода и одређене мере санације, а пре свега, треба спречити комуникацију депоније и језера, постављањем подземне бране, уз обавезну санацију и престанак коришћења депоније "Буљанка". Такође, потенцијал представља и акумулација 7.јули на Карађорђевој брду која због близине градског насеља може да постане атрактивно купалиште са спортским терима и шумским површинама.

Приоритети у коришћењу ширег водног подручја реке Велике Мораве, описани су у претходном поглављу (Водопривреда) и односе се на водоснабдевање потенцијални пловни пут, експлоатацију наноса и наводњавање. Заштита вода В.Мораве дефинисана је приоритетима и методологијом Водопривредне основе Србије. Заштита од штетног дејства вода В.Мораве односи се на заштиту од њених великих вода, као и од штетног утицаја високих подземних вода у приобаљу. Овај потез карактерише загађење воде, плавно подручје, постојање више дивљих депонија и локација за експлоатацију шљунка у самом приобаљу, али и релативно повољне природне карактеристике, уз заступљену разноврсност предела и предеоних целина. Управо ове пределе треба заштитити од даљих антропогених промена,

евентуално предложити за научно истраживачки природни резерват, а користити на начин и у обиму који неће довести до ометања спонтаног природног развоја животне заједнице и њеног станишта (спонтана природна сукцесија). Пределу најкарактеристичнијих природних одлика су Видовачки кључ (на десној стране корита В.Мораве), као и остаци некадњег меандра В.Мораве који сада представљају мочварно-ритске до влажно-шумске површине, мртваје или стајаче.

Према Основном плану за експлоатацију, заштиту и унапређивање рибарства на Великој Морави и притокама, одређена су риболовна подручја ("Морава I" и "Морава II"), као и начин уређења и коришћења ових подручја, уз одговарајуће мере заштите.

Богата хидролошка мрежа и подручја природних екосистема, представљају потенцијале за развој екотуризма и одрживог туризма. Одрживи туризам подразумева привредну грану која врши минималан утицај на животну средину и локалну културу уз поштовање принципа одрживог развоја, истовремено помажући стицање зараде, нова радна места и заштиту локалних екосистема. То је одговоран туризам, који се пријатељски односи према природној и културној баштини. Екотуризам је еколошки одговорно путовање и посета у релативно очувана подручја ради уживања у природи (и пратећим културним одликама), уз унапређење заштите природе и користан активан утицај на локално становништво, у еколошком, културном и економском смислу (локални водичи, локални смештајни капацитети - еџолодге, греен хотелс - који поштују принципе одрживог развоја уз преузимање одговорности за очување животне средине). За заштићено подручје важно је знати коју поруку треба пренети, дефинисати циљну групу за комуникацију и место где ће се комуникација одвијати (информациони центри).

Крајњи западни део подручја општине, развијен на ширем побрђу које се постепено уздиже са широке алувијалне равни Велике Мораве, у оквиру јединствене целине планине Јухор коју Параћин дели са општинама Ћуприја, Јагодина, Рековац и Варварин, представља простор природних екосистема, значајног еколошког капацитета. Одликује се ширим пространством пашњачко-шумског подручја, што ствара потенцијал за развој излетничког, одрживог и екотуризма. Уз источни обод ове целине, линијски су размештена грађевинска подручја сеоских насеља. Посебну особеност целине представља програмска зона заштите везана за споменик културе, манастир св. Николе у Својнову. Посебан услов одржања еколошког капацитета целине је очување природног екосистема планине Јухор, на подручју општина Параћин, Ћуприја, Јагодина, Рековац и Варварин. За наменски центар овог потенцијалног туристичког простора (Јухор) постављено је насеље Поточац (центар заједнице села источно од В. Мораве), док општу подршку дају насеља Трешњевица, Рашевица и Својново (равноправна насеља на овом правцу).

Како је туристички правац ка Морави и Јухору тренутно недефинисан и неуређен, потребно је интензивирати рад најпре на побољшању стања саобраћајне и комуналне инфраструктуре, а затим и на уређењу појединих локалитета овог потенцијалног туристичког простора.

Потенцијални туристички правац ка подручју агроруралног туризма - потенцијал за развој агроруралног и руралног (сеоског) туризма:

Рурални и агрорурални туризам, предпоставља смештај у приватним кућама, (према категоризацији и условима за објекте у функцији смештаја туриста), уз промоцију етно вредности (народно градитељство, етно-село, домаћинства), природних и културних вредности, и производа са географским пореклом. (подручје за производњу високо вредне хране)

Подручје са потенцијалом за развој агроруралног туризма, представља потезе пољопривредног земљишта, које треба штитити и уређивати у циљу контролисаног и одрживог коришћења и очувања аутохтоности простора. Овде

се свде локалне, националне, или међународне културне везе. Наведене категорије подразумевају успостављање специфичних веза културног наслеђа општине, у зависности од његовог значаја, и то: по врсти културних добара, историјским перодима, генези културних трагова, различитим типолошким карактеристикама, упоредности друштвеног, културног и градитељског развоја и сл. Поједини елементи, посебно када је реч о националним и међународним културним стазама, могу постати део ширих културних итинерера, што захтева програмско повезивање на овом плану са ширим окружењем, али и неопходно претходно улагање у њихову конзервацију, презентацију и инфраструктурно опремање.

Будућност глобалне културе је у развијању и подстицању културних различитости које већ постоје. Културна презентација и размена, између осталог, обавља се и у уз помоћ туризма. Стављање културног туризма под окриље одрживог развоја, требало би да реши проблем утицаја туризма на културне ресурсе и да унапреди однос друштва према културној баштини, али и да подстакне активност локалних заједница према очувању и презентацији властите културе.

II 6. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА И ПОВЕЗИВАЊЕ СА РЕГИОНАЛНИМ ИНФРАСТРУКТУРНИМ МРЕЖАМА

II 6.1. Саобраћајна инфраструктура

II 6.1.1 Железнички саобраћај

Окосница железничког саобраћаја представља пруга Београд-Ниш и станица Параћин. У складу са другим, вишим, планском документима планира се реконструкција модернизација у постојећем коридору за брзине до 160 km/h са модернизацијом станице Параћин и оспособљавањем за манипулацију са средствима интермодалног транспорта.

Постојећи пружни прелази у нивоу се морају укинути и уместо њих изградити денивелисани са распоредом који ће се поново утврдити уз сарадњу ЈП Железнице Србије и локалне управе.

Пруга Параћин-Стари Поповац планира се за електрификацију и ревитализацију уз интензивирање робног превоза. Постоји могућност да се уведе и јавни превоз. Станица Стари Поповац такође се модернизује и оспособљава за бржу и ефикаснију манипулацију возовима и теретима.

Коридори бивших пруга се могу искористити за потребе изградње регионалних или локалних пруга или индустријских пруга. Потреба и динамика зависиће од брзине развоја економских и технолошких веза у оквиру општине и региона. Тренутно је најближи реализацији коридор бивше пруге Параћин-Ћуприја за изградњу индустријског колосека који би повезао две блиске индустријске зоне, јужна у Ћуприји и „Змич“ у Параћину.

табела 55. Железничке пруге на територији општине Параћин

р. бр.	деоница	дужина (км)	постојеће (км)	укинуто (км)
1	међународна пруга Е 70	17,25	17,25	-
2	локална пруга Параћин - Поповац	15,80	15,80	-
3	индустријски колосеци (Параћин)	1,35	1,35	-
4	траса укинуте пруге Параћин-Зајечар	10,00	-	10,00
5	траса укин.пруге Параћ- С.Рудииик	5,00	-	5,00
	Укупно пруге	49,40	34,40	15,00

II 6.1.2 Друмски саобраћај

Друмску везу са удаљеним дестинацијама на државном и на међународном нивоу општина ће и даље остваривати аутопутем Е-75 (М-1) преко петље „Параћин“. Потребно је изградити неизграђено а планирано одмориште „Лебина“, типа I лево. У близини петље планира се изградња саобраћајно-транспортног терминала са капацитетима за манипулацију, пријем и отпрему роба у даљинском транспорту. Терминал треба оспособити за управљање средствима интермодалног транспорта.

Државни пут I реда М-5 остаје у свом коридору уз радове на рехабилитацији и делимичној реконструкцији појединих деоница по програму који доноси управљач овог јавног пута. Посебно се мора истаћи, као први приоритет изградња пешачких тротоара са обе стране коловоза кроз сва насељена места кроз које пут пролази. Пут је део међународног правца Е-761, на њему тек предстоје активности тако да ће за општину добити на значају у даљинском саобраћају.

У Параћину се дакле укрштају два европска пута, један правцем север-југ(средња и јужна Европа) а други правцем запад-исток (југозападна и источна Европа)

Државни путеви II реда Р-103, Р-214 и Р-217 задржавају се у постојећим коридорима. Планира се рехабилитација коловоза и местимично реконструкција, и то на деловима трасе који не могу да задовоље савремене техничке карактеристике по свим параметрима уздужног и попречног профила.

За државни пут II реда Р-1036 је потребно дефинисати трасу и израдити потребну техничку документацију уз реконструкцију постојећих делова трасе која би обухватила проширивање профила. Пут је атрактиван са аспекта туристичке и излетничке понуде општине Параћин и мора наћи место у првом приоритету за реализацију.

Државни пут II реда Р-255 мора да добије савремени коловоз како би достигао значај за општину обзиром да води до занимљиве туристичке дестинације какво је Борско језеро а даље и Црни врх.

Око насеља Параћин потребно је планирати и изградити обилазни прстен на траси државног пута Р-214. Обилазница би уједно повезала све излазне правце из насеља, штитећи га од транзитног саобраћаја.

табела 56. Државни путеви на територији општине Параћин

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ПАРАЋИН

Деоница државног пута II реда			дужина пута	од км	до км
1	R103	Равна Река-Странац-Сење	3,85	111+820	115+671
2	R1036	Странац-Сисевац-Света Петка	17,2	0+000	17+200
3	R214	Ћуприја(Насеље)-Параћин(Насеље)-Брачин	17,28	92+267	109+547
4	R217	Мијатовац-За Ћићевац	10,25	8+065	18+315
5	R255	Стража-Брезовица	4,28*	7+845	14+250
6	R273	Поповац-Давидовац(Поповац)	5,28	0+000	5+280
Укупно државних путева II реда			58,14		
Деоница државног пута I реда			дужина пута	од км	до км
1	M5	Појате-Параћин-Стража	21,60**	730+191	763+867
2	E-75	Ћуприја-Параћин-Појате	18,45	723+346	741+803
Укупно државних путева I реда			40,05		

- * траса пута је уз администраативну границу две суседне општине (Параћин и Бољевац) и често прелази на територију једне или друге општине
- ** траса је у преклопу са путем E-75 од чвора „Појате” до чвора „Параћин”

Постојећи општински путеви се задржавају у својим коридорима уз радове на ревитализацији и рехабилитацији коловоза. У првом приоритету је изградња тротоара уз коловоз за кретање пешака у насељеним местима општине, посебно према школама и другим јавним функцијама. Планирани су нови правци општинских путева, по трасама некатегорисаних путева углавном. Планирани правци обезбеђују бољу комуникацијску повезаност свих делова територије са општинским центром, и међусобно, и уводе континуитет кретања мрежом јавних путева на територији општине. За новопланиране правце потребно је урадити претходна истраживања и на основу њих израдити потребну техничку и планску документацију како би се коридори одредили и очували. Приоритете одређује Скупштина општине на предлог надлежног општинског органа и Дирекције за изградњу. Скупштина општине на седници од 13.02.2009. доноси Одлуку о општинским и некатегорисаним путевима и улицама на територији општине Параћин под бројем 334-38/2009-01-II. По овој одлуци категорисано је укупно 40 путева. Неки од путева су са утврђеним трасама али са неизграђеним деоницама.

табела 57. Општински путеви на територији општине Параћин

Р.бр	Ознака	Општински пут	дужина	неизграђено
1	ОП 1	Параћин (почетак- ул. Кајмакчаланска)– Шавац –ОП-2 (Чепуре)	6,10	
2	ОП 2	Параћин (почетак – ул. Кајмакчаланска)– Чепуре - државни пут II реда број 217 (Рашевица)	8,00	
3	ОП 3	Државни пут I реда број 5 – Главица – пут ОП 15	1,70	
4	ОП 4	Државни пут II реда број 214 (Стрижа)- Лебина –(кроз насеље- горњи пут –раскрсница испред доње чесме лево)- ОП 8(Мириловац)	6,10	
5	ОП 5	Државни пут II реда број 214 (Стрижа)- Доње Видово – Горње Видово - Државни пут II реда број 214	12,50	
6	ОП 6	Државни пут II реда број 214 – Крежбинац – Бусиловац – Голубовац – Плана – Лешје - Државни пут I реда број 5	16,50	
7	ОП 7	Државни пут II реда број 217 – Својново- Државни пут II реда број 217	3,1	1,5

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ПАРАЋИН

8	ОП 8	ОП 9 – Мириловац – ОП 6(Плана- центар)	8,12	
9	ОП 9	Државни пут I реда број 5 (Параћин-петља)- веза ОП 8 – ОП 6- Доња Мутница - државни пут I реда број 5	12,30	
10	ОП 10	Државни пут I реда број 5 – ОП 9 (Доња Мутница)	0,14	
11	ОП 11	ОП 9 (Доња Мутница)- Клачевица (школа)	2,20	
12	ОП 12	Државни пут II реда број 273 (Поповац) – Стубица – граница КО Сење (општина Ћуприја)	5,50	
13	ОП 13	Држ. пут II реда број 273 (Поповац) – Забрега (МЗ)	3,30	
14	ОП 14	Државни пут II реда број 273 (Поповац) – Буљане – Шалудовац – Горња Мутница - Државни пут I реда број 5	11,36	
15	ОП 15	Параћин – Главица - Државни пут I реда број 5 (стара веза) (Давидовац)	6,00	
16	ОП 16	Државни пут II реда број 1036 – планинарски дом (Грза)	0,14	
17	ОП 17	Државни пут I реда број 5 – Давидовац (мз)	1,66	
18	ОП 18	Параћин (пружни прелаз- Буљанка – река Велика Морава- Државни пут II број 217 (Трешњевица)	6,50	1,1
19	ОП 19	Државни пут II реда број 214 – Ратаре – Горње Видово – Сикирица – државни пут II реда број 214	4,27	
20	ОП 20	Државни пут II реда број 214 (Дреновац)– граница КО Доњи Катун(општина Варварин)	3,20	
21	ОП 21	ОП 19 (Ратаре) – ОП 5 (Доње Видово)	3,40	
22	ОП 22	ОП 13 (Забрега) – ОП 12 (Стубица)		1,60
23	ОП 23	Државни пут II реда број 273 (Бошњане) – ОП16- ОП9 (Доња Мутница) ОП 15	6,50	
24	ОП 24	ОП 23 (Бошњане) – ОП 14(Буљане)	4,20	
25	ОП 25	ОП 14 (Буљане) – Државни пут II реда број 1036	9,10	
26	ОП 26	Државни пут II реда број 273 (Бошњане)- Везировац (општина Ћуприја)	3,30	
27	ОП 27	ОП12(Стубица) – Добричево (општина Ћуприја)	6,20	
28	ОП 28	ОП14(Горња Мутница) – Државни пут I реда број 5(Извор)	4,70	
29	ОП29	Параћин (Текијски поток) – Текија- ОП4(Лебина)	3,70	
30	ОП30	ОП7 (Својново) – Манастир "Свети Никола"	1,60	
31	ОП31	ОП 5(Доње Видово) – Мост на Великој Морави(веза општина Варварин		0,40
32	ОП32	ОП32 (Лешје) – Манастир „Покров Пресвете Богородице“	0,9	
33	ОП33	ОП6 (Лешје) –Плана (црква) - (граница КО Скорица)	2,30	
34	ОП34	ОП31 (Доње Видово) – ОП2 (Чепуре)		4,95
35	ОП35	Државни пут I реда број 5 (Извор)- ОП11 (Клачевица)		6,31
36	ОП36	ОП4 (Лебина) – ОП6 (Бусиловац)		3,16
37	ОП37	ОП29 (Текија) – ОП4 (веза са Државн. Пут. II реда број 214)	1,70	
38	ОП38	ОП19 (Сикирица) – ОП20 (Дреновац)		2,13
39	ОП39	ОП21(Ратаре) – ОП2 (Чепуре)		6,58
40	ОП40	Потоцац (центар) - државни пут II реда број 217 - ОП2		1,77
41	ОП41	Шавац(ОП1)-ОП18 - новопланирани		2,74
42	ОП42	ОП2(Чепуре)-ОП1(Чепуре)- новопланиран		1,00
43	ОП43	ОП1(Шавац)-ОП(Шавац) - новопланиран		1,17
44	ОП44	ОП5(Д.Видово)-ОП34 - новопланиран		2,19
45	ОП45	ОП19(Г.Видово)-ОП5 - новопланиран		1,19
46	ОП46	Р1036-Р255 - новопланиран		6,71
47	ОП47	Р1036-граница општине(Равна Река) - новоплан.		6,82
48	ОП48	Буљане(ОП14)-ОП23 - новопланирани		4,08
49	ОП49	Бусиловац(ОП6)-граница општине(Стари Брачин)		1,69
50	ОП50	Клачевица(ОП11)-граница општине		4,8
51	ОП51	Забрега(ОП13)-Р103(Странац)		5,33
52	ОП52	Давидовац(М5)- Бошњане(ОП23)		1,83
53	ОП53	Давидовац(ОП17)-ОП9		1,2

54	ОП54	Мириловац(ОП8)-ОП9		1,26
55	ОП55	Забрега (МЗ)-пут Р-103(Странац)		5,34
		Укупно општинских путева – изграђених деоница	166,29	
		Укупно општинских путева – неизграђених деоница		34,1
		Укупно општинских путева – новопланираних		44,35
		Укупно општинских путева	247,74	

II 6.1.3 Бициклистички саобраћај

Коридор источноевропске бициклистичке трансферзале бр.11 иде долином Велике Мораве (прати коридор X), а његов положај ће се утврдити одговарајућим урбанистичким планом, уз коришћење постојећих путева и вођење трасе кроз природна, културно-историјска и туристичка подручја. Осим овог коридора, планирати и бициклистичке стазе које би водиле до градских излетишта, као и функционално повезивање спортско-рекреативних центара у граду и туристичким центрима са зеленим површинама у непосредном окружењу (градски парк, шумски комплекс и сл.), односно формирање тзв. "зеленог пута" ("green way"). Бициклистичке стазе ће повезати и: градске четврти, приградска насеља и центре заједнице села, и села са сеоским центрима, а ради повећања приступачности јавних служби, услуга и производних делатности локалном становништву; насеља са блиским пределима атрактивним за одмор и рекреацију у природи, који су топографски приступачни.

II 6.1.4 Стационарни саобраћај

По правилу одлагање возила врши се на парцели власника објекта према нормативима (паркинг место/стан, паркинг место/запослени, оквирно 70 м² корисне површине објекта/паркинг место). У централној зони седишта општине и по ободу зоне, где су сконцентрисане јавне функције, планирати изградњу објекта паркинг гаража, као и капацитета на отвореним паркинг просторима за јавно паркирање. У склопу парцеле стамбено-пословних објекта планирати као надземне и подземне гараже и паркинзи. За смештај возила у осталим насељима, осим на индивидуалним парцелама, планирати у центрима насеља и зонама индустрије просторе за паркирање. Предвидети паркинг просторе за смештај путничких аутомобила и аутобуса у туристичким подручјима, по могућству већих паркинг простора на улазима у туристичке центре, одакле би биле успостављене добре пешачке везе са пунктовима од туристичког интереса. Приликом изградње објекта, неопходно је применити одговарајуће нормативе у циљу обезбеђења потребног простора за паркирање. Смештај теретних возила планиран је у широј зони петље (укрштање аутопута и магистралног пута М-5), тако да могу лако да га користе оба најјача транзитна правца општине и у оквиру индустријске зоне „Змич“.

II 6.1.5 Јавни превоз путника

Јавни превоз треба систематски афирмисати кроз повољан и пажљиво разматран распоред стајалишта, стајалишта опремати савременим мобилијаром за заштиту путника, применом технолошки савремених и конфорних превозних средстава. Јавни превоз обзиром на величину насеља одвија се као локални, приградски, који повезује сва насеља општине, а у седишту општине преузима и део градског.

Систем јавног превоза путника, у планском периоду ће се заснивати на аутобуском саобраћају, док је за одређене линије у насељу Параћин и сателитским насељима могуће увести тролејбуски подсистем, за шта је потребно спровести посебна студијска истраживања. Главна аутобуска станица остаје на постојећој локацији, као основни терминал међуградског саобраћаја. За јавни превоз путника на регионалном нивоу и ширим просторима, користиће се и линије железничког саобраћаја, чији је терминал путничког саобраћаја на прихватљивим пешачким дестинацијама у односу на централно подручје града Параћина. На локалном нивоу, за јавни превоз путника могуће је користити и пругу Параћин-Поповац а када дође до реализације и пружи правац Параћин-Зајечар.

II 6.1.6 Ваздушни саобраћај:

Према просторним плановима вишег реда, у програму развоја мањих и средњих аеродрома обухваћен је и аеродром "Давидовац" - Параћин (Просторни план Републике Србије), и укључен у секундарну мрежу аеродрома, а намењен је потребама привредне и спортске авијације, авио-такси превоза и туристичко-комерцијалне намене (Просторни план инфраструктурног коридора Е-75). У овом виду саобраћаја види се шанса за развој општине, јер постоји језгро развоја, спортско-привредни аеродром у Давидовцу. Овај аеродром може прерасти у туристичко-пословни аеродром са задржаном спортском улогом (аеронаутика). У том циљу неопходно је изградити писту која би омогућила развој ове саобраћајне функције

II 6.1.7 Водни саобраћај:

У погледу водног саобраћаја, Параћин се ослања на реализацију програма везаног за пловност Велике Мораве. Реч је о хидроенергетско-пловидВеном систему "В. Морава", за који је утврђена потреба даљег истраживања, како би се утврдиле реалне могућности и услови његове реализације. Речно пристаниште система пловидВе "В.Морава", на територији општине Параћин, планирано је у оквиру грађевинског подручја насеља Доње Видово, како је некадашњим уређајним основама овог насеља (из 80-тих година прошлог века) било имплицирано. Могуће је планирати и измену локације пристаништа, нешто ближе Параћину (негде у реону насеља Чепуре-Шавац).

II 6.2. Водопривредна инфраструктура

II 6.2.1. Водоснабдевање

Уредбом о утврђивању водопривредне основе Републике Србије (Сл.гласник РС бр.11/2002), а на основу процењених норми потрошње воде за градско и сеоско становништво за временски пресек 2021. године, за општину Параћин у Поморавском округу предвиђене су укупне потребе за водом и то:

	Висококвалитетна вода за становништво	Индустрија	Укупно
Параћин	15:300.000 m ³ /god	14.000.000 m ³ /god	29.300.000 m ³ /god

Ове количине воде треба резервисати као водне ресурсе и утврдити смернице за будуће комплетно коришћење вода. Што се тиче изворишта водоснабдевања за обезбеђење потреба насеља у општини Параћин Водопривредном основом Републике Србије се усмерава ка следећим могућим извориштима: подземне воде на својој територији, Расина, Црница и Ресава.

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ПАРАЋИН

Потребе за водом за поједина насеља у општини Параћин до краја планског периода, а на бази планских норматива потрошње и планираног броја становника до краја планског периода од 35.178 градских становника и 25.322 сеоског становника су:

р.број	Група насеља	Број стан.2002	Планирани број становника до 2021	Qsr/dn l/sec	Qmax/dn l/sec
1	Параћин	25.292	35178	244,29	317,58
	Главица	1.134	1134	5,29	7,35
	Текија	1.251	1251	5,79	8,11
	Стрижа	1.937	1935	8,97	12,55
	Свега 1.	29.614	39.500	264,37	345,59
2	Шавац	533	533	2,47	3,45
	Чепуре	825	825	3,82	5,35
	Д.Видово	1932	1932	8,94	12,52
	Ратаре	610	610	2,82	3,93
	Г.Видово	855	855	3,96	5,54
	Сикирица	1038	1038	4,81	6,73
	Дреновац	2009	2009	9,30	13,02
	Свега 2.	7.802	7.802	36,12	50,57
3.	Сињи Вир	251	251	1,16	1,62
	Трешњевица	1137	1137	5,26	7,37
	Рашевица	1215	1215	5,62	7,87
	Потоцац	1309	1309	6,06	8,98
	Својново	1386	1386	6,42	8,98
	Свега 3.	5.298	5.298	24,53	34,34
4.1.	Г.Мутница	740	740	3,43	4,80
	Шалудовац	360	360	1,67	2,33
	Буљане	1545	7,15	7,15	10,01
	Стубица	1784	1784	8,26	11,56
	Забрега	1211	1211	5,61	7,85
	Поповац	805	805	3,73	5,22
	Бошњане	1012	1012	4,69	6,60
	Свега 4.1.	7.457	7.457		
4.2.	Извор	929	929	4,30	6,02
	Д.Мутница	1051	1051	4,87	6,81
	Клачевица	600	600	2,78	3,89
	Лешје	422	422	1,95	2,74
	Давидовац	461	461	2,13	2,99
	Свега 4.2.	3463	3463	16,03	22,44
5.1	Плана	1244	1244	5,76	8,06
	Мириловац	835	835	3,87	5,41
	Лебина	715	715	3,31	4,63
	Свега 5.1.	2.794	2.794	12,94	18,10

5.2	Голубовац	267	267	1,24	1,73
	Бусиловац	1041	1041	4,82	6,75
	Крежбинац	547	547	2,53	3,55
	Свега 5.2.	1855	1855	8,59	12,02
6.	Сисевац	18	18	0,08	0,12
	Свега 6.	18	18	0,08	0,12
	укупно	58.301	60.500	361,52	487,70*

*потрошња воде је оквирна јер су податци добијени на основу планираних демографских прогноза

Из постојећих и нових изворишта водоснабдевања треба обезбедити потребне количине воде за пиће у дану максималне потрошње, а то је 487,70 л/сек. За покриће часовног максимума воде служе дистрибутивни резервоари.

Просторним планом РС и Водопривредном основом РС предвиђено је трајно решење водоснабдевања општине Параћин са Расинско-поморавског регионалног система. Поред експлоатације локалних изворишта подземних и површинских вода, потребне количине воде ће се добити из постојеће акумулације "Ћелије" на реци Расини, и планираних акумулација на рекама Ресави, Црници и Дуленки које ће формирати јединствен систем. На територији општине Параћин планирана је изградња акумулације "Забрега" на реци Црници. Запремина акумулације би износила око 16.700.000 m³, а висина бране би била око 60 m. **Реализацију регионалних система није реално очекивати у скоријем периоду, а и потребна количина воде за пиће може се обезбедити из локалних изворишта** и то: захватањем расположивих количина воде са карстних извора "Света Петка", "Сисевац" и "Топлик", захватањем одговарајућих количина воде из дубоког аквифера у долини реке Велике Мораве (изворишта "Горуње", "Стрижа", "Дреновац" и "Својново"), захватањем воде из живог тока реке Црнице код села Забреге са третманом воде до захтеваног квалитета воде за пиће. Расположиве количине воде из ових извора кретале би се од 660 l/s у сушном периоду до 1650 l/s у осталом делу године. Ако се спроведу неопходни истражни радови за дефинисање подземних резерви карстних врела, прецрпљивањем на овим локалитетима би се добиле нове количине високо квалитетне воде. Изградњом акумулације "Забрега", расположиве количине воде би износиле 2460 l/s у сушном периоду, односно 3155 l/s у осталом делу године. Део воде са изворишта "Света Петка" и даље ће се дистрибуирати општини Ћуприја, као и део воде са изворишта "Сисевац" потрошачима у општини Деспотовац, Поред радова на захватању нових количина воде, којима морају претходити додатни истражни радови, потребно је урадити транзитне магистралне цевоводе (160 km), резервоаре (15450 m³), постројење за третман воде као и остале објекте у систему за снабдевање водом, уз обавезно успостављање зона и мера санитарне заштите, како изворишта тако и других елемената система.

Цео систем, у крајњој фази ће бити јединствен. Планирано снабдевање водом насеља у општини Параћин је на следећи начин:

- Град Параћин са приградским насељима Главица, Текија и Стрижа је највећи потрошач воде. Користи карстни извор "Света Петка", групе бунара "Горуње" и "Стрижа" и више појединачних бунара на територији града. Основно извориште је каптирано карстно врело "Света Петка", које се налази у селу Извор, на 16 km од Параћина. Извориште се налази на коти 249,30 мнв и на њему се захвата од 80 до 200 l/s. Од изворишта, цевоводом пречника $\varnothing$ 450 mm и дужине око 16 km, вода се гравитационо доводи до резервоара на

Карађорђевој брду. Из резервоара вода се дистрибуира у односу 60:40 Параћину и Ћуприји посебним одводима. Минималан капацитет бунара који се користе за водоснабдевање је 65 l/s, капацитет бунара који су у фази прикључења је 42 l/s а капацитет бунара великих индустријских потрошача је 40 l/s.

- Насељена места лоцирана јужно од града Параћина у равничарском делу општине, на десној обали Велике Мораве: Шавац, Чепуре и Доње Видово су прикључена на водоводни систем Параћина. Ратаре, Горње Видово, Сикирица и Дреновац су прикључена на водоводни систем Параћина и делом на допунски систем снабдевања "Стрижа", са кога ће се моћи захватити до 40 l/s.
- Насеља на левој обали Велике Мораве: Сињи Вир, Трешњевица, Рашевица, Поточац и Својново ће се делом снабдевати са будућег изворишта "Својново", за које се на основу истражних радова сматра да може дати око 30 l/s и делом из изворишта "Стрижа" магистралним цевоводом преко насеља Чепуре.
- Групу насеља смештена у подручју Кучајског масива обухватају: Горња Мутница, Доња Мутница, Шалудовац, Клачевица и Извор снабдевају се водом из изворишта "Света Петка". Насеља Стубица, Забрега, Поповац и Бошњане ће се снабдевати водом са извора "Топлик".
- Насеља југоисточно од Параћина: Плана, Мириловац и Лебина, Голубовац, Бусиловац и Крежбинац чине иницијални део решења регионалног снабдевања водом из водосистема Бован. Варјантно решење је да ЈП "Водовод" Параћин сукцесивно прикључује ова насеља на постојећи систем снабдевања водом Извор – Параћин и на постојећа допунска изворишта воде (бунаре и групе бунара).
- Насеље Сисевац користи карстни извор "Сисевац" који се налази на североисточном делу општине. Капацитет врела се креће од 200 до 1450 l/s, мада је установљено да врело пресушује у току летњих месеци у изузетно сушним годинама. Део воде овог врела је захваћен (око 30 l/s) и помоћу пумпне станице се потискује ка насељима у општини Деспотовац, а део захваћене воде користи и само насеље Сисевац.
- Насеље Грза ће се снабдевати водом из изворишта Грза.
- У ближој будућности планира се да цео систем водоводног снабдевања буде јединствен.

II 6.2.2. Одвођење отпадних вода

Систем за одвођење санитарних отпадних вода покрива насеље Параћин и одводи санитарне отпадне воде из свих насеља до Постројења за пречишћавање отпадних вода на локацији "Велики Бачин". Систем за одвођење атмосферских отпадних вода постоји само у градском насељу и одводи ове воде делом системом кишне канализације, а делом површински отичу до најближих реципијената. Индустријске отпадне воде се, са или без предтретмана, уводе у фекалну канализацију. Концепт одвођења употребљених и атмосферских вода базиран је на следећим принципима:

- систем је конципиран као сепаратан.
- системима за одвођење отпадних вода покривати целу територију општине.
- индустријске отпадне воде третирати унутар индустријских комплекса.
- отпадне воде пречистити пре упуштања у реципијент.

Тамо где нема изграђених система, план одвођења и пречишћавања отпадних вода у првих 10 година системи за пречишћавање отпадних вода решаваће се

системом мокрих поља ППОВ а у другом периоду због прикључења ЕУ и подизању стандарда планира се да се ти системи укључе у постојећи централни систем за пречишћавање града тј. насеља Параћин.

Употребљене санитарне воде у свим насељима општине Параћин треба прикупити и одвести на Постројење за пречишћавање отпадних вода и то: На централно постројење за пречишћавање отпадних вода на локацији „Велики Бачин“ одвести све употребљене санитарне воде из насеља: Параћин, Главица, Доње Видово, Лебина, Стрижа, Ратаре, Горње Видово, Сикирица, Дреновац, Крежбинац, Бусиловац и Голубовац. Ово остварити гравитационо и по потреби црпним станицама.

На постројење за пречишћавање отпадних вода (ППОВ-1) Шавац, одвести све употребљене отпадне воде ради пречишћавања из насеља: Шавац, Чепуре и у првој фази Рашевица, Поточац и Својново. Касније сва поменута насеља као и Трешњевица и Сињи Вир прикључити делом гравитационо, а делом помоћу црпних станица на Централни систем пречишћавања на локацији „Велики Бачин“

На ППОВ – 2 код Давидовца, треба одвести све употребљене санитарне воде ради пречишћавања из следећих насеља: Давидовац, Бошњане, Поповац, Стубица, Мириловац, Лешје, Клачевица, Извор, Горња Мутница и Буљане.

На ППОВ-3 у Забрезе, треба одвести на пречишћавање отпадну воду из насеља Забрега. Из насеља Плана треба одвести отпадну воду на засебни систем пречишћавања отпадне воде овог насеља.

На ППОВ код насеља Грза, треба одвести отпадне воде из насеља Грза

Поред поменутих планирана су и ППОВ Доња Мутница и Шалудовац., који су прелазно решење на систем пречишћавања отпадних вода у Давидовцу, а који ће у будућности бити прикључен на Централни систем отпадних вода на локацији „Велики Бачин“.

За остварење постављених циљева, потребно је предузети следеће активности на територији насеља Параћин:

- изградити око 11 km и реконструисати око 2 km фекалних колектора. Потребно је продужити главни фекални колектор да би омогућио одвођење отпадних вода из насеља Стрижа, урадити колекторе да би се одвеле отпадне воде из насеља Текија и Главица, изградити нову црпну станицу и потисни вод до главног колектора како би се решило одвођење отпадних вода дела насеља Данково, као и изградити колекторе из новопланираних делова насеља;
- извршити изградњу и санацију индустријских предтретмана;
- изградити око 7,7 km кишних колектора. Треба продужити постојећи кишни колектор који иде у правцу Ћуприје за око 700 m, у њега планираним кишним колектором увести атмосферске воде од гробља, зацевити постојећи путни канал до Стриже, процедурне и површинске воде из Текије увести у овај зацењени путни канал, изградити кишне колекторе у планираним насељима. Атмосферске воде из дела Параћина северно од аутопута отвореним каналом поред аутопута увести у јаз;
- планира се изградња одводног канала од Видовданске улице до стришке баре у дужини око 1,7 km. Овај канал ће служити и као прелив постојећег кишног колектора у Видовданској улици.

Активности које је потребно предузети на осталој територији општине:

- у свим сеоским насељима планирана је изградња система фекалне канализације, јер су сеоска насеља збијеног типа и конфигурација терена омогућава изградњу исте. Пре испуштања у реципијенте планирано је пречишћавање отпадних вода на постројењима за пречишћавање. Тип постројења зависиће од броја прикључених потрошача. Поједина села ће имати засебна постројења за пречишћавање отпадних вода, док ће се друга, зависно од међусобне удаљености, повезати колекторима и имати заједничко постројење за пречишћавање. Планира се изградња око 45,0 km фекалних колектора, 176 km канализационе мреже и 24 постројења за пречишћавање отпадних вода.
- у случају изградње индустријских постројења са технолошким отпадним водама, њих комплетно пречистити пре упуштања у реципијент;
- атмосферске воде одводити површински.

II 6.2.3. Регулација водотокова

Поплавама су угрожени Давидовац и Главица због изливања Грзе и Црнице, села на незаштићеном делу леве обале В.Мораве, где није изграђен насип, и скоро сва села у јужном и подјухорском делу општине, због изливања потока.

У циљу заштите од поплава, спречавања даље ерозије и амбијенталног уређења простора предвиђени су следећи радови:

- регулација В. Мораве од Чепуре до Доњег Видова у дужини од 4,5 km.
- комплетна регулација реке Црнице кроз подручје обухваћено Генералним планом "Параћин 2020", са истим степеном заштите, у дужини од 5,7 km.
- регулација Црнице и Грзе у зони села Давидовца у дужини од 1,9 km.
- регулација реке Грзе и у атару села Лешје у дужини од 4,5 km.
- регулација јухорских бујица у укупној дужини од око 10 km.
- регулација Планског потока у укупној дужини од 8,5 km.
- регулација потока Топлик у дужини од 1,0 km.
- регулација Бачијског потока у дужини од 1,4 km.
- регулација Лозичког потока у дужини од 1,2 km.
- регулација Кнеселачког потока у дужини од 0,7 km.
- увођење свих потока и вода са аутопута у канале за одводњавање.
- изградња канала за одводњавање у Доњем Видову.
- санација преграде и акумулације на Кнеселачком потоку.

II 6.3. Електроенергетска инфраструктура

Да би се задовољиле потребе за електричном енергијом у наредном планском периоду потребно је правовремено реконструисати постојеће и изградити нове електроенергетске објекте у циљу повећања снаге и побољшања квалитета и поузданости напајања ел.енергијом

Објекти и мрежа напонског нивоа 110 kV

Подручје општине Параћинсе ел.енергијом напаја на напонскомнивоу 110kV из 3 постојеће ТС 110/x kV и то из:

- 1.ТС " Параћин1" 110/35 kV снаге 31,5+20MVA
- 2.ТС " Параћин 3" 110/10kV снаге31,5 MVA
3. ТС " Нови Поповац" 110/6kV снаге2x22 MVA

Прикључак наведених ТС напреносну 110kV мрежу је извршен 110kV далеководима из два правца:

1. Далеководом 110 бр: 152/1 из правца ТС 220/110kV Крушевац1" преко ТС 110/35kV " Ћићевац", од исте далеководом бр.152/2 до ТС 110/10kV " Параћин 3"
2. Далеководом 110kV бр.152/4 из правца ТС 110/35kV " Јагодина 1" до ТС 110/35kV " Параћин 1" која је повезана са ТС " Параћин 3" далеководом бр:152/3.

ТС 110/6kV " Нови Поповац" се напаја 110kV далеководом бр:138, без могућности напајања из резервног правца.

Решење за безбедно и квалитетно напајање објеката на напонском нивоу 110kV је омогућено завршетком ТС 400/110kV" Јагодина" која је прикључена на далековод бр:423, 400kV који повезује ТС 400/110kV " Крагујевац 2" са ТС 400/220/110kV " Ниш 2" и иста је примарни извор ел.енергије за Поморавски регион укључујући подручје Параћина. Овим Планом се прадвиђа изградња нових објеката 110kV и то:

1. Нови далековод 110kV из ТС 400/110kV " Јагодина" до Тс110/6kV " Нови Поповац" на тај начин се образује 110kV петља у зони Параћина којом се обезбеђује резервно напајање свих ТС 110/х на планском подручју
2. Нове ТС 110/х kV омогући ће квалитетније и безбедније напајање подручја ел.енергијом а то су:
  - ТС " Параћин 4" 110/35/10kV у непосредној близини локације постојећеТС 35/10kV " Параћин 1" Прикључак ове ТС на 110kV преносну мрежу извршиће увођењем постојећег 110kV далекоиода у исту, а који сада повезује ТС 110/35kV " Јагодина 1" са ТС 220/110kV " Крушевац 1". Изградњом ове ТС обезбедиће се поуздано и квалитетно напајање подручје које сада ел.енергију добија из ТС 35/10kV " Параћин I" и " Параћин V" и делом из " Параћин III". Побољшаће се квалитет и поузданост напајање села преко В. Мораве које је сада незадовољавајуће и обезбедити очекивани недостатак енергије и снаге за нове радне зоне. ТС 110/35/10kV са прикључком 110kV далеководом је приоритетни објекат, предвиђен и Просторним Планом РС 2010-2021год. (могућа је локација и у индустријској зони "Змич")
  - У склопу ТС 110/kV или у непосредној близини треба изградити трансформацију 110/35kV Параћин 6. За те намене после реконструкције ТС 110/35kV " Параћин 1" извршиће се преношење постојећег трансформатора 110/35kV снаге 20MBA и одговарајуће опреме из РП 110kV и 35kV чиме ће се омогућити резервно напајање постојеће ТС " Нови Поповац" у затвореном прстену са осталом ТС 110/х kV на подручју Параћина
  - Значајно побољшање напајања подручја реализоваће се повећањем снаге и постојећим ТС 110/хkV " Параћин 1" и " Параћин 3" повећањем снаге истих на 2х31.5MBA

Објекти и мрежа напонског нивоа 35kv

Подручје Параћина обезбеђује ел.енергију на следећем напону 35kV из 5 постојећих ТС 35/10kV и то:

1. ТС " Параћин I" снаге 2х8MBA
2. ТС " Параћин II" снаге 2х8MBA

3. ТС "Параћин III" снаге 2x8МВА
4. ТС "Параћин V" (Крежбинац) снаге 2x4МВА
5. ТС "Параћин VI" (Нови Поповац) снаге 8+2.5МВА

У свим постојећим ТС 35/10kV изузев ТС "Параћин I" могуће је повећање снаге доградњом нових трансформатора снаге 8МВА

Наведене ТС су на ТС 110/35kV "Параћин 1" прикључене кабловским водовима типа ИПО 13 3x95мм².

ТС "Параћин I" 35/10kV је на ТС 110/35kV "Параћин 1" 110/35 kV прикључена надземним далеководом 35kV који је максимално оптерећен.

Потребно је поред постојећег изградити још један 35kV далековод а поред постојећих 35kV каблова који повезују ТС "Параћин I" - ТС "Параћин II" и ТС вПараћин III" положити још један резервни 345kV кабл типа ИПО13 3x95 мм² или сличан.

У ТС 35/10kV "Параћин V" и "Параћин VI" до краја планског периода треба и извршити замену постојећих трансформатора са трансформаторима 35/20kV јер је Студијом развоја предвиђено да конзум истих пређе са постојећег 10kV нивоа на ниво 20kV

Објекти и мрежа средњег напона 10/20/kv

На планском подручју постоји већи број ТС14/0.4kV различитих типова и снага. Значајан део истих је максимално оптерећен. Да би се обезбедила потребна ел.енергија и снага за наредни плански период неопходна је реконструкција истих у циљу повећања снаге и изградња нових сагласно решењима из Студије развоја "Даљи развој ЕД мреже и избор средњег напона на подручју ЕД Параћина" уз корекцију рокова за реализацију због насталих економских проблема. Плановима надлежне ЕД дефинисаће се приоритети изградње објеката овога напонског нивоа узимајући решења из планова за поједина подручја и степен угрожености напајања ел.енергијом – посебно насеља преко В.Мораве и подручја према Зајачару. Због недовољне ангажованости постојеће ТС 110/10kV "Параћин 3", потребно је из исте, према указаној потреби изградити нови кабловски развод 10kV за напајање нових ТС 10/0.4kV, које ће се градити у овој зони као и за резервно напајање постојећих ТС.

У зонама напајања постојећих ТС 35/10kV "Параћин V" и "Параћин VI" које према Студији развоја прелазе на напонски ниво 20kV потребно је sukcesивно вршити реконструкцију постојећих ТС10/0.4kV у циљу превођења на ниво 20/0.4kV. Нове ТС 10(20)/0.4kV и реконструкција постојећих вршиће се према приоритетима надлежне електродистрибуције.

Мрежа ниског напона

Најугроженији део ЕД система конзума Параћин је мрежа ниског напона у знатној мери изграђена на дотрајалим дрвеним стубовима са недовољним пресеком проводника.

Потребно је sukcesивно вршити реконструкцију исте са отклањањем утврђених слабих тачака, реконструкцијом на бетонским стубовима и са одговарајућим пресеком проводника. Тиме ће се побољшати квалитет и поузданост напајања и смањити велики губитци у ЕД мрежи. У градској зони мрежу 0.4kV реализовати као кабловску или као надземну поред саобраћајнице пре свега коришћењем самоносећег кабловског снопа хоо/о-А 3x50+54.6+2x16мм² комбинованим са јавном расветом. За потребне јавне расвете- мешовите са мрежом ниског напона или независне на челичним канделабрима у саобраћајницама где не постоји мрежа ниског напона.

Приоритет улагањима у објекте овог напонског нивоа треба дати мерама за смањење реактивне потрошње и снаге ел енергије како у ТС 10/20/0.4kV тако и код већих потрошача укључујући и јавну расвету.

II 6.4. Телекомуникације и поштански саобраћај

Телекомуникације представљају компаративну предност у већ опремљеном и активираним простору. Основни секторски циљ је даљи развој телекомуникационог система у складу са најновијим технолошким достигнућима.

Фиксна телефонија:

Поједине врсте телекомуникационих услуга, првенствено телефонске услуге, су цивилизацијска тековина која треба да буде доступна сваком појединцу. Оне битно утичу на квалитет живота становништва. Обезбеђивање ових услуга на одређеном подручју је од виталног значаја за задржавање становништва у тој области. Функционисање модерних, развијених економија је практично немогуће без развијене телекомуникационе инфраструктуре. Електронско плаћање, електронска трговина, документација у електронској форми и размена великих количина података су неопходни у савременом пословању. Укључивање у међународне економске токове је немогуће без одговарајућих телекомуникационих ресурса. Према тренутној организацији телекомуникационе мреже ТК центар Параћин је комутациони чвор у оквиру мрежне групе Јагодина, преко кога се терминира саобраћај са свих крајњих централа и удаљених степена са подручја Параћина. Планира се да веза ТК центра Параћин са вишим хијерархијским структурама буде решена кроз новоизграђени регионални оптички СДХ СТМ-16 прстен Р15 који покрива подручје централне Србије. Преко овог прстена Параћин ће директним везама бити повезан са надређеном централом у Крагујевцу, а попречним везама са централама у Јагодини и Крушевцу као централама које су истог хијерархијског ранга као и централа у Параћину. Сав саобраћај биће штићен на нивоу мултиплексне секције. У плану је израда регионалног оптичког прстена који би обухватио места Јагодина, Свилајнац, Деспотовац, Параћин и Ћуприја који би био основа за изградњу СДХ система преноса са потпуном заштитом саобраћаја на нивоу мултиплекс секције. Такође се планира и изградња мањих локалних СДХ прстенова за повезивање удаљених степена из сеоског насеља са ТК центром Параћин са заштитом саобраћаја од прекида опто кабла на некој од деоница. Због слабог квалитета и дотрајалости спојних путева нарочито у источном делу општине планира се повезивање оптичким спојним путевима свих централа на подручју општине Параћин са ТК центром Параћин. У првој фази планира се полагање око 80 km подземних оптичких каблова на следећим релацијама: Мириловац-Поповац, Поповац-Стубица, Поповац-Шалудовац, Мириловац-Доња Мутница, Сикирица-Дреновац, Сикирица-Крежбинац-Бусиловац са приводом за Ратаре, Параћин-Чепуре-Рашевица, Чепуре-Доње Видово, Рашевица-Трешњевица-граница општине Параћин са Ћупријом, Рашевица-Потоцац-Својново и др. Планира се потпуна дигитализација телефонских централа, односно супституција аналогних и дигиталних централа старије генерације модерним дигиталним удаљеним степенима.

У граду се планира наставак децентрализације комутације. Поред 6 постојећих дигиталних централа тзв. удаљених степена, планира се изградња 18 нових. У првој фази планира се изградња телефонских централа Стубица, Шалудовац,

Дреновац, Бошњане, Главица, Доња Мутница и Бусиловац, јер су све постојеће централе аналогне и у њима нема слободних бројева, а после тога се планира замена централа у прекоморавским селима укључујући и Чепуре, Шавац и Доње Видово. Замена централа ће се одвијати у постојећим објектима, а уколико су старе централе смештене у дотрајале објекте чија реконструкција није могућа или је економски неисплатива, тада ће нова централа бити смештена у погодном оближњем објекту или у типском контејнеру у непосредној близини старе централе. Поред наведених локација могућа је изградња и других које ће бити грађене у складу са захтеваним потребама, чији ће се положај утврђивати детаљном разрадом кроз планове нижег реда.

Стање у примарној мрежи се углавном поклапа са стањем у комутацији, тако да се паралелно са заменом централа планира и проширење приступне мреже тако да се постигне потпуна покривеност општине. Планира се њена потпуна дигитализација. У граду је започета децентрализација приступне мреже што се планира и у будућности. Оптички каблови ће представљати окосницу за даљи развој телекомуникација на овом подручју који обезбеђују непрекидност функционисања телекомуникационог саобраћаја. Планира се да се у првој фази стигне оптичким кабловима до свих извода, а касније и до претплатника због омогућења мултимедијалног приступа. Планира се проширење постојећих као и увођење нових услуга (ISDN, ADSL, UMUX и др) и омогућавање приступа тим услугама што већем броју грађана, као и припрема за улазак нових оператера на наше телекомуникационо тржиште. Са становишта садашњих потреба корисника, као и предвиђених потреба у складу са све већим коришћењем савремених комуникационих технологија, неопходно је и проширење секундарне ТТ мреже (повећање ТТ капацитета и замена постојећих инсталација). У складу са циљевима планира се достизање броја од 47.000 телефонских бројева. Да би се то реализовало потребно је остварити услове за прикључак око 27.500 нових бројева.

Мобилна телефонија:

У погледу осигурања простора за потребе телекомуникационог саобраћаја предвиђено је да се обезбеди: осигурање простора за поштанске и телекомуникационе објекте у центрима насеља, осигурање коридора за телекомуникационе каблове дуж свих нових и постојећих путева и осигурање коридора за радио-релејне везе (РР везе).

ГСМ систем је тренутно једини јавни систем мобилних корисника који је опште прихваћен у Европи и у значајном делу осталог дела света. Једино у ГСМ систему је могуће реализовати функције међумрежног и међународног роаминга, као и неке друге значајне функције. Због тога, у погледу избора типа система у Европи још увек нема рационалне алтернативе. Мрежа ГСМ система треба да просторно и организационо обезбеди међусобно повезивање и радио комуницирање мобилних корисника на територији Републике Србије, са могућношћу потпуног повезивања и укључења у јавну фиксну мрежу Србије и друге мреже са којима је она повезана. Са територије коју покрива ГСМ мрежа мора бити омогућено: аутоматско успостављање веза између мобилних корисника и корисника у оквиру исте мреже, без обзира где се ти мобилни корисници налазе; аутоматско успостављање веза између мобилних корисника и корисника фиксне мреже, са могућим успостављањем комуникације у оба смера; аутоматско коришћење система међумрежног и међународног роаминга.

Сви физички објекти ГСМ система могу грубо да се класификују као: управљачко-комутациони центри; базне станице које се налазе на појединачним локацијама. "Мобтел" има три базне станице у раду (Чукара, Параћин-хотел Петрус и Нови Поповац). "Телеком" има такође три базне станице у раду (Чукара, Параћин-хотел Петрус и Текија) и једну базну станицу у

изградњи (близу Крежбинца). Сходно светским трендовима планира се интензиван развоја јавних радио система, а посебно мобилне телефоније. Да би цела територија општине била у потпуности покривена сигналом планира се проширење мреже базних станица изградњом преко 30 нових.

II 6.5. Гасификација и топлификација

У следећем планском периоду треба очекивати веома велике промене у оквиру енергетике. Потрошња енергије биће строго контролисана категорија, слично новцу и новчаним токовима. То ће бити последица помањкања енергије у новим условима, који ће се карактерисати третманом енергије као робе. Убрзо ће се појавити производња енергије као нова коњукурна делатност. Енергија ће почети да се производи и на мањим постројењима. На подручју плана постоје два система развода енергије високог стандарда: топлификацијски и гасификацијски.

Топлификација:

Топлификација се односи само на ужи центар Параћина. Обзиром да се до сада није кренуло са ревитализацијом, а имајући у виду да је то ипак премало подручје у односу на захват овог Плана, пажња ће се усмерити ка другом систему (гасификацији).

Гасификација:

Транспорт и потрошња природног гаса, постаће најкрупнији сегмент енергетике. Основне карактеристике планирања ове инфраструктуре сачињаваће:

- стварање услова, путем изградње гасовода средњег притиска, да се на целом подручју може изградити дистрибутивна мрежа гасовода.
  - омогућавање грађанима да одлучују о изградњи мреже ниског притиска и прикључивању на њу. Овај крајњи део система, према потрошачима, се увек гради и градиће се из средстава грађана, а они крупнији сегменти за транспорт биће финансирани од стране већих енергетских субјеката.
  - почетак ширења коришћења природног гаса и у руралним зонама, зависно од густине и удаљености насеља од енергетских објеката ове врсте.
- Развод гаса у сеоским срединама, поред високог енергетског стандарда домаћинствима, створиће могућност смањења потрошње природних ресурса (дрво, пре свега). То је посредно решавање актуелног еколошког проблема, који није мали, обзиром на велику потребу очувања природе и животне средине. Кроз територију општине Параћин пролази регионални магистрални гасовод високог притиска правцем "север - југ", уз обилажење градског језгра са северне, односно источне стране. До сада су изграђене две главне мерно-регулационе станице - за градско насеље и за цементару. Предвиђа се надградња општинске мреже над ова два чворишта. Постојећи гасоводи средњег притиска ће се наставити, и на њима ће бити омогућено да се направе још четири мерно-регулационе станице за сеоска подручја: МРС "Доња Мутница", МРС "Бошњане", МРС "Доње Видово" и МРС "Рашевица". На овај начин је омогућен прилаз природног гаса у рурална подручја, где густина насељености не дозвољава економичност. У случају насталих потреба око заштите животне средине, критеријуми рентабилности ће се променити, па ће онда бити преко потребно увођење гаса свуда где се то може остварити.

Поред природног гаса, почеће и са организованим коришћењем течног нафтног гаса, као конкурентног енергента. Испитати и могућност коришћења енергије ветра и расположивости био масе.

II 6.6. Комунална инфраструктура

Одлагање комуналног отпада

Циљ управљања отпадом је минимизирање штетног утицаја на животну средину, са ултимативно стабилним компонентама отпада, уз рационалну и одрживу експлоатацију природних ресурса. Управљање комуналним отпадом подразумева решавање следећих секторских задатака:

- заустављање негативних трендова у циљу унапређивања животне средине, квалитета становања и рада.
- формирање регионалне санитарне депоније комуналног отпада (дефинисање локације у оквиру једне од општина "Трограђа", резервација простора и заштитног појаса, урбанистичко уређење).
- санирање садашњих нехигијенских депонија комуналних отпада (санирање и конзервирање преостали фаза санације сметлишта "Буљанка" и мноштва расутих сметлишта). Наиме, у току 2009. Године Фонд за заштиту животне средине општине Параћин реализовао је прву фазу санације, затварања и рекултивације овог сметлишта)
- дефинисање принципа третмана и одлагања индустријског и осталог отпада (на будућој локацији санитарне депоније предвидети део за опасни и индустријски отпад).
- развој примарне и секундарне рециклаже комуналног и осталог отпада у циљу смањења његове количине, са јасним организационим и просторним одредницама (на будућој локацији санитарне депоније резервисати простор за изградњу фабрике за рециклажу отпада).

Општина Параћин тренутно депонује чврсти комунални отпад на сметлишту "Буљанка" (на простору од око 5 ha), лоцираном на десној обали В. Мораве, на око 400 m од речног тока и на око 350 m од реке Црнице а у непосредној близини комплекса језера "Буљанка". Одлагање смећа вршено је без претходне припреме терена, тј. израде одговарајуће техничко-технолошке и енергетске инфраструктуре, а дневна количина смећа која се доведе на сметлиште процењује се на 30-40t. На сметлишту се поред чврстог комуналног отпада, неконтролисано одлаже и индустријски, биохазардни и други опасан отпад. С обзиром на хидрауличку везу подземних и површинских вода, јасно је да је вектор загађења усмерен према вештачком језеру "Буљанка". Језеро данас има статус деградираног простора, за кога је неопходно спровести мере праћења квалитета вода и одређене мере санације (пре свега, спречити комуникацију депоније и језера, постављањем подземне бране).

Створени услови у простору депоније и околини су очигледно нерегуларни и минимално контролисани. Такође, потребно је извршити евидентирање генератора отпада на подручју општине Параћин, што обухвата детекцију појаве отпада, врсту и количине генерисаног отпада.

Националном стратегијом, депонија "Буљанка" је окарактерисана као званична депонија (површине од 1 до 5 ha), која не испуњава ни минималне мере заштите, која је попуњена отпадом и коју одмах треба санирати, затворити и рекултивисати.

Ово подразумева отварање нове регионалне депоније највероватније на подручју општине Јагодина (са трансфер станицама по општинама) која би обухватала општине Јагодина, Ћуприја, Параћин, Ражањ и Деспотовац (око 220.000 становника и 141,41 t отпада на дан), односно рециклажног центра који би осим поменутих обухватио и град Крагујевац и општине Топола, Кнић и Рековац (око 450.000 становника и 288,54 t/дан).

Анализом постојећег стања као осталих релевантних чиноца предложене су локације планираних центара за сакупљање комуналног и осталог отпада са трансфер станицом на постојећој локацији депонија које треба санирати и то: у непосредној близини централног ППОВ и северно у односу на Карађорђево брдо.

Индустрија у обављању своје делатности континуирано генерише отпад различите категорије, између осталог и опасан отпад. Са индустријским отпадом се неадекватно поступа почев од места његовог генерисања, категоризације, транспортовања, промета, до поступака одлагања (трајног или привременог), чиме се директно угрожава животна средина. Решавање проблема третмана индустријског и опасног отпада у оквиру будуће санитарне депоније, један је од основних секторских приоритета.

Тренутно, у општини Параћин постоји више неконтролисаних излива из којих се отпадне воде упуштају у водотоке без икаквог пречишћавања, што није у складу са законским прописима. Поред тога, неконтролисано испуштање отпадних вода загађује земљиште и угрожава квалитет подземних вода, што је нарочито опасно у појасевима заштите изворишта водоснабдевања и површинама намењеним за пољопривредну производњу. Зато је од кључног значаја предвидети развој канализационе мреже и изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода, у оквиру одређених планова и програма развоја. Као један од проблема треба поменути и непостојање уређених локација на којима би се вршио истовар аутоцистерни са садржајем сливника и септичких јама које се празне (комунални муљ), што је врло битно са аспекта заштите животне средине. Предвиђено је да се станица истоваралишта комуналног муља лоцира поред постојећег постројења за пречишћавање отпадних вода.

Гробља

Гробља на подручју општине, нису категорисана и није успостављено адекватно управљање и уређење. Већина локација захтева анализу могућности за проширење, јер у постојећим границама нема могућности за даље сахрањивање. Гравитациона подручја су углавном идентична атарима насеља. Даље уређивање локација гробаља може се спроводити уз следеће услове:

- обавезна је анализа локацијских услова и услова окружења.
- утврдити оптималну организацију простора и дати фазност реализације.
- зоне проширења и њихову организацију урадити према савременим урбанистичким захтевима, уз обавезу поштовања свих законом прописаних еколошко-санитарних услова.
- зоне заштите усагласити са захтевима сваке локације појединачно.
- све локације гробаља морају да имају приступни пут.
- уређење гробаља и пејзажно обликовање усагласити са рангом и просторним захтевима.
- сва гробља морају да буду опремљена обавезним садржајима и пратећим мобилијаром, у нивоу који прати ранг гробаља (градска, подручна, сеоска).
- тип ограде прилагодити просторним условима и захтевима сваке локације појединачно, у циљу формирања заштитног појаса према осталим функцијама (зидана ограда, жива ограда, линеарно зеленило, или комбиновано).
- обавезна је израда Процене утицаја на животну средину.
- гробља претежно лоцирати у оквиру грађевинског подручја насеља, т.ј. грађевинског подручја града Параћина, уз препоруку израде Програма размештаја гробаља на територији општине Параћин.

- постојеће локације гробаља и даље користити за сахрањивање, а зоне проширења уређивати према одговарајућем урбанистичком плану и пратећој документацији.

Критеријуми које треба да испуњавају нова гробља су:

- логично формирање гравитационих подручја, уз добру саобраћајну повезаност локације са гравитационим подручјем.
- могућност етапне реализације.
- повољни теренски услови - терен треба да буде оцедан, са нивоом подземних вода већим од 2,5 м од нивоа терена, уз добру експонираност и растреситост.
- минимално удаљење од изворишта водоснабдевања и водотокова је 500м.
- могућност прикључивања на мрежу комуналне инфраструктуре.
- могућност обезбеђивања појаса зеленила, уколико је удаљење од насеља, мање од 500м.

Код даље анализе, уређивања и проширења постојећих, као и отварања нових гробаља, треба поштовати следеће нормативе:

- минимална површина за једно гробно место износи 8,0 м²/становнику.
- код уређивања површина за сахрањивање, просечно се рачуна двогробно место.
- ротациони турнус износи 10 година.
- стопа морталитета за плански период износи 15 %.

На подручју општинског центра постоје три локације гробаља: градско гробље, гробље Главица и гробље Текија.

Села параћинске општине, евидентирајући проблем недостајућег броја гробних места на постојећим локацијама сеоских гробаља и трагајући за решењем тог проблема, исти налазе у ослањајућим и суседним парцелама, које на бази договора са сопствеником откупљују. Како је организација и старање на таквим сеоским гробљима испод сваког нивоа (комунална неопремљеност, санитарна запуштеност, недовољно простора за комуникацију), таква решења сепаратног карактера се могу толерисати у овом тренутку.

Као планска препорука, предлаже се зачетак идеје о формирању централног гробља општинског карактера, а локација овог гробља ће се формирати у оквиру Програма размештаја гробаља на територији општине Параћин, а затим и плански верификовати, према следећим критеријумима за избор локације:

- морфолошки - терен једноличних одлика, који представља благу падину према алувијону Велике Мораве, али ван утицаја површинских вода ове и других река.
- орографски - терен припада равничарском до благо заталасаном типу рељефа, при чему у западном делу доминира пространа долина Велике Мораве, док се према истоку терен таласасто и благо подиже.
- педолошки - комплекс слојева на овом терену углавном представља водонепропусну средину и у њима нема могућности за стварање већих издани.
- геолошки - терен спада у групу изразито повољних и стабилних терена, и одликује се повољним геомеханичким карактеристикама.
- саобраћајно - изузетна саобраћајна повезаност локације која гарантује доступност, уз обавезно перспективно побољшавање услова одвијања друмског саобраћаја и јавног превоза путника.

Сточна гробља (гробља за угинуле животиње):

Анализом комуналних проблема у општини Параћин, уочава се и проблем локације сточног гробља (гробља за угинуле животиње). Наиме, организовано и санитарно прихватљиво сахрањивање угинулих животиња на подручју општине не постоји. Обавеза је да се, поштујући прописане услове, утврди локација (или више локација) за ову намену, резервише простор и заштитни појас, а затим и

обави реализација и уређивање ових локација, уз поштовање законом прописаних еколошко-санитарних услова.

Разматрајући могућност лоцирања сточног гробља у подручјима где је сточарство једна од важнијих привредних грана, предложене су две локације:

- потез између Доњег Видова и Чепура (локација иницирана урбанистичким плановима насеља из претходног периода), чију саобраћајну доступност обезбеђују планирани општински (локални) пут Ратаре (пут Р214) - Д.Видово - река В.Морава, постојећи општински путеви Стрижа (пут Р214) - Д.Видово, Параћин - Шавац, Параћин - Чепуре - Рашевица (веза са прекоморавским селима), као и планирана саобраћајница која прати деснообални насип В.Мораве (у рангу општинског пута). Гравитационо подручје ове локације чине прекоморавска (подјухорска) насеља, као и насеља у алувијону В.Мораве западно од коридора аутопута.

- простор ван грађевинског подручја насеља Лешје, чију доступност обезбеђује општински (локални) пут Параћин - Д.Мутница, са гравитационим подручјем везаним за подкучајска насеља, као и насеља у великоморавском алувијону источно од трасе инфраструктурног коридора Х (аутопут).

Плански предлог је да намену сточног гробља прати намена подручне сточне пијаце са ветеринарском станицом.

Организована сточна пијаца се, у овом тренутку, налази у градском ткиву (јужни део градског подручја) и као таква је плански неприхватљива. Неорганизоване сточне пијаце (без ветеринарског надзора) учавају се и у селима где је сточарство једна од важнијих привредних грана. Предлог решења јесте формирање сточне пијаце општинског карактера у оквиру планиране комуналне зоне Текија.

Остале сточне пијаце планиране су према критеријумима: добра повезаност са окружењем, повезивање широког гравитационог подручја и испуњавање санитарних и еколошких услова, и то на следећим локацијама:

- подручје насеља Дреновац, између пута Р-214 (деоница Ћуприја-Појате) и магистралне пруге Е70, чију друмску и железничку саобраћајну доступност подржава постојеће железничко стајалиште у Дреновцу, као и непосредна близина петље аутопута Е-75 у Појатама. Гравитационо подручје ове локације чине и насеља суседних (јужних) општина.

- потез Поповац-Бошњане, са везом на пут Р-273 (Давидовац-Поповац) и пругом ИИ реда Параћин-Поповац, чију железничку доступност подржава постојећа железничка станица у Поповцу, а гравитационо подручје представља шире пољопривредно подручје општине Параћин.

II 7. ПРОПОЗИЦИЈЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА

II 7.1. Заштита и унапређење квалитета животне средине

Основна концепцијска поставка јесте да се Просторним планом обезбеђује спровођење концепције и решења за заштиту простора и животне средине утврђених Просторним планом Републике Србије, интегрисањем аспекта заштите животне средине у планска решења у вези са наменом, уређењем и изградњом простора, заштитом и коришћењем ресурса, развојем и размештајем инфраструктурних система и насеља, управљањем отпадом и др. Заштита и унапређење квалитета животне средине спроводиће се диференцирано према дефинисаним просторно-еколошким зонама, које

кореспондирају наменама простора, применом режима и правила изградње и уређења простора и мера заштите животне средине.

Очување квалитета ваздуха на подручју општине и остваривање вишег квалитета ваздуха у општинском центру као и у селу Поповац (цементара – Холцим) засниваће се на примени следећих правила и мера заштите за:

- 1) смањење нивоа емисије из постојећих извора загађивања ваздуха
  - применом еколошки повољније технологије и система за пречишћавање ваздуха у индустрији у циљу задовољења граничних вредности емисије;
  - преиспитивањем режима саобраћаја у центру града, повећањем проточности главних градских саобраћајница и реализацијом обилазнице за транзитни саобраћај, као и одвајањем индустријског (теретног) саобраћаја од насељских саобраћајница (у Поповцу);
  - повећањем потрошње обновљивих извора енергије за топлотне потребе домаћинства;
- 2) одржавање емисије из нових постројења у прописаним границама
  - спречавањем додатних емисија из нових извора које би погоршале квалитет ваздуха у насељима и зонама на подручју општине;
  - ограничавањем емисије из индустрије применом најбоље доступне технологије (БАТ) и техника максималне заштите за веома токсичне, канцерогене и мутагене материје;
    - перспективно, коришћењем гаса као горива у новим возилима јавног саобраћаја и доставним возилима; и
- 3) успостављање система мониторинга квалитета ваздуха у складу са Европском директивом о процени и управљању квалитетом амбијентног ваздуха (96/62/EC). Општина Параћин је део државне мреже аутоматских мерних станица и у сарадњи са Републичком агенцијом за заштиту животне средине постављена је аутоматска мерна станица (2008.)

II 7.2. Заштита и одрживо коришћење природног наслеђа

У складу са Законом о заштити природе и Законом о заштити животне средине Завод за заштиту природе Србије утврђује услове заштите природе и животне средине и надлежан је за давање података о заштићеним природним добрима

У Условима заштите природе и животне средине за потребе израде Просторног плана општине Параћин добијених од стране Завода за заштиту природе Србије бр: 03-89/2 од 15. 06.2009 год. констатује се да на простору који је у границама обухвата Плана нема заштићених природних добара.

Просторни план општине као дугорочан стратегијски документ у којем се утврђују будуће смернице економске политике и организације друштвеног и привредног система, програми изградње инфраструктуре, заштите и коришћења

животне средине, природних и створених ресурса, као и споменика културе. потребно је да дефинише основна решења и смернице уређења и развоја територије.

Обавезне мере и услови заштите природе и животне средине садрже:

1. Доношење Стратегије заштите природе и животне средине која засниване на основама концепта одрживог развоја, полазећи од начела превенције и спречавања загађивања животне средине.
2. Пошумљавање свих површина под већим нагибом, приобаља већих

- водотока.
- локалитета и зона угрожених јачом ерозијом аутохтоним врстама вегетације, итд.
3. Заштиту вода (површинских и подземних) и заштиту од вода као приоритетна планска решења
  4. Решавање питања депоновања чврстог отпада у складу са законском регулативом за ову област, јер дивље и непрописно уређене депоније доприносе повећању загађености земљишта и водотокова. При евентуалном одређивању локација трансфер станице или рециклажних дворишта обавезно узимати у обзир потенцијалну могућност загађења вода и поштовати прописана растојања.
  5. За евакуацију отпадних и фекалних вода планирати изградњу канализационе мреже и уређаја за пречишћавање са конкретном локацијом, а у циљу да се повежу сви већи постојећи потенцијални загађивачи. За индивидуална домаћинства и друге загађиваче који из објективних разлога неће моћи да се прикључе на овај систем прописивање као минималног услова изградњу и редовно пражњење непропусне септичке јаме.
  6. Тежити да се обезбеди што бољи развој инфраструктурних мрежа (водоводне, канализационе, електроенергетске, гасификацијске, телекомуникацијске мреже и сл.) у сагласности са постојећом законском регулативом и надлежним предузећима.
  7. Коришћење, заштита и очување пољопривредног земљишног фонда као једна од битних функција планирања и уређења простора, значи и забрану било какве изградње на пољопривредном земљишту I и II класе већ њено усмеравање на земљиште лошије бонитетне класе.
  8. Подизање заштитних шумских појасева око саобраћајница, водозахватних зона, насеља, индустријских зона.
  9. Експлоатација природних ресурса вода, рудних богатстава, каменолома и сл. мора да садржи и еколошку оправданост.
  10. Дефинисањем стамбених и радних зона, опремљених одговарајућом инфраструктуром, заштитити становање од буке, прашине, неугодних мириса, отпадних вода и сл.
  11. Уређење водотоков и обала тзв. „натуралним“ начином подразумева употребу материјала као што је камен и земљане, затрављене насипе, као и зелене појасеве високе вегетације.
  12. Валоризовање, заштита и очување постојећих природних елемената као што су аутентичне биљне и животињске врсте, нпр. појединачна стабла (посебно записи), групе или делови шума, дрвореда и сл.,
  13. Спречити повећање аерозагађења чиме се доприноси квалитету ваздуха. Питање грејања објеката решавати на адекватан начин (даљинско грејање) који обезбеђује емисију у складу са ГВЕ у ваздуху.
  14. Деградиране и девастиране површине требају да се планирају за обавезну санацију, ревитализацију и уређење.

Заштита природе и природна добра

Због специфичног положаја Параћина, делатности којима се становништво претежно бави, као и због значајног развоја привреде и саобраћајне инфраструктуре републичког значаја на територији општине, неопходно је резервисати просторе са наменом заштите природних ресурса (шума, водотока, земљишта, флоре и фауне), очувањем квалитета животне средине и

дефинисаним коришћењем за рекреацију становништва у природи. У том контексту потребно је обратити пажњу на:

- просторе дефинисане као изворишта водоснабдевања;
- све веће шумске комплексе, без обзира на власништво;
- подручје које гравитира Јухору (падине Јухора);
- подручје Кучајских планина;
- подручје планине Баба;
- шире подручје превоја Честобродица;
- обале и приобаља река: подручје В. Мораве, укључујући остатке меандара и влажних станишта; подручје Грзе (посебно изворишни део); подручје Црнице (од Благе Марије узводно);
- подручја постојећих излетишта (језеро Буљанка и др.);
- сва стара, посебно храстова стабла, као и групе стабала;
- просторе око споменика културе и њихове заштићене околине;
- просторе у непосредној околини градског насеља Параћин (Карађорђево брдо, Чукара, Главица);

За сва напред наведена подручја значајно је утврдити мере уређења, коришћења и заштите, односно прилагодити планирану намену простора и делатности концепту одрживог развоја, који подразумева заштиту ресурса (вода, земљишта, шума) и генерално, заштиту биодиверзитета.

У досадашњим истраживањима и приликом еколошке валоризације, евидентирано је више локалитета различитих карактеристика, које би требало на основу одговарајућих закона, ставити под посебан режим коришћења и уређења.

Резервати природе:

- Пештерац - локалитет се налази између стране Пештерац и Срнећег брда, на надморској висини од око 800 м. Карстна висораван. Предвиђа се препуштање спонтаном развоју постојеће вегетације без било какве мелиорације.
- Под Магарачким врхом - страна између Магарачког врха и [иљатог врха, на надморској висини од око 860 м и на западној експозицији, неправилно разуђена, са плитким вртачама и уздигнућима типа ниских неправилних гребена. Добро очуване букове шуме. Предлаже се издвајање минималне еколошки оправдане површине као природни резерват са строгим режимом.
- Видовачки кључ - део десне стране корита Велике Мораве, на надморској висини од око 125 м. Предлаже се за научно истраживачки природни резерват, с тим да се на издвојеној површини не смеју вршити никакве антропогене промене и да има бити препуштен спонтаној природној сукцесији.
- Старо Моравиште-Корман - остатак некадњег меандра Велике Мораве, а сада мочварно-ритска до влажно-шумска површина, на надморској висини од 126-126 м. Представља тзв. мртвају или стајачу. "Старо Моравиште" има велики природно-историјски значај и представља објект научног проучавања. Предлаже се за научно-истраживачки резерват, што повлачи за собом избегавање сваке битније антропогене промене, а коришћење било које компоненте на начин и у обиму који неће довести до ометања спонтаног природног развоја животне заједнице и њеног станишта.
- Извориште (врело) Грзе - изразити пример богатог карстног врела као изворишта бистре планинске реке. Предлаже се строга заштита самог изворишта (врела) као природног споменика и заштита непосредне околине као строгог природног резервата.

- Под Горњим пољем - средње нагнута брдска страна у рејону између Бошњана и Главице на надморској висини од 220-230 м. На источно до југозападној експозицији представља секундарно насталу суву травну заједницу шумско-жбунасто-травну заједницу полустепског типа. Предлаже се научно-истраживачки резерват у циљу проучавања степских и полустепских врста овог дела наше земље и праћења природне, спонтане ресурекције и изворне ороклиматогене шумске заједнице и заштите присутних значајних полустепско-степских флорних елемената.
- Код Парлога - шумска шикара пунијег склопа на недеградираном станишту, а предлаже се за научно-истраживачки резерват, у циљу систематског праћења могућности спонтане реконструкције (ресурекције) веома деградиране изворне састојине брдских лишћара у условима загарантованог престанка деловања антропогеног деградационог фактора.
- Изнад Бошњана - локалитет са активним клизиштима и ексцесивном ерозијом. Предлаже се за научно-истраживачки резерват.
- Смрданска коса са надморском висином 743м која се простира до Кошућег врха која поседује сличне особине као Пештераци Магарачки врх.
- **Споменици природе:**
- У оквиру врсте "споменици природе" предност се даје геоморфолошким знаменитостима, т.ј. њиховој заштити кроз резервате природе, или заштиту предела посебних природних одлика. Посебно се истичу видиковци. Видиковци су она места са којих се пружају шири видовици на околне природне и створене вредности карактеристичне за овај предео. Због тога се предлажу следећи локалитети, да се издвоје и прогласе за заштићене објекте у овој врсти заштите: Црни врх, Шиљати врх, Голо врче, Магарачки врх, Јаворачки врх, Дебело брдо, Тисин врх, Самарњача, Масни камен, Кошући врх, Вршиљак, Јанков врх, Чукара, Томин врх, Хајдучки камен, Баба, Крстата стена на граду Петрусу испод које је пећина. Што се тиче појединачних стабала или групе стабала, треба издвојити сва стара, а посебно храстова стабла, као што је лужњак у Сикирици.

Парк шуме:

Парк шуме су природне или засађене шуме са израженим естетским и пејзажним вредностима које би требало да превасходно служе за одмор и рекреацију. На територији општине Параћин предлаже се проглашење локалитета за Парк шуме:

- Вавило - треба јој дати статус мање парк-шуме за туристички одмор непосредно близу раскршћа комуникација које ће имати све већи, посебно туристички значај. Потребно је спровести неопходне мере уређења ("шумски ред").

Пределу посебних природних одлика:

- Део венца и обронци планине Бабе - на овом масиву има и неколико лепих видиковаца. Део овог предела требало би да чини и епигенетска сутеска Грзе у кречњачком камаљу Илиници код села Лешја.
- Подручје непосредног сливног периметра Црнице у делу од кривине испод Горуновца до доњег дела села Забрега - режим заштите обухвата одржање постојеће вегетације и третирање вегетацијског покривача као строго заштитне шуме; уздржавање од експлоатације шуме само локалну строго санитарну сечу појединачних примерака; примену мера ресурекције шуме и обнове путем уношења одговарајућих дрвенастих и жбунастих врста. Простор Суваче треба заштитити као геоморфолошки споменик.

- Клисуре Суваје - предлаже се за стављање под строгу заштиту у циљу заустављања и спречавања деградационих процеса вегетације и подлоге.
- Троглан-бара - локалитет између Дебелог брда, Мале Брезовице и Полома, на север-северозападној граници подручја општине. Секундарно настала травна површина на рачун искрчене букове шуме. Излетиште и као ткиво треба да има обезбеђен одговарајући режим заштите који ће обезбедити неопходне услове за несметани туризам и рекреацију.
- Врело Црнице - са непосредном околином као природни објект, од посебног је значаја и под посебном заштитом. Овом простору припада и део насеља Сисевац, са статусом бањско-туристичког места и одговарајућим режимом заштите човекове животне и радне средине.
- Део клисурасте долине реке Црнице североисточно од села Забрега - још увек асоцира слику природних услова који су били пресудни за избор места за градњу манастира. Стога се тај део клисуре мора сматрати као неодвојиви део, односно природни амбијент споменичког ансамбла. Предлаже се да се одговарајући део клисуре по дужини тока Црнице који ће се накнадно одредити, а у висини обала до коте од 400 м н.м. са леве, односно до 300 м н.м. са десне стране реке, издвоји и прогласи за просторни меморијални природни споменик.
- Сливно подручје Велике и Мале Ђестобродице и део клисурасте долине Грзе - предлаже се за стављање под заштиту као подручје посебне природне лепоте и интересантности и као терен подложен ерозији.
- Изворишна челенка Мијовачког потока - под Дуговицом, северно од села Стубице. Активна рецентна јаружаста ерозија. Смиривање ерозије, реконструкције и ревитализације земљишног и вегетацијског система уз примену одговарајућих техничких и биолошких мера.
- Локалитет између Мале Брезовице и Пролома - рачвасте јаруге повремениог водотока, које имају карактер есцесивне ерозије и клизишта. Смиривања ерозије, реконструкције и ревитализације земљишног и вегетацијског система уз примену одговарајућих техничких и биолошких мера.
- Комплекс језера Буљанка - решењем о претходној заштити стављен је под заштиту као природно добро (Сл.гл.РС бр.55/97). Три језера настала ископом шљунка. Карактерише их висока температура воде и садржај органских супстанци (из процедурних вода депоније "Буљанка", пошто је тло шљунковито и високо пропустно), што доводи до забаривања (појачана еутрофикација језера). Неповољне микробиолошке карактеристике воде (у бактериолошком погледу вода је ван класе) стварају ризик по здравље људи, а вода је непогодна за било какву употребу (купање је потребно забранити). Мониторинг и мере санације спровести са циљем употребљавања локалитета за рекреацију. Ту се пре свега мисли на измештање депоније и постављање подземне бране, која би спречила комуникацију депоније и језера.

Заштитне зоне:

Повезивање природне и градитељске баштине у јединствену методску целину резултат је става да оне, само у својој међуусловљености и јединствености, могу да пруже стварну слику људског постојања на једној територији, па је неопходно да се и у процесу планирања обезбеди јединствена обрада ове материје. Ово подразумева идентификацију свих изворних средина које се могу заштитити, а представљају посебне природне вредности; утврђивање свих непокретних културних добара (НКД), без обзира на степен очуваности. Јединство природних и градитељских вредности посебно је значајно у две целине:

- Мала света гора (Петрушка) - комплекс манастира и предела посебних природних одлика уз реку Црницу.
- Сисевац - комплекс манастира, извора Црнице, рудника и насеља.

Резерват биосфере "Кучајске планине":

Према Просторном плану Републике Србије, на основу претходних истраживања и валоризација биће дефинисан статус, просторни обухват и режими заштите за Кучајске планине, које су у оквиру туристичке зоне II степена (централна зона), односно туристичке регије - Кучајске планине, са Бељаницом. Еколошком валоризацијом простора констатовано је да овај део општине представља и најочуванији, и са становишта заштите природе њен најатрактивнији део. На овом простору налази се и највећи број површина изузетних природних вредности које би требало заштитити. Досадашњи развој туризма на територији општине Параћин је усмерен ка локалитету Сисевац, а нарочито ка простору према врелу и дуж тока Грзе. Анализом природне и градитељске баштине, као и еколошком валоризацијом подручја одређена је она зона Кучајских планина на територији општине Параћин, која има посебне природне вредности и која се може искористити као рекреативно подручје.

Мере заштите животне средине

Доследна реализација мера заштите животне средине се не може обезбедити изолованим активностима и појединачним интервенцијама. Мере заштите животне средине представљају дугорочну оријентацију, која свој израз добија кроз етапност, односно краткорочне и средњорочне планове.

- **Мере за заштиту ваздуха**

У циљу заштите ваздуха и праћења стања аерозагађености подручја општине Параћин, морају се предузети следеће организационе мере:

- за потребе континуираног праћења стања загађености ваздуха, потребно је успоставити систем контроле стања и квалитета ваздуха. Студијско-истражни радови за утврђивање базних података за контролу квалитета ваздуха обухватају: израду катастра загађивања ваздуха, успостављање систематског мерења имисије загађујућих материја и успостављање контроле емисије загађујућих материја.
- повећање броја мерних места у граду и у околини највећих индустријских постројења, и проширење броја параметара које треба пратити и који битно утичу на стање квалитета ваздуха, све у циљу свеобухватнијег сагледавања нивоа загађености. На основу проширене мреже мерних места потребно је успоставити мониторинг систематског праћења аерозагађења, односно систематско мерење имисије. Финансирање систематског мониторинга везати за загађиваче који су Законом обавезани да контролишу стање животне средине.
- смањивање загађености ваздуха у граду Параћину, нарочито у току грејне сезоне. Сигурно најбоље решење представља реализација пројекта гасификације града. Постојеће котларнице на течном и чврстом гориву у наредном периоду је потребно претворити у котларнице које као енергент користе гас.
- изградња система за пречишћавање аерозагађења у индустрији и лоцирање "прљаве" индустрије у складу са заступљеношћу доминантних ветрова (југоисточни и у мањој мери северозападни).
- преусмеравање транзитног и теретног саобраћаја на обилазницу око града, чиме би се избегло одвијање саобраћаја кроз центар града, а тиме смањило загађивање ваздуха.

Мере за заштиту вода

Све активности у простору које утичу на промену квалитета воде у водоносним слојевима или површинским токовима, морају бити усмерене на спречавање штетног утицаја и обезбеђивање захтеваног квалитета воде. У циљу заштите вода потребно је спровести следеће мере:

-сва индустријска предузећа морају да изграде системе за пречишћавање отпадних, технолошких и санитарних вода, јер ће у противном врло брзо доћи и до загађења подземних вода, што ће угрозити и систем водоснабдевања. За технолошке и индустријске воде, обавезан је предtretман пре упуштања у колектор или септичку јаму.

успостављање система мониторинга квалитета површинских и подземних вода, ради потпунијег увида у квалитет вода и утврђивања потреба за предузимање мера у зависности од степена угрожености и врсте загађења.

-израда катастра загађивања вода и катастра отпадних вода.

-изградња и оптимизација система за одвођење и пречишћавање отпадних вода, са приоритетом изградње канализационе мреже у зонама високих нивоа подземних вода.

обавезна израда процена утицаја на животну средину за све радове изградње и реконструкције у зони водотокова, као и за све радове, потенцијалне изворе загађивања површинских и подземних вода.

- забрана испуштања отпадних и загађених вода у водотокове и приобаља.
- забрана изградње објеката - потенцијалних извора загађења, у приобаљу.
- уређивање приобаља уз поштовање природног форланда.
- забрана одлагања отпада свих врста у приобаљу.
- изградња регионалне санитарне депоније и санирање постојеће комуналне депоније, као и дивљих депонија.
- смањење интензивног коришћења агрохемијских мера на пољопривредним површинама.

у деловима насеља где не постоји канализациона мрежа, или где ће се касније фазно реализовати, обавезан услов је диспозиција отпадних вода у прописне септичке јаме.

успостављање зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања, на основу пројеката санитарне заштите. Ови пројекти катастарски одређују све зоне заштите.

У циљу ефикаснијег коришћења водоизворишта потребно је урадити следеће:

одржавати пијезометарску мрежу и створити услове за мониторинг подземних вода;

обезбедити праћење квалитета воде и земљишта у складу са Одлуком о санитарној заштити изворишта;

формирати предвиђену прогнозну службу, прописати и контролисати примену ђубрива и пестицида;

За зоне и појасе санитарне заштите, важе следеће мере:

- у зони непосредне заштите водоизворишта забрањено је: грађење свих врста инвестиционих објеката осим објеката водоснабдевања, приступ лица која нису запослена, транспортовање отрова, обрада земљишта уз коришћење ђубрива, пестицида и хербицида, непланско сађење дрвећа и бацање и депоновање отпада и испуштање било каквих отпадних вода.

- у ужој зони заштите водоизворишта, поред ограничења наведених за зону непосредне заштите, забрањена је изградња путева, копање канала и извођење земљаних радова, коришћење земљишта на начин који може

угрозити исправност и количину воде и загађивање на било који начин подземних и површинских вода.

- у широј зони заштите водоизворишта забрањује се: изградња инвестиционих објеката у гранама индустријске производње чије отпадне садрже опасне и штетне материје; изградња објеката становништва у насељима (септичке јаме, стаје и други пратећи објекти) без претходно прибављене сагласности и санитарне дозволе; складиштење и употреба отпадних штетних материја; изградња септичких јама и сахрањивање уинутих животиња; бацање и депоновање отпада; вршење пољопривредне производње без успостављене контроле и надзора хемијског и биолошког састава подземне воде на контролним пунктовима лоцираним у широј зони заштите.

- појас заштите око водотока се успоставља у ширини од 50м са обе стране. У овом појасу забрањује се градња свих врста инвестиционих објеката, осим водопривредних објеката и објеката за водоснабдевање, бацање и депоновање отпада и загађивање земљишта и водотока.

- појас заштите око цевовода сирове воде (од изворишта/водозахвата до постројења за прераду воде за пиће) се успоставља у ширини од 5м са обе стране. У овом појасу забрањује се градња свих врста инвестиционих објеката, осим водопривредних објеката и објеката за водоснабдевање, и постављање уређаја и обављање активности које могу на било који начин загадити воду и угрозити стабилност функције цевовода.

Услови за израду техничке документације постављени од стране Републичког хидрометеоролошког завода Србије су:

- За израду климатолошке подлоге наведеног подручја користити податке са Главне метеоролошке станице Ћуприја и подручне мреже климатолошких и падавинских станица.

За планирање и пројектовање хидротехничких и других објеката на Црници користити податке са хидролошких станица из мреже РХМЗС. За израду хидролошких подлога за потребе пројектовања хидротехничких и других објеката на оним водотоцима на којима РХМЗС нема основане хидролошке станице, користити одговарајуће регионалне климатолошке и хидролошке анализе. Најближа хидролошка станица на реци Морави је у Варварину односно Ћуприја и Багрдан (низводно)

На подручју плана налазе се станице хидролошке подземних вода из мреже РХМЗС:

Хидролошке станице подземних вода

р.бр.	Назив станице	X	Y	H
1	Стрижа-нова (951A)	4853803	7532498	126.80
2	Чепуре(952A)	4853978	7529740	125.46
3	Потоцац(954A)	4852652	7526760	125.25
4	Потоцац-поље(986)	4853583	7527701	125.44
5.	Параћин-врапче (986)	4855870	7533760	130.78

- При пројектовању објеката који могу утицати на квалитет вода мора се водити рачуна о регулативи с тим да треба узети у обзир да је крајњи реципијент река Црница. Према Програму систематског испитивања квалитета вода општи параметри квалитета вода испитују се на хидролошкој станици Параћин, где се прати стање квалитета воде реке Црнице са динамиком 12 пута годишње. Према Уредби о категоризацији водотока и Уредби о класификацији вода ("Службени гласник РС" број 5 /68), река Црница од Поповца до ушћа сврстана је II категорију. Такође је неопходно придржавати се Правилника о опасним материјама у

водама ("Службени гласник РС" бр. 31/82), којим су дефинисане максималне количине опасних материја које се не смеју прекорачити.

3. Са аспекта квалитета ваздуха, услови произилазе из Правилника о анализи утицаја објеката односно радова на животну средину ("Службени гласник РС" број 61/92), односно Правилника о условима и критеријумима за израду анализе утицаја објеката и радова на животну средину у коме се "Нове урбане зоне". "Објекти комуналне делатности". као и "Све врсте непоменутих објеката и радова а за које дозволу за градњу даје министарство надлежно за послове грађевинарства, или друго надлежно министарство у складу са прописима о градњи" налазе на Списку објеката и радова за које се обавезно израђује анализа утицаја на животну средину.

Мере за заштиту земљишта

У циљу заштите земљишта подручја општине Параћин, морају се предузети следеће мере:

- анализа и праћења стања загађености (промене квалитета) земљишта, уз евидентирање генератора отпада на подручју општине Параћин, што обухвата детекцију појаве отпада, врсту и количине генерисаног отпада.
- рационализација употребе агрохемијских мера на пољопривредним површинама (вештачка ђубрива, пестициди, хербициди), јер су ови препарати постојани у природним условима и садрже фенол и тешке метале, што оптерећује земљиште.
- одводњавање земљишта у циљу спречавања подизања нивоа подземних вода, јер овим долази до заслањивања тла, што се негативно одражава на квалитет земљишта. Површина која би се могла додатно обухватити системом за одводњавање је површина предложена за мелиорацију, у речним долинама В.Мораве и доњег тока Црнице и Грзе.
- успостављање процедура које дефинишу поступање са отпадом у индустрији, од његовог генерисања, преко категоризације, транспортовања, промета, до одлагања (трајног или привременог), као и одговорности за поступање са овим отпадом.
- забрана неконтролисаног депоновања свих врста отпада, као и неконтролисаног спаљивања отпада и сировина.
- приступање изради пројектне документације за санацију, рекултивацију, завршно насипање и затварање депоније "Буљанка" (званична депонија која не испуњава ни минималне мере заштите, која је попуњена и коју одмах треба санирати, затворити и рекултивисати).
- "чишћење" и затварање дивљих депонија уз Велику Мораву, као и индустријских депонија (бивши површински копови).
- приступање изради Правилника о управљању отпадом на подручју општине Параћин, према Закону о поступању са отпадним материјама.
- приступање изради Пројекта депоније комуналног отпада, на санитарно исправан и по животну средину безбедан начин, у складу са "Националном стратегијом управљања отпадом" из 2003. године. Ово подразумева отварање нове регионалне депоније и система трансфер станица, уз сарадњу са околним општинама.
- обавезно прописивање уградње непропусних септичких јама у свим деловима општине без канализационе мреже

Мере за заштиту од буке

Када је у питању бука, детаљнији подаци не постоје, јер се до сада нису спроводила одговарајућа мерења нивоа буке у комуналној средини. Међутим,

могу се идентификовати значајнији извори буке, а то су: индустријске и радне зоне, и подручја која се налазе непосредно уз аутопут и магистралну саобраћајницу. Може се рећи да бука представља један од просторно најраспрострањенијих утицаја које саобраћајница врши на непосредну околину, према свим истраживања која се односе на домен животне средине.

Ради праћења стања угрожености простора буком предлаже се успостављање најмање 10 мерних места у граду и околини, како би се пратио ниво буке и, у односу на резултате мерења, могле предузети одговарајуће мере за њено смањење. Уколико се на основу резултата покаже неопходност потребно је пројектовати заштитне конструкције (баријере) и/или заштитно зеленило на местима која су најугроженија буком.

II 7.3. Заштита, унапређење и уређење предела

Основни циљ заштите, уређења и развоја предела, везује се за развој високопланинских подручја, и односи се на адекватно коришћење предела за живот и боравак, планирање пријатних руралних и урбаних насеља развијеног идентитета заснованог на поштовању и афирмацији природних и културних вредности.

Природни предели су планским решењима заштићени и прописане су мере и начини коришћења ових простора (поглавље 7.3 Заштита и одрживо коришћење природног наслеђа).

Неопходно је обезбедити заштиту структуре предела и несметано функционисање природних процеса, заштиту биодверзитета, као и очување и успостављање еколошких мрежа. Тамо где су нарушене њихове природне и естетске вредности (дуж државног пута, у зонама бесправне градње, на местима дивљих депонија...), треба извршити санацију (ревитализацију и рестаурацију) у складу са режимом заштите.

Развој руралних предела, који су најзаступљенији на територији Параћин, заснива се на уважавању њиховог специфичног предеоног карактера, затечених вредности и капацитета предела. Планским решењима се омогућава:

- **очување и унапређење карактеристичне структуре и слике руралних предела кроз:** а) очување карактеристичног предеоног обрасца заснованог на коришћењу земљишта, односу изграђеног и отвореног простора и карактеру изграђивања: подстицањем традиционалних облика коришћења земљишта, регулацијом грађења и уређивања простора у складу са карактером предела и традицијом грађења; спречавањем ширења насеља и заустављањем непланске изградње (викенд насеља), стимулisaњем коришћења постојећег грађевинског фонда, усклађивањем изградње инфраструктурних коридора и објеката са карактером и капацитетом предела; б) очување и афирмацију карактеристичних културних и природних елемената у структури и слици предела (морфологија терена, водотокови, шуме, живице, засади, насеља, објекти), и креирање нових репера и симбола;
- **креирање позитивног архитектонског идентитета насеља у руралним пределима**, треба заснивати на очувању и ревитализацији традиционалне архитектуре и постојећег квалитетног грађевинског фонда, као и на новој изградњи која уважава специфични рурални карактер физичке структуре насеља.

Развој урбаних предела се у првом реду односи на насеље Параћин и његово непосредно гравитационо подручје које је углавном и захваћено урбанизацијом. Паралелно са овим планом у изради је План генералне регулације насеља Параћин, планским решењима кроз ПГР и другим планским документима за

зоне изградње и урбанизације (дефинисано у поглављу спровођење плана) треба обезбедити:

- **унапређење/очување слике и структуре урбаног предела кроз:** а) регулацију грађења и уређивања простора у складу са карактером предела и специфичностима развоја целине и делова града; б) успостављање просторног реда у периурбаним подручјима - заустављањем ширења града, непланске изградње и концентрацијом нове изградње уз инфраструктурне коридоре; в) јачање специфичног карактера панораме/силуете града, (одређене: преовлађујућом урбаном формом, карактером и диспозицијом репера, карактеристичним односом грађених и природних елемената) и њена презентација заштитом визура, уређивањем видиковаца и приобаља; г) очување, унапређење и одрживо коришћење отворених, зелених простора и елемената природе у граду; д) креирање мреже зелених и јавних простора којом се повезују природне и културне вредности насеља, периурбаних подручја и руралног предела;
- **креирање позитивног архитектонског идентитета градова и насеља подразумева:** а) подизање општег нивоа културе грађења; б) реализацију савремених концепата нове изградње усклађених са природним и културним, регионалним и локалним специфичностима; в) уређивање и активирање напуштених и девастираних подручја; г) уређивање високо квалитетних јавних простора.

Основна планска концепција развоја и уређења простора општине Параћин заснива се на очувању, заштити и унапређењу природних ресурса и вредности.. Како би се ове природне вредности очувале и унапредиле, неопходан је одговарајући приступ за сваку зону појединачно. Када су подручја предеоних макројединица у питању, екосистемске карактеристике и активности у вези са побољшањем ових карактеристика, су следеће:

Долина Мораве:

- на површинама које се налазе под пољопривредом побрђа, с обзиром на карактер геолошке подлоге, структуру педолошког супстрата и начин обраде, треба планирати одговарајуће мелиоративне мере, које би обухватиле шири дијапазон интервенција: локалне техничке антиерозионе радове углавном мањих размера, делимично терасоидну структуру пољопривредних површина, избегавање окопавинских култура дуж израженијег пада терена, органско ђубрење, делимичну измену гајених култура и местимично убацивање (пored постојећих) нових групација, т.ј. мањих трака дрвенасте и жбунасте вегетације. На овим површинама, посебну пажњу треба посветити одржању и заштити групација и појединих примерака стабала "тврдих лишћара", како аутохтоних (врсте храста, граба и др.), тако и алохтоних (багрем) и других култура (местимично црни бор).
- на површинама које се налазе под низинском пољопривредом углавном нема појава деградације типа ерозије, али је на знатнијим површинама приметна деградација земљишног система у еколошком погледу. У том погледу неопходно је планирати мелиорацију у циљу поправљања структуре земљишта, као и доследнију примену плодореда, зелено ђубрење и сл.
- површине под брдско-планинском пољопривредом захтевају сличне мелиоративне мере као и када се ради о површинама које се налазе под пољопривредом побрђа.
- шуме представљају мање парцеле и фрагменте углавном термофилних заједница "тврдих лишћара" (термофилни храстови и др). На знатнијем делу су деградиране, те треба извршити мере њихове проградације,

(чишћење од закоровљености и др.), што би омогућило успешније подмлађивање и обогаћивање састава.

- површине које заузимају водотоци, представљају посебно угрожену компоненту средине. Ова угроженост састоји се у загађивању притока В.Мораве и непосредно саме В.Мораве, отпадним водама и отпаcima из домаћинства, нерегулисаним одлагањем фекалија и стајских течних отпадака, дивљим депонијама чврстих отпадака и сл. Неопходно је предузети читав низ санационих и заштитних мера као што су мере санитарне санације, мере уређења "форланда", приобалних шљунковито-песковитих спрудова и ада.
- стање постојеће урбано-руралне средине захтева одговарајуће преуређење/реконструкцију насеља и примену санационих мера, што треба прецизно утврдити урбанистичким плановима. Стање разорене еколошке стабилности урбане средине захтева рад на посебној студији заштите, уређења и унапређења ове средине, заснованој на прецизним мерењима свих релевантних фактора.

Побрђе:

- На површинама које се налазе под пољопривредом побрђа, осим онога што је наглашено за претходну макројединицу, треба поменути и местимичну појаву мањих клизишта, што се узима у обзир приликом обраде терена. Наиме, треба избегавати дубљу обраду и применити заливађивање и увођење сигурносних жбунастих или ниских дрвенастих култура, а не "тешких" дрвенастих врста, које у одређеном степену доприносе интензивирању појаве клизања. Део површине под пољопривредом побрђа је деградиран до те мере да представља изразити пример ексцесивне ерозије и клизишта. Најизразитији примери овакве деградације су на локалитетима западно-југозападно од Поповца и југозападно од Бошњана.
- Основни тип шумске вегетације је мешовита заједница храста границе и цера, али је ова углавном заступљена у јако измењено облику, т.ј. у различитим стадијумима деградације. Један од тих стадијума представља и отворена шумско-жбунасто-травна заједница, са присуством новопридошлих врста као полустепско-степских флорних елемената. У циљу обнове и проградације деградираних шумских површина ове макројединице, местимично су подигнуте културе багрема. На делу површина на којима су заједнице храста искрчене у циљу добијања травних пашњачко-ливадских и пољопривредних површина дошло је, не само до тешке деградације секундарне вегетације, већ и деградације и еродирања и самог педолошког, па и геолошког супстрата. Тако је делимично дошло до настајања тзв. каменитих пашњака. На локалитетима на којима је дошло до настајања каменитих пашњака и блажих облика ерозије и клизишта, треба подићи адекватне културе (углавном багрем), са циљем везивања терена.
- Посебан проблем у вези са угрожавањем вегетације представља и емисија аерозагађивача из индустрије цемента у Поповцу. Сузбијање ове појаве и њених последица мора се решавати систематском применом мера.

Кучајске планине:

- стање шумских површина у овој макројединици је веома различито - од састојина које су у врло добром стању и добре ценотичке структуре, до потпуно деградираних. На знатнијим површинама шуме су претворене у травнате површине веома различитог бонитета и еколошке стабилности - добре пашњаке и ливаде коснице, али и камените пашњаке и голе камењаре (крш). На 300 до цца 550 метара надморске висине простиру се термофилне шумске састојине, заједнице храста границе и цера, а њима

се придружују у већој мери састојине грабића. На појединим деловима девастираних површина овог типа подигнуте су, углавном успеле, културе црног бора. У висинској зони између 550 и 750 метара надморске висине налазе се састојине брдске до планинске букове шуме, као и мешовите шуме брдске букве и храста китњака. У висинској зони од цца 750 до 850 метара надморске висине се углавном простиру састојине брдске до планинске букове шуме, делимично искрчивањем претворене у травне површине типа косанице и местимично претворене у камените пашњаке. На појединим деловима оваквих деградираних површина са којих је уклоњена буква подигнуте су успешне културе четинара смрче и црног бора. У висинској зони од цца 850 до 900 метара надморске висине налазе се састојине планинске букове шуме, углавном доброг састава и структуре. Део ових површина је искрчивањем претворен у ливаде косанице и пашњаке, такође делимично јако деградиране (секундарни каменити пашњаци). Висинска зона преко 900 метара надморске висине је углавном станиште чисте планинске букове шуме, а у горњем делу ове висинске зоне, простране површине су претворене у травне површине типа пашњака. На шумским површинама ове макројединице треба спровести мелиоративно-заштитне мере: поправљање структуре, чишћење од шумског корова, подсејавање букве и четинара и др. [то се тиче јако деградираних и девастираних делова и шикара, треба применити мере ресурекције - подизање нових културних састојина првенствено четинарских врста на свим огољеним стаништима која представљају камените пашњаке, при чему се мора водити рачуна не само о надморској висини већ и о експозицији. Значајан део површине ове макројединице представља крашки терен са многобројним вртачама и другим карстним феноменима.

- У подручју брдско-планинске пољопривреде неопходно је да се изврше одговарајуће мелиорације, као и да се на основу детаљног испитивања утврди које површине и у ком обиму треба обавезно вратити под шумске састојине одговарајућег састава.
- Неопходно је прецизно утврдити режим заштите и унапређења насеља Сисевац и Грза, јединих у овој макројединици.

II 7.4. Општи и посебни услови и мере заштите живота и здравља људи

II 7.4.1. Организација простора од интереса за одбрану земље

Заштита од ратних разарања одређена је Законом о народној одбрани, Одлуком о оснивању јавног предузећа за склоништа (Сл.гл.РС 3/92) и Одлуком о утврђивању степена угрожености насељених места у општини Параћин. У наредном периоду неопходно је израдити нову одлуку, односно програм заштите подручја општине Параћин од ратних разарања, у складу са новим тенденцијама заштите и новом законском регулативом. Саставни део планског документа представљају "Услови и захтеви Министарства одбране Србије за прилагођавање Просторног плана општине Параћин потребама одбране земље", који се односе на комплексе посебне намене и зоне просторне заштите ових комплекса (зоне забрањене и контролисане градње), као простора од посебног значаја за одбрану земље.

На основу услова и захтева добијеним од надлежног Министарства одВране Републике Србије, у складу са Одлуком о врстама инвестиционих објеката и просторних и урбанистичких планова значајних за одбрану земље, ("Службени лист СРЈ", број 39/95)

основни задаци за уређење простора општине Параћин за потребе одВране и заштите су:

- обезбеђење услова за оптимални мирнодопски развој Параћина и насеља у општини, активирање привредних потенцијала и оспособљавање свих видова комуникације за друштвено-економски развој, што је уједно и обезбеђење просторних предуслова за одбрану, заштиту, рад и живот у ратним и ванредним условима.
- захтеви и критеријуми у области просторних мера за организацију и уређење простора, који се уграђују у план у циљу обезбеђења потреба одВране и заштите и који су полазна основа за материјализацију система одВране у поступку планирања и уређења простора.
- дефинисање степена угрожености и услова за јачање природне и вештачке отпорности територије у циљу обезбеђења ефикасне заштите.

Најугроженије делове територије општине Параћин представљају: подручје градског насеља, где су највеће концентрације становништва и грађевинског фонда; радне зоне града и индустријске зоне у дисперзији, у којима су значајни капацитети производно-индустријских погона; важни објекти саобраћаја и техничке инфраструктуре, чије функционисање обезбеђује предуслове за живот и рад у ратним и мирнодопским условима. На основу изнетих задатака, дефинисане су следеће мере, које повећавају отпорност простора за потребе одВране и заштите:

- земљиште: дестимулација нерационалног коришћења пољопривредног земљишта за ширење насеља и изградњу објеката (изградња искључиво у оквиру грађевинског подручја насеља); предузимање мера у циљу спречавања деградације пољопривредног земљишта (од ерозије, поплава и др.).
- воде: спречавање и онемогућавање загађења површинских а нарочито подземних вода општине; успостављање квалитетног режима заштите уз мониторинг према извориштима водоснабдевања.
- шуме: очување постојећих површина под шумама на око 30% општинске територије; обнављање шумског фонда и дефинисање заштитних шумских појасева (пре свега у односу на аутопут, В.Мораву и туристичко подручје Грза-Сисевац).
- ограничавање претеране концентрације становништва у граду, давањем акцента на равномерни и умерени раст центара сеоских насеља у успостављеној мрежи насеља општине Параћин.
- формирање система центара издиференцираних по нивоу функција, уз њихово опремање одговарајућим нивоом техничке и комуналне инфраструктуре;
- смањење миграционог притиска на град Параћин, изградњом инфраструктуре у сеоским насељима и успостављањем мреже објеката јавних служби и привреде на простору општине.
- обезбеђивање склонишних капацитета привредних субјеката, у складу са бројем запослених.
- предвидети могућност импровизовања прихватних здравствених пунктова у погодним јавним и пословним зградама, у случају елементарних непогода и ратних разарања.
- избегавати високу концентрацију стационарних капацитета, при планирању изградње туристичких комплекса.

Посебне одредбе:

- између постојећих и новопланираних зона изградње, обезбедити што је могуће више простора, којима је могуће провлачити комуникације одговарајућег реда.
- изграђеност и искоришћеност простора у граду не сме да прелази Генералним планом дозвољену границу, како би се избегла трајна закрченост простора у случају разарања.
- спратност изградње физичких структура у што већој мери уједначавати и избегавати изградњу појединачних објеката високе спратности, окружених објектима ниске спратности, како би се избегла секундарна рушења, рушевине са преклапањем и нестанак противпожарних баријера.
- обезбедити довољно слободних простора и зелених површина у градском ткиву.
- заштиту електроенергетске, ТТ мреже, топловода, гасовода, водовода и канализације, обавезно вршити укопавањем делова мреже или објеката који се могу укопати, а ако је укопавање нерентабилно, заштиту вршити лоцирањем на природно заштићенијим и скривенијим местима.
- изместити транзитни саобраћај из градског насеља.

7.4.2. Заштита од пожара

Пожар је честа техничка непогода, а настаје свакодневним коришћењем објеката, али и као последица других елементарних непогода (земљотреса, експлозије и сл.). Заштита од пожара регулисана је Законом о заштити од пожара (Сл. гл. РС бр. 111/09) и Правилником о противпожарној заштити, а заснива се на искуствима из претходног периода. Концепт планског решења може да утиче на смањење угрожености од пожара. Заштита од пожара подразумева, пре свега, превентивне мере у циљу спречавања настанка пожара, а затим и мере за његово сузбијање, односно ублажавање последица, уколико до пожара дође. Превентивне мере су: спровођење законских прописа којима је обезбеђено учешће службе противпожарне заштите у изради урбанистичке и пројектне документације, кроз давање услова и сагласности; израда одговарајуће документације - плана заштите од пожара. У процесу гасификације општине, неопходно је урадити план заштите од пожара за зоне обухваћене гасификацијом. Мере за сузбијање пожара, подразумевају брзу и квалитетну интервенцију, а то се постиже кроз одговарајућу организацију ватрогасне службе. Најбитнији аспект ове организације је размештај и положај ватрогасних станица, као и број ватрогасних возила. Главна ватрогасна станица планирана је у оквиру комуналне зоне "Текија" (у оквиру градског насеља), поред обилазнице, што јој омогућава добру саобраћајну везу са осталим деловима града и читаве општине Параћин. Подручне ватрогасне станице планиране су у центрима заједнице села (Потоцац, Дреновац, Д.Мутница и Поповац), као и у насељу Сисевац, за потребе туристичког подручја Сисевац-Грза и шире подручје јужног Кучаја. Проходност саобраћајница и приступ локацијама су подједнако важни за правовремену интервенцију на сузбијању пожара. Приликом пројектовања нових саобраћајница, треба поштовати планиране регулационе ширине, а кроз пројекте уређења партера, поштовати услове противпожарне заштите. У циљу противпожарне заштите, треба регулисати кретање и заустављање возила која превозе опасне материје. Кретање ових возила треба да буде искључиво дефинисаним трасама, са одређеним и уређеним местима за њихово заустављање. Обавезна је и изградња, одржавање и осавремењавање хидрантске мреже.

У погледу мера заштите од пожара неопходно је придржавати се следећих нормативних аката:

- Сви објекти изводе се у складу са чланом 10. и 11. Закона о заштити од пожара ("Сл.гласник СРС" бр.37/88);
- Објектима мора бити обезбеђен приступни пут за ватрогасна возила у складу са Правилником о техничким нормативима за приступне путеве, окретнице и уређење платоа за ватрогасна возила у близини објекта повећаног ризика од пожара ("Сл.лист СРЈ" бр.8/95);
- Хидрантска мрежа изводи се у складу са Правилником о техничким нормативима за хидрантску мрежу за гашење пожара ("Сл.лист СФРЈ" бр.20/71 и 23/71);
- Гараже се изводе у складу са Правилником о техничким нормативима за заштиту гаража за путничке аутомобиле од пожара и експлозија ("Сл.лист СЦГ" бр.31/05);
- Дистрибутивни гасовод изводи се у складу са Правилником о техничким нормативима за пројектовање и полагање дистрибутивног гасовода од полиетиленских цеви за радни притисак до 4 бара;
- Станица за снабдевање горивом изводи се у складу са Правилником о изградњи станица за снабдевање горивом моторних возила и о ускладиштавању и претакању горива ("Сл. лист СФРЈ" бр.27/71).

7.4.3. Заштита од елементарних непогода и техничко технолошких несрећа

У погледу угрожености простора од дејстава елементарних непогода и технолошких удеса (акцидената) основне опасности прете од појаве великих вода бујичних токова Мораве и Црнице, евентуалних пожара (пожари на станицама за напајање горивом и складиштима нафтних деривата, индустријски пожари, итд.), града (током летњих месеци), суше, снежних наноса током зимских месеци и земљотреса (очекивани могући интензитет земљотреса износи до 6° MCS скале).

Заштита од земљотреса

У грађевинарству се данас најчешће примењују следећи правилници о сеизмичким дејствима на конструкције: Правилник о техничким нормативима за изградњу објекта високоградње у сеизмичким подручјима (Сл.лист СФРЈ бр.31/81; 49/82; 29/83; 21/88, 52/90); Правилник о техничким нормативима за пројектовање и прорачун инжењерских објекта у сеизмичким подручјима (нема законску снагу); Правилник о привременим техн.прописима за грађење у сеизмичким подручјима (Сл.лист СФРЈ 39/87 - не важи за објекте високоградње); Правилник о техн. нормативима за санацију, ојачање и реконструкцију објекта високоградње оштећених земљотресом и за реконструкцију и ревитализацију објекта високоградње (Сл.лист СФРЈ 52/85).

За подручје Генералног плана "Параћин 2020" урађена је карта сеизмичке микрорејонизације са коефицијентима сеизмичности, према којима је градско насеље подељено на релативно повољне терене и условно повољне терене. У наредном периоду, неопходно је урадити карту сеизмичке микрорејонизације за целу територију општине, ради дефинисања ширих потеза у оквиру коришћења и заштите земљишта. Потребно је посветити већу пажњу утицају тектонике и утврђивању нивоа подземне воде на посматраном подручју, јер од њега битно зависи прираштај сеизмичног интензитета. На привременој сеизмолошкој карти СФРЈ (1982.год), која приказује максималне интензитете земљотреса за период до 1982. године, Параћин се налази у зони 8° МЦС. На сеизмолошкој карти (1987.год) која приказује очекивани максимални интензитет земљотреса са вероватноћом појаве од 63%, Параћин се налази на олеати за повратни период од 500 година, у зони интензитета (МСК-64) од 8°.

Противградна заштита

На територији општине Параћин у оквиру Система одВране од града изграђене су противградне станице са којих се током сезоне одВране од града испаљују противградне ракете.

Противградне станице (ПГС)

р.број	Назив ПГС	X	Y	H (m.n.m.)
1	Извор	4859785 4851700	7549500	590
2	Потоцац	4851700	7524580	270
3	Главица	4856980	7537460	320
4	Шалудовац	4861885	7545500	700
5	Трешњевица	4858445	7525440	225
6	Параћин	4860060	7531220	123
7	Шавац	4856275	7529440	123
8	Доње Видово	4851920	7530710	123
9	Сикирица	4858425	7533300	131
10	Голубовац	4852200	7539790	300
11	Плана	4854640	7543615	380
12	Буљане	4861090	7541680	230
13	Стубица	4866640	7541075	501
14	Текија	4855355	7535400	200
P15	Рашевица	4854825	7526066	200

За изградњу објекта на простору мањем од 100m удаљености од протвградне станице обавезно је прибављање мишљења РХМЗ-а.

Акцидентна загађења

По питању заштите од акцидентних загађења, основне мере заштите се заснивају на управљању ризиком од удеса, и то кроз: идентификацију опасности; анализу последица; процену ризика; планирање мера за превенцију удеса или смањење ризика; организовање мера приправности и одговора на удес; као и планирање мера санације од последица удеса.

Мере заштите треба спроводити: за постојеће објекта и технологије (производња, складиштење, утовар, транспорт, претовар штетних и опасних материја), кроз превентивне мере и мере сталног надзора; за нове објекте, технологије и радове, као и код реконструкција постојећих, кроз обавезну израду процене утицаја и процене ризика на животну средину; израдом карте хазарда, чиме ће се утврдити потенцијални извори удесних загађења и правци транспорта опасних и штетних материја.

II 7.5. Заштита и одрживо коришћење културног наслеђа

Културно-историјско наслеђе

Као полазна основа за израду услова чувања, одржавања и коришћења непокретних културних добара и добара која уживају претходну заштиту, као и за утврђивање мера заштите у оквиру граница Просторног плана Параћин, коришћени су ранији елаборати Завода за заштиту споменика културе:

· Услови заштите и чувања непокретних културних добара у границама захвата Генералног плана "Параћин 2020", из 2002. године

У границама просторног плана општине Параћин, нису установљене следеће врсте културних добара:

- просторно/културно-историјска целина - урбано или рурално насеље или њихови делови, односно простор с више непокретних културних добара од посебног културног и историјског значаја.
- знаменито место - простор везан за догађаје од посебног значаја за историју, подручје са израженим елементима природних и радом створених вредности као јединствене целине, као и спомен гробови и гробља и друга спомен обележја, која су подигнута ради трајног очувања успомене на значајне догађаје, личности и места из националне историје, од посебног културног и историјског значаја.

На основу Закона о културним добрима, извршена је подела културних добара на следеће категорије

- културно добро,
- културно добро од великог значаја,
- културно добро од изузетног значаја.

Преглед градитељског наслеђа

НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБРА ОД ИЗУЗЕТНОГ ЗНАЧАЈА - нема

НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБРА ОД ВЕЛИКОГ ЗНАЧАЈА

споменици културе

- Манастир Сисојевац - Сисевац
- Црква Блага Марија "Петрушка" - Забрега
- Црква Св. Јована Главосека - Забрега
- Манастирски комплекс Намасија - Забрега
- Манастир Св. Петке - Извор
- Манастир Св. Богородице - Лешје

археолошка налазишта

- Остаци средњовековног града "Петруса"

НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБРА

споменици културе

- Кућа Д. и А. Крсмановића - Доња Мутница
- Манастир Својново - Својново
- Црква Св. Арханђела - Давидовац
- Црква Св. Ђорђа - Горња Мутница
- Зграда у улици Бранка Крсмановића бр. 45 - Параћин
- Зграда у улици Бранка Крсмановића бр. 47 - Параћин
- Зграда у улици Максима Горког бр. 17 - Параћин
- Објекти у улици Краља Петра I бр. 2 и 4 - Параћин
- Споменик палим ратницима у Првом светском рату - Параћин

ДОБРА КОЈА УЖИВАЈУ ПРЕТХОДНУ ЗАШТИТУ

археолошка налазишта

- локалитет Слатина

Преглед валоризованих објеката градитељског наслеђа и археолошких локалитета (сакрални објекти, објекти народног градитељства, археолошка налазишта, спомен бисте и обелисци), као и општи опис целокупног градитељског наслеђа, дати су у Документационој основи ППО Параћин.

Очување, унапређење и коришћење културног наслеђа

Посебан акценат заштите и ревитализације културног наслеђа на територији општине Параћин је потребно ставити на област у захвату реке Црнице која са својим богатим културним наслеђем представља идентитет овог подручја и стратешку тачку његовог одрживог развоја. У свом горњем току, од изворишта у

селу Сисевцу па до села Давидовца, река Црница просеца крајње обронке Кучајских планина и образује веома живописну клисуру дугу око 20 км. У релативно краткој клисури реке Црнице, до сада је откривено десет цркава и манастира: манастир Сисојевац, Црква III, Црква II, Црква I, манастир Намасија, црква Петковица, манастир Јован Главосек, Петруша или Блага Марија Петрушка, црква Краса и Св. Арханђели. Градитељи су за подизање објеката у клисури Црнице користили сваки иоле погодан терен: благе падине, заравни испод стрмих литица и на завојима реке. Ктитори већине сакралних грађевина,

као и време њиховог настанка и трајања, још увек су непознати или недовољно познати. Томе је свакако узрок недовољна истраженост локалитета, као и недостатак историјских извора. Свакако да је оволикој концентрацији сакралних објеката допринео погодан географски положај клисуре, тј. њена само привидна удаљеност од важних саобраћајница. Најраније помене ове, за сада слабо истражене средњовековне области, налазимо у повељи цара Душана којом "пустош Петрусу" дарује жупану Вукосаву.

Војни и административни центар Петрушке области је било утврђење Петрус, лоцирано на пространој заравни изнад клисуре Црнице.

Археолошка налазишта

У границама просторног плана током протеклог периода обављена су систематска археолошка истраживања на простору археолошког налазишта Петрус-Забрега (остаци средњовековног града), непокретног културног добра од великог значаја. Истраживања других археолошких локалитета имала су углавном карактер заштитних сондажних ископавања и хитних интервенција приликом извођења разних грађевинских радова.

На археолошким истраживањима у Поморављу откривено је више од сто неолитских насеља, а најзначајније је у Дреновац, за коју се испоставило да је неолитска метропола, претпостављају се да је нестала у природној катастрофи или пожару. Локалитет је познат као Турска чесма, обухвата површину од 30 хектара и једно је од већих неолитских насеља на територији Србије и централног Балкана. Откриће из 2010.године посуде у Дреновцу доказ је постојања метрополи изузетне културе, која датира скраја седмог миленијума пре нове ере, а припада старијој старчевачкој и млађој винчанској култури. Куће су биле површине 15 метара са осам метара, а по оруђу (има алатки и од вулканског стакла честог на Карпатима) види се да су се становници бавили земљорадњом, ловом и риболовом.

Досадашњи археолошки налази показују да је простор општине Параћин, дуго насељавано тло, на коме су откривени материјални докази о постојању цивилизације од неолита до касног средњег века. Ове чињенице са аспекта службе заштите упућују на потребу даљих систематских истраживања и спровођења најстрожих режима заштите. Обзиром да је простор углавном археолошки неистражен, неопходно је обезбедити археолошки надзор и интервенцију за сваку локацију или потез где се обављају земљани радови. Археолошка истраживања морају бити обухваћена посебним програмима и морају се спроводити континуално, и то:

- поред површинске проспекције терена неопходно је применити савремене мултидисциплинарне методе.
- систематска археолошка истраживања - потреба да се организују и изводе испитивања потеза који су најугроженији.

- заштитна археолошка испитивања морају се предвидети приликом извођења свих врста земљаних радова којима се задире у тло. Нарочито треба подвући обавезе инвеститора код реализације инфраструктурне мреже (саобраћај, гасовод, водовод, канализација, телекомуникација и др.) да финансирају археолошку обраду терена, надзор.

За простор археолошког налазишта Петрус (непокретно културно добро од великог значаја) важи следеће:

- корисник археолошког налазишта нема право да користи и употребљава археолошко налазиште у сврхе које нису у складу са његовом природом, наменом и значајем, нити да раскопава, руши, преправља, презиђује, прерађује или врши било какве радове који могу довести до оштећења археолошког налазишта или нарушити његова својства.

- корисник археолошког налазишта дужан је да са изузетном пажњом чува и одржава археолошко налазиште и спроводи утврђене мере заштите и да неодложно обавештава Завод за заштиту споменика културе у Крагујевцу о свим правним и физичким променама насталим у вези са археолошким налазиштем.

Народно градитељство

На подручју Просторног плана налазе се 33 сеоска насеља. Заступљеност објеката народног градитељства је различита. У селима која су ближа граду готово да их и нема, јер су процеси урбанизације условили убрзани развој и потиснули аутентичне архитектонске облике. У сеоским насељима где су се ови објекти задржали можемо констатовати да нема могућности за њихову амбијенталну заштиту (нема груписаних структура), већ се исти морају штитити појединачно. Опште стање градитељског фонда је веома незадовољавајуће. Већина објеката је ван функције, напуштена и остављена да пропадне, угушена новоградњом. Изузетак су оне малобројне куће које се још увек користе за становање, али ни оне нису у задовољавајућем стању, с обзиром да њихови житељи немају средстава за њихово стално текуће одржавање. Свест о потреби очувања ових објеката је на веома ниском нивоу и углавном се планира њихово рушење. Мере:

- неопходност израде регулационих планова.
- развијање свести локалног становништва о потреби очувања објеката народног градитељства путем едукативних програма.
- укључивање објеката народног градитељства у туристички итинерер подручја.
- успостављање механизма финансирања реконструкције објеката народног градитељства, уз решавање проблема адекватне намене и даљег коришћења реконструисаних објеката.

Развој сеоске архитектуре у Поморављу одвијао се у четири фазе. Прву половину 18. века можемо сматрати почетним ступњем, пошто је тада земља била веома слабо насељена. Прве куће из тог времена биле су једноделне плетаре под сламом. У другој половини тог века почело је прво веће насељавање. Куће се постепено групишу, а данашња насеља добијају свој зачетак. После Устанка наступа друга фаза у којој кућа нагло излази из свог примитивног облика и развија се просторно и конструктивно. Тада се у Поморављу развија "дурунгача"- кућа брвнара. После 1820. г. настаје трећа фаза, када се у Поморављу јавља тип куће са Косова, тзв. "косовска приземљуша" и тип куће из околине Пирота, тзв. "пироћанка". Обе су биле грађене од дрвета у виду система бондручне конструкције, тј. од дрвених стубова и греда са зидним испунама од земље. Прве приземљуше су биле дводелне и доста простране, а као најважнија карактеристика њиховог просторног састава и спољног изгледа јесте трем који се јавља на подужној фасади. Овај трем служио је касније за просторни развој куће. Наиме, један део

трема претварао се најпре у доклат, а касније је овај био преображаван у треће одељење куће. Трем је остао само на углу. Постепено, даљом еволуцијом дошло се до типа новије куће од три одељења са тремом. Средином 19. века настаје четврта фаза, која траје до краја века. Већ на почетку ове фазе кућа има развијен просторни и конструктивни облик - бондручара са три, односно четири одељења. Крајем 19. века на бондручари од три одељења са тремом појавила се једна новина у спољњој обради. На стубовима трема израђује се аркада од летава облепљена блатом, тако да имитира зидану конструкцију. Диспозиције ових аркада су врло различите. Најчешће се налазе 3 лука са једне и 2 са друге стране угла. Постоје међутим у комбинацији 3+2, 3+1, 4+2, 4+1 итд. Положај улаза такође није одређен - он се може налазити у ма ком луку. Ограда трема изгледа увек као да је подзидана, тако да стубови привидно излазе из оградe. У сеоској архитектури параћинске општине до данас су се задржали објекти последње развојне фазе моравске куће (изузетак су две куће, у селима Плана и Буљане, које припадају типу старије моравске куће). Рађене су у бондручном систему са испуном од цепаног дрвета и ћерпича, са средишњим и подужним тремом. Преовлађују куће са средишњим тремом са три аркаде, а диспозиција лукова код грађевина са подужним тремом је варијабилна (јављају се у комбинацији 2+1, 5+1, 6+1, 6+2 итд.). Кровни покривач је углавном ћерамида, али се често среће и бибер цреп. Углавном су троделне и четвороделне грађевине, ређе дводелне. "Кућа" је позиционирана у средишњем делу и у већини случајева огњиште је очувано, као и покућство: долапи, наћве, треношци и др.

Сакрални објекти

На подручју општине Параћин постоје 9 утврђених споменика културе и 10 валоризованих објеката сакралне архитектуре који захтевају посебан третман ради очувања духовне културе и традиционалних вредности на овим просторима. Све сакралне споменике је потребно чувати ин ситу, а програмом заштите и ревитализације дефинисати детаљне мере заштите, ревитализације, уређења и презентације.

Основни циљеви очувања, унапређења и коришћења културног наслеђа, али и управљања њиме као ресурсом, треба да буду:

- афирмација културног наслеђа, кроз рехабилитацију (заштита, конзервација и обнова) и презентацију културне баштине као идентитета општине.
- коришћење културног наслеђа, уз унапређење квалитета културног наслеђа и његовог окружења.
- стварање претпоставке за активирање економског аспекта подручја са богатим културним наслеђем и промовисање акција у циљу стварања јаче економске основе.
- интегрисање културног наслеђа у шире регионалне и европске културне токове.

Очување, унапређење и коришћење културне баштине треба да се спроводи кроз мере које су у складу са Законом о културним добрима и правилима урбанистичке заштите, и то кроз различите нивое третмана, у зависности од вредности и концентрације баштине, као: интегративна конзервација, општа обнова, усмерена урбана обнова, или повремене усаглашене интервенције у грађеном ткиву. Методолошки поступак који треба да обезбеди остваривање претходно постављених циљева је принцип интегративне заштите културног наслеђа, који подразумева изналажење ефикаснијих механизма заштите у оквирима законских и економских инструмената. Овај метод, који захтева програмско-просторно повезивање препознатих вредности спрегнутих са привредним развојем (на значајно чвршћим економским основама од

досадашњих), представља једини реалан пут ка опстанку и рехабилитацији културне баштине. Развојна концепција, у духу интегративне заштите подразумева:

- активно ангажовање најширег круга надлежних и заинтересованих у остварењу задатих циљева (стручне службе, локална управа и становништво),
- утврђивање корелације са другим системима (у циљу што чвршће интеграције, што подразумева инкорпорирање у мере развоја других система - инфраструктурних, привредног и др.).

Мере очувања културног наслеђа

- утврђивање планова и програма заштите уз ваљану категоризацију, а затим и нивое интервенција у појединим категоријама културног наслеђа.
- израда планова и студија изводљивости, на основу ових планова, пре свега за примере наслеђа високих валоризованих потенцијала, који представљају јасно опредељење ка његовом коришћењу и нуде конкретне правце ка његовом активирању.
- конкурсисање за финансирање, на основу претходног и то из буџетских и других средстава, или у оквиру европских програма реконструкције, оријентисаних ка развоју културних стаза.

Мере за унапређење културног наслеђа

- рад на активној партиципацији локалног становништва у очувању и унапређењу културне баштине, кроз спровођење акција у циљу развијање свести грађана о значају културног идентитета и континуитета (локални итинерери, изложбе, акције уређења, едукативни програми и сл.).
- формирање "паркова културе" на локалном нивоу као целина који ће обухватити идентификоване постојеће вредности културног наслеђа у природном амбијенту, али и представљати локалитете за измештање оних појединачних објеката и садржаја чија је неоспорна вредност на аутентичној локацији угрожена неадекватним окружењем; ове целине је могуће комбиновати са другим садржајима (археолошки локалитет, делатности старих заната), чиме би се подвукао њихов едукативни, туристички и комерцијални значај.
- промена намене појединачних објеката градитељског наслеђа, као један од начина да се постојећи ресурси културних добара унапреде и интегришу у савремени развој, што подразумева њихову претходну конзервацију, заштиту и инфраструктурно опремање, али и обезбеђује њихову презентацију и трајање кроз употребу.

III ПРОПОЗИЦИЈЕ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

III 1. ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА

III 1.1. Правила уређења за целине и зоне одређене планом

III 1.1.1. Делови планског подручја у обухвату важећих урбанистичких планова

Као планска документа вишег реда чија планска решења и смернице су обавезујуће за подручје општине Параћин су:

- Просторни план Републике Србије ("Службени гласник РС", број 88/10);
- Просторни план подручја инфраструктурног коридора Аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш ("Сл. гласник РС", бр. 69/03)

У изради: - ППППНсистема продуктовода кроз Србију,

- ППППН природног добра Бељаница-Кучај

У планском обухвату Просторног плана општине Параћин у предходном периоду су урађени и усвојени следећи урбанистички планови:

- Генерални план "Параћин 2020" ("Општински службени гласник" 24/2004) и у оквиру њега важећи урбанистички планови
- Измене и допуне Плана детаљне регулације фабрике цемента - Холцим ("Службени лист општине Параћин" ____)
- План генералне регулације за туристичка излетишта Грза и Сисевац у Параћину ("Службени лист општине Параћин" 08/2008)
- Локацијска дозвола за изградњу у **туристичком насељу Грза** се издаје у складу са условима утврђеним у План генералне регулације за туристичка излетишта Грза и Сисевац у у граници обухвата плана.
- Локацијска дозвола за изградњу у радној зони Нови Поповац - Холцим се издаје на основу План детаљне регулације фабрике цемента Нови Поповац – Холцим до израде новог Плана.

III 1.1.2. Делови планског подручја обухваћени урбанистичким плановима у изради

План генералне регулације за насеље Параћин и ПДР еко производне зоне Извор

Скупштина општине Параћин је донела Одлуку о изради Плана генералне регулације насељеног места Параћина бр.353-903/2009-01-11 од 07.12.2009г. ("Службени лист општине Параћин" бр. /2009)

Локацијска дозвола за изградњу у **грађевинском подручју ПГР-е Параћин**, у граници обухвата плана, се издаје на основу Генералног плана Параћин, до израде ПГР-е, а након усвајања ПГР-е Параћин, локацијска дозвола ће се издавати у складу са условима који ће се утврдити у ПГР-е Параћин.

Границом Генералног плана Параћин није обухваћана и радна зона "Змич" али је израђен **План детаљне регулације индустријске зоне "Змич"** који представља основ за издавање локацијске дозволе до усвајања ПГР-е насељеног места Параћин.

Такође, тренутно је у изради План детаљне регулације еко производне зоне **"Извор"** у општини Параћин који представља основ за издавање локацијске дозволе у границама Плана

III 1.1.3. Делови планског подручја за које се предвиђа обавезна израда урбанистичког плана

Поред Плана детаљне регулације еко производне зоне - IZVOR у општини Параћин и

Плана генералне регулације за насеље Параћин, који су у изради, овим планом се прописује се:

- План детаљне регулације насеља Поповац са нагласком на Стратешкој процени утицаја на животну средину

Препоручује се такође, и израда:

- Плана генералне регулација линеарних агломерација уз правац М-5 према Давидовцу и уз правац Р214 и Р217

- План детаљне регулације насеља Сисевац

- План детаљне регулације за зону пристаништа у Доњем Видову

- План детаљне регулације за зону аеродрома у Давидовцу
Одговарајући урбанистички план (план генералне или детаљне регулације) за потребе:

- изградње радних и привредних зона већих од 5,0ha;
- изградње складишно-дистрибутивних центара и
- изградње или реконструкције саобраћајних и инфраструктурних објеката за које је неопходно одредити површине јавне намене.

II 1.2. Опис и одређење зона и целина за које је дат шематски приказ уређења насеља

За делове планског подручја за које није прописана обавезна израда урбанистичких планова у Просторном плану су дефинисана планирана грађевинска подручја и правила уређења и грађења за све намене земљишта. Уколико се укаже потреба за израдом урбанистичког плана (ради утврђивања јавног интереса) Одлуку о томе доноси надлежни општински орган у складу са чланом 46 Закона о планирању и изградњи и Просторни план општине Параћин, у том случају, представља његов плански основ и садржи смернице за његову израду.

До доношења урбанистичких планова, издавање информације о локацији, локацијске и грађевинске дозволе вршиће се на основу правила изградње из овог Плана.

II 1.2.1. Шематски прикази уређења насеља

Шематски прикази уређења насеља су у плану дати за сва насеља која су процењена да имају функционални и просторни значај, и која су у мрежи насеља означена као централна места (секундарни центри и центри заједнице насеља).

С обзиром да су насеља Бусиловац и Голубовац; Горње Видово и Сикирица;и Сињи Вир и Трешњевица непосредно наслоњена једно на друго и чине јединствено грађевинско подручје, на деловима две катастарске општине, то је за њих дата јединствен шематски приказ уређења насеља. Урбане агломерације су приказане јединствено уз сва три саобраћајна коридора (Р214, Р217 и М5) у размери 1:25 000 због њиховог линеарног пружања дуж саобраћајница.

II 1.2.1. Границе планираних грађевинских подручја насеља

За насеља Бошњане, Буљане, Бусиловац, Голубовац, Горња Мутница, Горње Видово Давидовац, Доња Мутница, Доње Видово, Дреновац, Забрега, Извор, Клачевица, Крежбинац, Лебина, Лешје, Мириловац, Плана, Поповац, Поточац, Ратаре, Рашевица, Својново, Сикирица, Сињи Вир, Стрижа, Стубица, Трешњевица, Текија,Чепуре, Шавац, Шалудовац, су планом дефинисана планирана грађевинска подручја узимајући у обзир постојећу изграђеност и потребу за проширењем грађевинског подручја.

Правила уређења и грађења на грађевинском земљишту важе у планираним грађевинским подручјима.

Планирана грађевинска подручја су приказана на одговарајућим графичким прилозима, за свако насеље, у размери 1: 5 000, на којима је приказан и текстуални опис границе планираног грађевинског подручја.

Опис границе планираних грађевинских подручја, за сва насеља, дат је у Прилогу 1: Опис границе планираних грађевинских подручја, на крају текстуалног дела плана

III 1.1.2. Планирано уређење и изградња јавних објеката за целине и зоне у оквиру шема уређења

Површине јавне намене у планираним грађевинским подручјима су: саобраћајне површине, постојећи објекти јавних намена, постојеће површине јавних намена (паркови, зеленило и сл.) и постојећи и планирани комунални објекти.

Површине јавне намене су одређене, за свако насеље појединачно, и то:

- графички, у размери 1:5 000, на шемама насеља и планираним грађевинским подручјима осталих насеља

III 1.2. Услови за уређење и изградњу површина и објеката јавне намене и мреже саобраћајне и друге инфраструктуре

III 1.2.1. Површине и објекти јавне намене

Минимална површина парцеле за изградњу објеката јавних намена је 400 m²

Тип објекта зависи од његове функције и услова на локацији, али је претежно слободностојећи објекат на парцели.

Комплекс мора бити уређен у складу са функцијом објекта и његовим окружењем.

За значајније реконструкције код постојећих површина или објеката јавне намене, као и за изградњу нових, обавезна је израда урбанистичког пројекта. У случају фазне изградње урбанистички пројекат се ради за целину комплекса са јасно назначеним фазама изградње које се могу реализовати на начин да свака фаза може да функционише самостално али и као део целине.

Објекти образовања, дечије и социјалне заштите, здравства, културе, информисања, спорта и рекреације и сл. су компатибилни становању и мешовитим наменама и могу се градити у тим зонама.

Специјализоване школе или клубови могу бити пратеће намене у оквиру спортских и рекреативних центара, становања.

У оквиру школског дворишта, уколико то услови на парцели дозвољавају, могу се наћи специјализовани и пратећи садржаји намењени спорту и рекреацији.

Постојећи објекти задржавају постојећу грађевинску линију, а за нове објекте минимално растојање грађевинске од регулационе линије износи 5,0 m.

Најмања удаљеност јавних објеката и служби од објеката на суседним парцелама износи минимално пола висине вишег објекта од суседног објекта, али не мање од 5,0m.

Растојање основног габарита и линије суседне грађевинске парцеле износи, на делу бочног дворишта претежно северне оријентације минимално 3,5 m, односно на делу бочног дворишта претежно јужне оријентације минимално 4,0 m.

Спратност објеката је до П+1+Пк.

Максимални дозвољени индекс заузетости је 30 %

Максимални дозвољени индекс изграђености је 1.0

На парцелама се дозвољава, у свим сегментима, фазна изградња.

Паркирање и гаражирање возила се обезбеђује на сопственој грађевинској парцели, изван површине јавног пута.

По архитектури објекти јавних намена треба да буду препознатљиви и уочљивији од објеката других намена.

III 1.2.2.Саобраћајна инфраструктура

За територију општине Параћин Просторним планом утврђују се правила грађења и уређења у коридорима инфраструктурних објеката.

За реконструкцију постојећих капацитета може се издати локацијска дозвола на основу просторног плана уколико се реконструкција изводи у постојећем јавном или, уколико су корекције јавног минималне и местимичне (поједина кривина, ширина на крајој деоници и сл) али уз претходно решен имовинско-правни однос управљача пута и власника парцеле на којој се корекција врши, о чему се подноси доказ. За изградњу нових капацитета мора се изградити одговарајући урбанистички план.

Правац, односно промена правца јавног пута у насељу одређује се урбанистичким планом и одлуком СО (за државни пут по претходно прибављеној сагласности надлежног министарства запослове саобраћаја)

Појас регулације јавног пута

Појас регулације саобраћајних система утврђених планом, обухвата крајње тачке земљишног појаса са обе стране. У пракси то је изломљена линија која одваја јавно од осталог земљишта. У појасу регулације налазе се сви елементи горњег и доњег строја саобраћајнице који непосредно служе за обављање саобраћаја односно функционисање саобраћајнице.

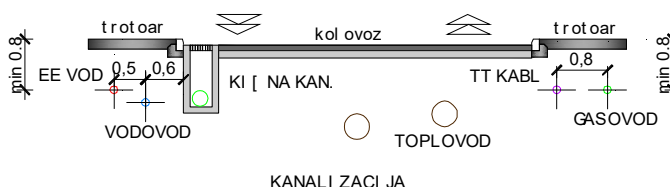
Просторним планом утврђује се ширина појаса регулације за:

Правила за изградњу и реконструкцију саобраћајне мреже у грађевинском подручју

- регулациона линија утврђује се у односу на осовинску линију (осовину јавног пута), или на граничну линију и обележава за све постојеће и планиране саобраћајнице;
- растојање између регулационих линија (ширина појаса регулације) утврђује се у зависности од функције и ранга саобраћајнице, односно инфраструктуре, као хоризонтална, надземна и подземна регулација, а најмања дозвољена ширина појаса регулације по врстама улица је: стамбене 7.5-8.0 м, сабирне 9-10.0 м, саобраћајнице у сеоским насељима 9.0-10.0м, колски пролази 6.0-5.0м, приватни пролази-2,5м, противпожарни пролаз-3,50м;
- регулациона линија се обележава аналитичко геодеТСки за све планиране саобраћајнице у насељу;
- регулациона линија и осовина саобраћајнице јавног пута су основни елементи за утврђивање саобраћајне мреже;
- регулациона линија и осовина нових саобраћајница утврђују се у односу на постојећу регулацију и парцелацију, постојеће трасе саобраћајница и функционалност саобраћајне мреже;

- нивелација саобраћајница и других јавних површина одређује се прорачуном падова и попречних и подужних профила појаса регулације. Утврђене аналитичке координате (коте нивелете) карактеристичних тачака у плану нивелације представљају основ за утврђивање нивелета регулационих линија као и основ за постављање улаза у објекат или уређење осталог простора ван појаса регулације;
- саобраћајнице изводити са савременим коловозним застором на адекватном доњем построју, тампону и оивичити ивичњацима;
- у профилу улице, поред саобраћајне функције, обезбедити простор за пролазак инфраструктурне мреже;
- приликом планирања нових или реконструкција постојећих улица тежити да се обезбеди улично зеленило (дрвореди, травњаци и слично);
- пешачке површине (стазе и тротоари) обавезно физички издвојити у посебне површине заштићене од моторног саобраћаја (изузев код интегрисаних улица);
- ширина тротоара за кретање пешака мин. 1,5м; за инвалидна лица на пешачким прелазима предвидети изградњу рампе нагиба 1:20 (изузетно 1:12) минималне ширине 1,80 м;
- код изградње надвожњака потребно је оставити светли профил од мин. 4,5м;
- попречне профиле и коловозне конструкције свих саобраћајница димензионисати према меродавном саобраћајном оптерећењу;
- радијус закривљења на раскрсницама је мин. 7,5м (изузетно 6,5)
- паркирање на јавној површини уз коловоз је могуће и изводи се као управно (једно паркинг место је димензија 2,5(2,3)х5,0м са коловозом ширине мин 5,5(6,5)м, паралелно (2,0х6,0м коловоз мин 3,5м) или косо (2,3х5,0м ,коловоз мин 4,5м)
- Пример распореда инфраструктурних капацитета у профилу саобраћајнице у насељу

[EMATSKI PRI KAZ ME\ USOBNOGODNOSA
TEHNI ^ KE I NF RASTRUKTURE

Јавни путеви ван насељеног места

Земљишни појас је непрекинута земљишна површина са обе стране усека и насипа јавног пута, ширине најмање 1.0 м мерено на спољну страну од линије крајњих тачака попречног профила.

Заштитни појас је површина земљишта уз земљишни појас, на спољну страну, чија ширина зависи од категорије пута:

- државни путеви 1. реда-аутопутеве износи 40.0м
- државни остали путеви 1. реда износи 20.0 м
- државни путеви 2. реда износи 10.0 м
- општински путеви износи 5.0 м

У заштитном појасу поред јавног пута ван насеља, забрањена је изградња грађевинских или других објеката, као и постављање постројења, уређаја и инсталација, осим изградње саобраћајних површина пратећих садржаја јавног пута, као и постројења, уређаја и инсталација који служе потребама јавног пута и саобраћаја на јавном путу.

У заштитном појасу може да се гради, односно поставља, водовод, канализација, топловод, железничка пруга и други сличан објекат, као и телекомуникационе и електро водове, инсталације, постројења и сл., по претходно прибављеној сагласности управљача јавног пута која садржи саобраћајно-техничке услове. Управљач јавног пута дужан је да обезбеди контролу извођења

Појас контролисане градње је површина са спољне стране заштитног појаса на којој се ограничава врста и обим изградње објеката који је исте ширине као и заштитни појас. Изградња објеката у појасу контролисане изградње дозвољена је на основу донетих просторних и урбанистичких планова који обухватају тај појас. У појасу контролисане градње забрањено је отварање рудника, каменолома и депонија отпада и смећа.

Прикључак прилазног пута на јавни пут може се градити само уз сагласност управљача јавног пута.

Раскрсница односно укрштај општинског или некатегорисаног пута и државног пута може се градити само уз сагласност Јавног предузећа.

Земљани пут који се прикључује на јавни пут мора имати коловоз са тврдом подлогом или исти као и јавни пут најмање ширине 5.0 м на 40.0 м за пут I реда, 20 м за пут II реда и 10 м за општински пут мерено од ивице коловоза јавног пута.

Ваздушни простор изнад коловоза је 7.0 м а слободни простор изнад коловоза је 4.5 м (4,75м код аутопута).

Управљач јавног пута мора са власницима суседних парцела да склопи уговор о коришћењу земљишта за објекте за одвођење воде или друге објекте или уређаје заштите пута уколико их не може распоредити у земљишном појасу.

Јавни пут у насељу одређује се просторним и урбанистичким планом.

Коловозна конструкција улица које се поклапају са правцем државног или општинског пута који пролази кроз насеље сматрају се деловима тих путева заједно са саобраћајном сигнализацијом (осим светлосне).

Правац или промену правца државног пута који пролази кроз насеље одређује Скупштина општине (града) по прибављању сагласности надлежног министарства.

Забрањено је укрштање државног пута I реда са железничком пругом у истом нивоу.

На раскрсници или укрштају са железничком пругом утврђује се зоне потребне прегледности. У утврђеним зонама потребне прегледности забрањена је свака градња или подизање постројења, уређаја и засада

или било каква активност којом се омета прегледност. Управљач има право да од власника или непосредног држаоца захтева да се уклоне објекти који ометају потребну прегледност. Држалац или власник суседне парцеле има право на накнаду од стране управљача пута по основу ограниченог права коришћења.

Ако постојећи јавни пут, односно његов део, треба изместити због грађења другог објекта (железничка инфраструктура, рудник, каменолом, акумулационо језеро, аеродром и сл.), јавни пут, односно његов део који се измешта, мора бити изграђен са елементима који одговарају категорији тог пута.

Трошкове измештања јавног пута, односно његовог дела, из става 1. овог члана, сноси инвеститор објекта због чије изградње се врши измештање јавног пута, односно његовог дела, ако се другачије не споразумеју инвеститор и управљач јавног пута.

У случају укрштања јавног пута са железничком инфраструктуром због изградње јавног пута, односно железничке инфраструктуре, трошкове изградње надвожњака или подвожњака, сноси инвеститор изградње тог јавног пута, односно те железничке инфраструктуре.

Државни пут II реда

За државни пут другог реда ширина појаса регулације утврђена је на 20,0м (просечно) са следећим правилима изградње:

- коловоз се састоји од једне коловозне траке са две саобраћајне траке;
- саобраћајна трака је ширине 3.25м;
- ивичне траке 0.3м;
- елементи трасе су за рачунску брзину до 80км/ч (у зависности од услова рељефа);
- објекти и системи за, прикупљање, одвођење и заштиту од површинских и подземних вода;
- објекти за заштиту и обезбеђење трупа пута и косина.

Општински пут

Ширина појаса регулације општинских путева је 15.0-17.0м (просечно). Правила грађења у појасу регулације су следећа:

- коловоз се састоји од једне коловозне траке са две саобраћајне траке;
- коловоз је од асфалта или макадама на претходно обрађеној постелици и тампон слоју;
- саобраћајна трака је ширине мин. 2.75м(3,00 за брзину 60 км/ч) ;
- ивичне траке 0.20 м (0,30 м за брзину 60 км/ч);
- елементи трасе су за рачунску брзину од 50 км/ч (изузетно 60 км/ч у зависности од конфигурације терена);
- објекти и системи за, прикупљање, одвођење и заштиту од површинских и подземних вода;
- објекти за заштиту и обезбеђење трупа пута и косина.

Бицилистичка стаза

Бициклистичка стаза се изводи у појасу регулације јавног пута с тим што се појас у том случају проширује за смештај елемената трасе бициклистичке стазе или се изводи ван јавног пута као посебна јавна површина у ком случају је ширина регулације 7.0м. Правила грађења у појасу регулације су следећа:

- а. уз коловоз јавног пута
  - коловозна трака ширине 1,25м или 2х1,25м;
  - заштитна трака која дели коловоз од бициклистичке стазе је ширине 1,0м за државне путеве односно 0,75м за општинске
- б. као посебна јавна површина:
  - коловозна трака ширине мин. 2,5м

Аутобуска стајалишта

Уз коловоз јавних путева (осим аутопута) могуће је поставити стајалишта за заустављање возила јазног превоза са следећим правилима грађења:

- ширина коловоза је мин. 3.0м;
- стајалиште је од коловоза јавног пута одвојено разделном траком 3.0м;
- дужина стајалишта без прилазних трака је 25.0м (за два возила);
- са стране је тротоар ширине 3.0м опремљен заштитним мобилијаром

Пратећи садржаји уз јавни пут

Станица за снабдевање горивом

Станице за снабдевање горивом уз јавне путеве граде се на међусобном растојању од 25-30км за путеве 1. реда односно 10-15км за остале путеве. Уз државне путеве граде се одвојено по смеровима у смакнутом или наизменичном распореду. За планиране локације урадити урбанистички пројекат којим се утврђује усаглашеност са идејним пројектом, противпожарним прописима и условима надлежних органа из области саобраћаја, екологије

(загађење ваздуха, воде и земљишта, појаву буке) и применом мера за смањење штетних утицаја. Одобрење за прикључак издаје управљач јавног пута на основу захтева и урбанистичког пројекта. Потребно је посебну пажњу посветити овим објектима јер је у последње време дошло до наглог повећања броја који уз то не задовољавају минималне критеријуме. Правила грађења за станице за снабдевање горивом су:

- станице се граде уз коловоз, обострано у смакнутом распореду, са потребним уливно-изливним тракама;
- станице су са мин. четири точиона места за путничка и два издвојена за теретна возила;
- станице морају да имају уређаје за мерење свих врста бензинских и дизел горива и ТНГ;
- разделна трака према коловозу је мин. 6.0м;
- оптимална површина локације за станицу је око 0.5ха
- пословне просторије (продавница, кафе, ресторан) око 75-100м²;
- паркирање за најмање 10 путничка возила (једно за инвалидна лица) и 2 теретна;
- простор за замену уља и проверу притиска у пнеуматичима;
- чесма са текућом водом ;
- површина за манипулацију меродавног возила.

Одмориште

Граде се уз јавни пут на местима са посебним одликама (видиковци, природни, културно-историјски споменици или пунктови и др.). Одморишта се опремају:

- јавни телефон;
- вода за пиће - чесма на отвореном;
- санитарно-хигијенски чвор - површине до 50 м²
- објект укупне површине до око 100 м² у коме је продавница општих артикала (храна, пиће, штампа, цигарете, ауто-делови), сувенирница и информативно-туристички пункт,
- информације - табла са називом и планом одморишта, табла са основним информацијама о туристичким, културним и природним локалитетима, наредним станицама за снабдевање горивом;
- ресторан са националном кухињом - за оријентационо 50 особа у затвореном делу и 70 места на тераси, кухиња и мокри чвор, службени смештај особља ресторана
- мини пијаца на којој се продају производи из окружења
- паркинг простор - за 40 путничких возила, 4 аутобуса, 4 теретна возила, са потребним пролазним саобраћајним тракама.

Мотели

Намењени су дужем задржавању, уз могућност ноћења. Постављају се на растојањима 30-70 км. Поред свих садржаја наведених за паркиралишта и одморишта, потребно је да се у оквиру комплекса налази и сервисна радионица за све врсте возила, као и шири дијапазон занатско-трговинских продавница, пошта, мењачница. Одређивање тачне локације је комплексан задатак, који захтева сагледавање и анализу више утицајних параметара: саобраћајно-технички услови; просторна ограничења; природне и историјске карактеристике посматраног локалитета; могућност комуналног опремања; снабдевање и одржавање објекта пратећих садржаја и услови заштите животне средине.

Појас регулације железничке пруге

Пружни појас је земљишни простор између колосека као и простор са стране колосека мин 8.0 м од осе крајњих колосека (6.0 м у насељеном месту). То је

простор за смештај колосечних капацитета и објеката у функцији одвијања железничког саобраћаја.

Заштитни пружни појас је земљишни појас са обе стране пруге, ширине 200 м, рачунајући од осе крајњих колосека. У заштитном појасу сви објекти морају се градити тако да не угрозе одвијање железничког саобраћаја а већи објекти и хидротехнички објекти морају имати сагласност и услове јавног предузећа које управља пругом.

Укрштање пруге и пута је само на пружном прелазу који не може бити у нивоу уколико је пут аутопут, или државни пут I реда или у реону станичног платоа, уз претходно прибављен акт управљача железничке инфраструктуре. Управљач путева је дужан да изгради коловозни застор на земљаном путу који се укршта са железничком инфраструктуром у истом нивоу.

Ван простора уређених урбанистичким планом укрштање се изводи на мин 2000 м¹ размака са свођењем саобраћајница прама укрштајима.

Паралелно вођење пута и пруге је под условом да је најближа тачка конструкције горњег строја пута на мин 8.0 м од осе најближег колосека.

Укрштање или паралелно вођење пруге и осталих инфраструктурних капацитета се одвија на начин да се не угрози одвијање железничког саобраћаја под условима и уз сагласност јавног железничког предузећа.

Ваздушни простор изнад ГИШ је 12.0 м односно 14.0 м за далеководе преко 220 KV.

Објект који прелазе преко пруге могу имати најмању висину од 6.5 м од доње ивице објекта до ГИШ-а (светла висина).

Реконструкција железничке инфраструктуре ради њеног измештања због изградње другог објекта мора имати елементе за категорију те инфраструктуре а трошкове сноси инвеститор објекта због кога се врши реконструкција уколико узајамним споразумом није решено на други начин.

Појас забрањене градње је 25.0 м мерено од осовине најближег колосека осим објеката инфраструктуре на основу сагласности управљача жел. инфраструктуром.

Индустријски објекти, рудници, каменоломи и сл. не могу се градити ближе од 50 м¹ од осе најближег колосека.

Корисници, односно сопственици шума и земљишта дужни су да у појасу ширине 10 метара у шумама уредно уклањају дрвеће, растиње и лишће, а у појасу ширине пет метара на другом земљишту благовремено уклањају сазреле пољопривредне културе и по потреби предузимају друге мере заштите од пожара.Ширина појаса рачуна се од спољне ивице пружног појаса.

- нормални колосек ширине 1435(1432) мм;
- труп пруге ширине у правцу мин. 6.0м за једноколосечну односно 10.7м за двоколосечну пругу;
- размак колосека на отвореној прузи у правцу је 4.70 м;
- слободан профил у правцу UIC-C;
- оптерећење за прорачун елемената трасе је 250 КН//80КН/м, класа Д-4;

• **Укрштање инфраструктурних система са саобраћајницама**

Код свих инсталација, паралелно вођење и укрштање са државним путевима треба:

1. Да је минимална удаљеност инсталација од државних путева 3,0 м од крајње тачке попречног профила - ножице усека или насипа, или спољње ивице путног канала за одводњавање (изузетно ивице коловоза уколико се тиме не ремети режим одводњавања коловоза).

2. Да се укрштање инсталацијама са државним путевима предвиди искључиво механичким подбушивањем испод трупа пута, управно на предметни пут у прописаној заштитној цеви, тако да минимална дубина предметних инсталација и заштитних цеви од најниже горње коте коловоза до горње коте заштитне цеви износи 1,35 - 1,50 м, у зависности од конфигурације терена. Заштитна цев мора бити постављена на целој дужини између крајњих тачака попречног профила пута, увећана за по 3,00 м са сваке стране. Минимална дубина горње коте заштитне цеви испод путног канала за одводњавање (постојећег или планираног) од коте дна канала до горње коте заштитне цеви износи 1,00 м.

III 1.2.3. Водопривредна инфраструктура

Водовод и канализација се морају трасирати тако:

- да не угрожавају постојеће или планиране објекте, као и планиране намене коришћења земљишта,
- да се подземни простор и грађевинска површина рационално користи,
- да се поштују прописи који се односе на друге инфраструктуре,
- да се води рачуна о геолошким особинама тла и поземним водама.

Минимално дозвољено растојање при паралелном вођењу са другим инсталацијама износи:

- међусобно водовод и канализација	0,40 m
- до гасовода	1,00 m
- до електричних и телефонских каблова	0,50 m

Хоризонтално растојање између водоводних и канализационих цеви и зграда, дрвореда и других затечених објеката не сме бити мање од 2,5 m.

Минимална дубина укопавања цеви водовода и канализације је 1,0 m од врха цеви до коте терена, а падови према техничким прописима у зависности од пречника цеви.

Спојеве прикључака објеката врши искључиво орган јавног водовода, а осталу инсталацију у објекту може изводити само овлашћено лице или овлашћено предузеће;

Органи водовода имају право да контролишу исправност инсталације уз законску одговорност имаоца;

На главном споју не смеју се чинити никакве измене без накнадног одобрења, нити се смеју убацивати нови прикључци испред водомера;

Цеви не смеју бити узидане у зидну масу, већ увек са слободним пролазом;

Уличне водове и прикључне делове водовода до уличне цеви, заштитити од дејства евентуалних лутајућих стуја одговарајућим заштитним средствима;

Водоводне цеви не смеју се стављати нити у хладном нити у загрејаном стању;

Све водоводе до којих може допрети дејство мраза заштитити термичком изолацијом;

Притисак у кућној мрежи не би требало да буде већи од 5 бара у интересу трајности инсталације. Код већих притисака извршити смањење притиска помоћу редуцир-вентила;

Рачунска брзина кретања воде у цевима узима се око 1-1,5m/s а највише 2m/s, да би се ублажили шумови, водени удари и отпори у цевима;

Слободан натпритисак треба да буде најмање 5m воденог стуба изнад највишег точећег места;

Прикључак од уличне цеви до водомерног склоништа пројектовати искључиво у правој линији, управно на уличну цев;

Водомер поставити у водомерно склониште (шахт) на 1,5m од регулационе линије, односно у посебан метални орман-нишу (ако је водомер у објекту), који је смештен са унутрашње стране на предњем зиду до улице. Димензије

водомерног склоништа за најмањи водомер (3/4") су 1,м x 1,2м x 1,7т. Водомер се поставља на мин. 0,3т од дна шахта. Димензије водомерног склоништа за два или више водомера, зависе управо од броја и димензија (пречника) водомера;

Уколико се у објекту налази више врста потошача (локали, склоништа, топлотна подстаница и др.) Предвидети посебне главне водомере за сваког потошача посебно;

Димензионисање водомера извршити на основу хидрауличког прорачуна;

Шахтове (окна) за водомере треба градити од материјала који су за локалне прилике најекономичнији (опека, бетон, бетонски блокови);

Уколико радни притисак према хидрауличком прорачуну не може да подмири потребе виших делова објекта, обавезно пројектовати постојење за повећање притиска.

Објекат се не може повезати са уличном канализацијом ако исти није повезан са водоводом (могући су изузетци);

У канализацију се може одводити:

сва нечиста и употребљена вода и помије које се могу лако испирати;

фекалије које су водом толико разређене да их вода може спирати; сва

атмосферска вода (кишница и отопљени снег); и по нарочитом одобрењу и подземна вода.

У канализацију је забрањено испуштати или убацивати:

ђубре, пепео, крпе, песак, отпатке од кухиње или од јела, лед, снег, кости и уопште предмете и материје; запаљиве материје и оне које могу изазвати пожар, експлозију или оштетити канале и њихово функционисање; воде и друге течности са температуром већом од 35°C или са штетним киселинама, алкалијама и солима.

Квалитет отпадних вода које се испуштају у канализациони систем мора да одговара Правилнику о техничким и санитарним условима за упуштање отпадних вода у градску канализацију (чл. 15 Одлуке о канализацији);

Минимални пречник уличне фекалне канализације је Ø200 mm а кућног прикључка је Ø150 mm.

За одвођење атмосферских вода предвиђа се изградња кишне канализације, а најједноставније је одвођење атмосферских вода у путне јаркове или риголе поред саобраћајница.

На канализационој мрежи код сваког рачвања, промене правца у хоризонталном и вертикалном смислу, промене пречника цеви, као и на правим деоницама на приближном растојању од 160d постављају се ревизиони силази од бетонских цеви Ф 1000 mm са бетонским дном у облику кинете истог радијуса као и одводне цеви, а на завршном елементу шахте се постављају ливено-гвоздени шахт поклопци одговарајуће носивости у складу са саобраћајним оптерећењем.

Укрштање водопривредне инфраструктуре са јавним путем изводи се механичким подбушивањем трупа пута управно на осовину на дубини од 1,35-1,5m мерено од најниже коте коловоза до највише коте прописане заштитне цеви у коју се инфраструктура полаже. Могуће је паралелно вођење инфраструктуре на min 3,0 m од регулационе линије или канала за одводњавање, изузетно од коловоза уколико се не нарушава функционисање пута или објекта заштите. Потребна је сагласност управљача јавног пута.

Септичке јаме се граде као водонепропусне објекти за пречишћавање отпадних вода.

Септичке јаме као водонепропусни објекти служе само за привремено одлагање отпадних вода јер се оне морају редовно празнити црпљењем њиховог садржаја и његовим одношењем на одговарајућу локацију (систем за пречишћавање отпадних материја).

Септичке јаме поставити:

мин. 2m од оградe комплекса; мин. 5m од објекта; мин. 10m од регулационе линије; и мин. 20m од бунара.

Септичке јаме као водонепропусни објекти у којима се врши и пречишћавање отпадних вода су прелазно решење за локалну санитацију на нивоу домаћинства или комплекса, до изградње канализационе мреже насеља.

Ефлуент из ових септичких јама не може се пуштати у подземље и подземне воде с обзиром да се из бројних индивидуалних септичких јама врши константно загађење слободне или прве издани.

У њима се обавља процес анаеробног разлагања органских чврстих материја. Ове материје се распадају на дну танка стварајући гасове који се пењу на површину и носе собом фину суспензију која једним делом поново пада на дно јаме а другим делом одлази из јаме заједно са исталоженом каналском водом. За уклањање и овог материјала препоручују се септичке јаме са две па и три коморе.

Дубина септичке јаме треба да буде у границама 1,25—2,0 m. а однос ширине према дужини да се креће од 1:2 до 1:4. Најмања запремина септичке јаме износи 1.500 lit. За мање септичке јаме препоручује се септичка јама са 2 коморе с тим да прва комора износи 2/3 укупне запремине. Веће септичке јаме се могу градити са више комора (3—4), од којих прва захвата око 1/2 укупне запремине.

Минимална запремина прве коморе износи 2000 lit.

Септичке јаме треба да одговарају следећим условима:

1. Улив и излив, у септичкој јами ширине до 1,25 m, могу се изграђивати са цевима или у виду вертикалних преграда. Код улива и излива са фазонским комадом у виду Т-рачве, треба доњи део рачве да буде уроњен испод површине течности око 45cm а горњи део да око 20cm надвисује горњу површину масне коре.
  2. Кота дна уливне цеви не сме бити испод нивоа течности у јами нити више од 5 cm изнад нивоа.
  3. Брзина дотока испред јаме не сме бити већа од 1,0 m/sec.
  4. За јаме ширине веће од 1,25m улив и излив може бити уређен са два или више фазонских комада у виду Т-рачви које морају бити одозго приступачне.
  5. Септичке јаме које се налазе у близини објекта морају по правилу бити покривене, док се оне које су удаљене од објекта могу изводити непокривене али обавезно ограђене.
  6. Покривене септичке јаме треба да имају вентилацију за одвођење гасова, који *могу бити експлозивни.*, Код мањих јама покривање се може обезбедити монтажним елементима (бетон, дрво).
  7. Пажњење јама, по правилу, треба да се врши сваких 6 месеци. При томе увек треба остављати мање количине садржине у циљу бржег сазревања новог наталоженог муља (мах. 20%). Материјал извађен из јаме мањих постројења одвози се цистернама а из већих се одвози на лагуне или поља за сушење муља.
  8. Количина воде коју треба узети у обзир при одређивању капацитета септичких јама прорачунава се с обзиром на број становника или број и врсту санитарних уређаја односно изливних места. Минимална количина воде за поједине стамбене зграде треба да износи 150 lit/становнику на дан.
- Гранично ревизионо окно извести 1,5m унутар регулационе линије и у истом извршити каскадирање (висинска разлика чија је минимална вредност 0,6m, а максимална 3m). Прикључак од ревизионог силаза па до канализационе мреже извести падом од 2% до 6% управно на улични канал искључиво у правој линији без хоризонталних и вертикалних ломова;
  - ревизиона окна морају се још изградити на местима:
    - где се спајају главни хоризонтални одводници са вертикалним;
    - ако је вертикални одводник од тога места удаљен више од 1m; на местима где су каскаде;
    - на местима где се мења правац одводника који спроводи фекалну воду;
    - и код правих одводника на растојању највише 24m за Ø150mm.

- сливници, нужници и остали објекти који леже испод висине до које се може пружити успор из уличне канализације, могу се спојити са каналом ако одговарајући спојни канал од тих објеката има аутоматске или ручне затвараче;
- где год је могуће избегавати вертикалне спроводнике са уливима и сифонима у спољним, хладним зидовима. Отвори на решеткама сливника могу бити на највећим размацима ребара од 15mm;
- резервоари за лед, рибу и тсл., не смеју бити директно спојени са канализацијом;
- на сваком имању морају бити везани на канализацију најмање по један сливник у дворишту и по један олучњак;
- прикључење дренажних вода од објекта извршити преко таложнице за контролу и одржавање пре граничног ревизионог силаза;
- прикључење гаража, сервиса и других објеката, који испуштају воде са садржајем уља, масти, бензина и др., вршити преко таложника и сепаратора масти и уља;
- у деловима где је канализација извршена по сепарационом систему забрањено је увођење атмосферске воде у одводнике фекалних вода;

Одређивање и одржавање зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања

У складу са одредбама „Правилника о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања (Сл.гласник РС бр.92/2008), и на Рефералној карти бр.2 су означене „зоне санитарне заштите изворишта“ на подручју општине Параћин и то за сва изворишта подземне воде као и за акумулацију површинске воде „Забрега“. Постојећа изворишта подземне воде на територији коју обухвата Просторни план општине Параћин су: Врела „Св.Петка“, „Грза“, и „Топлик“ „Горуње“ и „Стрижа“ а планирана су још изворишта подземне воде „дреновац“ и „Својново“. Планирано извориште површинских вода је захватање воде у I фази реализације из живог тока реке Црнице код села Забреге, а у другој фази после изградње акумулације „Забрега“ из ове акумулације запремине 16.700 м³ воде, са третманом воде до захтеваног квалитета воде за пиће, на планираном постројењу за припрему воде.

Подручје на коме се налази извориште мора бити заштићено од намерног или случајног загађивања и других штетних дејстава која могу негативно утицати на издашност изворишта и природни састав воде на изворишту.

У циљу заштите воде у изворишту успостављају се :

- 1) зона заштите воде у изворишту успостављају се:
- 1) зона непосредне санитарне заштите (у даљем тексту: зона I).
- 2) ужа зона санитарне заштите (у даљем тексту зона II)
- 3) шира зона санитарне заштите (у даљем тексту зона III).

Зону санитарне заштите изворишта чине површинска и подповршинска област слива и одређује се проценти утицаја насталих услед активности на сливу и зависи од хидрогеолошких карактеристика слива , врсте изворишта и његовог окружења, количина воде која се захвата из изворишта и других чинилаца који утичу на издашност изворишта и природни састав воде на изворишту.

У том циљу, а у сагласности са одредбама чл.25 и чл.26 „Правилника о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања“ (Сл.гл.бр.92/2008), ради се „Елаборат о зонама санитарне

заштите изворишта“. Такође, за сва јавна изворишта предвиђа се обавеза одређивања и овере резерви подземних вода

За изворишта подземне воде: „Горуње“, „Стрижа“, „Дреновац“, и „Својново“, формирају се следеће зоне санитарне заштите изворишта:

Зона I изворишта подземне воде формира се на простору изворишта непосредно око водозахватног објекта.

Простор зона I се засађује декоративним зеленилом, растињем које нема дубоки корен и може се користити као сенокос.

Зона I изворишта подземне воде, у којој не борави стално запослена особа, ограђује се ради спречавања неконтролисаног приступа људи и животиња заштићеном оградом која не може бити ближа од 3м од водозахватног објекта који окружује.

Зона II за издан у подземној средини међузонског типа, када је подземна вода под притиском и када је водоносна средина покривена повлатним заштићеним слојем, који умањује утицај загађивача са површине терена, простирање зоне II не може бити креће од 50м од водозахватног објекта.

Зона III за издан у порозној средини не може бити краћа од 500м од водозахвата објекта.

Код издани пукотинског типа (за врела „Света Петак“, „Грза“, „Топлине“) зона II не може бити краћа од 500м од водозахватног објекта, Код оваквих издани ограђује се понор, вртача, расад и други корисни облици у оквиру зоне II и на које се примењују заштитне мере као за зону I.

Зоне санитарне заштите за акумулацију површинске воде су:

Зона I обухвата језеро из кога се захвата вода за јавно водоснабдевање укључујући врх преградног објекта, ако је акумулација вештачка и приобално подручје акумулације чија ширина износи 10м у хоризонталној пројекцији од нивоа воде при највишем нивоу воде у језеру. Зона I акумулације површинске воде обухвата и надземну притоку дуж целог тока подручја са обе стране притоке чија ширина износи најмање 10м у хоризонталној пројекцији мерено од нивоа воде при водостају притоке која се јавља једном у десет година.

Зона II акумулације површинске воде обухвата подручје око језера чија ширина износи 500м мерено у хоризонталној пројекцији од спољне границе зоне I.

Зона III акумулације подземне воде обухвата подручје изван границе зоне II до границе која заокружује површину слива.

Одржавање зона санитарне заштите:

У зони III не могу се градити или употребљавати објекти и постројења, користити земљиште или вршити друге делатности, ако то угрожава здравствену исправност воде на изворишту.

У зони II не могу се градити или употребљавати објекти и постројења, користити земљиште или вршити друге делатности, ако то угрожава здравствену исправност воде на изворишту.

У зони I не могу се градити или употребљавати објекти и постројења, користити земљиште или вршити друге делатности, ако то угрожава здравствену исправност воде на изворишту.

Обележавање зона санитарне заштите

Положај водозахватне грађевине у простору дефинише се географским координатним тачкама.

Границе зоне заштите у елаборату о зонама санитарне заштите изворишта приказују се податком о величини површине зоне и то:

1. За зону 1 дефинише се навођењем броја катастарске парцеле и катастарске општине на којој се формира или положајем преломних тачака полигона изражених преко геодетских координата.
2. За зону 2 и зону 3 дефинише се положајем преломних тачака полигона изражених преко геодетских координата

Примарна граница зоне санитарне заштите одређује се на основу критеријума овог правилника, налази се унутар затворене изломљене линије која се одређује геодетским координатама.

Граница зоне 1 и зоне 2 на терену обележава се визуелним ознакама (у даљем тексту ознака).

Ознака се прави од постојаног материјала и поставља се на месту улаза саобраћајнице и пешачке стазе у зону елементарне заштите, као и на погодну одобреној локацији на граници зоне санитарне заштите ван коридора саобраћајнице и пешачке стазе, на начин да омогућава обавештеност пролазника о приступању зони елементарне заштите.

Ознака има облик правоугаоника димензија 1000x800mm и поставља се на два метална стуба висине 1600mm.

На ознаци се исписују хоризонтално и вертикално центриран текст чији садржај и величина зависи од врсте зоне санитарне заштите.

Основна боја ознаке је бела, а слова су црне боје.

III 1.2.4. Електронергетска инфраструктура

У заштитним зонама далековода или постројења забрањена је изградња стамбених, угоститељских и производних објеката, а евентуална изградња

испод и у близини далековода условљена је Техничким прописима за изградњу надземних електроенергетских водова називног напона од 1 kV до 400 kV (Сл. лист СФРЈ бр. 65/88 и сл.СРЈ бр.18/92). Обавезна је израда елабората, у коме се даје тачан однос предметног далековода и објекта који ће се градити, уз задовољење горе поменутих Техничких прописа. За добијање сагласности за градњу објекта испод и у близини далековода чији су власници "Електро mreжа Србије" и "Електродистрибуција", потребна је сагласност поменутог власника.

Мрежа / објекат

Заштитна зона / појас

Далековод 10 kV

Минимум 5m, обострано од хоризонталне пројекције далековода

Далековод 35 kV

Минимум 15m, обострано од осе далековода.

Далековод 110 kV

Минимум 25m, обострано од осе далековода.

Далековод 220 kV

Увећава се у односу на водове
110kV за **0,75м**

Далековод 400 kV

Увећава се у односу на водове
110kV за 2м.

Целокупну електроенергетску мрежу и трафостанице градити на основу главних пројеката у складу са важећим законским прописима.

Трафостанице 10/0,4 kV

- Трафостаницу градити као МБТС, алуминијумско стубну ТС или зидану. Удаљеност енергетског трансформатора од суседних објеката мора износити најмање 3м;
- ако се трафостаница смешта у просторију у склопу објекта, просторија мора испуњавати услове грађења из важећих законских прописа пре свега "Правилника о техничким нормативима за заштиту електроенергетских постројења и уређаја од пожара" ("Сл.лист СФРЈ" бр. 74/90);
- код избора локације ТС водити рачуна о следећем: да буде постављена што је могуће ближе тежишту оптерећења; да прикључни водови буду што краћи, а расплет водова што једноставнији; о могућности лаког прилаза ради монтаже и замене опреме; о могућим опасностима од површинских и подземних вода и сл.; о присуству подземних и надземних инсталација у окружењу ТС; и утицају ТС на животну средину.

Полагање каблова

Мрежу средњег и ниског напона треба реконструисати и градити на бетонским стубовима са одговарајућим пресеком проводника.

Прикључци индивидуалних потрошача на нисконапонску мрежу по правилу се врше са кабловским снопом X00/0-A 4x18 mm² а по потреби и са кабловским водовима типа РР00/А или ХР00/А одговарајућег пресека, зависно од снаге коју објекти ангажују. Прикључци се остварују повезивањем мерно-разводног ормана (мро) у објекту са водовима надземне мреже ниског напона у свему према одредбама техничке препоруке ТР 13, ЕД Србије.

За важније саобраћајнице предвиђена је израда јавне расвете по стубовима надземне мреже ниског напона угађом економичних светлосних извора као што су натријумове или метал-халогене светиљке, које уз већу ефикасност ангажују мању снагу и потрошњу електричне енергије.

Заштита од индиректног напона додиром је предвиђена аутоматским искључењем напајања, сагласно техничким условима надлежне ЕД.

Извођење радова се ме вршити без издавања грађевинске дозволе, на основу прибављене информације о локацији и решења којим се одобрава извођење радова, а које издаје надлежни орган локалне самоуправе, сагласно члану 53. и 145. Закона о планирању и изградњи (Сл. Гласник 72/09). Извођење радова се врши на основу техничке документације израђене сагласно техничким условима надлежне ЕД, уз примену важећих техничких прописа и техничких препорука електродистрибуције Србије.

Код укрштања, приближавања, паралелног вођења, стубови надземне мреже ниског напона могу се постављати уз саму ивицу коловоза саобраћајница или колских улаза.

Дубина укопавања енергетских каблова не сме бити мања од 0,7м за каблове напона до 10 kV, односно 1,1м за каблове 35 kV;

Каблови се могу полагати уз услов да су обезбеђени потребни минимални размаци од других врста инсталација и то:

- 0.4 m од цеви водовода и канализације

- 0.5 m од телекомуникационих каблова
- 0.8 m од гасовода у насељу
- 1.2 m од гасовода ван насеља

Ако се потребни размази не могу остварити, енергетски кабл се полаже у заштитну цев, дужине најмање 2 m са обе стране места укрштања, или целом дужином код паралелног вода при чему најмањи размак не може бити мањи од 0.3 m.

Није дозвољено паралелно вођење електроенергетских каблова изнад или испод гасовода и цеви водовода и канализације.

Код укрштања енергетског кабла са телекомуникационим каблом, енергетски кабл се полаже испод телекомуникационог, а угао укрштања треба да је мањи од 30°, што ближе 90°.

На прелаз преко саобраћајнице енергетски кабл се полаже у кабловску канализацију, односно у заштитне цеви, на дубини минимално 0.8 m, испод површине коловоза.

Укрштање енергетског кабла са јавним путем изводи се механичким подбушивањем трупа пута управно на осовину на дубини од 1,35-1,5m мерено од најниже коте коловоза до највише коте прописане заштитне цеви у коју се кабл полаже. Могуће је паралелно вођење инфраструктуре на min 3,0 m од регулационе линије или канала за одводњавање, изузетно од коловоза уколико се не нарушава функционисање пута или објекта заштите. Потребна је сагласност уптављача јавног пута.

Извођење надземних водова

- Изградња надземних нисконапонских водова изводи се према Правилнику о техничким нормативима за изградњу надземних нисконапонских водова (Сл. лист СРЈ бр. 6/92);

- Нисконапонски самонесећи кабловски склоп (НН СКС) монтирати на бетонске стубове са размаком до 40m. Изузетно НН СКС може да се полаже и по фасади зграде;

- Није дозвољено директно полагање НН СКС у земљу или малтер; вођење водова преко зграда које служе за стални боравак људи треба ограничити на изузетне случајеве, ако се друга решења не могу технички или економски оправдати (сматра се да вод прелази преко зграде и кад је растојање хоризонталне пројекције најближег проводника у неотклоњеном стању од зграде мање од 3m за водове до 20 kV, односно мање од 5m за водове напона већег од 20 kV);

- У случају постављања водова изнад зграда потребна је електрично појачана изолација, а за водове изнад стамбених зграда и зграда у којима се задржава већи број људи, потребна је и механички појачана изолација;

- Није дозвољено постављање зидних конзола или зидних и кровних носача водова на стамбеним зградама;

- Није дозвољено вођење водова преко објекта у којима се налази лако запаљив материјал (складишта бензина, уља, експлозива и сл.);

- На пролазу поред објекта у којима се налази лако запаљив материјал хоризонтална сигурносна удаљеност једнака је висини стуба увећаној за 3,0m, а износи најмање 15,0m;

- Одређивање осталих сигурних удаљености и висина од објекта, као и укрштање електроенергетских водова међусобно као и са другим инсталацијама вршити у складу са Правилником о техничким нормативима за изградњу надземних електроенергетских водова називног напона од 1 kV до 400 kV (Сл. лист СФРЈ бр. 65/88); и

- Заштиту од атмосферског пражњења извести класичним громобранским инсталацијама у облику Фарадејевог кавеза према класи нивоа заштите објекта у складу са "Правилником о техничким нормативима за заштиту објекта од атмосферског пражњења" (Сл. лист СРЈ бр. 11/96).

Услови за прикључење објекта на електроенергетску мрежу

- Прикључак служи за напајање само једног објекта. У случају да се преко једног огранка нисконапонске (НН) мреже напајају два или више објеката, овај огранак се третира као НН мрежа;
- За сваки објект може да се напаја само преко једног прикључка. Изузетно, у случају двојног власништва стамбеног објекта, електроенергетском сагласношћу могу да се одобре два прикључка;
- За извођење прикључка користи се СКС;
- Прикључак се може извести и подземно у случају тзв. већег потрошача;
- Прикључак се димензионише и изводи у зависности од очекиваног максималног једновременог оптерећења на нивоу прикључка, начина извођења НН мреже, конструкције и облика објекта, положаја објекта у односу на НН мрежу;
- Место прикључења надземног прикључка је стуб НН вода (изузетно зидна конзола или кровни носач ако су ови елементи упоришта НН вода);
- Надземни прикључак се изводи преко носача на зиду објекта, односно преко крова објекта ако због мале висине објекта или неких других разлога није прихватљиво извођење прикључка преко зида објекта; и
- Распон од места прикључења (стуб НН вода) до места прихватања на објекту прикључка изведеног СКС-ом може да износи највише 30m. За веће распоне обавезна је уградња помоћног стуба.

III 1.2.5. Телекомуникације и поштански саобраћај

Подземни телекомуникациони водови приступне мреже постављају се испод јавних површина (тротоарски простор, слободне површине, зелене површине, пешачке стазе, паркинг простор и изузетно саобраћајница) и испод грађевинских парцела уз сагласност власника-корисника.

Подземни телекомуникациони каблови полажу се у ров ширине 0,4 m на дубини од 0,8 до 1 m према важећим техничким прописима за полагање ТТ каблова у ров.

Код приближавања и укрштања ТТ каблова са осталим инфраструктурним објектима потребно је остварити следеће минималне размаке:

- са водоводном цеви код укрштања 0,5 m, а код паралелног вођења 0,6 m,
- са канализационом цеви код укрштања 0,5 m, а код паралелног вођења 0,5 m,
- са електроенергетским каблом од 10 kV код укрштања 0,5 m, а код паралелног вођења 1 m,
- од регулационе линије 0,5 m,
- од упоришта електроенергетских водова до 1 kV 0, 8 m.
- при укрштању са енергетским кабловима најмање растојање мора бити веће од 0,5m, а угао укрштања треба да буде у насељеним местима најмање 30°, по могућству што ближе 90°, а ван насељених места најмање 45°. По правилу телекомуникациони кабл се полаже изнад енергетских каблова;
- уколико не могу да се постигну размаци из претходно наведене две тачке на тим местима се енергетски кабл провлачи кроз заштитну цев, али и тада размак не сме да буде мањи од 0,3m;
- базне станице градити по техничким препорукама и стандардима Телеком Србија, непосредни простор око антенског стуба оградити (20-30m²) и спречити блиску изградњу која ће смањити ефикасност функционисања (умањити или спречити сигнал).
- укрштање телекомуникационог кабла са јавним путем изводи се механичким подбушивањем трупа пута управно на осовину на дубини од 1,35-1,5 m мерено од најниже коте коловоза до највише коте прописане заштитне цеви у коју се кабл полаже. Могуће је паралелно вођење инфраструктуре на min 3,0 m од регулационе линије или канала за одводњавање, изузетно од коловоза уколико се не нарушава функционисање пута или објекта заштите. Потребна је сагласност уптављача јавног пута.

Код приближавања подземног телекомуникационог вода темељу електроенергетског стуба, хоризонтална сигурносна удаљеност износи 0,8 m, а не мање од 0,3 m уколико је телекомуникациони вод механички заштићен. Приликом реконструкције и изградње нове месне телефонске мреже, код паралелног вођења и укрштања телефонских каблова са другим инфраструктурним објектима неопходно је у свему се придржавати важећих техничких прописа ЗЈ ПТТ и других услова која регулишу ову материју.

III 1.2.6. Гасификација

Магистрални гасовод и разводни гасовод (p=50 bar)

Заштитни појас је минимум 30m, обострано од ивице магистралног гасовода.. Забрањена је изградња стамбених, угоститељских и производних објеката, у заштитном појасу. Изградња у близини гасовода условљена је Правилником о техничким условима и нормативима за безбедан транспорт течних и гасовитих угљоводоника магистралним нафтоводима и гасоводима и нафтоводима и гасоводима за међународни транспорт (Сл. лист СФРЈ бр. 26/85). За добијање сагласности за градњу објеката у близини гасоводних мрежа и објеката уважити стандарде Србијасга: Технички услови за пројектовање, изградњу и испитивање гасовода мерно регулационих станица и опреме, Југас

Градски гасовод (p=6/12bar)

Заштитни појас минимум 3m, обострано од ивице гасоводне цеви и

Градски гасовод (p=4 bar)

Заштитни појас је минимум 1m, обострано од ивице гасоводне цеви Забрањена је изградња објеката, у заштитном појасу. Изградња у близини гасовода условљена је Правилником о условима и техничким нормативима за пројектовање и изградњу градског гасовода (Сл. лист града Београда бр. 14/77, са допунама бр. 19/77, 18/82, 26/83 и 6/88). За добијање сагласности за градњу објеката у близини гасоводних мрежа и објеката уважити стандарде Србијасга: Технички услови за пројектовање, изградњу и испитивање гасовода мерно регулационих станица и опреме, Југас Београд, 2000. године.

Главна мернорегулациона станица (ГМРС) заштитна зона 50m у радијусу и **Мернорегулациона станица (МРС)** заштитна зона је 15m у радијусу. Забрањена је изградња стамбених, угоститељских и производних објеката, у заштитној зони. Изградња у близини ГМРСи МРС условљена је Правилником о техничким условима и нормативима за безбедан транспорт течних и гасовитих угљоводоника магистралним нафтоводима и гасоводима и нафтоводима и гасоводима за међународни транспорт (Сл. лист СФРЈ бр. 26/85). За добијање сагласности за градњу објеката у близини гасоводних мрежа и објеката уважити стандарде Србијасга: Технички услови за пројектовање, изградњу и испитивање гасовода мерно регулационих станица и опреме.

III 1.2.7. Комунална инфраструктура

Гробља

За изградњу гробља на потпуно новој локацији, у случају потребе решавања локације утврђивањем јавног интереса обавезна је израда Плана детаљне регулације. У случају имовинско-правно решене локације и њеног приступа, обавезна је израда Урбанистичког пројекта. Урбанистичкој разради локације мора да предходи израда геолошког елабората и одговарајућег документа о утицају изградње гробља на животну средину.

Димензионисање гробља зависи од: броја становника гравитационог подручја (планирано стање), стопе mortalитета, ротационог турнуса, димензије гробног места, система сахрањивања и организације парцеле и заступљености функција на гробљу.

Од различитих метода прорачуна, у нашим условима уобичајена је примена методе Швенкела, по којој се одређује потребни капацитет гробља:

$$\text{Број гробних места: } G = \frac{K}{1000} \times S \times T \times 1.25$$

K – стопа mortalитета (број умрлих годишње на 1000 становника)

S - броја становника

T – ротациони турнус

$$\text{Број гробних места: } G = \frac{8}{1000} \times 58301 \times 25 \times 1.25$$

$$G = 14575$$

$$\text{Површина парцеле } PP = G_m \times G$$

$$PP = 8.5m^2 \times 14575$$

$$PP = 12.39ha$$

$$\text{Површина гробља } PG = PP + \frac{2}{3}PP$$

$$PG = 12.39 + \frac{2}{3} \times 12.39$$

$$PG = 20.64ha$$

Правила регулације уређења гробља

- Гробље се састоји од површине за сахрањивање и приступне површине која је величином и опремљеношћу у складу са величином површине за сахрањивање. Минимум комуналне опремљености гробља представља плато са чесмом, решеном одводњом употребљене воде и површинске воде са платоа (по потреби септичка јама) и капелом, потребних капацитета, са обавезним електричним прикључком.

- Површину за сахрањивање треба поделити на гробна поља у којима се предвиђа сахрањивање у једном гробном месту: једног умрлог лица, два умрла лица, три или четири умрла лица.

- 2. ширина бетонских прилазних стаза је 1,3м, а растојање између гробних места 0,5м.

3. Габарит гробног места износи:

- за једно умрло лице је 1,1х2,4м,
- за два умрла лица 2,0х2,4м,
- за три умрла лица је 2,9х2,4м,
- за четири умрла лица је 3,8х2,4м,

- За формирање гробног места користе се монтажне армиране бетонске гредице ширине 10цм. ширина гредице на западној страни (где се налази споменик) је 30цм. Бетонске гредице надвисују бетонске стазе за 10цм и прате терен тако да у случају пада проблем висине се решава каскадом, а никако повезивањем видне висине гредица. Површина гробног места је за 5цм виша од бетонске стазе, односно 15цм, нижа о бетонске гредице. Она би требала целом површином да буде затрављена.

- Гробне поље треба решити у стилу пејзажног парка обogaђено мањим пластикама или једноставним малим плочама од камена са уклесаним именима покојника. Гробно место са припадајућом комуникацијом је величине 3,0 х 2,5м. Затрављена површина се преноси и на уоквирену површину око споменика, где се може засадити цвеће или украсно шибље.

- Основни елемент садржаја гробља, односно парцела је гробно место. На гробљу треба предвидети ортогоналан распоред гробних места ради оптималне искоришћености земљишта, уз јеноставније облежаване на терену и истовремено максимално озелењавање међупростора.

- Породична гробна места за сахрањивање две особе, као најчешћи вид сахрањивања су спољних димензија 2,0 x 2,4м са међуразмаком од 0,5м у реду и 1,3м између редова. Дубина сахрањивања износи 1,6м.

- Надгробни споменици се раде од природног камена на одговарајућем постољу. Висине надгробних споменика се типизирају на димензије по висини од 80цм, 100цм и 120цм, а ширине за појединачна гробна места су 60цм, а за двојна гробна места су 120цм.

Опремање постојећих гробља недостајућом инфраструктуром се ради по правилима која важе за изградњу нових гробља.

За проширење постојећег гробља обавезна је израда Урбанистичког пројекта којим ће се и постојеће гробље и проширени део сагледати као целина, међусобно повезати и инфраструктурно опремити.

Трансфер станица

РСПУО за регион предвиђа изградњу депоније на подручју општине Јагодина и трансфер станицама у Параћину.

Тачна локација трансфер станице, односно рециклажног дворишта одредиће се у складу са Планом управљања отпадом општине/града и РСПУО предлог је дат у Рефералној карти бр.2 на локацијама постојећих нехигијенских депонија.

Трансфер станице су на листи Пројекта за које се може захтевати процена утицаја на животну средину. За Рециклажна дворишта није прописана обавеза израде процене утицаја на животну средину

Трансфер станица није депонија у смислу Чл. 2. Правилника о критеријумима за одређивање локације и уређење депонија отпадних материја ("Службени Гласник РС", број 54/92), али код дефинисања локације и техничких решења трансфер станица треба поштовати стандарде заштите животне средине из позитивних прописа РС, као и стандарде ЕУ директива у овој области, а ускладу са најбољом примењивом праксом у у овој области.

Техничку документацију за изградњу трансфер станица и рециклажних дворишта треба радити усклађено синхронно са техничком документацијом за изградњу Регионалне депоније, као делове јединственог функционалног система, а према условима локације сваког појединачног објекта.

У принципу, пожељно је да трансфер станица буде што ближе центру продукције отпада-градском насељу, на приступачним локацијама поред јавног пута, како због мањих трошкова транспорта комуналног отпада, тако и због могућности да што више грађана донесе да прода издвојене секундарне сировине, односно да одложи кућни отпад који има карактер опасног.

Трансфер станица се гради на локацији комуналне депоније која ће се претходно санирати и рекултивисати (Буљанка)

Трансфер станица треба да садржи:

- Колску вагу за мерење и евиденцију довеженог отпада;
- Систем за претовар и сабијање отпада у великим контејнерима за транспорт на регионалну депонију;
- Простор за смештај прес контејнера, као и паркинг за возила за отпад;
- Систем за пријем, откуп и привремено одлагање секундарних сировина раздвојених на месту настанка;
- Засебан простор са опремом за привремен пријем комуналног опасног отпада (становништво и привреда), као и неутралног медицинског отпада који није решен интерним плановима локалних генератора отпада;

- Простор са објектима и опремом за касацију кабастог отпада;
- Компостану за компостирање биолошког отпада уколико је то економски оправдано;
- Пратећи инфраструктурни системи: контејнер за особље са инсталацијом санитарне воде, канализације, струје, грејања; систем за гашење пожара, ограда и капија, приступни асфалтни пут.

Трансфер станице предвиђају директни претовар отпада из возила за сакупљање отпада у контејнере за даљински транспорт, при чему је претоварни кош заштићен од кише, а мале количине оцедне воде од сабијања отпада сакупљају се у непропусни резервоар, одакле се повремено одвозе специјалним возилом на постројење за третман процедних вода Регионалне депоније.

Вода за пиће обезбедује се прикључком на јавни водовод, или из прикладних резервоара.

Санитарне отпадне воде се скупљају у посебан резервоар са уређајем за третман тих вода, или одводе у јавни канализациони систем.

Плато трансфер станице за манипулацију и кретање возила је од армираног бетона тако да нема прљања точкова возила и растурања отпада.

На трансфер станици се обезбеђује стално присуство посаде/чуvara.

Предвиђа се израда заштитног појаса од дрвећа и другог растиња.

Привремено складиштење секундарних сировина врши се у одвојеним наменским контејнерима, мешања нису дозвољена.

Уколико се трансфер станица налази на већем растојању од прикључка на електродистрибутивни систем могуће је соларним ћелијама обезбедити потребну енергију за све потрошаче, осим пресе за сабијање отпада.

Систем за компостирање органског отпада је засебна, оградом и капијом одвојена, функционална целина у оквиру трансфер станице.

III 1.3. Стратешка процена утицаја плана на животну средину

Опште карактеристике Просторног плана

критеријум	постоји/ не постоји	коментар
За Просторни план постоји урађена стратешка процена	Да	Очекује се да ће ППО Параћин допринети планском коришћењу, уређењу и заштите простора општине. Негативни утицаји на животну средину биће "релативизовани", најзначајни проблем је управљање чврстим отпадом и отпадним водама.
За план вишег хијерархијског нивоа који захвата планско подручје постоји урађена стратешка процена или су питања заштите животне средине планског подручја третирана у стратешким проценама других планских и програмских докумената	Да / Делимично	Постоји Стратешка процена утицаја Просторног плана Републике Србије на животну средину. Стратешком проценом утицаја Просторног плана Републике Србије се указује на значај објективног истраживања у погледу будућих коридора инфраструктуре, као и подстицања локалног одрживог развоја.
Врста и циљеви Просторног плана су такви да је очигледно да нема негативних утицаја на животну средину	Да	Просторним планом се предвиђа планско уређење у складу са режимима заштите и граничним капацитетима простора, тако да ППО Параћин дефинише циљеве коришћења, уређења и заштите простора који пре свега подстичу локални одрживи просторни развој. Као врста стечене обавезе уклапају се циљеви и опредељења планова и стратегија вишег реда, који су на одговарајући начин уклопљени. Овај став се односи на развој туризма, пољопривреде, шумарства, саобраћаја, управљања

критеријум	постоји/ не постоји	коментар
Просторни план се ради за подручје заштићеног природног, непокретног културног добра или за друго заштићено подручје	Да	отпадом и др. Полазећи од пољопривреде, као природне и органске основе за развој, планом се дефинишу даљи њени циљеви развоја, као и мере за осавремењивање производње и увећања приноса. Тиме се не подстичу негативни утицаји на животну средину, јер су како циљеви, тако и планска решења у оквиру граничних капацитета простора. Планирана шумовитост је у оквирима оптималних вредности. Са друге стране, циљевима је дефинисан нови начин управљања отпадом, тако да се са правом очекује да ће планска решења у погледу управљања отпадом имати позитивне утицаје и допринети бољем уређењу простора. Такође, дефинисана су планска решења за управљање водама, која подразумевају коришћење, заштиту вода, као и заштиту од вода. Просторним планом су обухваћени делови природних добара предвиђених за заштиту, као и објекти културно – историјског наслеђа. ППО Параћин је врло добро аналитички обрадио и плански дефинисао критеријуме, мере, активности и правила коришћења, уређења и заштите простора у функцији одрживог коришћења и заштите природног и културног наслеђа. Дефинисане су зоне заштите, пописани заштићени објекти и дефинисане мере заштите.
Предвиђене су мање промене Просторног плана које не мењају битно планска решења и резултате постојеће стратешке процене	Да	У зависности од динамике спровођења ППО Параћин, могуће је редефинисање планских решења. Ово се посебно односи на развој инфраструктуре и туризма. У зависности од етапа спровођења ППО Параћин, као и у зависности од фазне реализације различитих пројеката предвиђају се измене и допуне плана, које се неће односити на генералну концепцију, већ само у детаљима. Поред мањих измена и допуна, ППО Параћин је потребно да се остави могућност редефинисање концепције просторног уређења и развоја у зависности од резултата истраживања и дефинисања праваца развоја у плановима и стратегијама вишег реда.
Степен утицаја Просторног плана на друге планове и програме и/или успостављање оквира за реализацију пројеката у погледу локације, природе, обима и услова функционисања или у вези са алокацијом ресурса	Да	Просторним планом дефинише се оквир за реализацију појединачних програма, пројеката за развој туризма, пољопривреде, сточарства и др. делатности заснованих на природним ресурсима и природним вредностима. Такође, ППО Параћин представља хијерархијски оквир за планско уређење и развој села и сеоских подручја, њихово међусобно повезивање и комунално опремање.
<p>Заштита земљишта и вода у сливним подручјима изворишта водоснабдевања, од намерног или случајног загађивања и других утицаја који могу неповољно да делују на издашност изворишта и здравствену исправност воде за пиће засниваће се на примени следећих правила и мера заштите за:</p> <p>1) успостављање строгог санитарног надзора у зони непосредне заштите свих изворишта</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ забраном одвијања активности који нису у функцији водоснабдевања; и ▪ изузимањем земљишта из пољопривреде и затрављивањем површина; <p>2) успостављање режима сталног санитарног надзора у ужој зони заштите изворишта</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ санитацијом свих објеката у ужој и на граници уже зоне заштите; ▪ забраном изградње нових објеката који нису у функцији водоснабдевања; ▪ забраном складиштења чврстог, индустријског и опасног отпада; ▪ забраном транспорта опасних и штетних материја; ▪ забраном примене осоке, азотних ђубрива и пестицида, док се у складу с принципима органске/еколошке пољопривреде дозвољава примена калијумних 		

и фосфорних ђубрива, умерено торење пашњака и примена добро преврелог стајњака сваке четврте године у количини до 30 т/ха, као и препарата и елементарних хемијских једињења која су дозвољена у органској пољопривреди за заштиту биља од болести и штеточина и за уништавање корова (сумпор, плави камен, натријум бикарбонат и сл.); и

- редовном контролом коришћења и изградње простора уже зоне заштите;

3) успостављање режима санитарног надзора и заштите од загађивања животне средине у широј зони заштите изворишта

▪ забраном изградње објеката и индустријских постројења чије отпадне материје могу да загаде воду или земљиште, или да угрозе безбедност цевовода и водопривредних објеката;

▪ контролисаном изградњом осталих привредних, туристичких и других објеката под условом да се у њиховом пројектовању и извођењу обезбеди прикупљање и пречишћавање отпадних вода, у складу са стандардима прописаним законом;

▪ обезбеђењем прикупљања и пречишћавања отпадних вода за постојеће индустријске и пољопривредне објекте, у складу са законом;

▪ организованим сакупљањем чврстог отпада искључиво на уређеним водонепропусним површинама, са санитарно безбедним одношењем на санитарну депонију, изван шире зоне заштите изворишта;

▪ применом дозираног комплексног прихрањивања биљака у складу с резултатима хемијских и физичких анализа земљишта и строго контролисаном применом пестицида у режиму интегралне заштите биља у пољопривреди; и

- забраном транспортовања и складиштења опасних и отровних материја.

Заштита квалитета површинских и подземних вода спроводиће се предтретманом индустријских отпадних вода, канализацијом и пречишћавањем комуналних отпадних вода у општинском центру, његовој периурбаној зони и у субопштинском центру, као и санитацијом пољопривредних објеката и сеоских дворишта на руралном подручју општине.

Очување и заштита **квалитета земљишта** засниваће се на примени следећих **правила и мера заштите**:

▪ ограничавања на најмању могућу меру коришћења и фрагментације квалитетног пољопривредног земљишта за непољопривредне намене, у првом реду заштитом од трајног губитка изградњом објеката и инфраструктуре;

▪ давања предности традиционалним пољопривредним гранама које имају повољне услове за развој и доприносе очувању/успостављању еколошке равнотеже; поклањањем пажње избору одговарајућих култура и начину обраде земљишта према педолошким условима, нагибу и експозицији терена; калцификацији киселих земљишта; успостављањем антиерозионог плодореда; и побољшањем сортног састава травних екосистема ради повећања њихове продуктивности и заштите земљишта;

▪ примене контролисаног интегралног прихрањивања и заштите биља и местимичног увођења метода органске/еколошке производње хране;

▪ предузимања мера за смањење ризика од загађивања земљишта при складиштењу, превозу и претакању нафтних деривата и опасних хемикалија; и

▪ припреме превентивних и оперативних мера заштите, реаговања и поступака санације земљишта у случају хаваријског изливања опасних материја у околину.

За изграђен простор насеља на подручју општине утврђују се највиши допуштени нивои буке у складу са прописима и то у у току дана (и у току ноћи) за:

- Подручје за одмор и рекреацију, паркови   50 dB (40 dB)

- Туристичка подручја, центри у мрежи насеља, сеоска насеља и школске зоне 50 dB (45 dB)
- Претежно стамбене зоне 55 dB (45 dB)
- Пословно-стамбене зоне, дечје установе и игралишта 60 dB (50 dB)
- Централна градска зона, зоне дуж државних путева првог реда и градских саобраћајница 65 dB (55 dB)
- Индустријска зона/комплекс/локалитет 70 dB (70 dB)

III 1.4.4. Посебни услови приступачности објеката и површина јавне намене особама са посебним потребама

У складу са правилником дефинисани су услови за планирање простора јавних саобраћајних и пешачких површина, прилаза до објеката и пројектовање објеката (стамбених, објеката за јавно коришћење и др.), као и посебних уређаја у њима, којима се обезбеђује несметано кретање деце, старих, хендикепираних и инвалидних лица.

Објекти за јавно коришћење, у смислу овог правилника јесу:

- Болнице
- Домови здравља
- Школе
- Домови за старе
- Рехабилитациони центри
- Спортски и рекреативни објекти
- Банке
- Поште
- Пословни објекти
- Саобраћајни терминали
- Објекти за потребе државних органа

Да би лица са посебним потребама у простору имала услов да се крећу тротоарима, пешачким стазама, трговима, шеталиштима, паркинг површинама, ове површине морају имати максимални нагиб од 5%(изузетно 8.3%).

Ради несметаног кретања особа у инвалидским колицима ширина тротоара и пешачких стаза треба да износи 180cm изузетно 120cm, док ширина пролаза између непокретних препрека износи најмање 90cm. Ове површине треба да су чврсте, равне и отпорне на клизање.

У пешачким коридорима се не постављају стубови, рекламни панои или друге препреке, док се постојаће препреке видно обележавају. Делови зграда као што су балкони, еркери, доњи делови крошњи и сл, који се налазе непосредно уз пешачке коридоре уздигнути су најмање 250cm у односу на површину којом се пешаци крећу.

Место пешачких прелаза је означено тако да се јасно разликује од подлоге тротоара. Пешачки прелаз је постављен под правим углом према тротоару. Пешачке прелазе треба опремити и светлосном и звучном сигнализацијом. За савладавање висинске разлике између коловоза и тротоара могу се користити закошени ивичњаци, ширине 45cm са максималним нагибом закошеног дела од 20%.

Најмања ширина места за паркирање возила са посебним потребама у простору износи 350cm. Паркинг површине које се предвиђају за потребе паркирања ових лица су:

- За јавне гараже, јавна паркиралишта, паркиралишта уз објекте за јавно коришћење и веће стамбене зграде, најмање 5% од укупног броја места за паркирање.

- На паркиралиштима са мање од 20 паркинг места који се налазе уз апотеку, пошту, вртић, амбуланту, преодавницу прехрамбених производа, амбуланту, најмање једно место за паркирање.

- На паркиралиштима уз бензинске пумпе, ресторане и мотеле, уз регионалне и магистралне путеве 5% од укупног броја места за паркирање, али не мање од једног места за паркирање.

За савладавање висинских разлика до 76cm између две пешачке површине и на прилазу до објекта врши се применом рампи тако да :

- Да нагиб рампе није већи од 1: 20, изузетно 1:12
- Најмања чиста ширина рампе за једносмерни пролаз треба да је 90cm.
- Рампе треба да су заштићене ивичњацим висине 5cm, ширине 5-10cm.
- Рампа треба да је чврста, равна и отпорна на клизање.

Степенице и степеништа прилагођавају се коришћењу лица са посебним потребама у простору тако да :

- Најмања ширина степенишног крака треба да буде 120cm
- Најмања ширина базишта 30cm, а највећа дозвољена висина степеника је 15cm.

- Чела степеника у односу на површину базишта требало би да буду благо закошена, без избочења и затворена.

- Површина чела степеника треба да је у контрастној боји у односу на базишта

- Између одморишта и степеника у дну и врху степеника постоји контраст у бојама

- Приступ степеништу, заштитне ограде са руковатима и површинска обрада степеника треба да испоштују услове који омогућавају безбедно кретање особама са посебним потребама.

Савладавање висинских препрека од и преко 90cm , када не постоји могућност савладавања ове висине рампама, степеницама врши се покретним рампама.

Стамбене зграде и објекти за јавно коришћење треба да задовоље све услове како би их користила лица са посебним потребама.

Знакови за оријентацију треба да су читљиви, видљиви и препознатљиви. Ти знакови су:

- Знакови за оријентацију(скице, планови, макете)
- Путокази
- Функционални знакови којима се дају обавештења о намени простора(гараже, лифтови, санитарне просторије)

Знакови се на зидовима постављају на висини од 140cm-160cm изнад нивоа пода или тла, или ако то није могуће на висини која је погодна за читање. Висина слова на знаковима не сме бити мања од 1.5 cm за унутрашњу, односно 10cm за спољашњу употребу.

Препознавање врата, степеница, лифтова, рампи лифтова, опреме за противпожарну заштиту, опреме за спашавање и путева за евакуацију врши се употребом контрастних боја одговарајућим осветљењем и обрадом зидова и подова. Ради побољшања пријема звука за особе које користе слушне апарате , у јавним просторијама се могу поставити индукционе петље, бежични инфрацрвени системи или друга техничка средства за појачање звука.

III 2. ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА

III 2.1. Врста и намена објеката који се могу градити под условима утврђеним Планом

Општа и посебна правила грађења објеката

Општа правила изградње и регулације су дефинисана у Правилнику о општим условима о парцелацији и изградњи и садржини, условима и поступку издавања акта о урбанистичким условима за објекте за које одобрење за изградњу издаје општинска, односно градска управа („Службени гласник РС“ бр:75/2003) а посебна правила за изградњу објеката на грађевинском земљишту су прописана овим планом, у складу са локалним условима.

Намена објеката

Становање

Објекти становања могу бити:

- објекти вишепородичног становања
- објекти породичног становања
- објекти руралног становања
- објекти викенд становања

У оквиру намене становања (осим код викенд становања), могу се градити:

- стамбени објекти (намена искључиво становање);
- објекти мешовите функције (стамбено-пословни, који осим стамбеног дела садрже и радне-пословне просторије функционално одвојене од становања) и
- пословни објекат (садржи просторије за одвијање пословних делатности или одређених врста производних делатности из области производње чије одвијање је дозвољено унутар зоне становања)
- економски објекти за потребе руралног становања
- помоћни објекти у функцији објеката основне намене

Могуће пратеће намене: трговинске, занатске, услужне делатности, јавне намене, мешовито пословање, пољопривредна производња и мала привреда.

Намене објеката чија градња је забрањена: делатности које вибрацијама, буком, гасовима, мирисима, отпадним водама и другим штетним дејствима могу да угрозе околину и не представљају намену компатибилну претежној намени околине.

Објекти у функцији туризма и спортски комплекси

Објекти намењени туризму могу бити:

- смештајни: хотели, мотели, кампинг плацеви и сл.
- комерцијални: продајни објекти за снабдевање корисника туристичких зона и сл.
- угоститељски: ресторани, кафеи и сл. и
- рекреативни и спортски: отворени и затворени базени, купалишта, игралишта итд.

Пословање као део других намена

Пословни објекат се може градити као појединачни и главни (посебан или у оквиру становања) објекат на грађевинској парцели, уз поштовање свих параметара који важе за изградњу стамбених објеката.

Пословни простор се може организовати у саставу стамбеног објекта или као посебан објект уколико то организација парцеле дозвољава. Могућа је изградња и искључиво пословног објекта на парцели од минимално 600 m².

Стамбени простор се може претворити у пословни и то без ограничења површине уз услов да су испуњени хигијенско-санитарни, противпожарни и други услови које захтева одређена делатност.

На парцелама већим од 600 m², могућа је изградња другог објекта стамбене или друге намене која не угрожава становање;

На парцелама преко 800 m², могуће је развијати делатности мале привреде и пољопривредне производње за потребе властитог домаћинства.

Све делатности и услуге се морају обављати у објектима.

- појединачни садржаји у ткиву; и
- комерцијални и пословни комплекси у привредним зонама.

Пословање у радној зони

Објекти производње, који својим капацитетом превазилазе властите потребе домаћинства и који на било који начин могу да утичу на начин живота у непосредном окружењу, морају се градити у, за то посебно издвојеним просторима (радним зонама) или у ободном делу грађевинског подручја на довољном растојању од суседних објеката других намена на које, евентуално, могу да имају утицаја.

Комплекси у радним зонама углавном су организовани као вишефункционални мешовити производно-комерцијални комплекси у које спадају и комплекси посебне намене.

Дозвољене су све групе делатности осим оних које угрожавају људе и животну средину (земљиште, ваздух и воду).

Производни комплекси су већи производни погони, обично међусобно технолошки повезани или локације намењене разноврсним привредним активностима: грађевински погони, складишта, робно-транспортни центри и др..

Комерцијално-пословни комплекси су комплекси различите величине са доминантном комерцијалном наменом. Они могу бити у оквиру осталих компатибилних намена, али најчешће су то комерцијални и пословни објекти у склопу привредних зона, дуж примарних саобраћајница: мегамаркети, складишта, дистрибутивни центри, и сл.

Верски објекти

Верски објекти припадају категорији јавних садржаја у којима религиозни део становништва испуњава духовне потребе у складу са конкретном конфесијом, али истовремено треба да буду места пружања културно-образовних програма и услуга социјалног старања за становнике у својим срединама и да се прилагоде савременим обавезама у својој области деловања.

Верски објекти се раде на, за ту намену, прибављеним локацијама, а на захтев одређене верске заједнице. Верски објекти су по својој намени објекти јавног карактера који се не граде на површинама јавне намене.

Због своје архитектуре, намене, уређења и духовног значаја за заједницу ови објекти у просторном смислу представљају често реперне објекте који су од посебне амбијенталне вредности и који најчешће у насељеним местима представљају централне објекте.

Локација за изградњу новог објекта се обавезно разрађује урбанистичким пројектом на основу следећих функционалних, локационих и амбијенталних услова:

- провера генералне подобности места (број и концентрација верника, гравитационо подручје, веза са садржајима центра, саобраћајна приступачност),
- минимално потребна површина парцеле се одређује по стандарду 0,3-0,5m² по кориснику
- карактер функционалног окружења (места где се сустичу кретање и интерес житеља, у близини садржаја који им по традицији, функцији и обележју

припадају),

- повезаност са амбијенталним и природним целинама,
- визууре и сагледивост у слици краја.

У саставу грађевинске парцеле верског објекта, поред богомоље, треба обезбедити простор за изградњу пратећих садржаја: управно-административних садржаја. Садржаје комплетирају са образовно-културним, резиденцијалним и пратећим (комерцијалним) изграђеним простором и слободним површинама.

Ако се верски објекат ограђује и формира двориште (порту, код верских објеката Православне цркве) на том делу грађевинске парцеле дозвољена је само изградња објекта у функцији основног верског обреда, укупне површине 10% од површине верског објекта, спратности П+0. У порти је забрањена изградња објекта у функцији становања.

За грађевинску парцелу верског објекта максимални индекс заузетости је 35% а максимални степен изграђености 0,7. Сви објекти пратећих садржаја (укључујући и становање) својим положајем и габаритом не смеју да угрожавају верски објекат.

За реконструкцију постојећих објеката важе правила дата за изградњу нових објеката.

За објекте утврђене или евидентирание као културно добро за све интервенције на објекту или парцели обавезно је прибављање услова од надлежног завода за заштиту споменика културе.

Основне потребе за површинама стационарног саобраћаја обавезно се решавају у границама властите парцеле.

Заштитно зеленило

Заштитно зеленило уз водоизвориште има функцију раздвајања, и дата му је комбинована улога заштитне функције обимнијих захвата, улога баријере за ширење аерозагађења и буке са једне стране и амбијенталне целине са друге стране.

Основни задатак, зеленила са различитим функционалним наменама, се састоји у њиховом повезивању са природним окружењем. Сваки парковски објекат се сагледава на нивоу вегетације и водоизворишта и не дозвољава се изградња објекта који би на било који начин угрозили амбијанталну целину (Манастира Свете Петке и Специјалног дома за децу и омладину у насељу Извор).

Простор планиран за озелењавање озеленити тако да има доста разноврсних личјара, четинара, разног украсног шибља, цветњака, као и травнатих површина са могућношћу парковског уређења.

Инфраструктурни и комунални објекти

Ову врсту објеката углавном треба планирати као површине јавне намене.

Изузетно, ако се раде на површинама изван површина јавне намене, за потребе појединачних инвеститора или групе, раде се по истим правилима која важе за објекте те намене на површинама јавне намене.

Управљање и одржавање ових објеката мора бити у складу са законском регулативом и на начин који обезбеђује њихово квалитетно коришћење, посебно ако су укључени у одговарајући јавни систем.

Тип објекта

Тип објекта је најчешће слободностојећи, ређе у прекинутом низу, а изузетно у непрекинутом низу.

III 2.2. Услови за формирање грађевинске парцеле

Величина грађевинских парцела

Минимална површина парцеле за изградњу објеката:

- вишепородичног становања
  - слободностојећи објекат је 600,0 m²
  - објекат у прекинутом низу је 450,0 m²
  - објекат у непрекинутом низу је 400,0 m²
- породичног становања
  - слободностојећи објекат је 450,0 m²
  - објекат у прекинутом низу је 400,0 m²
  - објекат у непрекинутом низу је 350,0 m²
- руралног становања (са економским двориштем)
  - слободностојећи објекат је 800,0 m²
  - објекат у прекинутом низу је 650,0 m²
- викенд становања
  - слободностојећи објекат је 600,0 m²
  - објекат у прекинутом низу је 500,0 m²

Минимална површина парцеле за изградњу слободностојећег објекта мешовите намене (преко 50% пословно, односно мање од 50% стамбеног) је 800 m²

Минимална површина парцеле за изградњу слободностојећег објекта у функцији туризма и спортског комплекса је 1 500 m²

Минимална површина парцеле за изградњу слободностојећег комерцијалног објекта у радној зони је 1 500 m²

Минимална површина парцеле за изградњу слободностојећег производно-привредно-комерцијалног комплекса је 3 000 m²

Ширина фронта грађевинске парцеле

Најмања ширина фронта грађевинске парцеле у зависности од намене простора, износи:

За објекте вишепородичног становања:

- минимално слободностојећи објекат.....20,0m
- минимално објекат у прекинутом низу.....15,0m
- минимално објекат у непрекинутом низу.....12,0m

За објекте породичног становања:

- минимално слободностојећи објекат.....12,0m
- минимално објекат у прекинутом низу.....10,0m
- минимално објекат у непрекинутом низу.....8,0m

За објекте руралног становања (са економским двориштем):

- минимално слободностојећи објекат.....20,0m
- минимално објекат у прекинутом низу.....16,0m
- минимално објекат у непрекинутом низу.....14,0m

За објекте викенд становања:

- минимално слободностојећи објекат.....15,0m
- минимално објекат у прекинутом низу.....12,0m

За објекте туризма и спортске садржаје:

- минимално слободностојећи објекат.....25,0m

За објекте мешовите намене:

- минимално слободностојећи објекат.....18,0m
- минимално објекат у прекинутом низу.....15,0m

- минимално објект у непрекинутом низу.....12,0m
- У радној зони:
- за појединачне објекте минимално 20,0m
  - за комплексе минимално 30,0m

Постојеће изграђене парцеле

За постојеће изграђене парцеле које су мање од прописаних или са ширином фронта мањом од прописане, дозвољена је реконструкција постојећег објекта у постојећим габаритима и са постојећом спратношћу, без могућности промене намене објекта.

III 2.3. Положај објекта у односу на регулацију и у односу на границе грађевинске парцеле

Положај објекта на грађевинској парцели

Грађевинска линија

На изграђеној парцели, за доградњу постојећег објекта или изградњу другог објекта, задржава се постојећа грађевинска линија.

За изградњу новог објекта на неизграђеној парцели одређује се грађевинска линија као преовлађујућа постојећа грађевинска линија суседних објеката, али не мање од 3,0m.

На неизграђеном делу, минимално одстојање грађевинске линије од регулационе је 5,0m.

III 2.4. Највећи дозвољени индекси изграђености и индекси заузетости

Урбанистички параметри

Максимални индекс изграђености

Становање:

- вишепородично становање ..... до 1,8
- породично становање 0,4-0,6
- рурално становање 0,4-0,8
- викенд становање.....до 0,3

Пословање:

- мешовите намене ..... до 1,6
- туристички и спортски садржаји ..... до 0,8
- производно-комерцијалне делатности ..... до 1,0

Максимални индекс заузетости

Становање:

- вишепородично становање ..... до 40%
- породично становање 30-40%
- рурално становање 30-35%
- викенд становање.....до 30%

Пословање:

- мешовите намене ..... до 50%
- туристички и спортски садржаји ..... до 45%
- производно-комерцијалне делатности ..... до 60%

III 2.5. Највећа дозвољена спратност и висина објекта

Максимална спратност вишепородичног стамбеног објекта је **П+3+ПК**.

Максимална спратност породичног стамбеног објекта је **П+1+ПК**.

Максимална спратност објекта викенд становања је **П+ПК**.

Максимална спратност за производне објекте, економске објекте и објекте пратећих садржаја, уз објекте становања, износи **П+0**.

Спратност објекта пословања (компатибилног становању) и туристичких садржаја може бити до **П+1+ПК**.

Спратност објекта пословања, производње, комерцијалних делатности и слично зависи од технолошког процеса који се у њима обавља и не може бити већа од **П+3**.

Максимална висина надзетка за етаже у поткровљу износи 1,60 m.

III 2.6. Најмања дозвољена међусобна удаљеност објекта међусобно и објекта од границе парцеле

Међусобна удаљеност стамбених објекта

Међусобна удаљеност објекта према типу изградње износи:

- минимална удаљеност вишепородичног стамбеног објекта од суседног објекта је пола висине вишег објекта,
- минимална удаљеност, у центру сеоског насеља, за објекте породичног становања је 4,0m,
- у осталим деловима сеоског насеља за стамбене објекте је минимално 6,0 m,
- постојећи објекти чија међусобна удаљеност износи мање од 3,0 m не могу на тој страни имати отворе стамбених просторија (у случају реконструкције).

Међусобна удаљеност пословног објекта од објекта друге намене

Минимална удаљеност пословног дела објекта или пословног објекта од објекта друге намене је 6,0m.

Постојећи објекти чија међусобна удаљеност износи мање од 4,0 m не могу на тој страни имати отворе (у случају реконструкције).

Међусобна удаљеност стамбеног и економског објекта

Одстојање сточне стаје од стамбеног објекта минимално је 15,0 m;

Одстојање ђубришта, осочне јаме или пољског клозета од стамбеног објекта је минимално 20,0 m;

Одстојање ђубришта, осочне јаме и пољског клозета од бунара је минимално 20,0 m, с тим да бунар буде на вишој коти.

Међусобна удаљеност производног објекта, у производном комплексу, од суседног објекта друге намене

Производни објекат, у производном комплексу, од суседног објекта друге намене мора се одвојити са минималним зеленим заштитним појасом од 10метара, по ободу властите парцеле уз минималну удаљеност од суседног објекта од 15метара.

Међусобна удаљеност економског и помоћног објекта зависи од организације економског дворишта али се, у принципу, прљави објекти могу постављати само низ ветар у односу на чисте објекте.

Растојање од границе парцеле

Најмање дозвољено растојање основног габарита (без испада) објекта и линије суседне грађевинске парцеле је за:

- слободностojeће објекте на делу бочног дворишта северне оријентације 1,5 m
- слободностojeће објекте на делу бочног дворишта јужне оријентације 2,5 m
- двојне објекте на бочном делу дворишта 4,0 m
- пословне објекте на бочном делу дворишта 5,0 m.
- производне објекте на бочном делу дворишта 15,0 m.

III 2.7. Услови за изградњу других објеката на истој грађевинској парцели

Грађевинска парцела за мешовита и пољопривредна домаћинства састоји се из две функционалне целине - стамбеног и економског дворишта (оптималан однос стамбеног дела дворишта према економском износи 40%:60%, али не мање од 30%:70%).

У случају нове изградње, код терена у паду стамбено двориште се формира на делу парцеле са вишом висинском котом, а код равних терена на делу парцеле до приступне саобраћајнице.

Изричито се забрањује организација парцеле у којој се економско двориште градитеља наслања на постојеће стамбено двориште суседа.

Минимална површина која на парцели мора остати слободна, односно уређене и озелењена, је:

Становање:

- вишепородично становање ..... до 30%
- породично становање ..... до 50%
- рурално становање ..... до 30%
- викенд становање.....до 60%

Пословање:

- мешовите намене ..... до 30%
- туристички и спортски садржаји ..... до 35%
- производно-комерцијалне делатности ..... до 30%

Објекти пратећег садржаја

Уколико при изградњи објекта, парцела није искоришћена до максималног степена изграђености односно степена заузетости, може се градити и други објекат до потпуног искоришћења парцеле у границама дозвољених индекса.

Помоћни објекти могу се градити на парцели уз услов да њихови габарити улазе у обрачун индекса изграђености и заузетости и у складу са прописаним одстојањима.

Објекти пратећег садржаја могу бити спратности П+0, у дворишном простору иза главног објекта и на удаљености од минимално 1,5 m од суседа. Објекат може бити и на граници парцеле уз сагласност суседа.

III 2.8. Услови и начин обезбеђивања приступа парцели и простора за паркирање возила

Излаз на јавну саобраћајницу

Грађевинска парцела мора имати трајно обезбеђен приступ на јавну саобраћајницу.

Ако се грађевинска парцела не ослања директно на јавну саобраћајницу, њена веза са јавном саобраћајницом се остварује преко приступног пута минималне ширине, за:

- стамбени објекат ..... 3,5 m
- објекат мешовите намене..... 4,5 m

- производно-пословни објекат.....5,0 m
- производно-пословни комплекс.....5,5 m

Ако се приступни пут користи за повезивање две или више грађевинских парцела са јавном саобраћајницом, формира се као посебна парцела.

Паркирање и гаражирање возила

Паркирање и гаражирање возила је обавезно у оквиру сопствене грађевинске парцеле, изван површине јавног пута у односу:

- једно паркинг место (пм)/једна стамбена јединица, код породичног становања.
- једно паркинг место /две стамбене јединице, код вишепородичног становања

За друге намене, смернице за паркирање су дате у наредној табели.

Стандарди паркирања на нивоу зоне/целине

намена	потребе корисника пм/1 000m ² корисне површине објекта	минимално
производња	6	4
пословање	14	10
трговина	40	35
хотели	18	14
ресторани	60	20
јавни објекти	100	40

пм-паркинг место

Возила могу бити паркирана или гаражирана у објекту или на парцели.

Приступ парцели мора бити обезбеђен пролазом минималне ширине 3,5m, а уколико је прилазни пут дужи од 20 m пролаз мора бити минималне ширине од 5,0m.

III 2.9. Компатибилни садржаји и врсте објекта по планираним претежним наменама

У наредној табели је приказана компатибилност намена, односно која се намена као пратећа, допунска или основна може наћи у оквиру претежне намене, а да на графичком прилогу није приказана.

Компатибилност намена

ПРЕТЕЖНА НАМЕНА	ПРАТЕЋА ИЛИ ДОПУНСКА НАМЕНА	ЈАВНЕ СЛУЖБЕ	ЗЕЛЕНИЛО	СПОРТ РЕКРЕАЦИЈА	КОМУНАЛНИ ОБЈЕКТИ	САОБРАЋАЈНИ ОБЈЕКТИ	СТАНОВАЊЕ	ТУРИСТИЧКИ САДРЖАЈИ	УСЛУГЕ СНАБДЕВАЊЕ	ПРОИЗВОДНЕ ДЕЛАТНОСТИ	ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ	ПОЉОПРИВРЕДНО ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ

SA OVAOM NAMENOM JE KOMPATIBILNA ...	ЈАВНЕ СЛУЖБЕ		X		X	X			X			
	ЗЕЛЕНИЛО	X		X	X			X	X		X	
	СПОРТ, РЕКРЕАЦИЈА	X	X					X	X		X	
	КОМУНАЛНИ ОБЈЕКТИ	X	X			X				X		
	САОБРАЋАЈНИ ОБЈЕКТИ	X	X		X				X	X		
	СТАНОВАЊЕ	X	X	X	X			X	X	X	X	X
	ТУРИСТИЧКИ САДРЖАЈИ	X	X	X			X		X		X	X
	УСЛУГЕ	X	X	X	X	X	X	X				
	ПРОИЗВОДНЕ ДЕЛАТНОСТИ	X	X	X					X			
	ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ	X	X						X			X
	ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ	X	X					X			X	

Зеленило(парковско зеленило, заштитно, линијско..),јавне службе, спортски садржаји и услуге се могу наћи, као допунска или пратећа намена уз све друге намене. У случају да је пратећа намена доминантна на нивоу грађевинске парцеле, за њу важе урбанистички параметри дати за основну намену. Ако је основна намена парк или зеленило, допунска намена не може да буде преовлађујућа на више од 50% површине парцеле.

III 2.10. Критеријуми којима се утврђује забрана грађења

У складу са законским обавезама, условима надлежних предузећа, установа и институција, одговарајућим уредбама или одлукама, техничким прописима и другим обавезама установљавају се заштитни појасеви, заштитне зоне,зоне контролисаног коришћења и забрањене или ограничене изградње – заштићени простори или објекти..

Заштићени простори и објекти су дефинисани у плану на одговарајући начин. текстуално и(или) графички.

Заштитни појас утврђен условима надлежног предузећа или институције је обавезујући за планове у изради или планове који ће се радити, али није код постојећих урбанистичких планова који су урађени у складу са тада добијеним условима.

Прописане зоне или објекти се утврђују, на основу одговарајућег планског документа, одговарајућим одлукама на републичком или локалном нивоу.

За коришћење и изградњу на земљишту на коме је установљен вид заштите надлежан је орган који је утврдио заштиту и предузеће или институција која управља земљиштем.

У заштићеним просторима се морају поштовати утврђене мере заштите.

У зонама забрањене изградње није дозвољена изградња нових објеката осим у случају да дође до промене у режиму заштите па се у складу са тиме промене и услови надлежног предузећа или институције.

Постојећи објекти изграђени у зонама забрањене градње могу се реконструисати у постојећем габариту и са постојећом спратношћу само уз сагласност предузећа или институције која је утврдила зону заштите.

III 3. ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА И ГРАЂЕЊА ЗА ПРОСТОРЕ ИЗВАН ПЛАНИРАНИХ ГРАНИЦА ГРАЂЕВИНСКИХ ПОДРУЧЈА НАСЕЉА

III 3.1. Постојећи изграђени објекти изван утврђених грађевинских подручја

За постојеће објекте изграђене изван планираних граница грађевинских подручја дозвољена је:

- Доградња и надградња постојећег стамбеног објекта са максималним урбанистичким параметрима за део стамбеног дворишта:

- спратност објекта.....П+1+Пк
- индекс заузетости стамбеног дворишта 40%
- индекс изграђености стамбеног дворишта...0,8
- постојећа грађевинска линија према регулацији

- Изградња и реконструкција објекта економског дворишта са максималним урбанистичким параметрима:

- спратност објекта.....П+1
- индекс заузетости стамбеног дворишта 40%
- индекс изграђености стамбеног дворишта...0,5
- међусобна одстојања објекта и одстојања од границе парцеле у складу са важећим правилником

Обавезни услов за функционисање објекта нестамбене намене је решавање одводње отпадних вода, на еколошки прихватљив начин, унутар властите парцеле, или у складу са условима надлежног предузећа.

- Величина потребне грађевинске парцеле (у случају потребног одвајања грађевинског земљишта из пољопривредног) је:

- за стамбени објекат без економског дворишта.....максимално 600m²
- за стамбени објекат са економским двориштем.....максимално 1000m²
- за објекте нестамбене намене.....оптимално 1 000-1500m²

III 3.2. Пољопривредно земљиште

Пољопривредно земљиште се састоји од површина намењених пољопривредној производњи: оранице, баште, воћњаци, виногради, ливаде, пашњаци, плантаже, расадници, стакленици и пластеници, ребњаци, вишегодишњи засади и сл.

На пољопривредном земљишту је могућа изградња само под одређеним условима:

- **На пољопривредном земљишту на коме је завршена комасација могућа је изградња само објекта инфраструктуре уз поштовање чл.31-37 Закона о пољопривредном земљишту.**

- Постојећи објекти изграђени на пољопривредном земљишту на коме је завршена комасација се задржавају у постојећем стању, без могућности доградње и надградње.

- За изградњу објекта инфраструктуре и објекта за производњу у функцији пољопривредне производње и прераде са листе 1 Уредбе о утврђивању Листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину ("Службени гласник РС" бр. 114/2008) претварање пољопривредног земљишта у грађевинско земљиште је могуће само изградом Плана детаљне регулације

▪ За изградњу објеката у функцији пољопривредне производње, чувања, прераде и пласмана пољопривредних производа: магацини репроматеријала (семе, вештачка ђубрива, саднице и сл.), објекти за смештај пољопривредне механизације, објекти за производњу воћа и поврћа у затвореном простору (стакленици, пластеници), објекти за производњу гљива, рибњаци, сушаре за воће и поврће, хладњаче, објекти за финалну прераду пољопривредних производа и објекти намењени за интензиван узгој стоке, перади и крзнаша (фарме, кланице и сл.) дозвољена је изградња без промене намене пољопривредног земљишта.

▪ За потребну површину грађевинског земљишта од 0,5ha до 5,0ha промена намене пољопривредног у грађевинско земљиште је могућа само израдом Плана детаљне регулације

▪ За изградњу на површини до 0,5ha пољопривредног земљишта обавезна је израда Урбанистичког пројекта у складу са важећим Закона о планирању и изградњи

▪ У случају формирања зона повремених становања (викенд становања) зона се не може формирати за мање од десет објеката и за њу је обавезна израда Плана детаљне регулације

▪ Изградња мреже и објеката инфраструктуре као и објеката у функцији објеката инфраструктуре је дозвољена у коридоима саобраћајница уз сагласност надлежног предузећа за путеве

▪ Објекти туристичких и пратећих садржаја на парцелама непосредно наслоњеним на саобраћајницу, површине максимално до 0,5ha, са решеним приступом на јавну саобраћајну површину, израдом Урбанистичког пројекта. Становања је дозвољено само као пратећа намена, за властите потребе, уз основну намену на парцели са површином габарита стамбеног објекта, или дела, до 10% од укупно дозвољеног индекса заузетости на парцели.

▪ Изградња и формирање новог пољопривредног домаћинства изван утврђене границе грађевинског подручја насеља је могућа искључиво уз саму границу грађевинског подручја непосредно уз већ изграђену парцелу истог власника.

▪ Стамбени објекти у функцији пољопривредне производње, изван грађевинског подручја, могу се градити само за властите потребе у функцији обављања пољопривредне делатности. (чл.26 Закона о пољопривредном земљишту.)

▪

Објекти и комплекси примарне пољопривредне производње

Величина производног комплекса утврђује се зависно од врсте и интензитета производње према по оријентационим критеријумима:

Производни комплекси

пољопривредни објекти	минимално потребна површина
- виноград на поседу	0,5ha
- расадник цвећа на поседу	0,5ha
- воћњак или повртњак на поседу	1ha
- за узгој перади и крзнаша	1ha
- ратарска производња	2ha
- сточна фарма	5ha

Објекти намењени пољопривредној производњи су слободностојећи објекти или групације објеката међусобно функционално повезаних.

Урбанистички параметри

Дозвољени индекс заузетости грађевинске парцеле је:

- за производне пољопривредне комплексе:
  - површине до 0,5ha максимално 40%
  - површине од 0,5ha до 1,0ha максимално 30%
  - површине веће од 1,0ha максимално 25%

Монтажно-демонтажни објекти (стакленици, пластеници, кошеви, настрешнице и сл.) се не обрачунавају индексом заузетости.

- за туристичко-услугне намене максимално 40%
- за објекте повремених становања максимално 50%
- за рурално становање (пољопривредна домаћинства) по ободу грађевинског подручја по правилима датим у урбанистичком плану за зону становања на коју се парцела непосредно наслања

Дозвољени индекс изграђености грађевинске парцеле је:

- за производне комплексе:
  - површине до 0,5ha максимално 0,6
  - површине од 0,5ha до 1,0ha максимално 0,5
  - површине веће од 1,0ha максимално 0,3
- за туристичко - услугне намене максимално 0,6
- за објекте повремених становања максимално 0,5
- за рурално становање (пољопривредна домаћинства) по ободу грађевинског подручја по правилима датим у урбанистичком плану за зону становања на коју се парцела непосредно наслања

Дозвољена спратност објекта је:

- за производне објекте у складу са производним процесом
- за туристичко-услугне садржаје максимална спратност је П+2+Пк
- за објекте повремених становања максимална спратност је П+Пк
- за објекте руралног становања максимална спратност је П+1+Пк

Положај објекта и позиционирање производног комплекса

Минимална заштитна растојања која се морају испоштовати при формирању нових производних комплекса или објекта за пољопривредну производњу су

- од насељеног места – грађевинског подручја 500,0m', у случају интензивнијег коришћења хемикалија-пестицида не мање од 800,0m'
- од водотокова 100,0m'
- од државних путева 200,0m'

Минимална заштитна одстојања између границе комплекса сточне фарме и објекта у суседству су:

- од стамбених зграда, државних путева, као и речних токова – 200,0m'
- од изворишта водоснабдевања -800,0m'.

Наведена растојања могу бити и већа ако то покаже процена утицаја на животну средину за фарме са преко 500 условних грла.

Минимални капацитет основне производње уз који може да се одобри изградња објекта примарне дораде или прераде (кланица, хладњача, и сл.) износи 100 условних грла.

III 3.2. Шумско земљиште

На шумском земљишту се не дозвољава изградња која би угрозила основну намену простора.

Планирана техничка инфраструктура остаје у коридорима постојећих саобраћајница са минималним угрожавањем шумског земљишта.

За формирање заштитних шумских појасева на контакту:

- изграђених стамбених зона и планираних привредних зона
  - зона планираних за стамбену изградњу и планираних радних зона и
  - канала и планираних привредних зона

минимална ширина је 10,0m' и то увек у оквиру нестамбених намена. Објекти који могу да се граде на шумском земљишту, али искључиво на непошумљеним површинама (чистине, пропланци, девастиране површине уз пут и сл.) су:

- објекти за туристичко-рекреативне сврхе;
- пратећи објекти (шанк-барови, настрешнице, одморишта, просторије за опрему и сл.); и
- партерно уређење (одморишта, стазе и сл.).

За изградњу објеката и уређење површина обавезно употребљавати искључиво природне материјале (дрво, камен, шиндра) и традиционалне форме у склађене са окружењем.

Пратећи објекти (шанк-барови, одморишта, просторије за опрему и сл.) могу бити површине до 40m², максималне спратности П+Пк.

Највеће дозвољене висине настрешница су 7m'.

Објекти за туристичко-рекреативне сврхе могу бити максималне површине 400m², максималне спратности П+1+Пк.

Правила за коришћење, уређење и заштиту ловишта су:

- санитарни лов у циљу очувања оптималне бројности животиња и спречавања заразних болести;
- забрану свих делатности које мењају услове станишта,
- заштиту ретких и проређених врста дивљачи,
- гајење главних гајених врста дивљачи (јелен обичан, срна, дивља свиња и фазан) и споредних врста дивљачи на "природан" начин за отворена ловишта, до постизања економског капацитета,
- заштиту дивљачи од болести, предатора, криволова и елементарних непогода (поплава), и
- уређивање ловишта изградњом ловно-техничких објеката, ловних објеката, одржавање просека, ловних путева и комуникација у ловишту.

У ловиштима предвидети и:

- изградњу ловно-техничких објеката у зависности од бројног стања дивљачи, а градити их од природних материјала и уклопити у природни амбијент ловишта,
- оградивање делова ловишта ради интензивног гајења и заштите и лова дивљачи,
- изградњу ловно - производних објеката и
- подизање ремиза на оним местима у ловишту где нема природних површина које могу да пруже заштиту дивљачи.

III 3.3. Водно земљиште

Саставни део насипа за одбрану од поплаве чине заштитни појас са шумом и заштитним зеленилом у инундационом подручју у ширини од 50,0m' поред насипа.

У складу са важећим Законом о водама, земљиште и водене површине у подручју шире и уже зоне заштите изворишта водоснабдевања, заштићени су од намерног или случајног загађивања. Обавезно је уређење и одржавање уже зоне заштите изворишта, које обухвата редовну контролу наменског коришћења земљишта.

На подручју шире зоне заштите водоизворишта успоставља се режим селективног санитарног надзора и заштите од загађивања животне средине те на тим просторима није дозвољена интензивна употреба пестицида, хербицида и вештачких ђубрива на земљишту које се користи у пољопривредне сврхе.

У зонама тзв. водног земљишта око свих водотока не дозвољава се подужно вођење саобраћајних и инфраструктурних система. На преласку плавних зона линијски системи (саобраћајнице, објекти за пренос енергије, цевоводи) морају се висински издићи и диспозиционо тако решити да буду заштићени од поплава вода вероватноће 0,5% (тзв. двестогодишња велика вода).

Дуж магистралних цевовода којим се спајају сада изоловани водоводни системи успоставити непосредну зону заштите коридора (по 2,5 m од осовине), како би се омогућило несметано одржавање (исти Правилник).

Хидрантску мрежу за гашење пожара у индустријској зони реализоваати у складу са Правилником о техничким нормативима за хидрантске мреже (Сл. лист СФРЈ 30/91, који је још на снази).

Канализацију постојећих насеља реализовати по сепарационом систему, стриктно раздвајајући колекторе за отпадне воде од колектора за атмосферске воде. Забрањује се увођење вода из олука зграда и одводњаваних површина у колекторе за отпадне воде, као и обратно, отпадних вода у колекторе кишне канализације.

При реализацији и ревитализацији канализационих система придржавати се следећих пројектних критеријума: минимални пречници колектора $\varnothing 250$, степен испуњености при $Q_{\max. \text{čas}}$ 0,75 за секундарну мрежу, односно 0,50 за главне колекторе; брзине у колекторима: $v_{\min} = 0,75 \text{ m/s}$, $v_{\max} = 3 \text{ m/s}$. Опсеги уклапања канализационих колектора, због корисника система: $H_{\min} = 1,8 \text{ m}$, $H_{\max} = 5 \text{ m}$.

У канализацију за отпадне воде смеју се уводити само оне воде које задовољавају услове прописане Правилником о опасним материјама у водама (Сл. гласник СРС, 31/82). Инспекцијским службама остварити контролу да отпадне воде из тзв. кућне мале привреде које се упуштају у канализацију задовољавају услове Правилника.

Упуштање отпадних вода индустрија у градску канализацију дозвољено је само уколико су испуњени сви услови правилника о МДК опасних материја које се смеју евакуисати јавном канализацијом.

Изградња малих акумулација дозвољена је на свим оним потезима на водотоцима који нису намењени другим корисницима простора. Мора се обезбедити гарантовани еколошки протока низводно према дефинисаним критеријумима. Мале акумулације се могу градити и само за потребе рибњака и спортског риболова.

Изградња хладноводних рибњака је дозвољена на свим локацијама на којима не угрожавају изворишта или друге планиране системе. Због заштите од еутрофикације није дозвољен кавезни узгој риба у Бованској акумулацији.

Порибљавање вештачких језера сме се обављати само на бази ихтиолошких студија и пројеката, урађених од стране за то лиценцираних институција.

Експлоатација грађевинског материјала из водотока дозвољена је само уз одговарајућу пројектну документацију којом се пројекат експлоатације потпуно усаглашава са пројектима регулације река на тим ширим потезима. То подразумева и стриктан надзор, по принципима као да се изводе радови на регулацији реке.

Регулације река у зони насеља поред функционалних критеријума треба примерити и урбаним, естетским и другим условима, који омогућавају урбанистички складно повезивање насеља са акваторијом.

Захватање воде из водотока дозвољено је само уз одговарајуће водопривредне сагласности, уз обавезу обезбеђења гарантованог водопривредног минимума и гарантованог еколошког протока, дефинисаног за хладан и топли део године

($Q_{95\%}^{\min. \text{mes.}}$ и $Q_{80\%}^{\min. \text{mes.}}$), са ограничењима која утврђују колико се воде мора оставити у току након хватања воде за технолошке потребе, према важећој методологији за одређивање гарантованог еколошког протока.

Регулације река у зони насеља поред функционалних критеријума треба примерити и урбаним, естетским и другим условима, који омогућавају урбанистички складно повезивање насеља са акваторијом. Дуж тих водотока у зони насеља са обе стране предвидети кејове. Дуж обала река се мора оставити слободан простор од најмање 7 m.

Сва локална коришћена изворишта у алувионима крај река заштитити по принципима заштите изворишта подземних вода, чак и ако се напуштају спајањем са регионалним системима, јер и даље задржавају важну функцију резервног изворишта водовода насеља за случај хаваријских ситуација. Та извориште се могу користити за потребе обезбеђивања воде за технолошке потребе, уз заштиту као у случају изворишта за снабдевања насеља.

У сливовима акумулација није дозвољено грађење производних погона и других објеката који као отпадне воде имају нутријенте и/или друге загађујуће материје. На том простору се могу реализовати објекти виших нивоа финализације, са "чистим" технологијама које немају чврсте или течне отпадне и опасне метерије.

Изградња малих акумулација дозвољена је на свим местима која нису намењена другим корисницима простора. Мале акумулације градити након реализације антиерозионих радова.

Изградња хладноводних, салмонидних рибњака је дозвољена на свим водотоцима на којима се тиме не угрожавају постојећа изворишта. Топловодни рибњаци се могу градити у брањеном приобаљу Мораве и Црнице, ван појаса тзв. водног земљишта.

Прикључење изолованих водовода на регионалне системе могуће је уз испуњење следећих услова: (а) губици воде у мрежи се морају свести на мање од 20%, (б) мора се успоставити поуздан мерни систем са контролом свих кључних чворова у мрежи, који омогућава да се тачно и континуирано региструје ко колико троши воде (обавеза увођења водомера свим потрошачима) и колики су губици у појединим гранама система, (в) продајна цена воде мора бити у складу са ценама дефинисаним Стратегијом дугорочног развоја водопривреде Србије, што значи да мора да покрије све трошкове просте репродукције система, трошкове заштите изворишта, као и део трошкова проширене репродукције (око 30%) који подразумева даљи развој система. Без испуњења тих предуслова регионални системи би брзо доживели економски, технолошки и физички слом, јер би се вода користила на непримерен, нерационалан начин, и не би било средстава за одржавање система.

На водном земљишту је:

- забрањена изградња индустријских и других објеката чије отпадне материје могу загадити воду и земљиште или угрозити безбедност водопривредне инфраструктуре;
- дозвољена изградња објеката компатибилних водном земљишту под условом да се у пројектовању и извођењу обезбеди каналисање и пречишћавање отпадних вода у складу са стандардима прописаним законом;
- дозвољена изградња објеката за рекреацију и туризам под условима заштите животне средине у складу са законом; и
- неопходно да сви постојећи објекти обезбеде каналисање и пречишћавање отпадних вода у складу са законом.

Водно земљиште се може користити без водопривредне сагласности, као пашњак, ливада и ораница.

Купање је дозвољено само на уређеним плажама, које имају санитарне уређаје и на којима се потпуно спречава уношење у језеро отпадних вода и чврстог отпада.

Ради заштите Бованског језера које је изворишта републичког значаја није дозвољена употреба пловила са моторима са унутрашњим сагоревањем.

Објекти који могу да се граде на обали и водном земљишту уз предходно прибављање сагласности надлежног водопривредног предузећа, су:

- објекти за туристичко-рекреативне сврхе;
- пратећи објекти (шанк-барови, просторије за пресвлачење и сл.);
- дрвене сојенице и настрешнице;

- партерно уређење (спортски терени, опрема, мобилијар, плаже и сл.);
- рибњаци;
- мини акумулације; и
- системи за пречишћавање вода.

Пратећи објекти (шанк-барови, одморишта, просторије за опрему и сл.) могу бити површине до 40m², максималне спратности П+Пк.

Објекти за туристичко-рекреативне сврхе, комерцијални и угоститељски могу бити максималне површине 400m², максималне спратности П+1+Пк.

III 3.4. Завршна правила

Правила уређења и грађења, заједно са графичким прилогом, су основ за издавање локацијске дозволе.

Доминантна намена грађевинског земљишта, које није јавно, се за поједине парцеле може заменити компатибилном наменом.

Објект не испуњава услове за добијање дозволе уколико је изграђен на постојећој јавној површини или у зони забрањене градње.

Објект може добити дозволу на површинама друге претежне намене, под условима прописаним законом и овим планом.

За помоћне објекте може се потврдити пријава радова у складу са наменом постојећих објеката на грађевинској парцели, а за помоћне објекте за пољопривреду на постојећем пољопривредном земљишту.

Даном објављивања Просторног плана у службеном гласилу, престају да важе све до тада донете Одлуке о формирању грађевинских подручја насеља.

III 4. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

III 4.1. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

Просторни план ће се спроводити директно и разрадом планских решења урбанистичким плановима, доношењем програма уређења грађевинског земљишта и гранских планова и програма у складу са законом.

У складу са чланом 216. Закона о планирању и изградњи, Скупштина општине Параћин је донела Одлуку о изради Плана генералне регулације Параћина.

До доношења Просторног плана општине Параћин Генерални план Параћина важи на целој територији планског обухвата. Доношењем Просторног плана општине Параћин престаје да важи Генерални план Параћина на делу територије изван обухвата Плана генералне регулације Параћина, и за тај део територије важе одредбе Просторног плана општине Параћин.

У планском обухвату Плана генералне регулације Параћина важе одредбе Генералног плана Параћина све до доношења Плана генералне регулације Параћина.

За све површине и објекте јавне намене за које треба утврдити јавни интерес обавезна је израда урбанистичког плана.

За све локације и објекте за које се процени значај у просторном, функционалном или било ком другом смислу, или су од утицаја на непосредно или шире окружење, постоји могућност расписивања конкурса од стране локалне управе, или обавезна израда урбанистичког пројекта коју приписује надлежни општински орган.

Урбанистички пројекат се обавезно ради за објекте јавне намене за које не постоји урбанистички план.

У правилима грађења и уређења изван утврђених грађевинских подручја је прописано за које намене и капацитете је обавезна израда урбанистичког плана да би се створили плански услови за претварање земљишта друге намене у грађевинско земљиште.

Грађевинска подручја одређена Просторним планом се могу израдом урбанистичког плана мењати у обиму прописаном овим планом.

Скупштина општине Параћин на основу Просторног плана одговарајућим актом утврђује грађевинска подручја за сва насеља, осим општинског центра, Грзе и Сисавца (који су дефинисани важећим урбанистичким плановима или ће бити дефинисано планом у изради).

Правила уређења и грађења дата Просторним планом су усмеравајућа али се, урбанистичком разрадом, могу мењати у обиму који не угрожава основну намену на нивоу целине или зоне.

III 4.2. ПРИОРИТЕТНА ПЛАНСКА РЕШЕЊА

III 4.2.1. Приоритети у развоју природних услова и ресурса

У складу са стратешким циљевима и концептом/опредељењима дефинисани су најважнији приоритети, који представљају оквир за развој, уређење и заштиту простора општине Параћин.

Програми који представљају предуслов за реализацију низа пројеката битних за развој овог подручја имају општи карактер, а односе се на: а) комплетирање и изградњу путне саобраћајне мреже као неопходног фактора подстицања било каквог развоја на подручју општине Параћин. Ради се о програму без кога је тешко приступити бржем и рационалнијем привредном активирању расположивих људских, природних и привредних потенцијала, Други општи програм б) односи се на развијање и изграђивање дефицитарних комуналних објеката и служби, које се непосредно наслањају на системе инфраструктурног опремања целокупног простора, а то захтева одређене регулационе интервенције, које у великој мери могу побољшати услове живота и привређивања на овом подручју. Наравно, ове програме треба детаљније разрадити по појединим компонентама и проценити према реалним могућностима као основе за бржи ефикаснији развој приоритетних пројеката развоја.

III 4.2.2. Приоритети у примарној производњи и преради

Обухватна анализа свих расположивих ресурса на подручју општине Параћин показује да будући развој у великој мери зависи од активирања и ефикасног коришћења пољопривредног земљишта. Због тога, приоритетни пројекат, који је већ давно идентификован јесте развој пољопривреде. То подразумева и низ пратећих пројеката који се односе на:

Пољопривреда

Планска решења остварива до 2014. године:

1. Формирање система заштите, коришћења и унапређења функције пољопривредног земљишта (еколошке, природне, културне и привредне) на нивоу општине Параћин.

2. Успостављање организационих, техничко-технолошких, еколошких и економских услова за перманентни интегрални рурални развој.
3. Развој система еко-пољопривреде.
4. Побољшање асортимана пољопривредних производа, прилагођавањем производње по количини, квалитету и конкурентности захевима светског тржишта, али и положају на Коридору X.
5. Лоцирање и опремања простора за сточну и кванташку пијацу.
6. Лоцирање и опремање простора за сточно гробље.

Шумарство

Планска решења остварива до 2014. године:

1. Заштита и унапређење постојећих шума.
2. Пошумљавање и подизање нових (заштитних) шума.
3. Стимулација развоја приватних шума.

III 4.2.3. Приоритети у развоју људских ресурса - становништва, социјалних ресурса и становања

- оживљавање позитивног природног прираштаја и регенерација становништва - стварање услова за повратак значајног дела одсељених становника; у обрнутом случају доћи ће до још бржег и већег смањивања становништва општине него што је то предвиђено „песимистичком варијантом“ раста становништва;

- искорењивање сиромаштва и унапређење социјално-економске основе; борба против сиромаштва, стварање услова да и дијаспора инвестира у подручје општине;

- обучавање и виши ниво образовања: усклађивање образовања са актуелним потребама привреде, модернизовање система образовања, увођење кратких образовних семинара, посебно за водеће кадрове као и за кадрове који се преквалификују;

- реинтеграција и флексибилност: интеграција дела становништва без посла и економских миграната кроз отварање „радних“ клубова, посредовање у запошљавању младих људи, подршка за превођење „сиве“ економије у легалне токове и сл.;

- побољшање услова за „маргиналне“ групе, као што су хендикепирани, мањинске популације, старији људи, недовољно образовани, жене и др.;

- подршка самозапошљавању: стварање повољних услова у руралним подручјима за „самозапошљавање“ (преоријентацијом и преквалификацијом; у циљу стратегије равномерног развоја сеоских насеља потребно је један део инвестиција усмеравати и у изградњу малих индустријских и сличних предузећа у селима, како би се зауставило одсељавање преосталог становништва са ових подручја;

- стамбена изградња: за младе брачне парове и младе стручњаке;

- удруживање људи у различитим областима ради побољшања друштвеног, економског и културног живота људи на овом подручју; формирањем нових удружења имало би за циљ очување традиције овог краја, као и успостављање сарадње између пољопривредних произвођача и агробизнис центара за заједнички маркетинг и дистрибуцију пољопривредних производа, и сл.

III 4.2.4. Приоритети у индустрији и развоју туризма

Индустрија и пословање

Планска решења остварива до 2014. године:

1. Својинска трансформација индустрије, стварање савремене индустријске структуре -промовисање иновација и трансфера технологија, техничких стандарда и контроле квалитета производа, подстицање развоја МСП.
2. Просторно комплетирање активности у градским индустријско-привредним зонама, с посебним акцентом на зоне намењене развоју МСП,
3. Активирање Индустријске зоне "Змич" - менаџмент, дефинисање просторно-програмске оријентације, инфраструктурно опремање, премештање неких постојећих активности из градског језгра на ову нову локацију.
4. Предузимање припремних радњи за почетну фазу реализације унутрашњих (субрегионалних) развојних потеза на стратешким развојним правцима општине, које ће се уређивати и изграђивати као мултифункционалне структуре мешовите намене, као и за формирање мањих комплекса малих и средњих предузећа у оквиру центара заједнице села (укупно 10 ха, изузимајући Поповац) - просторно дефинисање и програмска оријентације, израда студија изводљивости, планске документације, пословних планова и др.
5. Дислоцирање неких индустријских и других привредних објеката из градског ткива и промена коришћења тих локалитета, односно њихова пренамена ("урбана рециклажа").
6. Подршка развоју конкурентне пољопривредно-прерађивачке делатности, односно индустрије прераде пољопривредних производа, нарочито програма виших фаза прераде.
7. Подршка развоју "породичних предузећа" у сеоским насељима.

Туризам

Планска решења остварива до 2014. године:

1. Унапређење и опремање простора туристичким садржајима дуж коридора Аутопута. (одморишта, сервиси, угоститељски објекти, информациони пунктови и др.), без изласка моторним возилом ван Аутопута. Формирање садржаја у функцији транзитног туризма и у ширем појасу аутопута, са изласком ван аутопута на значајним петљама (петља "Параћин").
2. Умрежавање туристичког система општине Параћин посредством коридора Х и укључење у европске туристичке итинерере.
3. Активирање потенцијала простора са највећом концентрацијом значајних споменика културе ("Света гора петрушка"), ревитализација и презентација културног наслеђа и формирање парка културе који би био укључен у културне стазе дуж коридора Х.
4. Дефинисање туристичког подручја "Грза-Сисевац" као јединственог туристичког комплекса са континуираном туристичком наменом на целом потезу. Унапређење и плански развој туристичких насеља Грза и Сисевац, у циљу повећања туристичког промета.
5. Приватизација, модернизација и изградња нових туристичких смештајних капацитета, као и мотивисање приватног смештаја. Изградња нових капацитета у Сисевцу и Грзи, и у виду садржаја транзитног туризма у оквиру коридора Х.
6. Целовито дефинисање природне и културне туристичке понуде општине Параћин. Ово подразумева и афирмацију подручја јужног Кучаја, који припада једној од најпространијих зона од интереса за развој туризма у Србији - подручју Кучајских планина.
7. Унапредити и уредити рекреативне зоне на постојећим или потенцијалним локацијама. Ово подразумева и унапређење аеродрома "Давидовац", као потенцијала за развој аеро-наутичког туризма.

8. Унапредити маркетинг везан за информисање потенцијалних туриста за вредности општине Параћин. Формирање туристичких инфо пунктова, нарочито на коридору X, у циљу афирмације паралелног туристичког итинерера на потезу пута М5, који је усмерен ка подручјима највеће потенцијалне туристичке понуде општине Параћин. Штампање пропагандног материјала, јасно обележавање маркантних објеката и целина, рекламе, интернет презентација и др.
9. Активирати излетничког и спортско-рекреативног туристичког комплекса језера "Буљанка", као квалитетно купалиште и интересантно излетиште не само локалног карактера.

III 4.2.5. Приоритети у развоју инфраструктуре

Планска решења остварива до 2014. године:

Саобраћај

1. Изградња обилазнице града Параћина - западни и јужни обилазак.
2. Реконструкција путне мреже на подручју сеоских насеља, пре свега регионални путева у циљу одвајање екстерног саобраћаја од локалних функција насеља.
3. Проширење и модернизација железничке инфраструктуре свих нивоа. Реконструкција напуштених коридора пруге уског колосека за локалну употребу.
4. Конституисање интегралног саобраћајног система, повезивањем свих видова саобраћаја на подручју општине, као и трансгранично повезивање.
5. Проширење и модернизација спортско-привредног аеродрома "Давидовац" за потребе привредне и спортске авијације, авио-такси превоза и туристичко-комерцијалне намене. Аеродром тако прераста у туристичко-пословни са задржаном спорском улогом (аеронаутика).
6. Доградња и изградња општинских путева, ради остварења континуитета кретања.
7. Подизање квалитета саобраћаја у Параћину реконструкцијом и доградњом уличних профила, уређењем пешачких и бициклистичких стаза, изградњом паркиралишта, теретног терминала и др.
8. Развој и модернизација јавног градског и међунасељског превоза путника.
9. Изградња некатегорисаних путева на местима где је онемогућен приступ пољопривредном земљишту изградњом коридора државних путева (КО Главица).

Водопривреда

1. Утврђивање и верификовање санитарних зона заштите изворишта Горуње, Стрижа, Својново и Град, као предуслов континуираног и сигурног дугогодишњег квалитативног и квантитативног водоснабдевања;
2. Изградња постројења за третман воде реке Црнице на локацији код Забреге.
3. Изградња транзитних магистралних цевовода у укупној дужини од 160 км
4. Изградња укупно 15500 м3 резервоара.
5. Изградња 10 нових црпних станица.
- Б. Приоритети развоја канализационих мрежа и објеката до 2010. године су:
  1. Изградња постројења за пречишћавање отпадних вода за сеоска насеља;
  2. Резервисати простор за будућа ППОВ;
  3. Изградња примарне и секундарне канализационе мреже за одвођење фекалних и атмосферских вода у границама грађевинског подручја насеља;
  4. Изградња фекалних колектора на ширем подручју општине
  5. Изградња инсталација за предтретман индустријских отпадних вода.
  6. Изградња каналиационе мреже на ширем подручју општине

Електро и гасоводна мрежа

1. Објекти и мрежа 110 кV:
  - изградња нове ТС 400/110 кV "Јагодина".
  - изградња новог 110 кV вода, ТС 400/110 кV "Јагодина"-ТС 110/6 кV "Нови Поповац".
  - изградња нове ТС 110/35/10 кV "Параћин 4", поред садашње локације ТС 35/10 кV "Параћин 1".
  - проширење постојећих трафостаница "Параћин 1" и "Параћин 3", уградњом нових трансформатора снаге 31,5 MVA.
  - образовање трансформације 110/35 кV у ТС 110/6 кV "Нови Поповац", које се реализује премештањем трансформатора 110/35 кV снаге 20 MVA и опреме из његових 110 и 35 кV поља, поред постојеће ТС 110/6 кV "Нови Поповац".
  - изградња новог далековода 35 кV, од ТС 110/35 кV Поповац до ТС 35/10 кV Параћин VI.
2. Објекти и мрежа 35 кV:
  - уградња трансформатора 35/20 кV у ТС 35/10 кV Параћин V и VI, и прелазак мреже коју они напајају под напон 20 кV.
  - изградња паралелног далековода поред 35 кV од ТС 35/10 кV Параћин I до ТС 110/35 кV "Параћин 1", због преоптерећења.
  - изградња још по једног кабловског вода 35 кV, између ТС Параћин I - Параћин III и ТС Параћин III - Параћин II.
3. Објекти и мрежа 10 кV:
  - изградња нових кабловских водова 10 кV из ТС 110/10 кV "Параћин 3".
  - изградња нових објеката и мрежа 10 кV за прекоморавска села и села према Зајечару.
4. Нисконапонска мрежа 0,4 кV:
  - реконструкција нисконапонске мреже 0,4 кV, према потреби.
5. Изградња гасоводне мреже средњег притиска ка руралном подручју општине.
6. Изградња мерно-регулационих станица (МРС Д.Мутница, Бошњане, Д.Видово и Рашевица), на основу интересовања и могућности будућих корисника.

Телекомуникације

1. Реконструкција и модернизација постојеће мреже.
2. Проширење примарне и секундарне ТТ мреже.
3. Изградња дигиталних и замена застарелих телефонских централа.
4. Изградња Кабловског дистрибутивног система.

Управљање комуналним и осталим отпадом

1. Урадити урбанистичко уређење нове регионалне санитарне депоније (или секундарног рециклажног центра и општинске трансфер станице) на једној од предложених локација, односно почети њено коришћење.
2. Уредити и активирати будуће сточно гробље/гробља.
3. Извршити санацију и рекултивацију постојеће нехигијенске депоније "Буљанка", како би се отклонила перманентна опасност загађења подземних и површинских вода.
4. Организовати рециклажу будућих и постојећих отпадака.
5. Одређивање и уређење одлагалишта отпада у сваком селу - трансфер станице.

III 4.2.6. Приоритети у развоју туризма

Планска решења остварива до 2014. године:

1. Унапређење и опремање простора туристичким садржајима дуж коридора Аутопута. (одморишта, мотели, сервиси, угоститељски објекти, информациони пунктови и др.), без изласка моторним возилом ван Аутопута. Формирање садржаја у функцији транзитног туризма и у ширем појасу аутопута, са изласком ван аутопута на значајним петљама (петља "Параћин").
2. Умрежавање туристичког система општине Параћин посредством коридора Х и укључење у европске туристичке итинерере.
3. Активирање потенцијала простора са највећом концентрацијом значајних споменика културе ("Света гора петрушка"), ревитализација и презентација културног наслеђа и формирање парка културе који би био укључен у културне стазе дуж коридора Х.
4. Дефинисање туристичког подручја "Грза-Сисевац" као јединственог туристичког комплекса са континуираном туристичком наменом на целом потезу. Унапређење и плански развој туристичких насеља Грза и Сисевац, у циљу повећања туристичког промета.
5. Приватизација, модернизација и изградња нових туристичких смештајних капацитета, као и мотивисање приватног смештаја. Изградња нових капацитета у Сисевцу и Грзи, и у виду садржаја транзитног туризма у оквиру коридора Х.
6. Целовито дефинисање природне и културне туристичке понуде општине Параћин. Ово подразумева и афирмацију подручја јужног Кучаја, који припада једној од најпространијих зона од интереса за развој туризма у Србији - подручју Кучајских планина.
7. Унапредити и уредити рекреативне зоне на постојећим или потенцијалним локацијама. Ово подразумева и унапређење аеродрома "Давидовац", као потенцијала за развој аеро-наутичког туризма.
8. Унапредити маркетинг везан за информисање потенцијалних туриста за вредности општине Параћин. Формирање туристичких инфо пунктова, нарочито на коридору Х, у циљу афирмације паралелног туристичког итинерера на потезу пута М5, који је усмерен ка подручјима највеће потенцијалне туристичке понуде општине Параћин. Штампане пропагандног материјала, јасно обележавање маркантних објеката и целина, рекламе, интернет презентација и др.
9. Активирати излетничког и спортско-рекреативног туристичког комплекса језера "Буљанка", као квалитетно купалиште и интересантно излетиште не само локалног карактера.

III 4.2.7. Приоритети у заштити животне средине

Планска решења остварива до 2014. године:

1. Санација стања еколошких "црних тачака" града и општине Параћин као услова за даљи развој индустрије, пољопривреде и туризма, заснованих на принципима одрживости. Кроз анализу стања, оцену и мере заштите животне средине дати су одређени предлози који се директно односе на санирање постојећег стања најугроженијих тачака у општини и граду.
2. Инсистирати на заштити изворишта водоснабдевања, приобаља В. Мораве, заштићених природних добара и шумских површина, као природне основе за развој и заштиту животне средине.
3. Сачинити концепцију управљања отпадом који подразумева затварање, санацију и рекултивацију постојећег сметлишта "Буљанка", и отварање нове (регионалне) санитарне депоније на територији општине Параћин (или неке

од општина "Трограђа"), као и постепено увођење система за рециклажу отпада.

4. Иницирати активности на дефинисању истоварилишта комуналног муља.
5. Институционално јачање и формирање Секретаријата за заштиту животне околине при општини, што има за циљ стварање основе за предузимање конкретних активности у решавању еколошких проблема општине. Након доношења Закона о локалној самоуправи и Закона о систему заштите животне средине изгледно је да ће доћи до одређеног степена децентрализације и преношења надлежности Министарства за заштиту животне околине на органе локалне власти.
6. Приступити изради локалног еколошког акционог плана, који има задатак да процени стање животне средине у општини, одреди приоритетне активности и укаже на могуће правце решавања тих проблема.
7. Урадити катастар извора загађивања животне средине у општини као основу за успостављање еколошког информационог система и система мониторинга животне средине.
8. Планирани нови инвестициони објекти морају задовољити ниво квалитета средине према одговарајућим стандардима и прописаним нормама. При издавању урбанистичке документације и техничких услова за све инвестиционе објекте – потенцијалне загађиваче, морају се обезбедити све потребне сагласности и урадити процене утицаја на животну средину.
9. Посебним мерама и кроз израду студијске документације решити проблем великих загађивача (један од највећих је Фабрика цемента "Нови Поповац-Holcim").
10. Предвиђа се повећање површина под заштитом природних добара на основу постојеће планске документације и нових истраживања која ће се предузети.

III 4.3. МЕРЕ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ РАВНОМЕРНОГ ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА И КООПЕРАЦИЈА СА СУСЕДНИМ ОПШТИНАМА

III 4.3.1. Национални контекст

- у „Просторном плану Србије“, формулише се јединствени национални систем и програм развоја, који служи не само као инструмент за свеобухватни просторни развој земље у целини, већ ће он бити од користи општинама у вези постављања генералних локација и дистрибуције индустрије, саобраћаја, туризма, становања, управљања водопривредном мрежом, производњом енергије, заштите животне средине

- Искористити ове националне/територијалне програме развојних активности за формулисање нових инвестиционих стратегија општине Параћин, укључујући дистрибуцију, рокове и остварења улагања која ће се финансирати из државног буџета.

- Сачинити просторне развојне планове за центре заједница насеља у општини. Томе додати формулисање сличних планова за зоне туризма и рекреације, индустријске зоне и сл.

- Започети примењивање мера за унапређење демографске обнове/подмлађивања, како се не би суочили са проблемима економског

развоја, тј. немогућности отварања радних места, а самим тим и са проблемом даље урбанизације.

- Утврдити стопу раста бруто друштвеног производа, народног дохотка која ће минимално износити преко 7% годишње и достићи овај циљ промоцијом пољопривреде, туризма, индустрије/МСП.

- Промовисати дефинисану политику насељавања која се базира на извесној концентрацији извора у одабраним центрима заједнице насеља.

III 4.3.2. Локални/урбани контекст

Параћин, као мали град, је одлучујући фактор за демографски и привредни развој општине. Због тога је неопходно обратити посебну пажњу на његову привредну структуру, пораст броја становништва и потенцијале за отварање нових радних места.

- Одредити за циљ стопу раста целокупног производа (БДП) на 7% до 2014. и изнад 7 (па и 10%) до 2022. године. Средња вредност стопе раста продуктивности би требало да буде 2,5% годишње до 2014. године и око 5% годишње до 2022. године.

- Да би се постигао овај циљ, велику улогу треба дати производњи и услугама. Ова препорука се односи како на производњу/услуге већих размера тако и на мале и средње индустрије (МСП) у сеоским насељима, нарочито центрима заједница насеља.

- Подржати гајење високородних житарица, примену развијених метода и оних у којима је људски рад врло интензиван, сточарска и биљна производња, садња воћа, узгој стоке на фармама, фарму за производњу млечних производа и сл., производњу биолошки вредне хране, производњу меда, како би се достигла што је могуће већа самостална производња, где год је то могуће и подмириле, пре свега, потребе урбаног и осталог локалног тржишта.

- Побољшати ниво услуга (трговина и финансије, саобраћај, здравство, образовање итд.) да би се ишло у корак са побољшањем стандарда услуга.

- Ублажити ниво незапослености у локалној самоуправи, развојем привреде уопште, а посебно у сектору где је производња у успону. Да би се ово постигло потребно је повећати обученост и спремност радника погоднијом едукацијом и њиховим школовањем, проширити могућност усавршавања и давати иницијативе за више образовање.

- Посебну пажњу посветити отварању нових радних места за социјално-хендикепиранима, помоћу програма јавних радова, тј. путева, услуга изградње, земљаних радова итд., и одржавању осталих типова инфраструктуре у општини.

III 4.3.3. Просторни развој

У складу са принципом децентрализације, очекује се да општине добију нову улогу и надлежности, док ће локална власт бити приближена становницима градског и сеоских насеља. Модел територијалне организације општине Параћин ће се заснивати на следећим принципима:

- дефинисање урбаног центра (град Параћин), као фокусне тачке око које се интересно групишу сеоска насеља.
- дефинисање система - заједница села, око мањег центра заједнице села (Потоцац, Дреновац, Доња Мутница, Поповац).

- повезивање заједнице села са урбаним центром, на интересној основи (без административне принуде) у територијалну јединицу локалне самоуправе. (општина Параћин).
- даље повезивање ове територијалне јединице на ширем регионалном нивоу (NUTS 3), према економским и другим функционалним интересима.

Општина Параћин би решавала основна економска и социјална питања, питање општинске инфраструктуре, као и питања ширег регионалног карактера. Заједнице села би решавале основна питања и комуналне проблеме грађана у суженом облику надлежности, а према могућности грађана, док би град Параћин решавао основне комуналне и урбанистичке проблеме сложеног урбаног система, и вршио послове планирања развоја и уређења града и општине. Ово ће омогућити децентрализацију неких служби у данашњој општини, ефикаснију хоризонталну координацију јавног сектора и боље активирање свих потенцијала за развој овог подручја.

Локације радних места

Садашња неуједначеност распореда радних места је један од главних разлога за привредну неефикасност која утиче на саобраћај („учесталост и доступност јавног превоза“ ...), остале услуге и свеопшти квалитет средине. Развита у овој области би требало да буде један од почетних корака за општу реконструкцију локалне самоуправе у целини.

- Одредиште локалитета радних места као одлучујући и основни елемент како за привредну структуру тако и за просторни модел локалне самоуправе и простора за градску привреду, усвојити смернице извођења пројеката.

- Локализовати индустрију у секундарним центрима како би се промовисала њихова функционална важност и искористила изузетна саобраћајна приступачност на ширем нивоу. Настојати са локализацијом мањих предузећа која не загађују околину у областима која се налазе у окружењу насеља.

Стамбена изградња и легализација нелегалне/неформалне изградње

- Стамбена изградња је у квантитативном погледу адекватна али није у квалитативном будући да је близу 50% станова изграђено без одговарајућих норматива и без одговарајуће инфраструктуре.

- Обезбедити неопходне услове за легалан развита улова становања. Једино тада ће бити могуће решити садашње проблеме.

- Успоставити одговарајућу концентрацију стамбене изградње за овакав тип насеља/локалне самоуправе као један од фактора за промоцију ефикасности и привреде општине, и учешће инфраструктуре. Због тога је потребно започети серију локалних пројеката и и стаћи предности изградње уз примену планова за њихов развој.

- Обратити посебну пажњу на социјалне групе људи са ниским примацима који нису у могућности да финансијски учествују у изградњи, те се стога одмах мора започети са пробним пројектима за унапређење услова живота у неприступачним (засеоцима) насељима и њихово расељење уз саобраћајнице.

Друштвено/социјални капацитети

Досадашњи спонтани развој општине и његових сеоских насеља се обично рефлектовао у неуједначеној локацији друштвено/социјалних капацитета свих врста.

- Распоредити будућу просторну дистрибуцију друштвених капацитета по предложеној мрежи насеља, и насељавање (у неким од одабраних центара заједница насеља) ускладити са будућим порастом њихових капацитета који се очекују због пораста/концентрације становништва.

- Лоцирати друштвене капацитете који су вишег нивоа у граду али и у секундарним општинским центрима.

- Одредити мере за избор места за изградњу и то не само на основу привредне структуре, него узимајући у обзир које одговарају малом граду, а при том сачувати његове главне особине и естетске вредности.

- Закључити да ће туризам и рекреација имати велику улогу у развоју локалне самоуправе, па и више, па с тога треба сачувати све потенцијалне изворе као што су природна лепота, рекреациони центри, природне погодности и сл.

Комуналне услуге

Због приближно средње урбанизованости локалне самоуправе, неопходно је обезбедити све комуналне услуге за развитаك животног стандарда и квалитета животне средине уопште. У исто време, садашња мрежа комуналних услуга је предуслов за развој будуће експанзије локалне самоуправе.

- Узети мрежу комуналних услуга у обзир (а које су дате у овом Просторном плану), у његовом општем концепту; затим израдити, што је могуће пре, детаљан технички пројекат који би се базирао на одговарајућим снимањима, мерама и картама. Предложени модели регионалног/околног и урбаног развитака ће представљати оквир за израду ових пројеката, указујући на локације активности и развитака центара заједница насеља.

- Наставити са развојем водоводне мреже узимајући у обзир дугорочни циљ који утиче на координацију система снабдевања водом на регионалном и локалном нивоу.

- Ставити при разматрању у зависну повезаност водоводну и канализациону мрежу која треба да функционише у урбанизованим, гушће насељеним местима; да би канализација била ефикасна потребна је густина становања од 140 лица на један хектар земљишта.

- Установити даљњи развитака мреже комуналних услуга по предложеним насељима и координирати их по коридорима и колекторима.

III 4.4. УЧЕСНИЦИ У ИМПЛЕМЕНТАЦИЈИ

Успешна имплементација просторног плана директно је условљена заинтересованим учесницима у реализацији.

Учесници у спровођењу просторног плана су у складу са својим надлежностима и делокругом рада: органи управљања општине Параћин и општинска управа, републички ресорни органи и фондови, републичка и општинска јавна предузећа, јавне установе и посебне организације, регионалне и локалне пословне асоцијације, домаће и стране банке, заинтересовани пословни субјекти, трећи сектор (невладине организације) и становништво општине Параћин.

Кључни учесници на републичком нивоу управљања су министарства са одговарајућим управама за послове пољопривреде, шумарства, водопривреде, саобраћаја, туризма и услуга, просвете, здравствене заштите, социјалне политике, изградње објеката и заштите животне средине; затим јавна предузећа надлежна за послове водопривреде, електропривреде, шумарства, железничке пруге и телекомуникација, посебна организација/јавно предузеће надлежно за путеве; као и заводи надлежни за заштиту природе и споменика културе и други републички ресорни органи, организације, агенције и фондови.

Кључни учесник на локалном нивоу управљања органи општине Параћин, општинска јавна комунална предузећа, дирекције, агенције, фондови, јавне установе и месне канцеларије са подручја општине Параћин.

Поред наведених учесника неопходно је анимирати и организовати учешће других актера у спровођењу овог просторног плана, у првом реду пословне (привредне) субјекте, пословне асоцијације, невладине организације, удружења грађана и становништва општине Параћин.

На примеру водопривредне инфраструктуре, може се сагледати колики је обим учесника у реализацији и развоју, по појединачним областима, за општину Параћин надлежни су:

- Скупштина општине Параћин, одговорност за спровођење плана.
- Дирекција за изградњу општине, усаглашавање са регулационим плановима и реализација.
- ЈП "Водовод" из Параћина, за даље ширење и развој регионалног водоводног система, за обнову и одржавање ППВ, развој канализације и изградњу ППОВ.
- Републичка Дирекција за воде, при Министарству за пољопривреду, водопривреду и шумарство, Бул. уметности 2, 11070 Београд, за давање водопривредних услова, сагласности и дозвола и учешће у финансирању објеката водопривредне инфраструктуре.
- ЈВП "Србијаводе", Београд, Бул. уметности 2, 11070 Београд, за регулацију водотока и за рад на реализацији свих објеката на рекама и дефинисање услова за пројектовање.
- ЈВП "Србијаводе", Водопривредни центар "Морава", Ниш, за спровођење реализације.
- Електропривреда Србије – за давање услова за реализацију МХЕ.
- Електродистрибуција Параћин, за давање услова за реализацију и повезивање МХЕ (малих хидроелектрана) на мрежу.
- Министарство за енергетику и рударство, за давање енергетских дозвола за МХЕ
- ЈП "Србијашуме", Београд - за биолошке мере антиерозионих радова.
- Све месне заједнице - за локалне сеоске водоводе.
- Приватни инвеститори, за реализацију МХЕ, рибњака и малих акумулација према концесионим аранжманима.

III 4.5. МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ

III 4.5.1. Прелиминарна процена индикатора улагања

Захтеви за спровођење/остваривање произилазе из захтева за објектима и услугама да би општина достигла прихватљив стандард за своје становништво. Ови захтеви/циљеви су вредновани и прорачуни/биланси полазе од претпоставки и норми који ће се мењати са временом. Да би се они

остварили биће потребне промишљене (а понекад и болне) одлуке о употреби земљишта, о коришћењу финансијских средстава од стране локалне власти.

III 4.5.2. Будућа расподела/алокација средстава

Изградња и развој општине је процес који траје. Програми и планови изражавају краткорочне и дугорочне циљеве у просторном смислу. Они су израз жељеног стања. Али се они мењају са условима, у зависности од реакције становништва, са појавом непредвиђених потреба, са променом алтернатива, са променом политике. Стога расподела мора да задовољи два доста очигледна критеријума: први је да потребе долазе испред свега, а други критеријум је да програм мора да буде финансијски изводљив/одржив.

Наиме, нпр. за развој комуналних делатности и комуналне инфраструктуре су потребна велика улагања. Чињеница да ове инвестиције имају дуг период активирања и повраћаја уложених средстава са једне стране, као и да улагања у развој, пре свега, треба обављати на бази средстава из цена комуналних услуга, с друге стране, увек су потребна велика прединвестирања. Зато је неопходно истражити економску изводљивост/исплативост ових улагања. Један од модела на основу којих је могуће проверити исплативост ових улагања је МОДЕЛ ПРАГА РАЗВОЈА, који се јавља у два вида: 1) поједностављен модел минимизирања инвестиционих трошкова и много чешће као 2) модел инвестиционих прагова заснован на анализи трошкова и ефеката /cost/benefit/. Модел треба да се заснива на анализи разних ограничења која настају у развоју општине, као што су топографска, инвестициона, намена површина, и сл.

III 4.5.3. Акциони пројекти

Док се овај План карактерише особинама за акцију, пројекти се остварују у реалности. Идентификација, првенствени облик и изводљивост мера пројекта, треба да буде наставак одговорности локалне владе уопште и предузећа која ће на себе преузети рад око Главног пројекта.

При процени разних развојних пројеката развоја општине требало би, претходно, урадити детаљну анализу добитака и трошкова, укључујући како економске тако и не-економске критеријуме и приближне цене за обрачун пројекта, изворе средстава - страних улагања: девизних и динарских (а у неким случајевима и цену земље).

а) Један од најургентнијих пројеката који би се реализовао у општини, а који је везан и за Просторни план општине, јесте решавање питања изграђених објеката око Бованског језера, вероватно у непосредној и ужој зони санитарне заштите објекта водоснабдевања, што подразумева снимање топографског плана подручја и израду одговарајућег урбанистичког плана на ажурном катастарском стању, који би створио плански предуслов за уређење и изградњу целог простора

б) Реализацију пројеката за путеве, канализацију и водовод би био други врло важан пројекат који би се, након израде Просторног плана, кориговао, односно ускладио са овим документом, као и са легализацијом.

в) Постоје и други инфраструктурни пројекти: санација и рекултивација депоније комуналног отпада и система за пречишћавање отпадних вода. Претпоставља се да ће ускоро, за овим наведеним пројектима, следити и други пројекти (избор и опремање индустријске зоне и сл.).

III 4.5.4. Документи спровођења/имплементације

Развитак општине не зависи само од израде мањих или већих пројеката. Компоненте било ког програма ове општине сачињавају и елементи као што су: спровођење запошљавања, развој друштвених делатности (здравства, образовања), управљање локалном самоуправом, итд. Документи спровођења се усредсређују на један посебан детаљ, односно анализирају конкретан проблем развоја, и препоручују широку скалу алтернатива које би се могле применити на постављени проблем из одређеног подручја проблема.

III 4.5.5. Програм главних улагања

Један од важних аспеката развојног планирања је износ трошкова који су уграђени у овај глобални програм економског развоја али који морају детаљно да буду уграђени у конкретне програме. Трошкови/инвестиције ових конкретних програма који ће се радити треба тачно/прецизно да одреде износе, неопходне изворе финансирања, програме примене и приближне износе локалних јавних финансија, самостална улагања, међународне кредите и друге врсте позајмица, итд.

У периоду 2006. до 2007., јавни сектор је утрошио око 30 милиона годишње (укупно 59,3 милиона) или 1/3 укупних улагања: 5,5 милиона годишње за производњу и снабдевање електричном енергијом, гасом и водом, 12,4 милиона за државну управу, одбрану и обавезно социјално осигурање, око 4 милиона за образовање, око 2 милиона за здравство и социјални рад и око 6 милиона за остале комуналне, друштвене и сл. услуге. Сва остала средства, још око 58 милиона динара годишње, су употребљена за остале потребе. Приватни сектор је наиме највећи део ових 58 милиона потрошио за инвестиције, али углавном за стамбену изградњу (тј. грађевинарство), мада такође и на индустрију, трговину и саобраћај, итд.

Скромни износ, како јавни тако и приватни, утрошени су за стамбену изградњу и инфраструктуру али не и за запослење, тј. отварање нових радних места будући да број запослених из године у годину у општини Параћин има тенденцију опадања. Стога се може очекивати да ће и на захтеве отварања нових радних места доћи моменат, јер се очекује да ће и међународна помоћ пристићи, да ће стопа раста народног дохотка бити све већа и да ће, у будућем периоду, доходак бити довољно висок за финансирање додатних потреба.

Велики износи додатних средстава могу се пронаћи у оквиру приватног сектора који се користи или директно (посебно за стамбену изградњу), или за комуналну инфраструктуру (преко повећаних пореза али и преко јавно/приватних партнерстава). Будући убрзани развој се може очекивати од развоја индустрије, пољопривреде и туризма у приватном сектору.

Постоји велика потреба да локалне власти одиграју далеко активнију улогу у развоју општине Параћин, већим финансирањем из изворних средстава локалне самоуправе.

Према томе, већи део трошкова за стамбену изградњу, треба да сноси приватни сектор, јер су таква унапређивања потребна ради институционалног уређења финансирања стамбене изградње. Трошкови који се односе на

дохотке као и за изградњу станова људи који имају веома ниске зараде, представљају сталан и дугорочан терет за јавне фондове.

Постоји огромна потреба за средствима од стране грађана, са овог подручја, који су запослени у иностранству. Они би убудуће учествовали у финансирању развоја општине Параћин, како приватног сектора тако и за потребе јавног сектора (јавно/приватно партнерство).

Приближни трошкови инвестиција су процењени и дати у претходној табели. У њој није направљена разлика између јавних и приватних улагања, нити између оних јавних улагања која стварају добит (на пример - телекомуникација), и оних која не стварају добит (на пример - паркови). Ипак, може се рећи да ће приватна улагања бити највећа у стамбеној изградњи, и да ће затим следити индустрија и МСП (мала и средња предузећа).

III 4.5.6. Организација локалне самоуправе

Локална власт треба да припреми или неке друге да у налог да припреми како стратешке тако и акционе планове и програме из домена просторног развоја, економског развоја и друштвених услуга; да припреми буџет и програме улагања; да управља фондом развоја Трограђа; да додели пројекте на извршење другим агенцијама или да потпише уговор за његово извршење или, уколико је неопходно да сама спроведе пројекте; да надгледа програм пројеката који су у току и да их модификује уколико је потребно; да купи или прода земљу и имовину и да установи земљишну банку; да позајми новац; и да у сваком случају игра улогу развојне агенције за општину Параћин, итд.

Важно је закључити да завршетак Просторног плана општине Параћин представља завршетак само првог корака у планирању и процесу развоја. У неку руку план никада није завршен. Остваривање политике и пројекта/плана су у конфликту са стварношћу. Због тога су модификације неопходне. Тако ће, у већој или мањој мери, и сам економско-развојни програм морати да буде промењен. Важно је да се одржи почетни моменат текућих остваривања, и то кроз постојећу локалну власт.

IV ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ ПЛАНА

Општинска управа Параћина ће пратити примену Просторног плана општине Параћин и најмање сваке четврте године подносити Скупштини општине Параћин извештај о спровођењу Просторног плана. Саставни део тог извештаја је оцена спровођења Просторног плана, с евентуалним предлогом допуне и измене плана.

На основу извештаја из претходног става, Скупштина општине Параћин ће утврђивати потребу да се приступи допуни и измени Просторног плана.